

Серія «Усі уроки в початковій школі»
Заснована у 2006 році

М. О. Володарська, А. І. Настенко, О. М. Пілаєва

Усі уроки УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ 2 клас

Книга скачана с сайта <http://e-kniga.in.ua>

Издательская группа «Основа» —
«Электронные книги»

Харків
Видавнича група «Основа»
2013

УДК 37.16
ББК 74.263
В67

Володарська М. О., Настенко А. І., Пілаєва О. М.

В67 Усі уроки української мови. 2 клас. — Х. : Вид. група «Основа», 2013. — 334, [2] с. : табл. — (Серія «Усі уроки в початковій школі»).

ISBN 978-617-00-1647-8.

Посібник містить орієнтовне календарне планування та докладні розробки уроків української мови в 2 класі (для шкіл з навчанням українською мовою), складені відповідно до вимог нової навчальної програми (К. : Видавничий дім «Освіта», 2012).

Цікавий дидактичний матеріал, добірка навчальних ігор, тренувальних завдань, зразки карток, матеріали для проведення уроків розвитку зв'язного мовлення та уроків перевірки й корекції знань тощо — все це вирізняє запропонований посібник з-поміж традиційних планів-конспектів та надає можливість його використання вчителями, які працюють за різними підручниками.

Для вчителів початкової школи.

УДК 37.16
ББК 74.263

ISBN 978-617-00-1647-8

© Володарська М. О., Настенко А. І.,
Пілаєва О. М., 2013

© ТОВ «Видавничка група «Основа»», 2013

ЗМІСТ

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ	12
I СЕМЕСТР	20
МОВА І МОВЛЕННЯ	20
Урок 1. Уявлення про мову як засіб людського спілкування. Ознайомлення з мовними і немовними знаками ...	20
Урок 2. Українська мова і споріднені з нею мови. Старі і нові слова в українській мові	24
Урок 3. Усне і писемне мовлення. Культура мовлення і культура спілкування	28
Урок 4. Сила голосу і швидкість мовлення. Практичне ознайомлення зі словами-звертаннями. Слова ввічливості	32
ТЕКСТ	36
Урок 5. Поняття про текст. Розрізнення групи окремих речень і тексту. Заголовок. Добирання заголовків до тексту	36
Урок 6. Будова тексту. Спостереження за роллю абзаців у тексті	39
Урок 7. Поділ тексту на абзаци	42
Урок 8. Урок розвитку зв'язного мовлення. Культура мовлення. Слова ввічливості	44
Урок 9. Засоби зв'язку речень у тексті	47
Урок 10. Узагальнення знань учнів за темою «Текст». Побудова тексту за поданим планом	50
РЕЧЕННЯ	51
Урок 11. Речення, основні ознаки речення	51
Урок 12. Поділ тексту на речення. Зв'язок слів у реченні ...	54
Урок 13. Розповідні речення. Розділові знаки в кінці розповідного речення	57

Урок 14.	Питальні речення. Розділові знаки в кінці питальних речень. Логічний наголос у питальних реченнях	59
Урок 15.	Інтонаційне виділення в реченнях слів, найважливіших для висловлення думки	62
Урок 16.	Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання і записування підписів під серією малюнків, які можуть слугувати планом розповіді	66
Урок 17.	Закріплення знань про розповідні та питальні речення. Складання розповіді за малюнком і за питаннями	68
Урок 18.	Спонукальні речення. Розділові знаки в кінці спонукальних речень. Форми спонукування	70
Урок 19.	Закріплення знань про розповідне, питальне, спонукальне речення	73
Урок 20.	Об'єднання двох простих речень в одне складне — за зразком (<i>без уживання термінів</i>)	76
Урок 21.	Поширення речень за питаннями, поданими вчителем	79
Урок 22.	Закріплення знань з теми «Речення»	82
Урок 23.	Перевірна робота. Мовна тема «Мова і мовлення. Текст. Речення»	83
Урок 24.	Урок розвитку зв'язного мовлення. Побудова і записування речень, що передають зміст малюнка	85
СЛОВО		88
Урок 25.	Аналіз перевірної роботи. Спостереження за лексичним значенням слова	88
Урок 26.	Розвиток уявлень про те, що слово служить для назви предмета, якості, дії	94
Урок 27.	Тематичні групи слів. Складання рядів слів за певною змістовою ознакою (<i>видовою або родовою</i>)	97

Урок 28.	Слова, близькі за значенням	100
Урок 29.	Слова, протилежні за значенням	103
Урок 30.	Добирання слів для доповнення речення. Складання речень зазначеного змісту. Навчальне аудіювання	106
Урок 31.	Слова, які відповідають на питання <i>хто? що?</i> (іменники). Постановка до слова одного з цих питань (<i>використовуються слова з предметним і абстрактним значенням: книжка, зима, радість</i>)	109
Урок 32.	Урок розвитку зв'язного мовлення. Побудова і записування речень, що передають, описують вид із вікна	112
Урок 33.	Складання груп слів із пропонованим лексичним значенням (<i>слова, що позначають осіб, які працюють у школі; предмети, що знаходяться у класі; почуття учня, який добре виконав роботу і т. ін.</i>). Навчальний діалог	114
Урок 34.	Знаходження серед слів тих, що подібні чи протилежні за лексичним значенням	116
Урок 35.	Уживання великої букви в іменах, по батькові та прізвищах людей	118
Урок 36.	Велика буква у кличках тварин. Опис тварини	121
Урок 37.	Велика буква у назвах міст, сіл. Навчальний діалог	124
Урок 38.	Урок розвитку зв'язного мовлення. Побудова і записування речень, що передають дії, які виконуються на уроці мови чи з інших предметів	127
Урок 39.	Закріплення правил написання іменників з великої букви	131
Урок 40.	Змінювання слів, які відповідають на питання <i>хто? що?</i> , за числами (<i>один — багато</i>)	133

Урок 41.	Утворення множини іменників (<i>у простих випадках, без уживання термінів</i>). Правильне вживання іменника у множині чи однині у складеному реченні	136
Урок 42.	Узагальнення знань учнів за темою «Слова, які означають назви предметів»	138
Урок 43.	Слова, що відповідають на питання <i>який? яка? яке? які?</i> (<i>прикметники</i>)	140
Урок 44.	Зв'язок прикметників з іменниками	142
Урок 45.	Складання груп слів-ознак, які мають різне лексичне значення: назви кольорів, розміри предметів, ознаки за відношенням до пори року, матеріалу, з якого виготовлено предмет, інші ознаки	144
Урок 46.	Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання 2–3 речень на задані теми	146
Урок 47.	Практичне змінювання прикметників за числами	148
Урок 48.	Виявлення серед прикметників слів, подібних чи протилежних за значенням. Перевірна робота. Аудіювання	150
Урок 49.	Утворення сполучень слів, які відповідають на питання <i>хто? що? та який? яка?...</i> Добирання слів, які відповідають реальним ознакам того чи іншого предмета	153
Урок 50.	Узагальнення знань учнів за темою «Слова, які означають ознаки предметів»	155
Урок 51.	Слова, які відповідають на питання <i>що робити? що зробити? що робив? що буде робити?</i> (<i>дієслова</i>)	157
Урок 52.	Перевірна робота. Диктант	160
Урок 53.	Аналіз перевірної роботи. Складання груп дієслів з певним лексичним значенням дії: слова, що позначають говоріння, навчальні дії, виявлення почуттів та ін	161

- Урок 54. Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання зв'язного висловлювання на задану тему 163
- Урок 55. Знаходження серед дієслів тих, які подібні чи протилежні за значенням 166
- Урок 56. Узагальнення знань учнів за темою «Слова, які називають дії предметів». Перевірна робота. Списування 168
- Урок 57. Службові слова, до яких не ставлять питань, але без яких майже неможливо побудувати речення: *в, на, із, по, до, у, над, під, а, але, і, чи, тому що*. Навчальний діалог 170
- Урок 58. Вправлення у доречному вживанні службових слів у реченні 172
- Урок 59. Практичне ознайомлення з прийменниками, їх роллю в реченні 175

КОРІНЬ СЛОВА. СПІЛЬНОКОРЕНЕВІ

(СПОРІДНЕНІ) СЛОВА 177

- Урок 60. Спостереження за значенням спільнокореневих (*споріднених*) слів 177
- Урок 61. Перевірна робота. Мовна тема «Слово» 179
- Урок 62. Аналіз перевірної роботи. Виділення кореня в поданих словах 181
- Урок 63. Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання записок, адресованих батькам, однокласникам, учителю, що містять певну інформацію, прохання тощо 184
- Урок 64. Добирання спільнокореневих слів з найуживанішими в мовленні школярів коренями 187
- II СЕМЕСТР 191
- Урок 65. Складання речень зі спільнокореневими словами з метою усвідомлення значення кореня 191

Урок 66.	Спостереження за словами з омонімічними коренями	193
Урок 67.	Узагальнення знань учнів за темою «Корінь слова. Спільнокореневі (<i>споріднені</i>) слова»	196
ЗВУКИ І БУКВИ		199
Урок 68.	Звуки слова. Відтворення слідом за вчителем і самостійно ланцюжка звуків слова, що складається з 3–7 звуків. Звуковий і звуко-буквений аналіз слів із 4–5 звуків	199
Урок 69.	Заміна, додавання, вилучення одного зі звуків слова таким чином, щоб вийшло інше слово (<i>сон — слон</i>)	203
Урок 70.	Українська абетка (<i>алфавіт</i>). Назви літер за абеткою	209
Урок 71.	Урок розвитку зв'язного мовлення. Добирання заголовка до тексту	213
Урок 72.	Розташування слів за абеткою з орієнтацією на першу літеру	216
Урок 73.	Уміння користуватися абеткою у роботі з навчальним словником	218
Урок 74.	Склад. Вимовляння слів, «розтягуючи» їх по складах (<i>ба-бу-ся</i>)	220
Урок 75.	Перенос частин слів з рядка на рядок по складах	224
Урок 76.	Урок розвитку зв'язного мовлення. Удосконалення тексту із часто повторюваними словами	227
Урок 77.	Правила переносу слів зі збігом двох і кількох приголосних звуків	229
Урок 78.	Правила переносу частин слів з літерами <i>й</i> та <i>ь</i> у середині слів	231
Урок 79.	Голосні звуки [а], [о], [у], [и], [і], [е]. Спостереження за роботою мовленнєвих органів під час промовляння голосних звуків	233

Урок 80.	Букви, що позначають голосні звуки	237
Урок 81.	Наголос	239
Урок 82.	Урок розвитку зв'язного мовлення. Редагування текстів	242
Урок 83.	Вправлення у правильному вимовлянні слів, у яких припускаються помилок у наголосі (<i>список слів складається вчителем з урахуванням реальної мовленнєвої ситуації</i>)	245
Урок 84.	Спостереження за словами з ненаголошеними голосними, в яких вимова не повністю відповідає написанню (<i>листи — лист, земля — землі</i>)	247
Урок 85.	Вимова слів з ненаголошеними звуками [е], [и]	250
Урок 86.	Відпрацювання правильної вимови слів з ненаголошеними звуками [е], [и]	253
Урок 87.	Перевірна робота. Мовна тема «Звуки і букви. Склад. Наголос»	255
Урок 88.	Урок розвитку зв'язного мовлення. Доопрацювання, вдосконалення написаного тексту	256
Урок 89.	Аналіз перевірної роботи. Вимова і правопис слів з ненаголошеними голосними [е], [и]	259
Урок 90.	Вимова і правопис слів з ненаголошеними голосними [е], [и]. Добирання перевірних слів способом словозміни	262
Урок 91.	Вимова і правопис слів з ненаголошеними голосними [е], [и]. Добирання перевірних слів пошуком спільнокорених (<i>споріднених</i>) слів	265
Урок 92.	Узагальнення знань учнів про написання ненаголошених <i>е, и</i> в корені слова	268
Урок 93.	Перевірна робота. Диктант	270
Урок 94.	Урок розвитку зв'язного мовлення. Робота над деформованим текстом: перестановка окремих речень	272

- Урок 95. Приголосні звуки. Спостереження за роботою мовленнєвих органів (*язик, губи, зуби*) під час вимови приголосних звуків 274
- Урок 96. Правильне вимовляння (*за зразком учителя*), розрізнення на слух дзвінких — глухих, твердих — м'яких приголосних звуків 278
- Урок 97. Використання знака м'якшення (*ь*) та букв *я, ю, є, і* для позначення м'якості приголосних звуків. 282
- Урок 98. Позначення на письмі м'якості приголосних звуків 285
- Урок 99. Перевірна робота. Аудіювання 287
- Урок 100. Аналіз перевірної роботи. Закріплення вивченого про тверді та м'які приголосні звуки . . . 289
- Урок 101. Урок розвитку зв'язного мовлення. Вилучення з тексту речення, що не відповідає темі 291
- Урок 102. Практичне засвоєння і вдосконалення нормативної (*неоглушеної*) вимови дзвінких приголосних у кінці слова і складу: *дуб, сад, сядь, віз, ложка, казка, берізка* 293
- Урок 103. Вимова та написання слів із дзвінками приголосними в кінці слова й складу 296
- Урок 104. Перевірна робота. Списування 299
- Урок 105. Зіставлення вимови (*читання*) і написання слів з апострофом перед *я, ю, є, ї* 300
- Урок 106. Удосконалення вимови слів з апострофом перед *я, ю, є, ї* 303
- Урок 107. Урок розвитку зв'язного мовлення. Робота над деформованим текстом 305
- Урок 108. Записування слів з апострофом під диктування та правильне їх читання (*твердо вимовляючи приголосні звуки [б], [п], [в], [м], [ф], [р] перед сполученнями [йа], [йу], [йе], [йі]*) 306

Урок 109. Записування слів з апострофом під диктування . . .	308
Урок 110. Закріплення вивченого про апостроф	310
Урок 111. Перевірна робота. Диктант	313
Урок 112. Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання зв'язного висловлювання за серією малюнків	314
Урок 113. Узагальнення знань учнів за темою «Звуки і букви»	316
Урок 114. Перевірна робота. Мовна тема «Звуки і букви. Приголосні звуки. Апостроф»	321
ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО ЗА РІК	322
Урок 115. Аналіз перевірної роботи. Повторення вивченого про текст	322
Урок 116. Повторення вивченого про речення	325
Урок 117. Повторення вивченого про слово	327
Урок 118. Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання зв'язного висловлювання за ілюстрацією	329
Урок 119. Повторення вивченого про корінь слова, спільнокореневі слова. Підсумок за рік	332

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

№ з/п	Тема уроку	Дата
I семестр		
МОВА І МОВЛЕННЯ		
1	Уявлення про мову як засіб людського спілкування. Ознайомлення з мовними і немовними знаками	
2	Українська мова і споріднені з нею мови. Старі і нові слова в українській мові	
3	Усне і писемне мовлення. Культура мовлення і культура спілкування	
4	Сила голосу і швидкість мовлення. Практичне ознайомлення зі словами-звертаннями. Слова ввічливості	
ТЕКСТ		
5	Поняття про текст. Розрізнення групи окремих речень і тексту. Заголовок. Добирання заголовків до тексту	
6	Будова тексту. Спостереження за роллю абзаців у тексті	
7	Поділ тексту на абзаци	
8	Урок розвитку зв'язного мовлення. Культура мовлення. Слова ввічливості	
9	Засоби зв'язку речень у тексті	
10	Узагальнення знань учнів за темою «Текст». Побудова тексту за поданим планом	
РЕЧЕННЯ		
11	Речення, основні ознаки речення	
12	Поділ тексту на речення. Зв'язок слів у реченні	

№ з/п	Тема уроку	Дата
13	Розповідні речення. Розділові знаки в кінці розповідного речення	
14	Питальні речення. Розділові знаки в кінці питальних речень. Логічний наголос у питальних реченнях	
15	Інтонаційне виділення в реченнях слів, найважливіших для висловлення думки	
16	Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання і записування підписів під серією малюнків, які можуть слугувати планом розповіді	
17	Закріплення знань про розповідні та питальні речення. Складання розповіді за малюнком і за питаннями	
18	Спонукальні речення. Розділові знаки в кінці спонукальних речень. Форми спонукування	
19	Закріплення знань про розповідне, питальне, спонукальне речення	
20	Об'єднання двох простих речень в одне складне — за зразком <i>(без уживання термінів)</i>	
21	Поширення речень за питаннями, поданими вчителем	
22	Закріплення знань з теми «Речення»	
23	Перевірна робота. Мовна тема «Мова і мовлення. Текст. Речення»	
24	Урок розвитку зв'язного мовлення. Побудова і записування речень, що передають зміст малюнка	
СЛОВО		
25	Аналіз перевірної роботи. Спостереження за лексичним значенням слова	
26	Розвиток уявлень про те, що слово служить для назви предмета, якості, дії	
27	Тематичні групи слів. Складання рядів слів за певною змістовою ознакою <i>(видовою або родовою)</i>	
28	Слова, близькі за значенням	

№ з/п	Тема уроку	Дата
29	Слова, протилежні за значенням	
30	Добирання слів для доповнення речення. Складання речень зазначеного змісту. Навчальне аудіювання	
31	Слова, які відповідають на питання <i>хто? що? (іменники)</i> . Постановка до слова одного з цих питань (<i>використовуються слова з предметним і абстрактним значенням: книжка, зима, радість</i>)	
32	Урок розвитку зв'язного мовлення. Побудова і записування речень, що передають, описують вид із вікна	
33	Складання груп слів із пропонованим лексичним значенням (<i>слова, що позначають осіб, які працюють у школі; предмети, що знаходяться у класі; почуття учня, який добре виконав роботу і т. ін.</i>). Навчальний діалог	
34	Знаходження серед слів тих, що подібні чи протилежні за лексичним значенням	
35	Уживання великої букви в іменах, по батькові та прізвищах людей	
36	Велика буква у кличках тварин. Опис тварини	
37	Велика буква у назвах міст, сіл. Навчальний діалог	
38	Урок розвитку зв'язного мовлення. Побудова і записування речень, що передають дії, які виконуються на уроці мови чи з інших предметів	
39	Закріплення правил написання іменників з великої букви	
40	Змінювання слів, які відповідають на питання <i>хто? що?</i> , за числами (<i>один — багато</i>)	
41	Утворення множини іменників (<i>у простих випадках, без уживання термінів</i>). Правильне вживання іменника у множині чи однині у складеному реченні	
42	Узагальнення знань учнів за темою «Слова, які означають назви предметів»	
43	Слова, що відповідають на питання <i>який? яка? яке? які? (прикметники)</i>	

№ з/п	Тема уроку	Дата
44	Зв'язок прикметників з іменниками	
45	Складання груп слів-ознак, які мають різне лексичне значення: назви кольорів, розміри предметів, ознаки за відношенням до пори року, матеріалу, з якого виготовлено предмет, інші ознаки	
46	Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання 2–3 речень на задані теми	
47	Практичне змінювання прикметників за числами	
48	Виявлення серед прикметників слів, подібних чи протилежних за значенням. Перевірна робота. Аудіювання	
49	Утворення сполучень слів, які відповідають на питання <i>хто? що? та який? яка?...</i> Добирання слів, які відповідають реальним ознакам того чи іншого предмета	
50	Узагальнення знань учнів за темою «Слова, які означають ознаки предметів»	
51	Слова, які відповідають на питання <i>що робити? що зробити? що робив? що буде робити? (дієслова)</i>	
52	Перевірна робота. Диктант	
53	Аналіз перевірної роботи. Складання груп дієслів з певним лексичним значенням дії: слова, що позначають говоріння, навчальні дії, виявлення почуттів та ін.	
54	Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання зв'язного висловлювання на задану тему	
55	Знаходження серед дієслів тих, які подібні чи протилежні за значенням	
56	Узагальнення знань учнів за темою «Слова, які називають дії предметів». Перевірна робота. Списування	
57	Службові слова, до яких не ставлять питань, але без яких майже неможливо побудувати речення: <i>в, на, із, по, до, у, над, під, а, але, і, чи, тому що</i> . Навчальний діалог	
58	Вправління у доречному вживанні службових слів у реченні	

№ з/п	Тема уроку	Дата
59	Практичне ознайомлення з прийменниками, їх роллю в реченні	
КОРІНЬ СЛОВА. СПІЛЬНОКОРЕНЕВІ (СПОРІДНЕНІ) СЛОВА		
60	Спостереження за значенням спільнокореневих (<i>споріднених</i>) слів	
61	Перевірна робота. Мовна тема «Слово»	
62	Аналіз перевірної роботи. Виділення кореня в поданих словах	
63	Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання записок, адресованих батькам, однокласникам, учителяві, що містять певну інформацію, прохання тощо	
64	Добирання спільнокореневих слів з найуживанішими в мовленні школярів коренями	
II семестр		
65	Складання речень зі спільнокореневими словами з метою усвідомлення значення кореня	
66	Спостереження за словами з омонімічними коренями	
67	Узагальнення знань учнів за темою «Корінь слова. Спільнокореневі (<i>споріднені</i>) слова»	
ЗВУКИ І БУКВИ		
68	Звуки слова. Відтворення слідом за вчителем і самостійно ланцюжка звуків слова, що складається з 3–7 звуків. Звуковий і звуко-буквений аналіз слів із 4–5 звуків	
69	Заміна, додавання, вилучення одного зі звуків слова таким чином, щоб вийшло інше слово (<i>сон — слон</i>)	
70	Українська абетка (<i>алфавіт</i>). Назви літер за абеткою	
71	Урок розвитку зв'язного мовлення. Добирання заголовка до тексту	
72	Розташування слів за абеткою з орієнтацією на першу літеру	

№ з/п	Тема уроку	Дата
73	Уміння користуватися абеткою у роботі з навчальним словником	
74	Склад. Вимовляння слів, «розтягуючи» їх по складах (<i>ба-бу-ся</i>)	
75	Перенос частин слів з рядка на рядок по складах	
76	Урок розвитку зв'язного мовлення. Удосконалення тексту із часто повторюваними словами	
77	Правила переносу слів зі збігом двох і кількох приголосних звуків	
78	Правила переносу частин слів з літерами <i>й</i> та <i>ь</i> у середині слів	
79	Голосні звуки [а], [о], [у], [и], [і], [е]. Спостереження за роботою мовленнєвих органів під час промовляння голосних звуків	
80	Букви, що позначають голосні звуки	
81	Наголос	
82	Урок розвитку зв'язного мовлення. Редагування текстів	
83	Вправлення у правильному вимовлянні слів, у яких припускаються помилок у наголосі (<i>список слів складається вчителем з урахуванням реальної мовленнєвої ситуації</i>)	
84	Спостереження за словами з ненаголошеними голосними, в яких вимова не повністю відповідає написанню (<i>листи — лист, земля — землі</i>)	
85	Вимова слів з ненаголошеними звуками [е], [и]	
86	Відпрацювання правильної вимови слів з ненаголошеними звуками [е], [и]	
87	Перевірна робота. Мовна тема «Звуки і букви. Склад. Наголос»	
88	Урок розвитку зв'язного мовлення. Доопрацювання, вдосконалення написаного тексту	

№ з/п	Тема уроку	Дата
89	Аналіз перевірної роботи. Вимова і правопис слів з ненаголошеними голосними [е], [и]	
90	Вимова і правопис слів з ненаголошеними голосними [е], [и]. Добирання перевірних слів способом словозміни	
91	Вимова і правопис слів з ненаголошеними голосними [е], [и]. Добирання перевірних слів пошуком спільнокорених (<i>споріднених</i>) слів	
92	Узагальнення знань учнів про написання ненаголошених <i>е, и</i> в корені слова	
93	Перевірна робота. Диктант	
94	Урок розвитку зв'язного мовлення. Робота над деформованим текстом: перестановка окремих речень	
95	Приголосні звуки. Спостереження за роботою мовленнєвих органів (<i>язик, губи, зуби</i>) під час вимови приголосних звуків	
96	Правильне вимовляння (<i>за зразком учителя</i>), розрізнення на слух дзвінких — глухих, твердих — м'яких приголосних звуків	
97	Використання знака м'якшення (<i>ь</i>) та букв <i>я, ю, є, і</i> для позначення м'якості приголосних звуків	
98	Позначення на письмі м'якості приголосних звуків	
99	Перевірна робота. Аудіювання	
100	Аналіз перевірної роботи. Закріплення вивченого про тверді та м'які приголосні звуки	
101	Урок розвитку зв'язного мовлення. Вилучення з тексту речення, що не відповідає темі	
102	Практичне засвоєння і вдосконалення нормативної (<i>неоглушеної</i>) вимови дзвінких приголосних у кінці слова і складу: <i>дуб, сад, сядь, віз, ложка, казка, берізка</i>	
103	Вимова та написання слів із дзвінкими приголосними в кінці слова й складу	
104	Перевірна робота. Списування	

№ з/п	Тема уроку	Дата
105	Зіставлення вимови (<i>читання</i>) і написання слів з апострофом перед <i>я, ю, є, ї</i>	
106	Удосконалення вимови слів з апострофом перед <i>я, ю, є, ї</i>	
107	Урок розвитку зв'язного мовлення. Робота над деформованим текстом	
108	Записування слів з апострофом під диктування та правильне їх читання (<i>твердо вимовляючи приголосні звуки [б], [п], [в], [м], [ф], [р] перед сполученнями [йа], [йу], [йє], [йї]</i>)	
109	Записування слів з апострофом під диктування	
110	Закріплення вивченого про апостроф	
111	Перевірна робота. Диктант	
112	Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання зв'язного висловлювання за серією малюнків	
113	Узагальнення знань учнів за темою «Звуки і букви»	
114	Перевірна робота. Мовна тема «Звуки і букви. Приголосні звуки. Апостроф»	
ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО ЗА РІК		
115	Аналіз перевірної роботи. Повторення вивченого про текст	
116	Повторення вивченого про речення	
117	Повторення вивченого про слово	
118	Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання зв'язного висловлювання за ілюстрацією	
119	Повторення вивченого про корінь слова, спільнокореневі слова. Підсумок за рік	

I СЕМЕСТР

МОВА І МОВЛЕННЯ

Урок 1

Тема. Уявлення про мову як засіб людського спілкування. Ознайомлення з мовними і немовними знаками

Мета: дати учням уявлення про мову як найважливіший засіб спілкування між людьми, розкрити деякі способи передачі інформації знаками; учити розрізняти найпростіші мовні і немовні знаки; закріплювати каліграфічні навички письма; ознайомити дітей з процесом розвитку мови, її знаковою природою; збагачувати словниковий запас; розвивати усне мовлення; виховувати любов до рідної мови, бажання більше дізнатися про неї.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Добрий день, мої любі діти!
Я щаслива вас зустріти.
Хай вам радісно сонечко світить!
Й будемо вчитися... В добрий час!

II. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу. Подорож до країни Мови

— Вирушаємо у мандрівку країною Мови!

Вивчайте мову українську —
Дзвінкоголосу, ніжну, чарівну,
Прекрасну, милу і чудову,
Як материнську пісню колискову.
А. Каніщенко

1 Розвиток усного мовлення учнів

— А тепер поміркуємо разом: для чого людям потрібна мова?

►► Робота в парі

— Запитайте в сусіда по парті, де він провів літні канікули.

— Розкажіть, що цікавого відбулося під час вашого відпочинку.

— Отже, за допомогою чого ви передавали свої думки і враження від проведеного відпочинку?

2 Слово вчителя

— Правильно, за допомогою мови. Адже мова — одне з чудес, за допомогою якого люди передають найтонші відтінки думок і почуттів. Вона віддзеркалює душу народу, його історію. Український народ має милозвучну, солов'їну, рідну українську мову. Вона має статут державної і є обов'язковою для вивчення. Адже кожна людина, яка проживає в Україні, повинна вміти розмовляти і добре знати державну мову. Але чи завжди існувала мова? Ні, не завжди.

3 Ознайомлення з мовою знаків

► Цікаво знати!

У дуже давні часи, коли люди жили у печерах, мови не було. Але людям потрібно було добувати їжу, домовлятися про полювання, будівництво житла. Гуртом працювати набагато легше. Але для цього треба розуміти одне одного.

Спочатку люди навчилися говорити. Які ж слова з'явилися першими? Спочатку це були вигуки: ой, ух, ех, ай, ей. Можливо, саме з них згодом з'явилися слова: жах, біль, сміх. Першими були звуконаслідувальні слова: дзень-дзень, гав-гав, няв-няв, ко-ко-ко. Уміння володіти звуками свого голосу та запам'ятовувати значення цих звуків назавжди відокремило людину від тварин. Емоційні вигуки, що виражали застереження, привітання, прохання, такі як сучасні давай, спасибі, прошу, були вже словами, які позначали не предмет, а дію.

Це було дуже важливо, бо саме тоді мова стала для людей справжнім засобом спілкування. Але вимовлене слово швидко зникає. Людям потрібно було придумувати, як зберегти слова і потім передати їх іншим людям. Так з'явилося писемне мовлення.

Мова і письмо з'явилися не водночас. Звукова мова виникла, можливо, 2 млн років тому, письму ж не більше 6–7 тис. років.

► Гра «Мікрофон»

- Для чого людям потрібна мова? (*Щоб розуміти один одного.*)
- А для чого необхідно розуміти одне одного? (*Щоб легше працювати.*)
- Який вид мовлення з'явився першим? (*Усне мовлення.*)

► Історична подорож

— Пізніше люди навчилися і писати, але писали вони не буквами, а знаками і малюнками.

Учитель демонструє зразки наскельних малюнків.

— Але розібрати письмо у малюнках через кілька сотень років буває дуже нелегко. Поступово з фігурок малюнкового письма виробились букви — літери. Згодом люди винайшли перші абетки, додумалися писати на глиняних табличках, які потім сушили й випалювали на вогні. Але такі книги були незручні і важкі. Пізніше писали на пергаменті — козячій шкірі. Такий матеріал був дуже дорогим. Через тривалий час люди розпочали писати на папірусі. Це болотяна рослина, яка піддавалася сушінню. Але ми з вами маємо папір, на якому пишемо, а почали його виготовляти у XIII ст. в Європі.

Небезпідставним є твердження, що ми живемо у світі знаків. Дзвінок будильника вранці — сигнал того, що час прокидатися. Червоне світло світлофора — знак заборони переходити вулицю, зелений — знак дозволу. По дорозі в школу ви зустрічаєте товариша, кивком голови вітаєтеся з ним чи тиснете йому руку — це знак поваги, прихильного ставлення до нього. У їдальні ви розплачуєтеся грошовими знаками. А якщо додати до цього різні вивіски на громадських чи торговельних закладах, стрілки, що вказують на рух чи місцезнаходження чогось, різні схеми і графіки, з якими кожного дня доводиться стикатися, то все це засвідчує велику роль різних знакових систем у нашому повсякденному житті.

► Гра «Хто більше?»

— Потрібно прочитати математичні приклади різними способами. Проведемо гру між хлопчиками і дівчатами. Хто більше назве, той і виграв.

5 + 3 (Сума чисел п'яти і трьох дорівнює восьми; перший доданок — п'ять, другий — три, сума — вісім; до п'яти додати три буде вісім; п'ять збільшити на 3 дорівнює вісім; п'ять плюс три дорівнює вісім.)

6 - 2 (Різниця чисел шести і двох дорівнює чотирьом; зменшуване — шість, від'ємник — два, різниця — чотири; від шести відняти два буде чотири; шість мінус два дорівнює чотирьом.)

► Фізкультхвилинка

III. Осмислення, узагальнення та систематизація знань

— Яке це диво — людська мова! Без мови неможливе життя людини.

— З чого складається мова? З букв, слів, словосполучень, речень, тексту.

► Каліграфічна хвилинка

— Назвіть літери, виставлені на набірному полотні.

ервесень

Учитель записує літери на дошці, пояснюючи правопис кожного елемента тої чи іншої букви, а діти записують їх у зошиті.

— Яке слово можна утворити з цих літер?

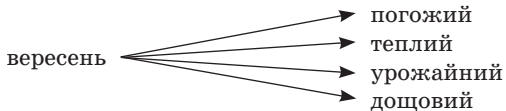
Вересень

— Запишіть його в зошит і виконайте звуко-буквений аналіз цього слова.

►► Словникова робота

— Назва першого осіннього місяця пов'язана з вересом — рослиною, поширеною на Поліссі. Саме у вересні соснові бори, торф'яники та піщані пагорби вкриваються рожево-бузковим суцвіттям вересу.

— Утворіть словосполучення зі словом *вересень*.

►► Робота в групі

— Вставте пропущені букви. Запишіть прислів'я, поясніть їх зміст.

1-ша група. В_р_с_нь — рум'янець року.

2-га група. Як в_р_сніє, то й дощик сіє.

3-тя група. Верещить в_р_с_нь, що вже осінь.

►► Письмо з пам'яті

— Речення пов'язуються між собою в текст.

Щедрий місяць вересень
 У віночку з вересу,
 Все добро, що в нього є,
 Щиро людям роздає.

Н. Забіла

— Отже, люди спілкуються за допомогою слів, речень. Словесна мова — найбагатша, тому вона є найважливішим засобом людського спілкування.

IV. Підсумок уроку. Рефлексія

— Про що дізналися на сьогоднішньому уроці? (*Про значення мови у житті людини.*)

— Яке мовлення — усне чи писемне — з'явилося раніше? (*Усне мовлення.*)

— Що спонукало людей до створення мови? (*Щоб розуміти одне одного.*)

— Якими знаками ми користуємося, щоб записувати слова?
(*Буквами*)

— А для чого нам потрібна мова?

Щоб розумними й мудрими стати,
Треба рідну мову знати!

— Оцініть свою роботу на уроці. Якщо ви були активними —
намалюйте сонечко, якщо вам було важко — хмарку.

Урок 2

Тема. Українська мова і споріднені з нею мови. Старі і нові слова в українській мові

Мета: розширювати уявлення учнів про існування споріднених мов, про їхній словниковий запас, про виникнення і зникнення слів у мові; розвивати вміння розрізняти на слух та під час читання висловлювання українською мовою та висловлювання спорідненими мовами; розвивати мовлення, каліграфічні навички письма; виховувати любов до мови.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

УКРАЇНСЬКА МОВА

Золоте курчатко
В золотій торбинці
Принесло сьогодні
Літери дитинці.
А дитина з літер
Збудувала слово.
І звучить, як пісня,
Українська мова.

Г. Чубач

II. Актуалізація опорних знань

- Пригадайте, для чого людям потрібна мова?
- З чого складається мова?
- У який спосіб можна про щось розповідати одне одному?
- Як обмінювались думками первісні люди? (*Жестами, сигналами, мімікою, знаками, інтонацією*)
- Який найважливіший засіб людського спілкування? (*Мова*)

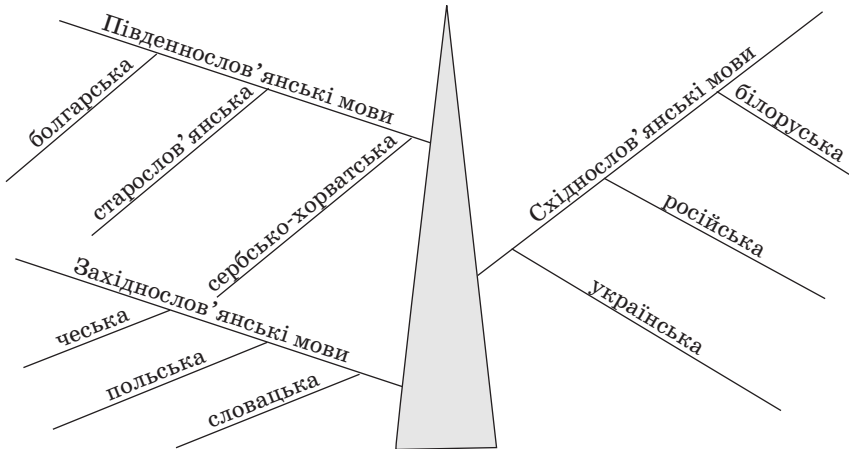
III. Повідомлення теми і завдань уроку

— Сьогодні ми продовжимо вивчати тему «Мова і мовлення», поговоримо про спорідненість української мови з іншими мовами, а також про те, як розвивається і змінюється наша мова з часом.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Подорож до слов'янської родини

На дошці — малюнок мовного дерева.

► Розповідь учителя

— На земній кулі існує багато мов (*понад 5 тисяч*), які за своїм походженням поділяються на сім'ї, а ті, у свою чергу, — на групи. Одна з найвідоміших мовних сімей — індоевропейська. До неї входять такі групи мов: романська, германська, слов'янська та ін.

► Робота з дидактичним матеріалом

— Прочитайте вірш. Про що в ньому розповідається? Назвіть слова, спільні для слов'янських мов.

Велика й могутня слов'янська родина,
Колись у слов'ян була мова єдина.
З тих давніх часів до сьогоднішніх днів
Дійшли до нас групи однакових слів.

Послухай, шумить українська верба,
І верба російська, й болгарська в'рба,
І вежба у Польщі, і чеська в'рба,
І сербська в'рба, й білоруська в'ярба.

А. Свашенко

- Розгляньте слов'янське «Мовне дерево».
- Які три основні гілки на ньому бачимо?
- До якої групи належить українська мова?
- Які ще мови входять до східнослов'янської групи мов?

» Спостереження над спорідненістю російської, української, білоруської мов

— Більшість слів у цих мовах звучать подібно. Послухайте уривок з казки «Курочка Ряба».

• Українською мовою

Жив дід, жила баба. Була у них Курочка Ряба. Знесла курочка яйце. Поставила баба його на полицьку. Мишка бігла, хвостиком махнула, яйце впало і розбилось.

• Російською мовою

Жил дед, жила баба. Была у них Курочка Ряба. Снесла курочка яйцо. Положила его бабка на полку. Мышка бежала, хвостиком махнула, яйцо упало и разбилось.

• Білоруською мовою

Жыу дзед, жыла бабка. Была у іх Курачка Рабка. Снесла курачка яечко. Поставіла яго бабка на паліцу. Мышка бегла хвосціком махнула, яечко упало, пабілося.

— Чи зрозуміло вам було, про що я читала?

— Які слова в цих мовах звучать подібно? А які — по-різному?

— Запишіть слова *курочка, мишка, яйце*, поділяючи їх на склади для переносу.

— Які правила переносу слів ви пригадали?

2 Письмо під диктовку вчителя

Українська мова — наша рідна мова. Доля нашої мови залежить від нас. Ми повинні любити її і пишатися нею.

» Фізкультхвилинка

3 Хвилинка-цікавинка

Жив собі чоловік на ймення Воевода — захисник землі, що звалася Київська Русь. І було у нього три сини. Старшого звали Іванком, середнього Ваня, а молодшого Ясь. Хоробрі були хлопці: списа міцно тримали, від турків-яничар землю, рідну обороняли. Щасливо жили. Дніпро їх водою поїв, поля-ліси годували. Пройшов час, повиростали хлопці — мужами стали. Час і женитися. Вийшли в чисте поле, взяли булаву. Кинув булаву старший син і впала вона під ноги хлопцеві. Оженився син Іванко, взяв до себе чорнявку Україну — метку, як блискавка, очі карі, калинове намисто на шиї горить. Кинув булаву Ванюша, і впала вона головою на схід. Оженився середній син на Росії — гарна дівчина. Руса коса до пояса. Очі сині, як озера... А кинув Ясь — лягла головою на захід. Узяв за себе хлопець Білорусь, білявку зеленооку. Розділили чесно батьківщину на трьох: Ванюші — східні землі Росії, Іванкові — центральні України, Ясеві — західні Білорусії.

Стали хлопці кожен у своєму домі жити, від них пішли три народи-брати: Великий український народ оселився в Україні, великий російський народ оселився в Росії, а великий білоруський народ — у Білорусії.

Дружать народи між собою, але кожен має свою землю, свою мову, свої звичаї. Наша мова — українська. Навчилися її українці від землі-матінки, створили, слухаючи шум гаїв та рев Дніпра-Славути, спів калинової сопілки та колискову неньки... Широка вона, як український степ; ніжна, як пісня; яскрава, як калина в полі; мужня, як земля-матінка.

4 Ознайомлення зі старими й новими словами в українській мові

► Розповідь учителя

— Наша мова постійно розвивається. З появою нових предметів з'являються і нові слова. А назви тих предметів, які вже віджили або були замінені іншими, поступово виходять з ужитку. Наприклад, у давні часи в жнива люди користувалися жаткою, молотаркою, віялкою. У наш час ці машини замінили комбайном. Старі слова вийшли з ужитку, їх замінило нове слово.

► Словникова робота. Гра «З якої професії?»

— Назвіть, з якої професії прийшли в життя подані прислів'я та приказки.

- Куй залізо, поки гаряче. (*Коваль*)
 - Жартуй глечичок, поки вушко одірветься. (*Гончар*)
 - Порожня бочка горить, а повна мовчить. (*Бондар*)
- Це старі слова.
- Хто керує автомобілем? (*Шофер*)

— Це слово прийшло до нас із французької мови. Воно належить до нових слів, хоча ми до нього вже звикли. З французької мови до нас прийшло й слово *телевізор* (*теле* — «далеко» і *візор* — «той, хто бачить»).

► Каліграфічна хвилинка

— Запишіть каліграфічно.

Шофер не любить довго спати.

— Визначте голосні звуки в словах.

► Творча робота

— Утворіть та запишіть слова зі складів: те..., ле..., ві..., зор... .

► Розповідь учителя

— У наше мовлення повертаються слова, які нагадують про історичне минуле України. Це слова, пов'язані з козацтвом: козак,

гетьман, булава, Запорізька Січ; назви свят та народних звичаїв: Різдво, Святвечір, колядки, щедрівки.

» Аудіювання «Козаки»

Слово *козак* означає «вільна, незалежна людина». Козаками ставали втікачі від непосильної панщини. Вони йшли в необжиті степи, розорювали цілину, засівали її, будували житло. Займалися бджільництвом, рибальством, мисливством. Козаки відважно, хоробро захищали рідну землю від ворогів.

1. Козак — це вільна, незалежна людина? (*Так, ні*)
2. Козаками ставали багаті люди? (*Так, ні*)
3. Козаки займалися рибальством? (*Так, ні*)
4. Козаки відважно захищали чужі землі? (*Так, ні*)

Самоперевірка робіт. Відповіді вчитель заздалегідь записує на дошці.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

- Що цікавого дізналися на уроці?
- Які мови є спорідненими до української мови?
- Як потрібно ставитись до своєї мови?
- Якщо вам було цікаво, намалюйте сонечко; якщо ви сумували — хмарку.

Урок 3

Тема. Усне і писемне мовлення. Культура мовлення і культура спілкування

Мета: пояснити учням, як використовується усне і писемне мовлення; вдосконалювати вміння дотримуватися правил усного і писемного мовлення, правил мовного спілкування; поширювати словниковий запас учнів; розвивати зв'язне мовлення; виховувати любов до мови.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

РІДНА МОВА

Як то гарно, любі діти,
У вікно вам виглядати!
В ньому все: тополі, квіти,
Сонце й поле біля хати,
На оте вікно ранкове,
Що голівки ваші гріє,
Схожа наша рідна мова —
Цілий світ вона відкриє!

Бережіть її, малята,
 Бо вона — віконце миле,
 Що колись до нього мати
 Піднесла вас, посадила...

В. Терен

II. Актуалізація опорних знань

— Назвіть мови, споріднені з українською мовою.

» Гра «Братики-сестрички»

— За допомогою словника знайдіть споріднені слова: хлопчики — до слова *Іван*, дівчата — до слова *Олена*.

Іван, Иван, Ян

Олена, Елена, Алёна

III. Повідомлення теми уроку

— Найважливішим засобом спілкування між людьми є мова. Здійснюється воно за допомогою мовлення. Сьогодні ми поговоримо про усне і писемне мовлення, про культуру спілкування.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Робота над загадками

— Осінь у гості до нас завітала, в кошику гостинці принесла. Відгадайте їх назви!

- Була дитиною — не знала пелюшок, а старою стала — сто пелюшок мала. (*Кануста*)
- І печуть мене, і варять мене, і їдять, і хвалять, бо я добра. (*Картопля*)
- Білі зуби маю, та усі ховаю, довгі коси маю, та не заплітаю. (*Кукурудза*)
- Над хворостом уверх хвостом, а зірви — солі просить. (*Огірок*)

2 Гра «Знайди зайве слово»

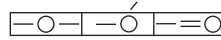
На дошці — малюнки овочів та звукові схеми.

— Знайдіть зайвий малюнок, назва якого не відповідає звуко-складовій моделі.

Огірок

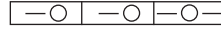
картопля

кукурудза

помідор

— Яким мовленням ви користувалися, виконуючи завдання?
 (*Усним*)

3 Розповідь учителя

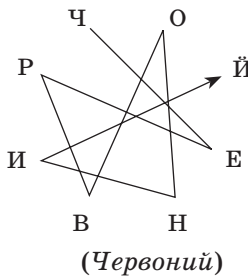
— Свої думки люди найчастіше передають одне одному в усній формі, тобто за допомогою усного мовлення. Усне мовлення має бути зрозумілим для всіх, хто його слухає. Чим більше ти знаєш, тим багатше твоє мовлення, бо у твоєму запасі багато слів, за допомогою яких можеш легко висловити свою думку. Чітко вимовляй слова, дотримуйся правильної інтонації. Не вживай грубі слова — це некультурно. Не кажи слів, значення яких ти не розумієш.

4 Каліграфічна хвилинка

Че во он рон

5 Словникова робота

— Розплутайте криптограму.

— Цей колір дуже полюбляє осінь.

► Вибіркове списування

— Серед поданих слів виберіть і запишіть тільки слова, близькі за значенням до слова *червоний*.

Багряний, золотий, вогняний, зелений, пурпуровий, білий, рубіновий.

— Одним із цих слів доповніть подане речення.

Восени листя на деревах стало...

► Робота з прикметами

— Запишіть, вставте пропущену букву.

Якщо місяць ч_рвоний, буде вітер.

Сонце перед заходом ч_рвоне — на вітер.

Взаємоперевірка робіт.

► Поділ слів для переносу

Учитель, червоний, чайка, батько, калина, явір, олівець, гість.

— Яким мовленням ви користувались, виконуючи завдання?
(Писемним)

» Розповідь учителя

— Усе написане або надруковане — це писемне мовлення. Володіти писемним мовленням означає правильно, каліграфічно і без помилок оформляти свої або чийсь думки на письмі.

» Фізкультхвилинка**6 Слухання тексту «Чому?» В. Сухомлинського**

— Усне і писемне мовлення складається з речень. Речення пов'язуються між собою у текст.

ЧОМУ?

Три тижні не був у школі Сергійко: хворів. Скучав за товаришами і за вчителькою. Радісний, збуджений, прийшов хлопчик до школи. Ось і його парта, ось і товариші. Думалось йому: в очах товаришів побачить радість і привітність. Та їхні очі були спокійні і незворушні.

— А ти виконав сьогодні завдання? — тільки й спитав сусід по парті.

— Виконав, — сказав Сергійко й заплакав.

В. Сухомлинський

— Чому заплакав Сергійко?

7 Робота в парі. Робота з деформованим текстом

— Зі слів кожного рядка складіть репліки, щоб вийшов діалог.

- 1) Тебе, зустріти, радий.
- 2) Бачити, я, радий, теж, тебе.
- 3) Довго, ти, хворів. Здоров'я, як, твоє?
- 4) Добре, я, почувуюся.
- 5) Допомоги, звертайся, потребуєш, якщо.
- 6) З, математики, допоможи, будь ласка, мені.
- 7) Допомогти, радий, завжди, тобі.
- 8) Тобі, вдячний, за, й, увагу, турботу.

8 Гра «Закінчи речення»

— Ми вже знаємо правила письма, правила поведінки у школі, а сьогодні пригадаємо правила мовленнєвого спілкування, які повинна знати кожна культурна людина.

Коли говориш — не... (*горлань*).

Слів поганих — не... (*вживай*).

На всі боки — не... (*крутись*).

У вічі співрозмовнику... (*дивись*).

Говори спокійно, чемно,

Спілкуватись тоді буде дуже... (*приємно*).

V. Підсумок уроку

— Хто володіє усним мовленням? (*Той, хто вміє говорити, хто знає мову.*)

— Яке значення для людини має писемне мовлення? (*Писемне мовлення допомагає людині пізнати далеке минуле, зберегти і передати свої знання майбутнім поколінням.*)

Урок 4

Тема. Сила голосу і швидкість мовлення. Практичне ознайомлення зі словами-звертаннями. Слова ввічливості

Мета: дати учням уявлення про залежність сили голосу і швидкості мовлення від мовленнєвої ситуації; розвинути вміння користуватися в своєму мовленні словами ввічливості, словами-звертаннями, володіти у процесі читання монологічних і діалогічних текстів силою голосу і темпом мовлення, наближеним до природного говоріння і спілкування; виховувати любов до рідної мови.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Повторення вивченого матеріалу

» Гра «Знавці»

Клас об'єднується у групи. Кожна група отримує запитання на картках. Після обговорення група дає відповіді на запитання. Виграє група, яка дасть більшу кількість правильних відповідей.

Картка 1

- Яке мовлення — усне чи писемне — з'явилося раніше?
- Що спонукало людей до створення мови?

Картка 2

- Якими знаками ми користуємося, щоб записувати слова?
- А для чого нам потрібна мова?

Картка 3

- Які мови є спорідненими до української мови?
- Як потрібно ставитися до своєї мови?

Картка 4

- Хто володіє усним мовленням?
- Яке значення для людини має писемне мовлення?

III. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ми обговорюватимемо ознаки мовлення — його силу та швидкість, ознайомимось зі словами-звертаннями, розвиватимемо зв'язне мовлення та культуру оформлення письмових робіт.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Розв'язування проблемної ситуації

— Від чого залежить сила нашого голосу?

Слухання колискової пісні «Котику сіренький» (*діти підспівують*).

— Як ви співали колискову пісню? Чому?

— А як ви будете розмовляти в музеї, в читальній залі бібліотеки, у церкві? Обґрунтуйте свої відповіді.

— Чи завжди ви говорите тихо?

— Так, інколи вам хочеться покричати. Де ви можете це зробити?

— А як потрібно відповідати на уроці? (*Звичайним голосом*)

— Отже, ми розв'язали проблему. Сила голосу залежить від мовленнєвої ситуації.

2 Гра «Хто швидше?»

— Прочитайте скоромовку в різному темпі.

Ой був собі коточок,
Украв собі клубочок
Та й сховався у куточок.

— Запишіть скоромовку. Підкресліть слова, які відрізняються лише однією буквою.

3 Робота з дидактичним матеріалом (*читання уривків з казок*)

— Поміркуйте, де треба читати звичайним голосом, а де — голосно.

- Івасику-Телесику,
Приплинь, приплинь до бережка,
Я дам тобі їсти-пити
І хороше походити.

— Ні, це не матінки голосок. У моєї матінки голосок, як шовк, а той — як вовк. Пливи, човнику, далі та далі...

- Біжить Колобок, а назустріч йому — Вовк.
— Колобок, Колобок, я тебе з'їм!
— Не їж мене, Вовче, я тобі пісню заспіваю.
— Ану, якої?

Я по засіку метений,
Я на яйцях печений,
Я від баби втік,
Я від діда втік,
І від Зайця втік,
І від тебе втечу!

— До кого звертається матінка в першій казці? (*До Івасика-Телесика*)

— До кого звертається Вовк? (*До Колобка*)

— Це слова-звертання.

4 Практична робота «Учись звертатися!»

Братик — братику, мама — ..., Петрик — ..., Оленка — ..., Іван Петрович — ...

— На письмі слова-звертання виділяються комами або знаками оклику.

— Запишіть речення. Підкресліть у них слова-звертання.

Україно! Край милий, край золотавий.

Вчіться, діти! Мудра книжка скаже вам чогось багато.

► Фізкультхвилинка

5 Словникова робота

— Яким словом можна замінити слово *Україна*? (*Батьківщина*)

— Що таке Батьківщина?

Знаєш ти, що таке Батьківщина?

Батьківщина — це ліс осінній,

Це домівка твоя і школа,

І гаряче сонячне коло.

Батьківщина — це труд і свято,

Батьківщина — це мама і тато,

Це твої найщиріші друзі

І бджола у веснянім лузі.

Батьківщина — це рідна мова,

Це дотримане чесне слово.

А. Костецький

6 Хвилинка каліграфії

Бб ба об бу уб бе

— Доповніть речення.

Я люблю свою...

7 Технологія «Мозковий штурм»

— Скажіть, будь ласка, а якими словами вітаються одне з одним українці?

Запис на дошці висловлювань учнів:

Добрий день!

Добрий вечір!
Добрий ранок!
Доброго здоров'я!
Здоровенькі були!
Здрастуйте!
Привіт!

— Як називаються такі слова? (*Ввічливі*)

8 Творча вправа

— Послухайте вірш, запишіть у зошит ввічливі слова, які ви почули.

Сію дитині
В серденько ласку.
Сійся-родися,
Ніжне «будь ласка»,
Вдячне «спасибі»,
«Вибач» тремтливе, —
Слово у серці,
Як зернятко в ниві.
«Доброго ранку!»,
«Світлої днини» —
Щедро даруй ти
Людяч, дитино!
Мова барвиста,
Мова багата,
Рідна і тепла,
Як батьківська хата.

В. Гринько

— Придумайте речення з одним із цих слів.

9 Діалогічне мовлення. Робота в парі

— Уявіть, що до автобусу заходить бабуся, а вільних місць немає. Складіть діалог за опорними словами та словосполученнями.

Бабусю, сідайте, будь ласка, далеко їхати, виходжу на наступній зупинці, нехай щастить, щасливої дороги.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

- Як треба розмовляти у трамваї, на стадіоні?
- Як вам треба розмовляти один з одним?
- Про які нові слова ви почули сьогодні на уроці?
- Які ввічливі слова ви запам'ятали?
- Як почувається людина, до якої звертаються ввічливо? Намалюйте такий смайлик на полях свого зошита.

ТЕКСТ

Урок 5

Тема. Поняття про текст. Розрізнення групи окремих речень і тексту. Заголовок. Добирання заголовків до тексту

Мета: дати учням уявлення про текст; учити розрізняти текст і групи речень; формувати поняття «заголовок тексту»; удосконалювати вміння добирати заголовок відповідно до змісту тексту; розвивати усне мовлення, вміння будувати зв'язне висловлювання; виховувати бережливе ставлення до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Буква до букви —
І виникло слово.
Слово до слова —
Звучить рідна мова.

І. Січовик

II. Актуалізація опорних знань

- Що таке мова?
- Для чого нам потрібна мова?
- Яким буває мовлення?

» Гра «Яке це мовлення?»

Хлопчики підводять руку, якщо почують про усне мовлення; дівчатка — про писемне.

- Двоє учнів розмовляють.
- Учителька пише на дошці.
- Бабуся розмовляє по телефону.
- Тато читає газету.
- Діти пишуть у зошиті.

III. Повідомлення теми, мети уроку

— Наша мова складається з речень. Сьогодні ми дізнаємося, що саме утворюють декілька речень. Але спочатку проведемо хвилинку каліграфії.

IV. Хвилинка каліграфії

— Напишіть каліграфічно.

У у Ук укр їн

V. Робота над словниковими словами

Загадка

- У світі одна — наша мати вона. (*Україна*)

— Україна — це край, у якому ми живемо. З якої букви будемо писати назву нашого краю?

Запишіть речення, вписуючи пропущені слова: *українці, Україна, український.*

... — одна з найбільших країн Європи. Основне населення держави — Державна мова —

VI. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Робота з дидактичним матеріалом

Бджола — це комаха.	Мурашки — лісові санітари.
До нас у вікно залетіла муха.	Вони поїдають шкідливих гусениць і тлю.
Мурахи — лісові мешканці.	Мурашник — це їх місто.
Різнобарвний метелик сів на квітку.	Зруйнувати мурашник — загине мурашина сім'я.

— Скільки речень у 1-му стовпчику? (4)

— Про кого йдеться в кожному реченні? (*Про бджолу, муху, мурах, метелика*)

— Скільки малюнків можна намалювати? (4)

— Чи можна дібрати заголовок до цих речень?

— Прочитайте, що написано у 2-му стовпчику.

— Скільки тут речень? (4)

— Про кого йдеться в кожному реченні? (*Про мурашок*)

— Скільки малюнків можна намалювати? (1)

— Чи можна дібрати заголовок до всіх цих речень?

Висновок. Порівняйте записи.

— Чим вони схожі? (*Вони про комах.*)

— Чим вони відрізняються? (*У першому стовпчику про різних комах, це різні речення, а в другому стовпчику — всі про мурашок. Речення пов'язані за змістом.*)

2 Читання правила з таблиці

Текст — це зв'язані за змістом речення. У тексті речення розміщені в певній послідовності. До тексту можна дібрати заголовки.

3 Робота з деформованим текстом

— Запишіть речення так, щоб вийшов текст. Доберіть до нього заголовки.

Подули сильні вітри. Золотим килимом укрило воно землю. Настала золота осінь. Облетіло листя з дерев.

VII. Фізкультхвилинка

VIII. Осмислення й узагальнення нових знань

1 Робота в парі

Діти отримують картки із завданням. Треба визначити, чи є подані речення текстом.

— Прочитайте речення.

Картка 1

Жили собі дід та баба. Була у них Курочка Ряба. А хто, хто в рукавичці живе?

Картка 2

Йшов дід лісом та й загубив рукавичку. Бігла мишка, та й до рукавички. Знесла курочка яєчко.

Картка 3

Посадив дід ріпку. Виросла ріпка велика-превелика. Покликав дід трьох синів.

— Чому це не текст? Доведіть це одне одному.

— Спробуємо виправити, щоб вийшов текст.

— Зайве речення закресліть, а своє допишіть так, щоб вийшов зв'язний текст.

— Чому ви легко відновили тексти? (*Казки знайомі.*)

2 Слухання тексту

Бібліотека — це зібрання книг, які одна людина або багато людей зібрали і зберігають. Якщо ти не збираєш книги — почни збирати. Тоді у тебе буде своя бібліотека. Тримай у ній книги в порядку. Читай їх і давай читати друзям.

— Про що йдеться в тексті?

— Доберіть заголовок.

— Якими словами в тексті автор замінив слово *бібліотека*, *книги*?

Висновок. Слова в тексті замінюють для того, щоб не повторювати одне й те саме слово в сусідніх реченнях.

3 Робота в групах

— Прочитайте текст. Доберіть заголовок з поданих варіантів. Обґрунтуйте свою відповідь.

Уже осінь. Білочка готується до зими. Цілий день вона носить жолуді, горіхи. Сушить і складає їх у своєму дуплі. З такими запасами не страшно звірятку взимку.

а) Білочка;

б) Осінь;

- в) Осінні клопоти;
- г) Незабаром зима.

IX. Підсумок уроку

- З чого складається текст?
- Що можна дібрати до тексту?
- Як пов'язані між собою речення в тексті?
- Що вам найбільше сподобалося на уроці?
- Що здалося складним?

Урок 6

Тема. Будова тексту. Спостереження за роллю абзаців у тексті

Мета: дати учням уявлення про будову тексту, його частини; розвивати вміння виділяти в тексті зачин, основну частину, кінцівку, абзаци; розвивати мовлення учнів; поширювати словниковий запас; виховувати бережливе ставлення до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

На білому світі,
На чорній землі
Є мова у квітів,
Є мова в зорі.
Є мова у бджілки,
В метелика й клена,
В бузкової гілки,
В любистка зеленого.
Є мова в калини,
В дрімучого лісу,
У річки й стежини,
В осіннього листу.
Та тільки тому,
Хто цурається
Рідної мови,
Не промовлять вони
Ані слова.

А. Камінчук

II. Словникова робота

— Сьогодні ми здійснимо подорож до лісу. Згадайтеся, хто першим зустрів нас у лісі?

1 Гра «Слово загубилося»

— З останніх букв поданих слів утворіть нове слово.
Дід, синиця, кит, море, канал.

2 Промовляння скоромовки

У дуплі у дятла дім
Дятлєням добре в нїм.

— Який звук найчастіше повторюється?

III. Хвилинка каліграфії

Дд ддд ДД

Правопис букв Д д. Пояснення вчителя.

— Роз'єднайте слова. Напишіть каліграфічно.

Дятелвзимкуїстьнасіннязшишок.

IV. Актуалізація опорних знань

► Моделювання тексту з окремих речень

— Прочитайте речення.

Від його міцного дзьоба не сховається жодна комаха.

Дятел дуже корисний птах.

Цілий день він проводить огляд своєї ділянки.

Дятел справжній санітар лісу.

— Чи можна назвати ці речення текстом? Чому? Доведіть власну думку.

— Розташуйте речення в правильному порядку, щоб вийшов текст.

— Доберіть до тексту заголовок.

V. Повідомлення теми, мети уроку

— Сьогодні на уроці ви ознайомитеся з будовою тексту, назвами його частин, а ще — завітаєте на гостину до лісу.

VI. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Розповідь учителя

— Сьогодні ми будемо спостерігати за тим, як будується текст, з яких частин він складається. Текст — немов будинок. Він має свій початок. Будинок починають споруджувати з фундаменту. Текст починають будувати з одного чи кількох речень, що становить його початок, або зачин. У зачині коротко повідомляється те, про що йтиметься в тексті. Далі у будинку зводять стіни, у тексті складають основну частину. З неї ми дізнаємося про основне, головне, про що хотів повідомити автор у тексті. Будинок завершується дахом. І в текстах має бути висновок. Це кінцівка тексту.

2 Повторення складових частин тексту за схемою на дошці

3 Первинне закріплення. Продовження роботи над текстом «Дятел»

- Прочитайте 1-ше речення зі складеного вами тексту. Як ви вважаєте, яка це частина тексту? (*Зачин*)
- Про що розповідає 2-ге, 3-тє речення?
- Це — основна частина.
- Прочитайте кінцівку. Це речення завершує текст, підводить до висновку.
- Отже, з яких частин складається текст?

4 Ознайомлення з абзацем

- Щоб записати текст про дятла, треба пам'ятати, що кожна частина тексту пишеться з нового рядка. Це абзац.
- Скільки в тексті частин? (3) Скільки буде абзаців? (*Також 3*)
- Запишіть текст «Дятел» у зошити, дотримуючись абзаців.

5 Фізкультхвилинка**VII. Осмислення й узагальнення вивченого матеріалу****1 Розвиток зв'язного мовлення. Робота над текстом «Хропунчик» за С. Брусиленко**

Пішли ми в березовий гай по опеньки. Тиша навкруги. Спокій. Тільки в золотому листі сонячні зайчики в піжмурки грають.

Коли чую — хтось хропе. Тихенько так, ніжно. Цікаво, хто це?

Підходжу обережно до куща, розгортаю листя. А там — їжачок! Ох, ти ж хропунчик! Уже зимувати вклався. Я нагорнув на нього побільше листя. Приємних тобі снів аж до весни!

- Про кого цей текст?
- Чому автор так назвав їжачка?
- Куди пішов автор?
- Як називається ця частина тексту? (*Зачин*)
- Про кого йдеться в основній частині?
- Чим закінчилася пригода у лісі? (*Це кінцівка.*)

2 Письмо під диктовку

Записування зачину тексту «Хропунчик» під диктовку вчителя.

3 Робота в групі

- Допишіть кінцівку тексту.

Ліс — усім друг. Ліс — це легені планети.

Рослини лісу очищують повітря. Для поля він захисник від вітру. Ліс друг ріки. Якщо він гине ріка міліє, пересихає...

Зразок. Бережіть ліс, і насамперед — від вогню. Це домівка для пташок і звірів.

IX. Підсумок уроку

- З яких частин складається текст?
- Як виділяється кожна частина тексту на письмі?

Урок 7

Тема. Поділ тексту на абзаци

Мета: закріплювати знання учнів про будову тексту, про роль абзацив у тексті; розвивати вміння дотримуватись абзацив, які відповідають трьом основним частинам висловлювання (*зачин — основна частина — кінцівка*); виховувати інтерес до вивчення мови.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Повідомлення теми, мети уроку

1 Хвилинка каліграфії

Учитель пояснює на дошці написання букв *з, ц, т, к*, а діти записують їх у зошиті.

2 Гра «Які слова заховалися?»

ЦАЗБА СТЕКТ

- Які слова заховалися? Запишіть їх у зошит.
- Як ви гадаєте, про що йтиметься на уроці?

III. Закріплення вивченого матеріалу

1 Колективний аналіз тексту

- Прочитайте.

ОСІНЬ

Настала похмура осінь. Накрапає дрібний дощ. По небу повзуть темні хмари.

Зникають мухи. Жуки ховаються під кору дерев. Вони засинають до весни.

Природа готується до зустрічі зими.

— Це текст? Чому? (*Так. Складається з речень, речення пов'язані за змістом, є заголовок.*)

— Скільки в ньому частин? (3)

— Як ви дізналися? (*Кожна частина починається з нового рядка.*)

— Як називається перша частина тексту? Зачитайте її.

— Як називається друга частина тексту? Зачитайте її.

- Зачитайте третю частину тексту. Як вона називається?
- Скільки абзаців? (*Також З*)
- Запишіть перший абзац. Виконайте звуко-буквений аналіз слова *дощ*.

2 Читання пам'ятки з таблиці

Пам'ятай!

Текст можна поділити на абзаци. Абзац містить одне або декілька речень. Ці речення пов'язані між собою за змістом. Абзаци також пов'язані між собою за змістом. Кожний абзац починається з нового рядка.

3 Робота в парі

— Визначте послідовність абзаців, пронумеруйте їх. Придумайте заголовок. Запишіть текст.

На землі лежало четверо жовторотих пташенят. Батьки їхні кружляли над своїми дітками і кликали на допомогу.

У нас під стріхою жили ластівки. Аж ось трапилася велика біда. Під час вітру гніздо впало і розбилася.

Василько поклав малих у капелюх і прибив його під стріхою. Ластівки дуже зраділи і почали годувати пташенят.

4 Фізкультхвилинка

5 Цікаво знати!

— Абзац ще називають червоним рядком. Є такий вислів: «Пишемо з червоного рядка». Чому рядок, з якого починається абзац, називають червоним, а не білим або синім? А ось чому. У давні часи книги переписували від руки. Перед писарем стояли дві чорнильниці. В одній чорнило — чорне, а в другій — червоне. Весь текст писали чорним чорнилом, а коли починали писати нову сторінку, міняли пензлика і малювали гарний візерунок першої літери червоним кольором. Червоний рядок — це означало гарний рядок.

Отже, абзац — це частина тексту від одного червоного рядка до іншого. Скільки в тексті абзаців, стільки і частин.

— Чи будь-яка частина тексту може починатися з абзацу? (*Ні, тільки та, у якій є головна думка.*)

6 Творча робота

— Допишіть кінцівку тексту.

Настала осінь. Микола й Андрій пішли в ліс збирати гриби. Уже назбирали повні кошики. Раптом із-за куща...

IV. Підсумок уроку. Рефлексія

- Які відкриття ви зробили для себе на уроці?
- З яким настроєм закінчуємо наш урок?

Діти піднімають розділові знаки:

- ⊙ — не все зрозумів, потрібна допомога.
- ⊙ — урок сподобався
- ⊙ — все зрозумів, було цікаво.

Урок 8

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Культура мовлення. Слова ввічливості

Мета: збагачувати мовлення учнів ввічливими словами (*вітання, прощання, звертання*); вчити вживати ввічливі форми у мовленні; розвивати культуру діалогічного мовлення; виховувати культуру поведінки і спілкування.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Українську мову рідну
Будемо вивчати,
Та культуру мовлення
Разом розвивати.

II. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні ми поговоримо про ввічливість. Ввічливими люди не народжуються, а стають, опанувавши знання і правила хорошого тону. Ввічливість — це шанобливість, доброзичливість, прагнення не робити неприємності іншим, готовність своєчасно прийти на допомогу.

III. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Читання вірша Т. Коломієць

Сію дитині в серденько ласку,
Сійся-родися
Ніжне «будь ласка»,
Вдячне «спасибі»,
«Вибач» тремтливе —
Слово у серці,
Як зернятко в ниві.
«Доброго ранку!»,
«Світлої днини!» —

Щедро даруй ти
 Людям, дитино.
 Мова барвиста,
 Мова багата,
 Гідна і тепла,
 Як батьківська хата.

- Про що йдеться у вірші?
- Яких слів мама навчає дитину?
- Як ви розумієте вислів «сію дитині в серденько ласку»?
- Коли говорять «сійся-родися»?
- А чому автор уживає вислів «сійся-родися» у вірші про ввічливі слова?
- З чим поетеса порівнює ввічливі слова?
- З якими почуттями треба промовляти ввічливі слова?
- Яким стає мовлення, коли в ньому є ввічливі слова?
- Які ввічливі слова ви почули вперше?
- Що вони означають, коли їх говорять?
- Наша мова настільки багата, що в ній завжди знайдеться тепле і привітне слово, яке дарує радість.
- Пригадайте, які слова люди говорять при зустрічі? («Доброго ранку!», «Добрий день!», «Добрий вечір!», «Доброї ночі!», «Здрастуйте!», «Світлої днини!», «Будьте здорові!», «Добридень!», «Доброго здоров'я!»)
- Пригадайте слова, які ви вживаєте при зустрічі і прощанні. («Добрий день!», «Привіт!», «Усього найкращого!», «До побачення!»)
- А можна ще: «Скільки літ, скільки зим!», «Щасливої дороги!», «До зустрічі!», «Радий тебе бачити!», «Усього доброго!», «Ні пуху, ні пера!», «Попутного вітру!».
- Які слова ми вживаємо, вітаючись і прощаючись з друзями?
- А з дорослими?
- Коли ми говоримо «ні пуху, ні пера», «попутного вітру»?

» Фізкультхвилинка

2 Аналіз мовленнєвих ситуацій

- 1) Миколка повертався з бібліотеки з цікавою книгою, а назустріч — Вітя.
 (Сценку розігрують учні.)
 - Добрий день, Вітю.
 - Добрий день. Звідки ти йдеш?
 - З бібліотеки.
 - Яку книжку взяв, скажи, будь ласка?

- «Буратіно».
- Як прочитаєш, скажеш мені? Я теж її візьму.
- Добре, скажу.
- Дякую, до побачення.

Учитель разом з учнями оцінює розмову Віті та Миколи.

- 2) Уявіть, що діти — Петрусь і Гнатик — ішли вулицею, назустріч їм простувала вчителька. Гнатик, побачивши її ще здалеку, закричав: «Добрий день, Марино Олександрівно!». Всі люди озираються, дивляться. А Петрусь підійшов до Марини Олександрівни і неголосно привітався.

— Хто з хлопчиків повівся правильно?

Діти оцінюють учинки хлопчиків.

- Як треба розмовляти, вітатися?
- Як можна привітатися без слів?
- Хто вітається першим, якщо зустрілися старший і молодший?
- Хто вітається першим, якщо зустрілися хлопчик і дівчинка?
- Чи можна замість «добрий день» говорити «привіт»? Кому саме?

- 3) У шкільному коридорі розмовляють учителі. Серед них Ігор побачив свого класного керівника і, проходячи повз нього, ввічливо сказав: «Добрий день, Євгені Семеновичу!».

— Чи припустився хлопець помилки?

- 4) Розмова по телефону.

Учитель. Телефон — наш надійний помічник. Він допомагає розв'язувати важливі проблеми, але телефоном треба вміти користуватися.

Розмова має бути короткою, ввічливою. На початку розмови треба вітатися, а в кінці розмови дякувати і прощатися.

- Хто починає розмову?
- Якими словами?
- Коли ви розмовляєте по телефону, кого і для чого викликаєте?

►► **Розігрування та аналіз діалогу — розмови по телефону**

Хлопчик. Алло!

Чоловік. Слухаю вас!

Хлопчик. Добрий день!

Чоловік. Здрастуйте!

Хлопчик. Вибачте, Ви не могли б покликати Ірину Андріївну?

Чоловік. Зараз вона підійде!

Хлопчик. Спасибі.

Мама. Алло, я вас слухаю.

Хлопчик. Мамочко, здрастуй!

Мама. Здрастуй, синку!

Хлопчик. Я хотів тобі сказати, що піду разом із Сергієм грати у футбол, буду о 16 годині, не хвилюйся.

Мама. Добре, тільки спочатку зроби уроки.

Хлопчик. Добре. До побачення.

Мама. Усього найкращого.

— Які слова вітання, вибачення, прощання, звертання використував хлопчик?

3 Гра «Мовна лікарня»

— Прочитайте і запишіть правильно.

Привет, папочка!

IV. Застосування отриманих знань

» Самостійна робота

— Складіть речення зі слів кожного рядка.

- не, вітайся, нікого, З, цурайся, кожним.
- розмерзається, Від, слова, і, теплого, лід.
- класі, ввічливі, вчаться, У, діти, нашому.

V. Підсумок уроку

— Які правила культурної поведінки ви запам'ятали?

— Чи можна вітати людину непривітно?

— Чи можна бажати людині здоров'я та доброго дня крізь зуби, з непривітним виразом обличчя?

Урок 9

Тема. Засоби зв'язку речень у тексті

Мета: учити використовувати займенники, прислівники, контекстні синоніми (без уживання термінів) для зв'язку речень у тексті; удосконалювати тексти шляхом заміни в них окремих слів, що повторюються, на близькі за значенням; розвивати мовлення учнів; збагачувати словниковий запас; виховувати любов до тварин.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Вітаю вас я, мої любі,
У світлій затишній оселі!

Нехай урок наш для вас буде,
Як пісня — радісний й веселий!

II. Хвилинка каліграфії

З за єць

III. Словникова робота

— Відгадайте загадку.

- Від страху тремтить,
Швидко біжить.

— Запишіть відгадку. Виконайте звуко-буквений аналіз слова *заєць*.

Запишіть речення.

Заєць — від куща, а жаба від зайця тікає.

— Поясніть, як ви зрозуміли приказку.

IV. Узагальнення й осмислення знань

1 Списування з друкованого тексту

Улітку заєць був сірий, гладенький. Гарно йому було в цій шубці. Настала осінь. Він почав линяти. Замість літньої шерстки виросла біла, пухнаста. Причайтесь заєць узимку під кущем — і не скоро його помітять.

— Про кого йдеться в тексті?

— Поділіть слово *заєць* на склади.

— Підкресліть слова, якими автор замінив слово *заєць*.

2 Фізкультхвилинка

3 Творча робота. Складання опису зайчика за питаннями та поданими словами

— А тепер спробуйте самостійно описати зайчика. Який він?

Запитання

- Хто такий зайчик?
- Що у нього на маківці?
- Які зубки має гризунчик?
- Яка у нього шубка?
- Як дивляться великі очі?
- Які лапки має вухань?
- Який у зайця хвостик?
- Який звірок зайчик?

Словник: дика тваринка; два довгих вухка; гострі та міцні; пухнасту, шовкову; насторожено; передні короткі, а задні — довгі; кущий, не заважає бігати; миролюбний.

- Прочитайте складений текст.
 - Яку назву ви до нього дібрали?
 - За допомогою яких слів ви пов'язали в тексті перше і друге речення? (*Зайчик — у нього*)
 - Третє і четверте речення? (*Гризунчик — він*)
 - Як інакше ви називали зайчика, щоб уникнути повторів в тексті? (*Зайчик, дика тваринка, гризунчик, вухань, звірок*)
- Висновок.* Щоб наше мовлення було правильним, слід уникати повторів. Щоб пов'язати речення між собою, не слід повторювати одне й те саме слово багато разів. Його можна замінити іншим.

4 Добирання слів, близьких за значенням

Зразок. Діти — вони. Кричати — галасувати.

Мама — ..., батько — ..., бігають — ..., іти — ..., ворона — ..., комбайн — ...

V. Підсумок уроку. Рефлексія

- Чого навчилися на уроці?
- Якого висновку дійшли?

Додатковий матеріал

► Загадки на допомогу

- Не ходжу я, а скакаю,
Бо нерівні ноги маю.
Через поле навмання
Перегнав би я коня. (*Заєць*)
- Довгі ноги —
Скік та скік.
Ми погнались —
Він утік. (*Заєць*)
- Довгі вуха, куций хвіст,
Невеличкий сам на зріст.
На городі побував —
Нам капустку пожував. (*Заєць*)
- Я — страшений боягуз,
Всіх на світі я боюсь.
В лісі, в полі навкруги —
Скрізь у мене вороги. (*Заєць*)

► Ребус

(*За/є/ць*)

Урок 10

Тема. Узагальнення знань учнів за темою «Текст». Побудова тексту за поданим планом

Мета: закріплювати знання учнів з теми «Текст»; вправляти у складанні тексту за планом; розвивати мовлення учнів; виховувати почуття дружби і взаємодопомоги.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Словниковий диктант

— Запишіть слова.

Шофер, телевізор, Батьківщина, дятел, український, заєць.

— Зачитайте слова в алфавітному порядку.

— З одним зі слів складіть речення. Запишіть складене речення в зошит.

— Слово *Батьківщина* поділіть на склади для переносу.

III. Повідомлення теми, мети уроку

— Сьогодні на уроці ви вправлятиметесь у складанні тексту за поданим планом та пограєте у гру «Так чи ні».

IV. Узагальнення знань учнів

1 Побудова тексту за поданим планом

— Прочитайте речення. Змініть їх порядок та запишіть відновлений текст за планом.

Хвиля накрила її і ледве не потопила.

Мурашка спустилася до струмка напиться.

Вона побачила, що мурашка тоне і кинула їй гілку.

Голубка несла гілку.

Мурашка сіла на гілку і врятувалася.

План

1. Мурашка.

2. Голубка.

3. Порятунок.

— Скільки частин буде у вашому тексті? Скільки абзаців?

— Як починаємо писати кожен абзац?

►► Перевірка робіт

— Прочитайте записаний текст. Доберіть до нього заголовок.

2 Фізкультхвилинка

V. Тестування. Гра «Так чи ні?»

- Текст складається з речень?
- До тексту неможливо дібрати заголовок?
- Речення в тексті не пов'язані за змістом?
- Текст можна поділити на частини?
- У тексті речення розміщені в певній послідовності?
- Кожна нова частина тексту починається з абзацу?

VI. Підсумок уроку

- Яке завдання ви виконували на уроці?
- Які знання та вміння вам стали у пригоді під час його виконання?

Додатковий матеріал

Варіанти деформованих текстів

ДРУЖНА РОБОТА

Діти побігли на ставок.
Ковзанка готова.
Там вони розчистили сніг.
Дружно попрацювали діти.
Сніг укрит землю.
Настала холодна пора.

ЇЖАЧОК

Привезли його додому.
Потім звик і жив у нас довго.
Спочатку їжачок не хотів їсти, боявся нас.
У лісі ми спіймали їжачка.
Навесні ми віднесли його до лісу.

БДЖІЛКИ НА РОЗВІДЦІ

Прокинулися бджілки від зимового сну.
Напилися бджілки соку й прилетіли додому.
Полетіли вони на поле.
По дорозі побачили фіалку.
Настала весна.

Речення

Урок 11

Тема. Речення, основні ознаки речення

Мета: формувати поняття про речення як одиницю мовлення, що виражає закінчену думку; розвивати вміння розрізняти на слух завершене і незавершене речення; виховувати доброзичливе ставлення до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент**II. Повідомлення теми і мети уроку**

— Сьогодні ми помандруємо казковою країною Речення, де пригадаємо, з чого складається речення, навчимося правильно складати і записувати речення. А допомагатиме нам веселий герой. Відгадайте загадку — і дізнаєтесь, хто він.

- Я — клубочок не простий.
Я — клубочок чарівний.
Я тобі допоможу
І дорогу покажу.
Я від діда утік,
І від баби утік.
Ти тепер за мною йди
І знання собі знайди. (*Колобок*)

III. Каліграфічна хвилинка

- На кого схожий Колобок? (*На сонечко*)
- На яку букву починається слово *сонечко*?
- Сьогодні ми повторимо написання букви «ес».

С с со сві ос схо

— Запишіть каліграфічно речення.

Сонце світить, та не гріє.

— Коли так кажуть? Поясніть.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу**1 Гра «Кращий знавець мови»**

— Хто першим правильну відповідь дав, той фішку отримав. Хто назбирає більше фішок, той і переможець.

- З чого складається текст? (*З речень*)
- Як відокремлюються речення в усному мовленні? (*Паузою*)
- А в писемному? (*Розділовими знаками*)
- З чого складається речення? (*Зі слів*)
- Як пишуться слова в реченні? (*Окремо*)
- З якої букви пишеться перше слово в реченні?
- Що ставимо в кінці речення?

Оголошення переможця.

2 Створення проблемної ситуації

Школярі повісили.

Школярі повісили на деревах годівниці.

— Зіставте подані групи слів.

— Яка з них виражає закінчену думку, а яка — ні?

— Що виражає речення?

Висновок. Речення виражає закінчену думку.

— Як ви вважаєте, за для чого школярі та дорослі повісили годівниці?

3 Інтонування речень

— Прочитайте виразно текст. Кінець кожного речення позначайте зниженням голосу і паузою.

Щодня ти ходиш до школи. Твій обов'язок — добре вчитися.

У школі тебе навчають учителі. Вони хочуть, щоб ти добре знав свою рідну мову.

— Скільки абзаців у цьому тексті?

— Про що розповідається в першому абзаці? Скільки в ньому речень? Спишіть друге речення.

— Про що розповідається в другому абзаці? Скільки в ньому речень? Спишіть перше речення.

4 Словникова робота

Учитель — той, хто вчить, викладає навчальний предмет у школі.

— Складіть речення зі словом *учителька* і запишіть у зошиті.

5 Робота з деформованим реченням

— Котиться Колобок далі, а назустріч йому — Зайчик. Допомоги просить. Склав він речення, а не второпає — чи правильно.

Рано встати золоте сонечко.

— Як ви гадаєте, це речення? (*Ні, слова тут не пов'язані між собою.*)

— Змініть слова так, щоб утворилося речення.

Висновок. Слова в реченні мають бути пов'язані між собою і виражати закінчену думку.

6 Фізкультхвилинка

V. Закріплення й осмислення нових знань

1 Гра «Розсіпанка»

— Біжить Колобок далі. А назустріч йому — Вовк. Слова розсіпав!

— Складіть речення із розсіпаних слів.

ліс осінь У прийшла.
одягли плаття Дерева жовті.
у Птахи краї відлітають теплі.

2 Робота за індивідуальними картками

— Котиться Колобок лісом, а назустріч йому — Лисичка. Та й каже:

— Якщо твої школярі такі розумні, то нехай і моє завдання спробують виконати.

— Вставте пропущені слова таким чином, щоб вийшло зв'язне речення.

Картка 1

Біля нашої школи ростуть...
На лузі паслися...

Картка 2

В оленя великі і красиві...
На яблуні ростуть смачні...

3 Робота в парі

— Потренуйтеся читати речення, виділяючи паузою кожен закінчену думку.

Спека. Пахнуть квіти і м'ята. Тихо на озері. Навіть сплеску риби не чути.

— Прочитайте найдовше речення.

— Знайдіть речення, у якому закінчену думку виражено одним словом.

VII. Підсумок уроку. Рефлексія

— Як називається країна, якою ми сьогодні мандрували?

— З чого складаються речення?

— Що є головною ознакою речення?

Якщо вам було цікаво мандрувати, намалюйте Колобка, який посміхається.

Якщо вам було важко, намалюйте Колобка, який сумує.

Урок 12

Тема. Поділ тексту на речення. Зв'язок слів у реченні

Мета: закріплювати знання учнів про речення як складову частину зв'язного мовлення; учити розрізняти на слух незавершені і завершені речення; розвивати вміння ділити текст на речення, відокремлювати речення одне від одного, встановлювати зв'язок слів у реченні; виховувати бережливе ставлення до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Вже дзвінок сигнал нам дав:
Працювати час настав.
Тож і ми часу не гаймо,
Роботу швидше починаймо!

II. Актуалізація опорних знань**1 Гра «Мікрофон»**

- Що таке текст?
- З чого складаються речення?
- Як позначаються на письмі початок і кінець речення?
- Як пишуться слова в реченні?
- Що виражає речення?

2 Колективна робота. Гра «Знайди речення»

Навесні кожен прагне...

А ти посадив своє дерево? Як воно називається? Доглядай його.

- Випишіть речення.
- Як можна назвати першу групу слів? (*Незавершене речення*)
- Спробуйте закінчити думку. (*Навесні кожен прагне посадити деревце.*)

III. Каліграфічна хвилинка

Б б бе різ ка

- Яке слово можна утворити? (*Берізка*)

IV. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми будемо вчитися ділити текст на речення, встановлювати зв'язок слів у реченні.

V. Мотивація навчальної діяльності**1 Поділ тексту на речення**

— Прочитайте мовчки. Встановіть межі речення. Прочитайте вголос, виділяючи кінець кожного речення зниженням голосу і паузою.

БЕРІЗКА

Зростала на галявині молода берізка до лісу прийшли хлопчики вони підійшли до берізки і встромили в її стовбур сокиру здригнулась берізка впали на землю прозорі краплинки далеко ще до осені а берізка стоїть жовта.

— Спишіть текст. Перше слово в кожному реченні пишеть з великої букви. У кінці речення ставте крапку.

— Як ви оцінюєте вчинок хлопчиків? Чому?

2 Робота з дидактичним матеріалом. Зв'язок слів у реченні

Весело літала біля квітка бджілка.

Весело літає біля квітки бджілка.

— Яку групу слів не можна назвати реченням? Чому?

Висновок. Слова в реченні пов'язані між собою.

3 Фізкультхвилинка

VI. Узагальнення і систематизація знань

1 Творча робота

— Прочитайте речення. Зверніть увагу на слова, подані в дужках. Чи зв'язані вони з іншими словами в реченні?

Мурашка побачила на дорозі (*зернина*).

Хотіла принести її у свою (*нірка*).

Але не могла підняти. Тоді їй допомогли інші (*мурашка*).

— Змініть слова в дужках таким чином, щоб утворилися речення. Запишіть їх у зошит.

2 Робота з дидактичним матеріалом. Робота в групах

Кожна група отримує картку із завданням прочитати слова, зі слів кожного рядка утворити прислів'я, пояснити його зміст.

До, язик, Києва, доведе.

Під, камінь, лежачий, і, не тече, вода.

Бджола, а, мала, та, й, працює.

З, великий, іскри, буває, малої, вогонь.

3 Складання речень за сюжетним малюнком, запропонованим учителем

— Складіть речення за малюнком. Запишіть 1–2 речення в зошити.

VII. Підсумок уроку

— Що нового дізналися на уроці? (*Слова в реченні пов'язані між собою.*)

— Що навчилися робити? (*Училися ділити текст на речення, встановлювати межі речення.*)

» Вправа «Незавершене речення»

- На сьогоднішньому уроці я вдосконалив свої знання про...
- На сьогоднішньому уроці найважливішим відкриттям було...

- На сьогоднішньому уроці я навчився...
- На сьогоднішньому уроці мені запам'яталися такі види роботи...
- Мені було цікаво, коли...

Урок 13

Тема. Розповідні речення. Розділові знаки в кінці розповідного речення

Мета: дати учням уявлення про розповідне речення; формувати навички інтонуювання розповідних речень; розвивати мовлення учнів, пам'ять, увагу; виховувати любов до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Нумо, діти, підведіться!
Всі приємно посміхніться!
Пролунав уже дзвінок —
Починаємо урок!

II. Повторення вивченого матеріалу

1 Робота з деформованим текстом

— Щедра осінь ходить луками, лісами і полями. Пролетіла вона і над нашим містом. І вам, школярам, надіслала повідомлення на осінніх листочках. Але вітер-бешкетник переплутав слова. Розставте слова таким чином, щоб вийшли речення.

Листя, пожовтіли, деревах, на.
Птахи, південь, відлітають, на.
Звірі, готуються, зима, до.

2 Перевірка записаних речень

— Які звірі готуються до зими?

3 Словникова робота

— Відгадайте загадку.

- Влітку наїдається,
А взимку висипляється. (*Ведмідь*)

— Скільки складів у цьому слові?
— Виконайте його звуко-буквений аналіз.

4 Хвилинка каліграфії

Вв ве вед мі ідь

— Запишіть каліграфічно прислів'я, поясніть його зміст.
У ведмедя десять пісень, і всі про мед.

III. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні на уроці ми ознайомимося з розповідними реченнями, з розділовими знаками в кінці цих речень, а також будемо вчитися вимовляти ці речення з правильною інтонацією.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

На дошці — запис:

Настав казковий вечір.

Настав казковий вечір!

— Прочитайте перше речення. Про що в ньому розповідається?

— А щоб дізнатися, який знак ставимо в кінці цього речення, відгадайте загадку.

- Маленька, менша від мачини,
Ні з ким не стану на борню,
А при читанні, коли треба,
Й людини мову зупиню. *(Крапка)*
Д. Білоус

— То що ставимо в кінці розповідного речення?

Висновок. Речення, у якому про щось розповідається або повідомляється, називається розповідним. У кінці розповідного речення ставиться крапка.

Цвітуть сади. Шумлять гаї.
Ці речення розповідні.
Розкажуть щось тобі й мені,
І крапку ставимо в кінці.

— Прочитайте друге речення. Про що говориться в другому реченні?

— Чим відрізняється друге речення від першого? *(Розділовими знаками)*

— Що стоїть у кінці другого речення?

Висновок. Якщо розповідне речення вимовляється з особливим почуттям, із захопленням, радістю, то в кінці такого речення ставиться знак оклику.

2 Списування з друкованого тексту

— Спишіть вірш. Поясніть розділові знаки в кінці речень.

Така хороша осінь!
Такий веселий ліс!
Зелені віти сосон
Мереживом сплелись.

3 Фізкультхвилинка

V. Осмислення нових знань

1 Гра «Знайди «зайве» слово»

Морква, картопля, огірок, яблуко, буряк, помідор.

— Яке слово «зайве»? Чому?

— Чи можна назвати цю групу слів реченням? Чому?

— Об'єднайте ці слова таким чином, щоб утворилося речення.

Запишіть його.

2 Складання розповіді за малюнком, з використанням опорних слів

— Опишіть красу осінньої природи! Стежте за інтонацією!

Золота, погожі дні, пожовкло листя, строкатий килим, перелітні птахи.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Які речення називаються розповідними?

— На які групи діляться розповідні речення за інтонацією?

Для підбиття підсумку учні обирають одне з речень:

- Я задоволений, але...
- Я дізнався...
- Я незадоволений, тому що...
- У мене гарний настрій, тому що...

Урок 14

Тема. Питальні речення. Розділові знаки в кінці питальних речень. Логічний наголос у питальних реченнях

Мета: дати уявлення про питальні речення; формувати навички інтонування питального речення; розвивати усне мовлення учнів; виховувати бережливе ставлення до книги.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Актуалізація опорних знань

» Гра «Слова загубились»

— Доповніть речення словами з довідки. Запишіть їх.

Лісами та садками іде... осінь. На ній золоте...

На голові віночок з... .. Яка мила чарівниця-осінь!

(Щедра, вбрання, осінніх квітів)

- Скільки речень ви записали?
- Доведіть, що це речення.
- Прочитайте розповідні неокличні речення.
- Прочитайте розповідні окличні речення.
- Який розділовий знак ставиться в кінці розповідного неокличного речення?
- Який розділовий знак ставиться в кінці розповідного окличного речення?

III. Мотивація навчальної діяльності

1 Робота над загадкою

- Не кущ, а з листочками.
Не сорочка, а зшита. (Книга)

2 Бесіда

- Як називається дім, де зберігаються підручники, художня література? (Бібліотека)
- Як називається професія людини, яка обслуговує відвідувачів бібліотеки? (Бібліотекар)
- Як називають відвідувачів бібліотеки? (Читачі)
- Як називається зала у приміщенні бібліотеки? (Читальна зала)

3 Каліграфічна хвилинка

Б б б і б л і о т е к а

- Яке слово можна утворити?

4 Гра «Роз'єднай слова»

- Утворіть речення і запишіть його.

Діти підклеїли книжки у шкільній бібліотеці.

- Яке це речення за метою висловлювання та інтонацією?

IV. Повідомлення теми, мети уроку

- Сьогодні на уроці ми ознайомимося з новим типом речень, їх особливостями, навчимося їх вирізняти серед інших, складати та правильно записувати.

V. Сприймання й усвідомлення нових знань

1 Колективна робота

- Прочитайте діалог.

- Доброго дня!
- Здрастуй!
- Я хочу здати підручники за перший клас.
- У якому стані твої підручники?
- У належному. Я їх підклеїв.
- Хочеш отримати підручники для другого класу?
- Звісно!
- Ось твій комплект. Учися добре!
- Спасибі!

— Знайдіть і прочитайте речення, у яких про щось запитується.

— Як ви вважаєте, як такі речення можна назвати? (*Питальні*)

— Який знак ставимо в кінці питального речення?

Загадка

- Він після речення, цитати
Вмостився, схожий на гачок.
Всіх нас примушує питати,
А сам ні пари з вуст — мовчок!

— Випишіть питальні речення.

2 Пояснення вчителя

— Речення, у якому про щось запитується, називається питальним. У кінці питального речення ставиться знак питання.

3 Робота в парі. Складання діалогу на тему «В зоопарку»

— Як називаються речення-запитання? (*Питальні*)

— Як називаються речення-відповіді? (*Розповідні*)

4 Фізкультхвилинка

VI. Узагальнення і систематизація нових знань

1 Робота з дидактичним матеріалом

— Спишіть. Поставте потрібні знаки в кінці речень. Визначте типи речень.

— Де це ти порвав штани

Лазив знов по кавуни

— Кавуни не винні:

Лазив я по дині

Г. Бойко

2 Інтонування речень. Самостійна робота

— Прочитайте речення. Складіть запитання за зразком.

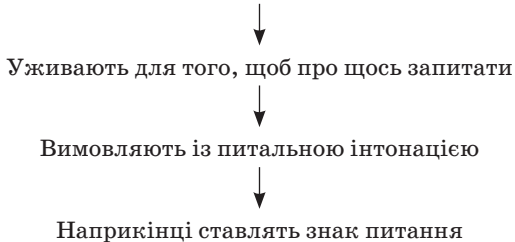
Де живе їжачок?
...?
...?
...?

Їжачок живе у лісі.
Він їсть мишей, змій.
Білочка теж живе у лісі.
Вона їсть гриби та горішки.

— Спишіть перші два запитання і відповіді до них.

3 Робота за таблицею

ПИТАЛЬНІ РЕЧЕННЯ

VII. Підсумок уроку. Рефлексія

— З якими новими реченнями ви ознайомилися на сьогоднішньому уроці? (З питальними)

— Чому ці речення називаються питальними? (Бо в них про когось чи про щось запитується.)

— Що ставимо в кінці питальних речень? (Знак питання)

— Оцініть свою роботу на уроці.

- Зелена картка — працював активно, старанно, творчо, без помилок.
- Жовта картка — працював і старався, іноді припускався незначних помилок.
- Червона картка — працював нижче своїх можливостей, був неуважний.

Урок 15

Тема. Інтонаційне виділення в реченнях слів, найважливіших для висловлення думки

Мета: навчати учнів інтонаційно виділяти в реченнях слова, найважливіші для висловлення думки; ознайомити з логічним наголосом (практично); формувати вміння ставити запитання і давати відповіді, користуватися знаком питання в кінці речення; розвивати вміння сприймати на слух незнайомий текст; виховувати бережливе ставлення до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Навчальне аудіювання

ЛАСТІВКА З ПЕРЕБИТИМ КРИЛОМ

Після гарячого літнього дня заgrimіла гроза. Пішла злива. Вода залила ластів'яче гніздо, що приліпилося до стіни старої повітки. Розвалилося гніздечко, повипадали пташенята. Вони вже вбралися в пір'ячко, але ще не вмiли літати. В'ється ластівка над дітками, кличе їх під кущ заховатися.

Кілька днів жили пташенята під кущем. Ластівка носила їм їжу. Вони збивалися до купи і чекали маму. Ось уже четверо діток навчилися літати й порозлітались, а одне сидить, не може здійснитись. У нього перебите крило. Як випало з гнізда, покалічилося.

До осені жило поранене пташеня під кущем. Його доглядала мати. А коли настав час відлітати в теплий край, ластівки зібралися чималим табунцем, сіли на кущ, і довго чулось тривожне попискування.

Відлетіли пташки в теплий край. Зосталася молода ластівочка з перебитим крильцем. Я взяв її і приніс додому. Вона довірливо притулилась до мене. Я посадив її на віконце. Ластівка дивилась у синє небо. Мені здалося, що в неї на очах тремтять сльози.

За В. Сухомлинським

►► Тестування

1. Що трапилося з ластів'ячим гніздом?
 - а) Його скинули з дерева діти;
 - б) воно розвалилося від води.
2. Чому одне ластів'ятко не могло здійснитися?
 - а) Бо мало перебите крило;
 - б) бо ще не вмiло літати.
3. Чому восени ластівки зібралися табунцем?
 - а) Настав час відлітати в теплий край;
 - б) вони летіли шукати поживу.

4. Чому ластівка дивилася в синє небо?
- Тому, що вона сумувала за іншими ластівками;
 - тому, що їй боліло перебите крило.

III. Актуалізація опорних знань

1 Робота над загадкою

- Хитра я і довгохвоста.
На курей я вельми ласа —
В них таке смачненьке м'ясо...
Вовку-братку я сестриця,
А зовуть мене ... (лисиця).

2 Гра «Знаки загубилися»

— Лисичка бігла, хвостиком махнула — знаки в реченнях зачепила. Відновіть текст, розставте розділові знаки. Запишіть текст у зошити.

Ми ходили до осіннього лісу... Листя на деревах стало різнокольорове... Хто ж це його пофарбував... Та це ж чарівниця-осінь...

- Прочитайте розповідні неокличні речення.
- Прочитайте питальні речення.
- Прочитайте розповідне окличне речення.

3 Гра «Мікрофон»

- Що виражає речення?
- Які речення називаються розповідними?
- На які групи за інтонацією розподіляються розповідні речення?
- Які речення називаються питальними?
- Який знак ставиться в кінці питального речення?

IV. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні на уроці ви ознайомитесь із поняттям «логічний наголос» та продовжите роботу над удосконаленням свого мовлення.

V. Сприймання та усвідомлення нового матеріалу

1 Словникова робота. Гра «Шифрувальники»

— Розшифруйте слова. Знайдіть серед них назву осіннього місяця.

ишлень ругеднь падтолис

— Листопад — це одинадцятий місяць календарного року. Його назва пов'язана з опаданням у цей час листя з дерев. Ще місяць листопад називають падолистом.

2 Хвилинка каліграфії

Лл ли ил ал лл

— Складіть речення, запишіть каліграфічно.
ворота зимі Листопад відчиняє.

3 Робота з дидактичним матеріалом

— Прочитайте речення.

Восени лелеки відлітають у теплі краї.

— Прочитайте запитання, підвищуючи голос, коли вимовляється виділене слово. (*Діти дають повну відповідь на кожне запитання та записують їх у зошит.*)

— Хто відлітає в теплі краї?

— Коли лелеки відлітають у теплі краї?

— Куди відлітають лелеки восени?

Висновок. Коли ми запитуємо, то підвищуємо голос на тому слові, яке показує, про що запитуємо.

4 Вчись виразно читати! Ознайомлення з логічним наголосом (практично)

— Прочитайте питальне речення так, щоб одержати відповідь, подану в дужках.

У синьому небі пливуть білі хмари?

(*Так, плывуть.*) (*Так, у синьому.*) (*Так, білі.*)

5 Фізкультхвилинка**VI. Узагальнення й систематизація отриманих знань****1 Робота в парі**

— Прочитайте текст. Поставте запитання до виділених слів, використовуючи слова чомучки: *Хто? Де? Хто? Які?*
(*Один учень запитує, інший відповідає, і навпаки.*)

Славко захворів. Він лежить у лікарні. Петрик і Наталка допомагають йому вчити уроки. Гарні друзі у Славка!

— Запишіть питальні речення.

2 Робота над скоромовкою. Швидкість мовлення

Бабин біб зацвів у дощ,
Буде бабі біб у борщ.

— Яке слово в скоромовці однаково читається зліва направо і справа наліво?

— Які інші слова, що так само читаються, ви знаєте? (*Алла, Пилип, око, корок, піп...*)

3 Гра «Зачаровані слова»

А	в	т	о	м	о	б	і	л	ь
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

345	9634	1345	78910	58910	315	289	23451
-----	------	------	-------	-------	-----	-----	-------

VII. Підсумок уроку

— Який вид роботи на уроці сподобався більше всього? Чому?
Оцініть свою роботу на уроці смайликом.

Урок 16

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання і записування підписів під серією малюнків, які можуть слугувати планом розповіді

Мета: учити учнів самостійно добирати назву і підписувати малюнок (*серію малюнків*) за його змістом, складати план і розповідь за планом; розвивати й удосконалювати мовлення учнів, збагачувати лексичний запас; прищеплювати любов до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Нам урок уже давно
Час розпочинати.
Будемо знов мовлення
Наше розвивати.

II. Актуалізація знань та чуттєвого досвіду учнів

» Слухання й аналіз творів

1) Я ВИРОЩУ ВНУЧКУ, ДІДУСЮ

В садку росте стара вишня. Маленький хлопчик Олесь побачив недалеко від неї маленьку вишеньку та й питає дідуся:

— Дідусю, де взялася ця маленька вишенька?

— Із кісточки виросла, — відповів дідусь.

— То це донька старої вишні?

— Так, донька.

— А внучка у старої вишні буде?

— Буде, Олесю, — відповів дідусь, — якщо ти викохаєш оцю маленьку вишеньку, діждешся з неї ягідок, посадиш кісточку — то з кісточки тієї й виросте внучка старої вишні.

Олесь замислився. У його очах дідусь побачив ласку й тривогу.

— Я вирощу внучку цієї старої вишні, — сказав Олесь.

В. Сухомлинський

2) ЯБЛУНЬКА

Посадив Гриць у садочку яблуньку. І зацвіла яблунька біло-біло. А потім уродили яблучка. Смачні були яблучка на молоденькій яблуньці!

3) У САДУ

Наші хлоп'ята дістали лопати —
 Будуть дерева в садочку саджати.
 Вишні гіллясті і сливи стрункі.
 Наші малята — садівники!
 Хай розцвітає зелений садочок,
 Житимуть в ньому співучі пташки,
 Скажуть: — Спасибі, садівники!

М. Лисиця

— Про що ви дізналися з почутих текстів?

III. Визначення теми і задач уроку

— Отже, якій темі ми присвятимо урок розвитку мовлення?

— Сьогодні ви навчитеся складати підписи до малюнків і висловлювання за ними.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу**1 Робота за малюнком**

— Розгляньте малюнок. (*Діти садять дерева.*)

— Що роблять діти?

— Де вони працюють?

2 Доповнення речення новими словами

Учні саджають.

Учні саджають дерева.

Учні саджають дерева у саду.

Старші учні саджають дерева у шкільному саду.

Старші учні саджають плодові дерева у шкільному саду.

3 Робота над серією малюнків

— Розгляньте серію малюнків і зробіть підписи до кожного з них.

— Кого ви бачите на кожному малюнку?

— Що роблять діти? Дайте відповідь, використовуючи речення-підписи.

Варіанти відповідей:

Діти йдуть до школи.

Діти доглядають молоді садженці.

Восени учні збирають урожай.

4 Перевірка складених підписів

» Фізкультхвилинка

V. Застосування отриманих знань

1 Робота в групі. Складання розповіді за малюнками

2 Записування підписів під малюнками в зошитах

Ураховується зміст і граматична правильність побудови речень.

» Методичний коментар

На уроці можна використати інші види робіт.

- Ігри на відновлення порядку серії картин, об'єднаних однією темою, з подальшим складанням розповіді або її фрагмента: відібрати з ряду сюжетних картин ті, які ілюструють прочитану вчителем розповідь, і розташувати їх у потрібній послідовності.
- Самостійно розташувати картинки у певній послідовності і скласти розповідь.
- Вибудувати послідовність подій за однією заданою картинкою і відібрати з декількох наборів серій сюжетних картинок ті, що співвідносяться з першою картинкою (*тобто дітям показують одну картинку і вони самі додумують, що було до зображених подій і що станеться після*).
- Добирання до кожної картинки серії предметних зображень.

VI. Підсумок уроку

— Чого ви навчалися на уроці?

Урок 17

Тема. Закріплення знань про розповідні та питальні речення. Складання розповіді за малюнком і за питаннями

Мета: закріпити та систематизувати знання учнів про розповідні і питальні речення; учити учнів складати текст за малюнком та поданими запитаннями; розвивати зв'язне мовлення, вміння давати повну відповідь на запитання; виховувати любов до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Вже дзвінок сигнал нам дав:
Працювати час настав.
Тож і ми часу не гаймо,
Роботу швидше починаймо!

II. Актуалізація опорних знань

» Гра «Віднови речення»

— До нас на урок прибіг Незнайко. Він потребує вашої допомоги. Знайко попросив його скласти речення. Подивіться, що у нього вийшло.

пташок Багато залишається зимувати у нас.

знаєш Чи цих ти пташок?

як допомагаєш А узимку ти їм?

пташки За цю віддячать допомогу навесні.

— Чи правильно Незнайко склав речення?

— виправте його помилки. Розставте слова так, щоб вийшли правильні речення.

— Прочитайте речення, в яких ви поставили крапку.

— Прочитайте речення, в яких ви поставили знак питання.

III. Повідомлення теми та мети уроку

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Хвилинка каліграфії

О ос інь осінь

— Виконайте звуко-буквений аналіз слова *осінь*.

— Чому в слові *осінь* букв більше, ніж звуків?

2 Складання розповіді за малюнком і за питаннями

Учитель на дошці вивішує малюнок, записує запитання.

— Яка пора року зображена на малюнку? (*На малюнку зображена осінь.*)

— Куди прийшла дівчинка? (*Дівчинка прийшла до парку.*)

— Що вона назбирала? (*Вона назбирала букет з осіннього листя.*)

— Кому дівчинка подарує свій букет? (*Вона подарує його своїй матері.*)

Добирання заголовка до розповіді.

— Запишіть розповідь у зошит. Прочитайте записану розповідь.

3 Фізкультхвилинка

4 Інтонування речень

— Поясніть розділові знаки в кінці речень

— Хто до столу хоче сісти?

— Я!

- Хто варення хоче їсти?
- Я!
- А хто посуд мити буде?
- Ну, вже ти підказуй, Людо,
а то: я та я!

Д. Павличко

— Знайдіть речення, які відповідають схемі:

___ ___ ___ ___ ___?

___ ___ ___ ___ ___?

___!

5 Творче завдання. Робота над прислів'ями

Учитель роздає індивідуальні картки.

— Прочитайте прислів'я, поясніть їх зміст. Поставте питання до виділених слів. Запишіть питальні речення за зразком.

Зразок. Без охоти нема роботи. Без чого нема роботи?

Під лежачий камінь вода не тече.

Без учителя навмання важко здобувати знання.

Маленька праця краща за велике безділля.

Без здоров'я нема щастя.

6 Гра «Перестав букву»

Кіт (*тік*), тіло (*літо*), банка (*кабан*), лісок (*сокіл*), ручка (*курча*), сир (*рис*).

V. Підсумок уроку. Рефлексія

- Які речення називаються розповідними?
- Які речення називаються питальними?
- Наведіть зразок питального (*розповідного речення*).
- Якщо вам було все зрозуміло, підведіть сигнальну картку, на якій намальована крапка.
- Якщо вам потрібна допомога, ви не все зрозуміли, підведіть сигнальну картку, на якій намальований знак питання.

Урок 18

Тема. Спонукальні речення. Розділові знаки в кінці спонукальних речень.

Форми спонування

Мета: дати учням уявлення про спонукальні речення; розвивати вміння інтонувати спонукальні речення; виховувати бережливе ставлення до хліба.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Актуалізація опорних знань**1 Робота за малюнком**

Учитель демонструє малюнок лисиці.

— Складіть відповіді на запитання, використовуючи опорні слова. Запишіть їх.

Хто це?	Це...
Яка вона?	Вона... та...
Який у неї хвіст?	У неї хвіст...

(Хитра, спритна, пухнастий)

2 Письмо з коментуванням

На дошці вчитель вивішує картку-підказку.

(Початок речення пишу з великої букви. У кінці речення ставлю..., тому що це речення..., за інтонацією це речення...)

Настав вечір...
Хіба вже вечір...
Який чудовий вечір...

3 Хвилинка каліграфії

К к кн кни книга

— Запишіть каліграфічно.

Книга вчить, як на світі жить.

— Як ви розумієте цей вислів?

III. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми ознайомимося ще з одним видом речень. Будемо вчитися правильно інтонувати їх. А також розглянемо, які розділові знаки ставляться в кінці цих речень.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу**1 Гра «Знайди “зайве” речення»**

Кожна тваринка ховається від своїх ворогів. Білка на дереві легко втече від ворога. Зайцю допоможуть швидкі ноги. Діти читали цікаву книгу. У їжачка свій захист — колючки.

- Яке речення «зайве»? Запишіть його.
- Про що в ньому розповідається? (*Про книгу*)
- Яке це речення за метою висловлювання?
- Перебудуйте речення так, щоб воно стало питальним. (*Що читали діти?*)
- Запишіть це речення. Який розділовий знак поставили в кінці речення?

2 Ознайомлення зі спонукальним реченням

- Тепер спробуйте прочитати «зайве» речення так, щоб у ньому звучала порада школярам читати книжки. (*Діти, читайте цікаві книжки!*)
- А де можна читати книги? (*У бібліотеці*)
- Запросіть дітей до бібліотеки. (*Дорогі друзі, приходьте, будь ласка, до бібліотеки.*)
- Як треба поводитися з книгою? Спробуйте скласти речення, щоб у ньому прозвучав заклик. (*Будь обережним з книгами! Не рви їх!*)

Висновок. У нашому мовленні ми вживаємо різні речення, з різною метою, з різною інтонацією. Ми часто користуємося реченнями, у яких висловлюються різні спонукання до дії: прохання, наказ, заклик, порада, застереження, вимога, наказ. Такі речення називаються *спонукальними*.

- Який же знак може стояти в кінці спонукального речення?

Що за знак — стрункий, мов спис,
Він над крапкою завис,
Спонука до поклику,
Хто ж бо він?.. (*Знак оклику*).
Д. Білоус

- У кінці спонукального речення може стояти знак оклику або крапка. Знак оклику ставиться тоді, коли у реченні висловлено сильне почуття.

3 Читання вірша-поради

Спонукань не жди ніколи.
Своєчасно йди до школи.
Будь привітним до батьків.
Заступайсь за малюків!

К. Мухаммаді

- Скільки речень у вірші?
- Які це речення? Для чого вони служать?

4 Вибіркове списування (робота за картками)

— Прочитайте текст. Випишіть із тексту спонукальні речення.

Ти знаєш, що таке хліб? Хліб — це наше багатство. У нього вкладена велика праця багатьох людей. Шануйте працю хліборобів! Бережіть хліб!

5 Гра «Шифрувальник»

люблю, я, українську, мову.

— Складіть речення зі слів, розташувавши їх у певному порядку.

— Яке речення у вас вийшло?

1 варіант. Перебудуйте це речення на питальне.

2 варіант. Перебудуйте це речення на спонукальне.

V. Підсумок уроку**» Гра «Мікрофон»**

- Речення, у якому висловлюється спонукування називається...
- У кінці спонукального речення може стояти...
- Знак оклику ставиться тоді...

— Оцініть свою роботу на уроці.

Зелений кружечок — дуже гарно працював.

Жовтий — відчував труднощі.

Червоний — працював не дуже активно.

Урок 19

Тема. Закріплення знань про розповідне, питальне, спонукальне речення

Мета: узагальнити і систематизувати знання учнів про види речень за метою висловлювання; закріпити навички правильного інтонування речень; розвивати вміння узагальнювати; виховувати бережливе ставлення до іграшок.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент**

Вже дзвінок сигнал нам дав:

Працювати час настав.

Тож і ми часу не гаймо,

Роботу швидше починаймо!

II. Актуалізація опорних знань**1 «Мовна розминка»****» Словниковий диктант**

— Запишіть слова. Вставте пропущені букви.

В_дмідь, л_стопад, ч_рвоний, за_ць, _атьківщина, дят_л.

— Складіть звукову модель слів:

1 *варіант* — ведмідь;

2 *варіант* — заєць.

2 Творче завдання «Я міркую»

— Прочитайте. Поміркуйте, чи всі групи слів є реченнями. Випишіть тільки речення. Доведіть, що це речення.

Колобок стрибнув з підвіконня. Котиться доріжкою. Зустрів Колобок Ведмеда. Голосно пісеньку.

III. Повідомлення теми та мети уроку

— Сьогодні ми будемо закріплювати знання про види речень за метою висловлювання.

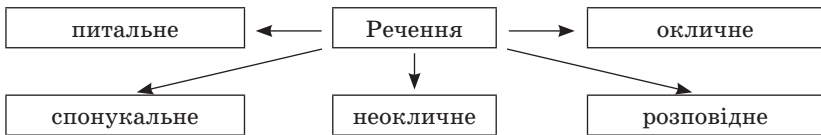
IV. Закріплення та систематизація отриманих знань

1 «Асоціативний куц»

Учитель на дошці вивішує картку «Речення».

— Що ви уявляєте, коли чуєте це слово?

Діти дають відповіді, а вчитель записує на дошці.

2 Гра «Збери речення»

Барліг, готує, ведмідь, зимівлі, для.

Вулицю, переходь, дозволених, в, місцях.

Садку, у, малина, вашому, росте, чи.

— Запишіть правильно речення. Поясніть написання розділових знаків у кінці речення.

3 Робота над загадками

— Відгадайте загадку. Зі словом-відгадкою складіть розповідне речення.

1 *варіант*. Гріє, гріє, пригріває, але променів не має.

2 *варіант*. Не дід, а з бородою, не корова, а молоко дає.

4 Гра «Будівельники»

— Перebудуйте розповідне речення на спонукальне.

Учні березуть підручники. Ганнуся полила квіти. Петрик допоміг мамі.

— Знайдіть у кожному реченні слова-звертання.

5 Інтонування речень. Вибіркове списування

— Прочитайте виразно текст. Випишіть питальні речення.

У ЛІСІ

Гарно вранці в осінньому лісі. Повітря чисте, прозоре. Деревата стоять, мов у казці.

— А хто з вас бував у зимовому лісі? Хочете подивитися на цю красу?

— Поділіть на склади для переносу слова *зимовому, подивитися*.

6 Фізкультхвилинка**7 Словесне малювання. «Моя улюблена іграшка»**

— Розкажіть про свою улюблену іграшку за планом:

- 1) Яка моя улюблена іграшка?
- 2) Як я граюся з нею?
- 3) Чому я вибрав(ла) саме цю іграшку?

8 Самостійна робота

— Запишіть речення. Слова в дужках замініть так, щоб вони підходили за змістом.

(*Журавлі*) курличе і летить, і летить. (*Граки*) полетіли, (*поле*) опустіли. Працьовиті (*рука*) гори вернуть.

— Поясніть, як ви розумієте зміст останнього речення.

9 Гра «Збери слово»

— Складіть слово, взявши з першого слова першу букву, з другого — другу, третього — третю і т. п.

Рак, день, піч, море, насіння, питання, подвір'я.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

— Ось і добіг кінця наш урок. Підіб'ємо підсумки. Для цього пограємо в гру «Виправ помилки».

- Слова, пов'язані за змістом, називаються текстом? (*Реченням*)
- Речення виражає незакінчену думку. (*Закінчену*)
- Речення, у якому про щось розповідається, називається питальним. (*Розповідним*)
- Речення, у якому про щось запитується, називається спонукальним. (*Питальним*)
- Речення, у якому висловлюється спонукування, називається розповідним. (*Спонукальним*)

Урок 20

Тема. Об'єднання двох простих речень в одне складне — за зразком (без уживання термінів)

Мета: учнів об'єднувати два простих речення в одне складне за допомогою вчителя, використовувати безсполучникові зв'язки, а також сполучники *а, і* (практично), визначати головні слова в реченні; розвивати вміння сприймати на слух незнайомий текст; виховувати відповідальне ставлення до своїх обов'язків.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Навчальне аудіювання

СМІТНИК

Зіна вчиться вже у другому класі. Мама хоче, щоб Зіна була в неї помічницею. Вона сказала:

— Зіно, щодня будеш хату підмітати. А сміття на смітник вносити.

Стала Зіна щодня хату підмітати. Але не захотілося їй виносити сміття, бо смітник далеко. Подивилася Зіна на смітник, огорожений низьким тином та й вирішила: можна ж сміття під шафу підмітати.

Підмете Зіна в хаті, а сміття — під шафу. Шафа біля її ліжка стоїть.

Прийшла раз Зіна зі школи, бачить, сидять тато і мама. Взяли мама з татом шафу, перенесли на друге місце. Там, де стояла шафа, лежить купа сміття.

Опустила голову Зіна, почервоніла.

Приніс батько з двору парканчик і ставить його коло сміття.

— Що ви робите, тату? — питає Зіна.

— Та смітник треба ж загородити. Тепер смітник буде у нас у хаті.

Ставить тато паркан і ліжко Зіни огорожує разом із смітником. Заплакала Зіна і просить:

— Ой, таточку, я винесу сміття! Не хочу, щоб у хаті був смітник...

Зіна взяла відро і винесла сміття аж за город на смітник; потім помила підлогу.

В. Сухомлинський

» Тестування

1. У якому класі навчається Зіна?
 - а) У п'ятому;
 - б) у другому.
2. Що запропонувала мати дівчинці?
 - а) Хату підмітати;
 - б) ходити у магазин.
3. Куди виносила сміття Зіна?
 - а) На смітник;
 - б) змітала під шафу.
4. Як тато провчив доньку?
 - а) Не пустив до подруги;
 - б) обгородив Зініне ліжко і шафу.

III. Хвилинка каліграфії

Й й Й й Йй Йо ій йо ай йк

— Запишіть каліграфічно.

У нашій рідній мові
Чарівні є слова.
Слова ці всім відомі,
Бо сила в них жива.

- Про які слова йдеться у вірші?
- Які слова ввічливості ви знаєте?
- Яку роль вони відіграють у нашому мовленні?
- Слова *рідній*, *чарівні* поділіть для переносу.

IV. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми продовжимо вивчати тему «Речення». Будемо вчитися визначати головні слова в реченні; об'єднувати кілька речень в одне.

V. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу**1 Ознайомлення з головними словами в реченні**

— Прочитайте речення.

Хлопці плавали у річці.

- Про кого в ньому говориться? (*Про хлопців*)
- Підкресліть це слово однією рисою.
- Поставте до нього питання (*Хто? Хлопці*)
- Що говориться про хлопців? (*Плавали*)

- Підкресліть це слово двома рисками.
- Поставте до нього питання. (*Що робили? Плавали*)
- Ці слова є головними в реченні.

2 Аналіз речення за аналогією

Дерева стоять тихо.

- Про що говориться в реченні? (*Про дерева*)
- Поставте до цього слова питання. (*Що?*)
- Що говориться про дерева? (*Стоять*)
- Поставте до цього слова питання. (*Що роблять?*)

3 Творче завдання

— Спишіть речення, розкриваючи дужки. Знайдіть головні слова. Усно поставте до них питання.

Білочка виглядає з (*дупло*).

Дятел шукав комаху в (*кора*).

Мишка сховалась у (*нірка*).

4 Фізкультхвилинка

5 Утворення складних речень

- Прочитайте речення.

Тепле весняне сонечко пригріло.

Тепле весняне сонечко розтопило сніги.

- Об'єднайте ці два речення в одне.
- Які слова повторюються в цьому реченні?
- Замість них ми можемо вжити короткі слова *і, а*.
- Прочитайте, що у нас вийшло.

Тепле весняне сонечко пригріло і розтопило сніги.

VI. Осмислення й узагальнення отриманих знань

1 Колективна робота

— Об'єднайте два речення в одне, використовуючи короткі слова *і, а*.

Граки літали в небі. Граки дуже голосно кричали.

Батько читає. Я готую уроки.

— Інколи два речення можна об'єднати в одне, не використовуючи короткі слова, а за допомогою коми.

Дме вітер. Іде дощ. (*Дме вітер, іде дощ.*)

2 Гра «Зачаровані слова»

А	п	е	л	ь	с	и	н
1	2	3	4	5	6	7	8

678	418	236	218	2385	4127	6187
-----	-----	-----	-----	------	------	------

- Назвіть односкладові, двоскладові слова.
- Назвіть слово, у якому букв більше, ніж звуків.
- З одним зі слів складіть речення і запишіть.

3 Самостійна робота

— Замість пропусків доберіть з довідки головне слово так, щоб утворилося речення. Запишіть його.

1 варіант

- ___ — приносить газети.
- ___ — навчає дітей.
- ___ — пече хліб.

2 варіант

- ___ — навчає плавати.
- ___ — грає в театрі.
- ___ — лікує хворих.

Довідка: поштар, учитель, тренер, актор, пекар, лікар.

VII. Підсумок уроку

- Що нового дізналися на уроці?
- Що вчилися визначати на уроці?

Урок 21

Тема. Поширення речень за питаннями, поданими вчителем

Мета: учити учнів поширювати речення за допомогою питань, складати діалог на задану тему; розвивати зв'язне мовлення, пам'ять; виховувати культуру спілкування.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент**

Ось і знову дзвінок лунає,
Мелодійно і срібно звучить.
Він до класу дітей скликає,
Щоб успішно нового навчить.

II. Актуалізація опорних знань**1 Об'єднання груп речень в одне за допомогою слів *і, а, але, й***

Настала зима. Поля вкрилися білим пухким снігом.

Насунули темні хмари. Вітер розігнав їх.

На полях ще біліє сніг. Води вже ясно зашуміли.

Три доби лютувала хуртовина. На четвертий день ясні зорі за-
саяли в небі.

2 Каліграфічна хвилинка

Т т Т т Т т Т т Т в Т я Т х а т с т я т т и т ь т е

— Запишіть каліграфічно.

Тихесенький вечір заходить до хати.
Засвічує в вікнах веселі вогні.
Нас кличе до столу вечеряти мати,
І гріють теплом її очі ясні.

— Назвіть у першому реченні головні слова, поставте до них питання.

— Зробіть звуко-буквений аналіз слова *ясні*. У яких випадках буква *я* позначає два звуки? Наведіть приклади.

3 Робота в парах. Складання діалогу на тему «В магазині»

— Пригадайте правила поведінки у магазині.

— Прочитайте діалог у парі.

Д и т и н а. Добрий день!

П р о д а в е ц ь. Здрастуй!

Д и т и н а. Покажіть, будь ласка, рибку.

П р о д а в е ц ь. У нашому магазині багато рибок. Яка саме тобі подобається? Опиши її.

Д и т и н а. Мені потрібна золота рибка. Вона велика, золотистого кольору, з великим червоним хвостом. Скільки вона коштує?

П р о д а в е ц ь. Будь ласка, дивись. Вона коштує 10 гривень.

Д и т и н а. Дякую.

— Відновіть репліки, щоб вийшов діалог.

Д и т и н а. ...

П р о д а в е ц ь. Здрастуй!

Д и т и н а. ...

П р о д а в е ц ь. У нашому магазині багато рибок. Яка саме тобі подобається? Опиши її.

Д и т и н а. ...

П р о д а в е ц ь. Будь ласка, дивись. Вона коштує 10 гривень.

Д и т и н а. ...

III. Повідомлення теми й мети уроку**IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу****1** Диктант з творчим завданням

— Закінчіть речення потрібними словами за змістом.

Повіяв холодний... . Насунули сірі снігові... . Посипався лапатий... . Скоро вся земля вкрилася білою... .

— Підкресліть слова, які означають, про що йдеться в реченні і що про них говориться. Визначте головні слова в реченні.

— Поставте запитання до них. (*(Що?) Вітер (що зробив?) повіяв.*)

— До якого слова віднесемо слово *холодний*?

— Яку пару слів можна утворити? (*Вітер (який?) холодний.*)

— Чи можете ви зробити певний висновок? (*У реченні слова пов'язані між собою. Встановити між ними зв'язок допомагають поставлені запитання.*)

2 Робота над мовним матеріалом

Випав сніг. Вкрилися поля. Височіють замети. Ліс завмер.

Випав пухнастий сніг. Білою скатертиною вкрилися поля. Височіють великі замети. Ліс завмер до весни.

— З якого тексту дізнаємося більше?

Висновок. З речень, поширених іншими словами, можна дізнатися більше, ніж з речень, складених тільки з головних слів.

3 Фізкультхвилинка

V. Осмислення й узагальнення нових знань

1 Письмо з коментуванням

— Прочитайте речення. Доповніть їх словами з довідки. Запишіть речення.

Бджілки літають. Виглянуло сонечко.

Довідка: золотисті, в квітах; із-за хмари, веселе.

— У яких реченнях думку виражено повніше?

2 Гра «Хто швидше?»

— Поширте речення за питаннями.

Дівчатка (*що роблять?*) ... (*яку?*) ... пісню.

У лісі (*хто?*) ... знайшли (*кого?*)

Білка (*що робить?*) ... на зиму (*що?*)

По морю (*що робив?*) ... (*який?*) ... корабель.

VI. Підсумок уроку

— Що нового навчилися робити на уроці?

— За допомогою чого ми встановлюємо зв'язок слів у реченні?

— Поширте речення своїми словами.

Петрик читає.

Урок 22

Тема. Закріплення знань з теми «Речення»

Мета: закріплювати знання учнів, набуті під час вивчення теми «Речення»; розвивати мовлення, увагу; вдосконалювати вміння використовувати різні види речень в усному і писемному мовленні; виховувати любов до Батьківщини.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Каліграфічна хвилинка

Урок почнемо без зупинки
З каліграфічної хвилинки.

Дд Дд Дд ддд ик нт

— Знайдіть слово, записане без помилок.

діктант диктант дектант

— Складіть з ним речення і запишіть.

III. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми будемо закріплювати знання, набуті під час поїздки країною Речення.

IV. Систематизація та закріплення вивченого матеріалу

1 Зупинка «Диктант-завдання»

— Зі слів кожного рядка складіть речення. Утворіть текст, доберіть заголовок.

— Запишіть складені речення під диктовку вчителя.

зайчисько, із, Вискочив, кубельця, свого.

Сів, на, прислухається, лапи, задні.

Бува, лукава, не бродить, лисиця, десь.

ворогів, у, Багато, сірого.

2 Зупинка «Розділові знаки в кінці речень». Письмо з коментуванням

Ми живемо на планеті Земля

Хто бачив Землю з космосу

Бережіть нашу прекрасну планету

3 Зупинка «Будівельна»

— За змістом розповідного речення побудуйте питальне речення.

Хлопчики. Діти бігали коло річки.

Дівчатка. Вранці Галинка поспішала до школи.

— Перебудуй спонукальні речення у розповідні.

Хлопчики. Діти, бережіть книги!

Дівчатка. Оленко, поливай квіти!

4 Зупинка відпочинку. Фізкультхвилинка

5 Зупинка «Зв'язок слів у реченні»

Марійка гарно танцює.

Марійка (*що робить?*) ... ;

Танцює (*як?*)

Зимове сонечко блищить.

Сонечко (*що робить?*) ... ;

Сонечко (*яке?*)

6 Зупинка «Пошир речення за питаннями»

У лісі (*хто?*) ... знайшли (*кого?*) ...

Білка (*що робить?*) ... на зиму (*що?*)

7 Зупинка «Творча»

— Складіть та запишіть речення про життя лісових мешканців: одне — розповідне, друге — питальне, третє — спонукальне.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

» Гра «Ти — мені, я — тобі»

Речення виражає....

Перше слово в реченні треба писати...

Слова в реченні пишуться...

У кінці речення можуть ставитися...

Урок 23

Тема. Перевірна робота. Мовна тема «Мова і мовлення. Текст. Речення»

Мета: перевірити знання учнів з вивчених тем; розвивати самостійність, акуратність; виховувати старанність, культуру оформлення письмових робіт.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Контроль знань

1 варіант

1 Визначити правильне твердження

а) Наше мовлення складається зі слів;

- б) наше мовлення складається зі звуків;
- в) наше мовлення складається із речень.

2 Прочитати речення. Пронумерувати їх так, щоб утворився текст

- () Природа подбала про неї.
- () Чи доводилося вам бачити жирафу?
- () Завдяки цьому вона дістає листя з високих дерев.
- () У цієї тварини найдовша шия.

3 Поставити потрібний розділовий знак

- Хліб треба берегти і шанувати
- Чи бережеш ти хліб
- Бережи і шануй хліб

4 Перетворити розповідне речення на питальне

Білка сушить гриби на деревах.

2 варіант

1 Указати правильну відповідь

Мова потрібна людям...:

- а) для письма;
- б) для спілкування;
- в) для читання.

2 Прочитати речення. Пронумерувати їх так, щоб утворився текст

- () Однокласники принесли домашнє завдання.
- () Захворів Максим.
- () Друзі допомогли хлопчикові розв'язати домашнє завдання.
- () До хворого прийшли Андрій і Володя.

3 Поставити потрібний розділовий знак

- Ліси треба берегти й охороняти
- Бережи й охороняй ліс від вогню
- Чи бережеш ти ліс

4 Перетворити розповідне речення на питальне

Журавлі відлітають у теплі краї.

III. Підсумок уроку

Урок 24

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Побудова і записування речень, що передають зміст малюнка

Мета: учити учнів складати і записувати два–три пов'язаних між собою речень за змістом ілюстрації; розвивати мовлення учнів; збагачувати їх лексичний словник; розвивати спостережливість; виховувати любов до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Нам урок уже давно
Час розпочинати.
Будемо знов мовлення
Наше розвивати.

II. Актуалізація чуттєвого досвіду учнів

► Слухання вірша Я. Щоголіва про осінь

ОСІНЬ

Висне небо сине,
Сине, та не те:
Світить, та не гріє
Сонце золоте.
Оголилось поле
Од серпа й коси,
Ніде приліпитись
Крапельці роси.
Темная діброва
Стихла і мовчить;
Листя пожовтіле
З дерева летить.

— Про яку пору року йдеться у вірші?

— Як ви здогадалися?

III. Визначення теми і задач уроку

— Настала осінь. А з нею й зміни в житті тварин. А як же тварини готуються до зими? Про це ви розкажете за малюнками. Сьогодні ми будемо вчитися складати і записувати за малюнками речення, пов'язані між собою за змістом.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Робота над загадками

— Щоб дізнатися, про яких саме тварин ми складатимемо речення, відгадайте загадки.

- Хвіст трубою, спритні ніжки —
Плиг із гілки на сучок.
Носить все вона горішки
В золотий свій сундучок. (*Білка*)
- Влітку носить сіру шубу,
Взимку — білого кожуха.
Має з тріщиною губу,
Косі очі й довгі вуха. (*Заєць*)
- Гостроносий і малий,
Сірий, тихий і незлий.
Вдень ховається. Вночі
Йде шукать собі харчі,
Весь з тоненьких голочок.
Як він зветься?... (*Їжачок*).

2 Складання речень за малюнками «Як звірі готуються до зими»

- Розгляньте малюнки на дошці. Яка це пора року?
- Кого ви бачите на малюнку?
- Що робить їжак, білка, кріт, мишка, ведмідь тощо?

► Фізкультхвилинка

V. Застосування отриманих знань

1 Робота в групах

- Складіть два–три речення, пов'язані за змістом.
- Придумайте назву до своєї розповіді.

Групам, у яких виникають труднощі під час складання речень, учитель може запропонувати картки з опорними словами.

Картки з опорними словами

Як до зими готується мишка?	<p style="text-align: center;"><i>Опорні слова</i></p> Польова, мишка, зерно, збирає, колоски, стягає, нірка, глибока, збирає, теплий, пух, стелить, перина, м'яка
-----------------------------	--

Як до зими готується зайчик?	<p style="text-align: center;"><i>Опорні слова</i></p> У, зайчик, нема, нірка, дупло, зимує, на поверхні, літня, сіра, шубка, міняє, взимку, біла, шубка, серед, снігу, не помітять
------------------------------	---

Як до зими готується білка?	<p style="text-align: center;"><i>Опорні слова</i></p> Господарочка, білочка, гніздо, всередині, м'яка, суха, підстилка, горіхи, жолуді, в, комірка, сушить, гриби, запаси, на, всю, зиму, вистачить
-----------------------------	--

2 Зачитування та обговорення складених речень

Учні пояснюють, що їм сподобалося в роботах однокласників, дають поради щодо їх доопрацювання й удосконалення.

Зразок

Настала осінь. У лісі достигли грушки та кислички. Їжак готує собі запаси на зиму. Він наколов яблучко і грушку і поспішає до своєї нірки. Їжачок готується до зими.

3 Запис речень у зошитах

Ураховується зміст і граматична правильність побудови речень.

4 Робота в парах. Гра «Коректор»

Учні обмінюються зошитами, читають роботи, дають поради одне одному.

VI. Підсумок уроку

Учитель читає вірш Г. Демченко «Білочка».

БІЛОЧКА

— Де ти, білочко, живеш?
 Що ти, білочко, гризеш?
 — У зеленому ліску,
 У дуплі, у сосняку
 Я гризу горішки,
 І гриби, і шишки.
 — А в морози люті, злі
 Ти не мерзнеш у дуплі?
 — Мене добре зігрів
 Моя шубка хутрова,
 І тому зимові дні
 Мені зовсім не страшні.

— Що спільного ви можете знайти у своїх реченнях і в цьому вірші?

— Розкажіть, що вам сьогодні на уроці було робити легко, а що викликало труднощі? Як ви їх подолали?

VII. Домашнє завдання

— Складіть два–три речення за малюнком «Як звірі готуються до зими».

СЛОВО

Урок 25

Тема. Аналіз перевірної роботи. Спостереження за лексичним значенням слова

Мета: ознайомити учнів з поняттям «лексичне значення» слова; учити знаходити в тлумачному словнику лексичне значення слів; розвивати мовлення, збагачувати словниковий запас; виховувати любов до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Ось і знову дзвінок лунає,
Мелодійно і срібно звучить.
Він до класу дітей скликає,
Щоб успішно нового навчить.

II. Аналіз перевірної роботи

III. Актуалізація опорних знань учнів

1 Гра «Мікрофон»

- З чого складається наше мовлення? (*З речень*)
- Що виражає речення? (*Речення виражає закінчену думку.*)
- З чого складається речення? (*Речення складається зі слів.*)
- Як пишуться слова в реченні? (*Слова в реченні пишуться окремо.*)
- Як пишеться перше слово в реченні? (*Перше слово в реченні пишеться з великої букви.*)

2 Складання й аналіз речень

- Складіть речення з поданих слів.

люблять, учні, школу, свою.

любить, школа, учнів, своїх.

- Доведіть, що це речення. Картка-підказка — на дошці.

Картка-підказка

Міркуй так:

- Це речення, бо виражає...
- Воно складається зі...
- Слова в речення пов'язані...

Учні аналізують і порівнюють два речення, роблять висновок, що зміст речення змінюється залежно від розташування слів.

IV. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми уроку

— Щоб скласти речення, ви користувалися словами.

Дружать Іра і Хома,
Дружать в реченні слова...
Коли дружать діти — буде дружний клас,
А коли слова подружать —
Вийде речення у нас.

Л. Павленко

— Але для того, щоб скласти речення, нам потрібні слова. Слова потрібні, щоб спілкуватися, передавати думки, почуття. Про слова люди навіть придумали загадку.

- Не мед, а до всього липне.

— Щоб зрозуміти співрозмовника, достатньо 4–5 тис. слів. Але цього замало. Чим більше слів та їх значень знає людина, тим краще вона висловлює свої думки. Таку людину називають цікавим співрозмовником. Ви бажаєте бути такими? Тоді вирушаємо у країну Слова. Через слово ви дізнаєтесь навіть про те, чого ніколи не бачили і не чули.

V. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Робота з дидактичним матеріалом. Дослідження

- З чого складаються слова в писемному мовленні? (*Із букв*)
- З чого складаються слова в усному мовленні? (*Зі звуків*)
- Чи достатньо тільки звуків і букв, щоб зрозуміти слово?
- Прочитайте вірш, який лежить у вас на парті.

Ложка — це ложка,
Нею суп їдять.
Кішка — це кішка,
У неї семеро кошенят.
Я вигадала слово,
Кумедне слово — плім.
Повторюю я знову
Плім, плім, плім.
Парта — це парта,
За нею я сиджу.
Шапка — це шапка,
Взимку її одягну і піду.
Ось бігає й стрибає
Плім, плім, плім.
Нічого не означає
І значення не має
Це дивне плім, плім, плім.

— Що означає слово *ложка*? *кішка*? *шапка*?

— Що означає слово *плім*?

— Це не слово, воно нічого не означає, тобто не має значення. Значення — це важлива ознака слова. Без нього немає слова як такого. Усі слова мають лексичне значення.

2 Ознайомлення з тлумачним словником

1) Повідомлення вчителя про призначення тлумачного словника.

Буває, що слово відоме давно,
А знає не кожен, що значить воно.
І тут у пригоді стає визначник.
Скарбів наших мовних тлумачний словник.

Д. Білоус

2) Розглядання будови словника.

3) Тлумачення 1–2 слів на вибір.

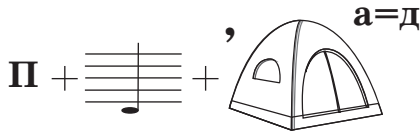
3 Хвилинка каліграфії

Пп Пп Пп пр ре дм ет

4 Словникова робота

— Незрозумілі слова можуть зустрітися вам на будь-якому уроці.

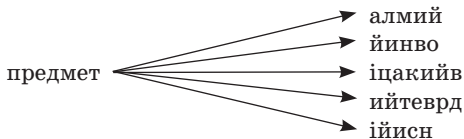
Розгадайте ребус.

Предмет — це певна річ, яка використовується для чогось. (*Наприклад, ручка для письма.*)

Предмет — це коло знань, що творить окрему дисципліну викладання.

— Утворіть словосполучення з цим словом.

— Запишіть слова. Підкресліть слова, близькі за значенням, до слова *предмет*.

Річ, казка, урок, об'єкт, хліб.

— Закінчіть речення.

У другому класі ми вивчаємо... Це цікавий...

5 Фізкультхвилинка

6 Слухання уривка з вірша Н. Красоткіної «Ліс»

В світі є ліси казкові:
Хвойні, листяні чудові,
Мішані є і тропічні,
Саксаулові незвичні.
В хвойних — сосни і ялини,
Кедри, піхти і модрина.
Пахне в лісі цім живиця,
Є морошка і брусниця.
Де ростуть берізки й клени,
Тис, ялиночка зелена,
Ясен, сосни і дубочки —
Це вже мішані лісочки.
А на півдні, де тепліше,
Ще буває цікавіше.
В пишнім листі все буває,
Ліс тут листяним буває.
Та летять листочки долі,
Взимку всі дерева голі.
І стоять так до весни,
Дивляться чарівні сни.
Ліс — це диво, ліс — це казка.
Тож заходьте в ліс, будь ласка,
Але завжди пам'ятайте:
Диво-ліс охороняйте!

— Значення яких слів вам було незрозумілим?

— Значення цих слів ми можемо знайти в тлумачному словнику.

1-й ряд шукає значення слова модрина, *2-й ряд* — живиця, *3-й ряд* — морошка.

— Про що цей уривок? (*Про ліс*)

— Що таке ліс? (*Дерева*)

— Біля дому ростуть дерева. Це ліс? (*Ні, ліс — це багато дерев.*)

— У лісосмузі багато зрізаних дерев. Це ліс? (*Ні, повинні бути живі рослини.*)

— Де ростуть ліси? (*На великих просторах землі.*)

Висновок. Ліс — це багато дерев, які ростуть на великих просторах.

— З яких дерев складається мішаний ліс? (*Берізки й клени, тис, ялина зелена, ясен, сосни і дубочки*)

— Як назвати ці предмети одним словом? (*Дерева*)

— Які серед цих дерев листяні? А які — хвойні?

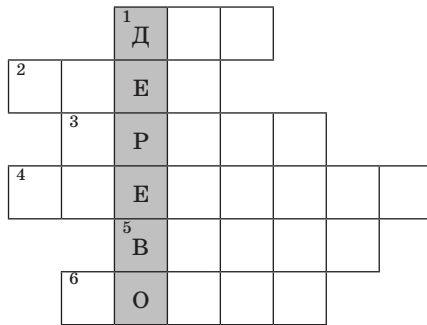
— Поясніть значення слова *береза*. (*Береза — листяне дерево з білим стовбуром.*)

— Поясніть значення слова *сосна*. (*Це хвойне дерево, на гілках якого ростуть голочки.*)

— Складіть з цих слів речення і запишіть їх.

VI. Осмислення й узагальнення отриманих знань

1 Розв'язування кросворда

1) Велике могутнє дерево. (*Дуб*)

2) Дерево, листя якого нагадує п'ять людських пальців. (*Клен*)

3) Дерево з плодами, схожими на лампу. (*Груша*)

4) Південне дерево з великими помаранчевими плодами. (*Апельсин*)

5) Фруктове дерево з ягодами темно-червоного кольору. (*Вишня*)

6) Дерево, плодами якого є шишки. (*Сосна*)

— Прочитайте, яке слово об'єднує всі ці слова по вертикалі. (*Дерево*)

2 Аудіювання. В. Сухомлинський «Дуб під вікном»

— Хто охороняє дерева в лісі? (*Лісник*)

— Послухайте оповідання про нього і дайте правильні відповіді на запитання.

ДУБ ПІД ВІКНОМ

Молодий лісник побудував у лісі велику кам'яну хату і посадив дуба під вікном. Минали роки, виростили у лісника діти, розростався дубок, старів лісник. І ось через багато літ, коли лісник став дідусем, дуб розрісся так, що заступив вікно. Стало темно в кімнаті, а в ній жила красуня — лісникова онучка.

— Зрубай дуба, дідусю, — просить онучка, — темно в кімнаті.

— Завтра вранці почнемо... — відповів дідусь.

Настав ранок. Покликав дідусь трьох синів і дев'ятьох онуків, покликав онучку-красуню й сказав:

— Будемо хату переносити в інше місце.

І пішов з лопатою копати рівчак під фундамент. За ним пішли три сини, дев'ять онуків і красуня-онучка.

► Тестування

1. Що лісник посадив під вікном?

- а) Калину;
- б) березу;
- в) дуб.

2. Що сталося з дубом?

- а) Засох;
- б) розрісся;
- в) впав.

3. Що прохала зробити онука?

- а) Зрубати дерево;
- б) підрізати гілки;
- в) полити дерево.

4. Що вирішив зробити дідусь?

- а) Перенести хату в інше місце;
- б) вирішив не слухати онуку;
- в) зрізати дерево.

► Хвилинка міркування

— Як ви гадаєте, чи правильно вирішив зробити дідусь? Чому?

VII. Підсумок уроку. Рефлексія

— Якою країною ми сьогодні подорожували?

— Сьогодні на уроці ви дізналися, що всі слова мають значення. Без нього немає слова.

— Де ви можете подивитися значення невідомого слова?

Слів багато ти вже знаєш,
Тільки їх не забувай!
Як про щось сказати маєш,
Слово правильно вживай!
Бо ж багата наша мова,
Не лілуйсь її учить.
Будь уважнішим до слова,
В світі хай воно звучить.

— Якщо вам було все зрозуміло, підніміть сигнальну картку, на якій намальована крапка.

— Якщо вам потрібна допомога, не все зрозуміло, підніміть сигнальну картку, на якій намальований знак питання.

Урок 26

Тема. Розвиток уявлень про те, що слово служить для назви предмета, якості, дії

Мета: учнів розрізняти слова, що називають предмети, ознаки, дії; вчити самостійно добирати слова, що відповідають на питання *хто? що? який? яка? яке? які? що робить?*; розвивати мовлення учнів; виховувати інтерес до вивчення мови.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Каліграфічна хвилинка

Оо Оо Оо ол ен тк

III. Словникова робота

— Відгадайте загадку.

- Тварина рогата, і рогів багато. (*Олень*)

— Які слова допомогли відгадати загадку?

— Коли так кажуть?

Стрункий, як олень.

— Утворіть нові слова від слова *олень*. Запишіть їх каліграфічно.

— Як називають дитинча оленя? (*Оленя*)

— Як називають людину, яка розводить оленів? (*Оленяр*)

— Як називають маму оленятка? (*Олениця*)

— Виконайте звуко-буквений аналіз слова *олень*.

IV. Актуалізація опорних знань

1 Робота над загадкою

- Летів птах на дванадцяти ногах та одне яйце зніс. (*Рік, місяці*)

2 Робота в групах

1-ша група. Назвіть зимові місяці. Поясніть їх назви.

2-га група. Поясніть, чому так кажуть: «Березень плаче. Квітень квітує. Травень під ноги стеле травицю»?

3-тя група. Від яких слів утворилися назви літніх місяців червень, липень, серпень?

4-та група. Чому вересень, жовтень і листопад отримали таку назву? Поясніть.

Кожна група складає одне речення з однією із назв місяців.

Учитель заслуховує звіти груп, оцінює їхню роботу.

V. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми продовжимо подорожувати країною Слова. Дізнаємось, для чого служать слова, будемо вчитися добирати слова, які відповідають на різні питання.

VI. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Робота над мовним матеріалом. Евристична бесіда

» Гра «Назви предмет»

Учитель показує картки із зображенням сонця, квітки, солов'я, людини і ставить дітям питання.

— Що це? (*Сонце, квітка*)

— Хто це? (*Соловей, людина*)

Діти називають предмети, зображені на картці.

— Назвіть предмети, які вас оточують.

Висновок. Кожен предмет має свою назву, ім'я. Слова — назви предметів відповідають на питання *хто? що?*

— Які вони — сонечко, квітка, соловей, людина?

Діти називають ознаки цих предметів.

Висновок. Отже, про ознаки цих предметів, про їхній колір, розмір, форму ми теж розповіли словами. Ці слова відповідають на питання *який? яка? яке? які?*

» Гра «Вгадай слово за його ознакою»

• Біла — не сніг, зелена — не луг, кучерява — не людина. (*Береза*)

• Довгі ноги, довгий ніс, по болоті ходить скрізь. (*Лелека*)

— Які слова допомогли вам відгадати загадки? (*Біла — яка? Зелена — яка? Кучерява — яка? Довгі — які? Довгий — який?*)

— Що робить сонечко, квітка, соловей, людина?

Висновок. Дії предметів теж можна назвати словами.

2 Пояснення вчителя

— Сьогодні ми дізналися, що все можна назвати словом. Слова служать для назви предмета і відповідають на питання *хто? що?*. Такі слова в українській мові називають *іменниками*.

Слова служать для назви ознаки предмета і відповідають на питання *який? яка? яке? які?*.

Такі слова в мові називають *прикметниками*.

Є слова, які називають дії предметів і відповідають на питання *що робить? що зроби́ть? що роблять?*. Такі слова називають *дієсловами*.

3 Гра «Знайди свій дім»

Учитель на дошці прикріплює слова-опори. Діти записують слова за порядком до таблиці.

Іменники
(*хто? що?*)

Прикметники
(*який? яка? яке?*)

Дієслова
(*що робить?*)

Слова: котик, нявчить, сіренький, песик, зайчик, руденький, стрибає, маленька, гарчить, пухнастий, зозуля, співає.

- Прочитайте. Який віршик у вас вийшов?
- Хто зайвий у нашому віршику? (*Зозуля*)
- Чому? (*Це птах, а решта — тварини.*)

4 Фізкультхвилинка

VII. Осмислення й узагальнення отриманих знань

1 Творче завдання

— До поданих слів доберіть слова — назви предметів.

Видовжена жовта — Круглий червоний... . Довгі зелені... . Голубе, прозоре... .

Слова для довідки: диня, огірки, помідор, небо.

— Назвіть слова, які називають ознаку предмета.

2 Гра «Зачаровані слова»

На дошці — запис:

Т	Е	М	П	Е	Р	А	Т	У	Р	А
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

— Розкодуйте слова. Запишіть їх у зошит.

1 варіант

8 9 10

1 2 3 4

9 6 7

4 7 10 11

2 варіант

3 2 8 7

3 5 6

1 7 3

6 7 3 11

— Назвіть однокладові, двоскладові слова.

3 Гра «Знайди зайве слово»

- Поясніть свій вибір.
- Біліє, чистить, холодний, лле.
- Читав, оповідання, мерзне, полює.
- Спить, танцює, дівчинка, читає.

VIII. Підсумок уроку. Рефлексія

- З якими словами ви ознайомилися на уроці?
- Наведіть приклади слів, що називають предмети.
- Задумайте предмет. Назвіть його ознаки, а учні класу спробують його відгадати.
- Які дії ми виконували на уроці?
- Що вам найбільше сподобалося на уроці?
- Оцініть свою роботу на уроці смайликом.

Урок 27

Тема. Тематичні групи слів. Складання рядів слів за певною змістовою ознакою (видовою або родовою)

Мета: ознайомити учнів з поняттями «тематична група слів»; учити розподіляти слова на тематичні групи; розвивати вміння розподіляти ряд слів на дві групи за смисловою ознакою, доповнювати кожну групу 2–3 словами; удосконалювати навички каліграфічного письма; виховувати уважність.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент**

Учитель

Добрий день, другий клас!
Дуже рада бачить вас!

Учні

На урок прийшли ми знову
І навчатися готові!

II. Актуалізація опорних знань**1 Гра «Ланцюжок»**

- Назвіть слово. Поставте до нього питання.
- Хліб, печиво, цукор, дівчинка, булка, теля, вікно, жук, комар, дерево, зима, білка, вода.
- Що називають ці слова? (*Предмети*)

2 Гра «Добери ознаку»

- До поданих слів доберіть назви ознак. Запишіть їх.

Зразок. Яблуко — кругле, стигле, соковите, зимове.

Огірок — ..., ...,

Виноград — ..., ...,

Цибуля — ..., ...,

3 Гра «Злови слово»

— Послухайте загадку. Про кого вона?

- Прийшла вона із довгим віником
На бесіду із нашим півником,
Схопила півня на обід
Та й замела мітлою слід. (*Лисиця*)

— Які дії виконала лисиця? (*Прийшла, схопила, замела*)

— Що робите ви, коли збираєтесь уранці до школи? (*Діти називають тільки дії.*)

III. Мотивація навчальної діяльності

► Слухання вірша

Буква до букви —
І виникло слово.
Слово до слова —
Звучить рідна мова...

І. Січовик

— Як ви розумієте зміст цього вірша?

— Слово — важлива одиниця української мови. За допомогою слів ми спілкуємося, передаємо думки. Слова називають предмети, ознаки, дії. Кожне слово має своє лексичне значення.

— Хто такий лікар? (*Це людина, яка лікує людей.*)

— Що таке літак? (*Це машина, яка літає в небі.*)

— Є слова, які мають спільне значення.

IV. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми розглянемо такі слова і дізнаємося, які тематичні групи вони утворюють.

V. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Коментоване письмо

— Продовжте за зразком.

Зразок. Пальто, шапка, плаття — це одяг.

Ведмідь, лисиця, заєць — це...

Стіл, шафа, диван — це...

Глечик, склянка, каструля — це...

Висновок. Ми утворили тематичні групи, у яких слова мають спільне значення.

2 Гра «Вилучи “зайве” слово»

Зима, літо, осінь, ніч, весна.

Грає, вишиває, гра, танцює.

Водяний, водій, водна.

— Яке слово «зайве»? Чому?

3 Групування слів за видовою або родовою ознакою

— В українській мові багато слів. Усі вони належать до різних тематичних груп. Є короткі тематичні групи.

— Запишіть назви предметів у дві групи.

Пори року: ...

Дні тижня: ...

Зима, понеділок, середа, весна, вівторок, четвер, літо, п'ятниця, субота, неділя.

— Є тематичні групи, які весь час поповнюються новими словами.

— Доповніть кожну групу 2–3 словами (*усно*).

Машини: трактор, ...

Професії: вчитель, ...

— З двома словами на вибір складіть речення і запишіть його.

4 Фізкультхвилинка

VI. Осмислення й узагальнення отриманих знань

1 Тренувальна вправа

— Прочитайте текст. Випишіть виділені слова. Назвіть їх одним словом.

Перед хатою був великий квітник. У його центрі височіли горді мальви. Їх оточували барвисті айстри. Поряд усміхалися яскраві гвоздики. А біля їхніх ніг стелився синій барвінок.

2 Цікаво знати!

— Ви знаєте, що є тематичні групи, у яких слова об'єднуються за кольором.

— Назвіть предмети білого кольору. (*Білий сніг, біла вата, біле молоко*)

— Назвіть «кольорові» моря нашої планети. (*Чорне море, Біле море, Червоне море, Жовте море*)

3 Самостійна робота

1 варіант

Вишня, малина, смородина — ...

Птахи: ..., ..., ...

2 варіант

Футболіст, плавець, хокеїст — ...

Інструменти: ..., ..., ...

VII. Підсумок уроку

— Що ж таке тематичні групи слів? (*Це слова, які мають спільне значення.*)

— Як назвати одним словом: вересень, липень, січень, травень?

— Оцініть свою роботу на уроці.

- Зелена картка — працював активно, старанно, творчо, без помилок.
- Жовта картка — працював і старався, іноді припускався незначних помилок.
- Червона картка — працював нижче своїх можливостей, був неуважний.

Урок 28

Тема. Слова, близькі за значенням

Мета: дати учням уявлення про слова, близькі за значенням; учити використовувати їх в усному і писемному мовленні, попереджувати повтори у тексті; розширювати словниковий запас учнів; виховувати спостережливість, мовне чуття.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Учитель

Добрий день, другий клас!

Дуже рада бачить вас!

Учні

На урок прийшли ми знову

І навчатися готові!

II. Хвилинка каліграфії

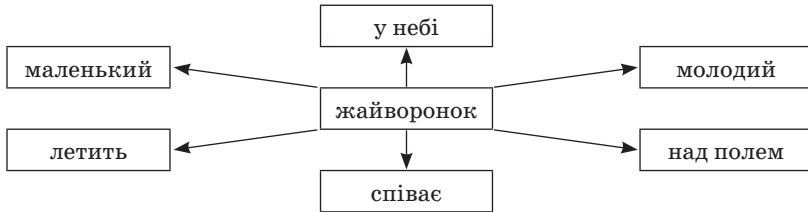
Жж Жж Жж жай во рон ок

► Загадка

- Що за пташка в небі в'ється,
Заливається, сміється?
Цілий день дзвенять пісні,
Жаль, що тільки навесні.

Так назви ж бо без відмовок,
Що ця пташка... (*жайворонок*).

- Запишіть це слово каліграфічно.
- Допишіть назви ще 2–3 пташок.
- Назвіть їх одним словом.
- Утворіть і запишіть речення зі словом *жайворонок*.

- Які ці речення за змістом?
- Які ці речення за інтонацією?

III. Повідомлення теми й мети уроку

— Сьогодні ми продовжимо ознайомлення зі словами. На гостину до нас завітали слова, які про одне й те саме говорять по-різному.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Робота над удосконаленням тексту

— Прочитайте текст. Знайдіть у ньому недоліки. Виправте їх. Запишіть удосконалений текст.

На День народження батьки подарували мені кошеня. Кошеня було маленьке. Кошеня любило гратися. Кошеня пило молочко з миски. Кошеня любило спати на моєму ліжку.

Ми дуже здружилися з кошеням.

— Чи сподобався вам текст? Чому?

— Як уникнути слів, які весь час повторюються? (*Замінити слово*)

— Давайте спробуємо.

— Для цього скористаємося словами-підказками. (*Воно, Мурчик, пухнастик, котик, із ним*)

— Прочитайте текст, який у вас вийшов.

— Якими словами ви замінили слово *кошеня*?

Висновок. Отже, слова, що по-різному називають одне й те саме, — це *синоніми*.

— Є синоніми — іменники, прикметники, дієслова.

2 Гра «Знайди слову братика»

— З'єднайте слова.

підручник	шлях
дорога	гарний
хороший	шкандибати
бігає	книжка
іти	ганяє

3 Продовження синонімічного ряду

Лелека, листопад, золотий.

(*Бузько, чорногуз, веселик; падолист, зимник, хмурень; жовтий, жовтогарячий*)

4 Фізкультхвилинка**V. Осмислення й узагальнення нових знань****1 Робота над фразеологізмами**

— Замініть словосполучення одним словом, близьким за значенням. Запишіть.

Набрати в рот води — ... (*мовчати*)

Накивати п'ятами — ... (*втекти*)

Клювати носом — ... (*дрімати*)

Бити байдики — ... (*лінуватися*)

Зарубай собі на носі — ... (*запам'ятай*)

2 Самостійна робота

— Прочитайте. Зі слів, близьких за значенням, виберіть найбільш влучне. Запишіть.

Вузька покручена (*стежка, дорога*) вела через поле.

За селом починався березовий (*гай, ліс*).

Школа розташована у великому кам'яному (*палац, будинок, дім*).

Ліс восени став (*багрянний, рум'яний, червоний*).

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Чи цікавий був урок?

— З якими словами ознайомилися?

— Якщо вам було все зрозуміло, підніміть сигнальну картку, на якій намальована крапка.

— Якщо вам потрібна допомога, не все зрозуміло, підніміть сигнальну картку, на якій намальований знак питання.

Урок 29

Тема. Слова, протилежні за значенням

Мета: дати учням уявлення про слова, протилежні за значенням; учити використовувати їх в усному і писемному мовленні; вчити аналізувати, порівнювати, робити висновки; розширювати словниковий запас учнів; виховувати спостережливість, мовне чуття.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Каліграфічна хвилинка

— Як кажуть, коли людина пише некаліграфічно?

Писати, як курка лапою.

— Запишіть це речення каліграфічно.

— Як пишемо перше слово в реченні?

— Що ставимо в кінці речення? Чому?

III. Актуалізація опорних знань

1 Гра «Знайди синонім»

— Кожне словосполучення замініть одним словом, близьким за значенням.

Кипляча вода, лісовий сторож, водій автомобіля, буря на морі, маленький хлопчик.

Слова-підказки: шофер, шторм, дитина, лісник, окріп.

2 Удосконалення тексту

— Прочитайте текст. Знайдіть у ньому недоліки і виправте їх.

Прийшла зима. Випав перший сніг. Діти вибігли на вулицю. Діти катаються на лижах. Діти катаються на санчатах. Весело дітвора!

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Читання казки про антоніми

Два брати жили на світі,
Був один з них працюючий,
А другий ледачий дуже.
Слухай казку про них, друже.
Якщо один брат вставав,
Другий спать мерщій лягав.
Той стоїть, а той сидить.
Той мовчить, а той кричить.

Той хоробрий і правдивий,
 Той брехливий, похливий.
 Той розумний, той дурний.
 Той великий, той малий.
 День і ніч брати сварились
 І ніколи не мирились.
 Все, що перший будував,
 Другий миттю руйнував.
 Кожен рать повів свою,
 Стрілись вороги в бою.
 Із високим стрівсь низький,
 На товстого йшов тонкий.
 Стрів білявого чорнявий,
 Огрядного — худорлявий.
 На сумного йшов веселий,
 На тендітного — дебелий.
 Ця кривавая війна —
 Нині сива давнина.
 Хоч брати вже й помирились,
 Після них слова лишились
 Дуже горді, незалежні,
 Абсолютно протилежні.
 В мові ці слова живуть,
 Їх антонімами зуть.

А. Свашенко

Обговорення тексту. Знаходження слів, протилежних за значенням.

2 Пояснення вчителя

— Без антонімів не можна обійтись у нашій мові. Це слова «навпаки», тобто слова, протилежні за значенням. Світ тримається на боротьбі протилежностей. Добро перемагає зло, після зими настає літо, життя перемагає смерть.

З давніх пір люди користуються антонімами. У мовну скарбницю їх люди сховали — у загадки, прислів'я, приказки.

3 Робота над загадками

— Відгадайте загадки. Назвіть антоніми.

- Вдень блідніє, а вночі ясніє. (*Місяць*)
- Чорна корова — всіх поборолла.
Біла прийшла — всіх підняла. (*День — ніч*)

4 Робота над прислів'ями

— Запишіть прислів'я. Підкресліть слова, протилежні за значенням.

- Краще гірка правда, ніж солодка брехня.
- Багатою свято, а вбогому діла багато.
- Мала праця краща за велике безділля.

5 Гра «Скажи навпаки» (гра з м'ячем)

День — ..., зима — ..., гарно — ..., світло — ..., сидить — ..., холод —

6 Фізкультхвилинка

V. Осмислення й узагальнення нових знань

1 Самостійна робота

— Замініть виділені слова на антоніми. Запишіть текст. Зачитайте, що у вас вийшло.

Довго я був *поганим* учнем. Зошити у мене були *брудні*. *Сумний* я йшов після уроків додому. Мама завжди *сварилась*, коли бачила мій щоденник.

2 Гра «Примхливі слова»

— Змініть за зразком.

Зразок. Спокійне життя — бурхливе життя.

Спокійний хлопець — ... (*жвавий*)

Спокійне море — ... (*штурмове*)

Свіжий хліб — ... (*черствий*)

Свіжий комірець — ... (*брудний*)

Свіже повітря — ... (*забруднене*)

3 Творче завдання

— До слів доберіть фразеологізми з протилежним значенням.

Дружити — ... (*жити, як кішка з собакою*).

Сваритися — ... (*жити душа в душу*).

4 Цікаво знати!

— Доберіть антоніми до словосполучення *солодке яблуко* (*кисле яблуко*).

— Доберіть антонім до слів *ваза*, *зошит*.

— Отже, не всі слова мають антоніми.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— З якими словами ознайомилися?

— Наведіть приклади слів-антонімів.

— Оцініть свою роботу на уроці.

- Зелена картка — працював активно, старанно, творчо, без помилок.
- Жовта картка — працював і старався, іноді припускався незначних помилок.
- Червона картка — працював нижче своїх можливостей, був неуважний.

Урок 30

Тема. Добирання слів для доповнення речення. Складання речень зазначеного змісту. Навчальне аудіювання

Мета: навчати учнів сприймати на слух незнайомий текст; закріплювати вміння доповнювати речення одним-двома словами за змістом; розвивати фонематичний слух; збагачувати словниковий запас; виховувати бережливе ставлення до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Дзвоник всім нам дав наказ:
— До роботи, другий клас!

II. Навчальне аудіювання

БУРУЛЯ

Висить на даху буруля, холодна та сумна.

— Чому ти сумуєш? — питає її сніг.

— Як же мені не сумувати? День довшає, прокидається раніше сонце, тепліше стає...

А сонце й справді як зійде, зразу за роботу: землю гріє, від зимового сну будить.

— Розтавай, — каже бурулі. — Нехай весна швидше настає.

А буруля сердиться:

— Котись, котись за обрій, щоб нічний морозець швидше вдарив!

Ну, сонце нічого на те. Тільки ласкаво всміхається. Під його промінцями сніги сходять, ручаї дзюрчать, пташки пісень співають. У полі озимина з-під снігу визирає. Всі сонцю раді.

Тільки буруля жде не діждеться, поки споночіє. Що вона розтане за день, то протягом ночі й відросте.

Вже й лани зорано, й рілля духмяно парує, а буруля висить — хоч би що.

Тут уже сонце занепокоїлось. Та промінцями її, промінцями!

Застрибали по бурулі сонячні зайчики, засяяли мерехтливі вогники. Засвітилася вона яскравим світлом, обернулася на легку хмаринку та й злетіла в небо. Тут уже справжня весна прийшла.

В. Коваленко

►► **Тестування**

1. Що висіло на даху?
 - а) Буруля;
 - б) повітряний змій.
2. Чому буруля сумувала?
 - а) Тому що боялася розтанути;
 - б) боялася, що мороз її заморозить.
3. На що обернулася буруля із приходом весни?
 - а) На легку хмаринку;
 - б) на сонячного зайчика.
4. Куди злетіла буруля?
 - а) На високу гору;
 - б) у небо.

III. Актуалізація опорних знань

►► **Завдання 1**

Зі слів складіть прислів'я. Знайдіть слова з протилежним значенням. Поясніть їхній зміст.

Людина, праця, годує, а, лінь, марнує.
малої, З, хмари, дощ, великий, буває.

►► **Завдання 2**

Змініть виділені слова так, щоб похмура картина стала веселою.

Важкі чорні хмари пливли по небу. Сердитий вітер гойдав віти дерев. Жовте листя сумно тріпотіло від вітру. Настала холодна дощова осінь.

►► **Гра «Зайве» слово»**

Юнак, хлопець, дідусь, молодець.
Будинок, човен, хата, дім.
Книга, підручник, аркуш, посібник.

IV. Каліграфічна хвилинка

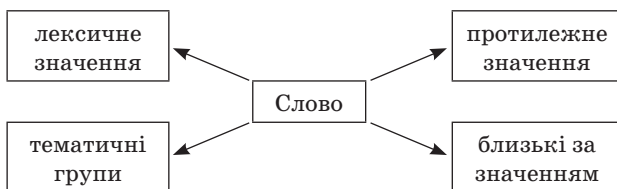
Зз Зз Зз Зи За Зе Зр Зл зв зи за аз зя

Зимонька завила, зразу загула,
Закружила. захазяйнувала,
Завітрила, засніжила, замела,
Землю заметілями заткала.

- Про що йдеться у вірші?
- Назвіть дії, які виконала зима. Як називаються такі слова?
- Поділіть слово *зимонька* на склади для переносу.

V. Повідомлення теми й мети уроку

» Робота за таблицею на дошці

VI. Узагальнення й систематизація знань

1 Колективна робота

— Запишіть текст, заповнюючи пропуски потрібними за змістом словами.

Зима засипала все _____. Птахам _____, мало корму. Діти _____ крилатих _____.

(Холодно, снігом, підгодовують, друзів)

2 Складання казки за малюнками і словами (усно). Робота з дидактичним матеріалом

Якось (малюнок діда) у (малюнок лісу) загубив (малюнок рукавички). Знайшла її (малюнок мишки), зраділа: «Розплету (малюнок рукавички) й вив'яжу для (малюнок мишенят) теплі (малюнок шкарпеток). Почула це (малюнок жабки) і попросила: «А моїм (малюнок жабенят) вив'яжи (малюнок шарфа)!» Прибіг (малюнок зайчика): «Дуже (малюнок вух зайченят) мерзнуть у моїх (малюнок зайченят) — вив'яжи їм (малюнок шапки)!». Аж тут (малюнок лисички): «А моїм (малюнок лисенят) на (малюнок рукавичок) вистачить?». Та ось прийшов (малюнок ведмедя) і забрав (малюнок рукавички) собі. Тільки навіщо вона йому? Мабуть, на (малюнок носа ведмедя) начепить.

— Яку казку про рукавичку ви знаєте?

3 Фізкультхвилинка

4 Самостійна робота. Словесне малювання. Опис берези

Прийшла до берізки _____ осінь. Торкнулась _____ лагідним _____ . Заплела у коси _____ . Тонке, довге гілля заспівало _____ , _____ пісню. Сонечко _____ , а берізка _____ . Здається, ніби з журбою _____ обнялась.

Слова для довідки: щедра, білявки, промінням, золоті стрічки, дзвінку, ніжну, сумує, радість.

5 Перевірка робіт учнів

Слухання робіт учнів.

Під час обговорення письмової роботи однокласника учні використовують словосполучення:

- На мою думку, опис берези складений...
- Текст записаний правильно, тому що...
- Ти справжній молодець, адже...

VII. Підсумок уроку. Рефлексія**» Гра «Так — ні»**

- Слова мають музичне значення.
- Слово — важлива одиниця мови.
- Слова, які мають спільне значення, можна поділити за математичними групами.
- Вовк, білка, лисиця, заєць — це звірі.
- Свійські тварини — це корова, кінь, коза, ворона.
- Слова, які називають одне й те саме слово по-різному, — це синоніми.
- Слова, протилежні за значенням — це антоніми.
— Оцініть свою роботу на уроці смайликом.

Урок 31

Тема. Слова, які відповідають на питання *хто? що? (іменники)*. **Постановка до слова одного з цих питань (використовуються слова з предметним і абстрактним значенням: книжка, зима, радість)**

Мета: учити учнів розпізнавати іменники за питаннями *хто? що?*; поглиблювати знання учнів про слова — назви предметів; розвивати вміння ставити запитання до слів; виховувати працелюбність.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент**

Ось і знову дзвінок лунає,
Мелодійно і срібно звучить.

Він до класу дітей скликає,
Щоб успішно нового навчить.

II. Актуалізація опорних знань

1 Робота над віршем

— Послухайте вірш.

Книжка, дошка, кабінет,
Печиво, повидло, мед,
Чоботи, штани, кашкет,
Мотоцикл, велосипед —
Знайте, діти, наперед:
Кожен з них — це є предмет,
Тож хто це і що це — вже не секрет.
Ім'я своє і назву має кожен предмет.

— На які питання відповідають слова — назви предметів?

— Пограємо в гру «Слово називай — питання швидко став».

Я показуватиму малюнок, а ви називайте його і ставте питання.

Учитель показує картинки: моряк, береза, корабель, білка, автомобіль, учитель, ведмідь, зайчик, пірамідка.

Висновок. Назви людей і тварин відповідають на питання *хто?*. Назви всіх інших предметів відповідають на питання *що?*.

2 Хвилинка каліграфії

Лл ли ло лу ля ця лисиця
В темнім лісі проживає,
Довгий хвіст пухнастий має,
Її на місці не сидиться,
А зовуть її... (*лисиця*).

— На яке питання відповідає слово *лисиця*?

— Поділіть це слово на склади, назвіть у ньому звуки.

3 Словникова робота

Предмет

— Зробіть звукову схему слова, поділіть його на склади, назвіть приголосні звуки в цьому слові.

Змініть слово *предмет* за питаннями. Запишіть.

Знайти (*що?*)

Немає (*чого?*)

Зацікавитися (*чим?*)

III. Застосування отриманих знань

1 Гра «Розподіли у стовпчики»

— Випишіть слова, які означають назви предметів, у два стовпчики:

Хто?

Що?

Кіт Василь варив кисіль.
Зайчик Степанчик наливав у жбанчик.
А лисичка-тітка роздавала діткам.

2 Гра «Хто? що?»

Дівчатка випишують слова, які відповідають на питання *хто?*, хлопчики — *що?*.

Школа, радість, тигр, книжка, зима, принцеса, спека, хлопчик, корова, кошеня, водій, вода, мрія, білка.

3 Робота в групах

» Гра «Добери слово»

1-ша група. Іграшки: лялька, ...

2-га група. Звірі: вовк, ...

3-тя група. Дерев: тополя, ...

4 Гра «Добери за зразком»

— До слів, які відповідають на питання *хто?*, доберіть за зразком слова, які відповідають на питання *що?*.

Хто?

Скрипаль

Моряк

Лісник

Школяр

Футболіст

Що?

скрипка

5 Гра «Хто у кого?»

У качки (*хто?*)

У курки (*хто?*)

У вівці (*хто?*)

У кози (*хто?*)

У корови (*хто?*)

У свині (*хто?*)

Слова для довідки: курча, теля, ягня, порося, козень, каченя.

IV. Підсумок уроку

- На які питання відповідають слова, що означають назви предметів?
- Які питання ставимо до назв людей і тварин?
- На які питання відповідають слова — назви всіх інших предметів?

Урок 32

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Побудова і записування речень, що передають, описують вид із вікна

Мета: учити учнів складати речення, які пов'язані між собою за змістом; розвивати спостережливість, уміння описувати побачений предмет або явище природи; виховувати любов до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Ми сьогодні на уроці
Заирнемо у вікно...
Що побачимо надворі?
Цікавіше, ніж кіно!

II. Актуалізація знань та чуттєвого досвіду учнів

»» Бесіда

- Подивіться у вікно. Розкажіть, що ви бачите, які ці предмети, які почуття вони викликають. *(Відповіді учнів.)*
- Послухайте вірш А. Качана «Гості зими». Кого побачив хлопчик з вікна?

ГОСТІ ЗИМИ

Сиджу я біля підвіконня,
Коли дивлюся — у садку
На груші — яблука червоні
Аж на самісінькім вершку.
Та ось підкрався кіт-гульвіса,
На грушу плигнув, як сова, —
Червоні яблука знялися
І — полетіли! Ну й дива!
Взяв олівець я із пенала
І записав в календарі:
«Сьогодні вперше прилетіли
До нас у гості снігурі».

- Що було видно хлопчику у вікно?
- Що він помітив на вершку груші?
- Хто це був?
- Чому ката названо гувлісою?
- Чи зміг кіт спіймати снігурів?
- Чи можна сказати, що хлопчик був спостережливим?
- Доведіть свою думку.

III. Визначення теми і задач уроку

— Сьогодні ви дізнаєтеся, як передавати, описувати побачене за вікном.

IV. Застосування отриманих знань

1 Складання деформованих речень

Під стріхою, гніздо, збудували, ластівки.
Виглядають, пташенята, з нього.
Гарні, які, вони.

- Про кого говориться у кожному реченні?
- Які розділові знаки ставляться в кінці кожного з них?
- Які ще розділові знаки ставляться в кінці речень?
- Придумайте назву до своєї розповіді.

► Фізкультхвилинка

2 Самостійна робота

— Подивіться у вікно. Складіть і запишіть три речення про побачене.

Ви повинні вибрати один з предметів, які ви бачите за вікном, і скласти про нього три речення, пов'язані між собою за змістом. Речення можуть бути розповідними, питальними, спонукальними. Намагайтеся використовувати порівняння.

Учитель може дібрати вірші, загадки про дерева, які видно з вікна класу, звернути увагу на дорогу, що біжить до горизонту, зів'ялу квітку на клумбі, малопомітні для дітей речі і відповідно підготувати бесіду та додатковий матеріал для учнів, що потребують допомоги.

3 Перевірка роботи

Ураховується зміст і граматична правильність побудови речень.

Двоє–троє учнів читають свої речення, решта — аналізують, що їм сподобалось, чи використали однокласники порівняння, що треба змінити чи вдосконалити.

4 Робота в парах. Гра «Коректор»

Учні обмінюються зошитами, читають роботи, дають поради одне одному.

Учитель пропонує прочитати свої речення учням, які склали питальні (окличні) речення.

V. Підсумок уроку

— Чого ви навчилися на уроці?

— Погляньте ще раз у вікно і складіть окличні (питальні) речення.

— Чиє речення вам сподобалося найбільше? Чому?

VI. Домашнє завдання

— Запишіть удома речення, яке вам найбільше сподобалося. Складіть ще два–три речення, пов'язані за змістом із записаним.

Урок 33

Тема. Складання груп слів із пропонуваним лексичним значенням (*слова, що позначають осіб, які працюють у школі; предмети, що знаходяться у класі; почуття учня, який добре виконав роботу і т. ін.*). Навчальний діалог

Мета: закріплювати знання учнів про іменник як частину мови; учити ставити питання, розподіляти слова на групи за значенням, розрізняти іменники, які відповідають на питання *хто?* і *що?*; розвивати мовлення; виховувати уважність, культуру спілкування.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Дзвоник всім нам дав наказ:

— До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань

— Послухайте вірш і згадайте, що таке іменник.

Який співець, поет, письменник
Уперше слово вигадав — іменник?
Іменник. Він узяв собі на плечі
Велике діло — називати речі, —
Ім'я, найменування, і наймення:
Робота. Біль. І радість. І натхнення.

— Яку роботу виконує іменник?

— На які питання він відповідає?

III. Сприймання й усвідомлення нових знань

1 Каліграфічна хвилинка

пр пт фе портфель

— Запишіть звукову схему цього слова.

— Доберіть слова, близькі за значенням, до слова *портфель*.

(*Сумка, ранець*)

2 Робота над загадкою

- Великий будинок у місті стоїть,
Та завжди, як вулик бджолиний, шумить.
Як чаша, він повен знаннями,
Ласкавий будинок цей з нами. (*Школа*)

— На яке питання відповідає слово *школа*?

» Вправа «Мікрофон»

— Навіщо діти ходять до школи?

— Відгадайте ще одну загадку!

- На базарі їх не купиш,
На дорозі не знайдеш,
І не зважиш на терезах,
І ціни не підбереш. (*Знання*)

— Хто ж допомагає вам здобувати такий дорогоцінний скарб — знання?

— Послухайте ще одну загадку.

- Він нам, як мама, дорогий.
Він хоче нас навчити
Любити край чудовий свій.
Це мудрий наш... (*учитель*).

3 Колективне складання і записування ланцюжка слів, які означають назви людей, що допомагають учням здобувати знання

Директор, учитель, прибиральниця, лікар, бібліотекар, кухар...

— На які питання відповідають ці слова?

» Фізкультхвилинка

Пострибаєм, як зайчата,
Політаєм, як пташата,
Потанцюємо ще трішки:
Щоб спочили ручки, ніжки.

Всі веселі? От чудово!
А тепер до праці знову!

4 Гра «Подивися навкруги»

— Подивіться навкруги, назвіть якомога більше предметів, що знаходяться у класі.

— Молодці! Ви чудово впоралися з завданням. Я задоволена вашою роботою.

» Вправа «Мікрофон»

— Які почуття ви відчуваєте, добре виконавши роботу?

5 Навчальний діалог

— Складіть діалог на тему: «У бібліотеці». Використовуйте ввічливі слова, слова-звертання. Дотримуйтеся правил спілкування.

— Як записатися у бібліотеку?

— Мені потрібна книга...

— У вас є казки ...?

— Мені, будь ласка, книги із загадками, бажано з ілюстраціями.

— Коли потрібно повернути книгу?

IV. Підсумок уроку

— Чого навчалися на сьогоднішньому уроці?

— Що найбільше запам'яталося?

— Які завдання викликали труднощі?

Урок 34

Тема. Знаходження серед слів тих, що подібні чи протилежні за лексичним значенням

Мета: розширювати уявлення учнів про слова, близькі та протилежні за значенням; формувати вміння добирати такі слова, користуватися ними у своєму мовленні; розвивати зв'язне мовлення; виховувати пізнавальний інтерес.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Дзвоник всім нам дав наказ:

— До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань

» Завдання 1

— Прочитайте вірш, назвіть слова — назви предметів.

Нам сонечко всміхається,
Цілує гай і сад,
У листя одягається
Зелений виноград.

► Завдання 2

— Кожній групі предметів дайте загальну назву.

Соловей, жайворонок, дрізд — це...

Оса, комар, бджола — це...

Олівець, гумка, ручка — це...

Радість, захоплення, тривога — це...

III. Сприймання й усвідомлення нових знань

1 Робота над віршем

— Прочитайте вірш.

ХТО ДІД?

З'їжджалися дочки у гості до діда:
Ось там Завірюха санчатами їде,
За нею Метелиця слідом мете,
Хурделиця Хугу з собою веде.
А тільки-но вітер у полі завіє,
Як стануть на межі Хуртеча й Завія.
Нарешті удвох з Заметіллю приїхала
Найменша — улюблена донечка Віхола.

— Чи вгадали ви, хто цей дід?

— Прочитайте, хто їхав у гості.

— Завірюха, метелиця, хурделиця, хуга, хуртеча, завія, віхола — слова, які відповідають на одне і те саме питання і означають одне й те саме — слова, близькі за значенням.

— Навіщо в українській мові існують слова, близькі за значенням? (*Щоб уникати повторень, щоб мовлення було багатшим.*)

2 Робота в групах

— Оберіть слова, близькі за значенням до поданих слів: дорога, алфавіт, майдан.

Слова для довідки: путь, шлях, азбука, абетка, площа.

3 Каліграфічна хвилинка

— Сьогодні ми повторимо написання маленької букви «в».

Рука вгору плавно йде,
Униз рівенько опускається,
Красиво хвостик закругляється
І знову вгору трішки піднімається.

Л. Павленко

— Запишіть три букви «ве». Порівняйте зі зразком на дошці, напишіть ще дві букви. Запишіть слова *вгору* — *вниз*.

— Що можете сказати про ці слова? (*Це слова, протилежні за значенням.*)

— Для чого в нашому мовленні потрібні слова, протилежні за значенням? (*Вони допомагають зіставляти явища у навколишньому середовищі.*)

» Фізкультхвилинка

IV. Осмислення й узагальнення отриманих знань

1 Гра «Добери протилежність»

Добро — ... (*зло*).

Гамір — ... (*тиша*).

Південь — ... (*північ*).

Любов — ... (*ненависть*).

Смуток — ... (*радість*).

Скупість — ... (*щедрість*).

Холод — ... (*спека*).

Молодість — ... (*старість*).

— Складіть речення з однією парою слів за схемою:

_____ , а _____ .

2 Робота над прислів'ями

— Прочитайте прислів'я. Поясніть, як ви їх розумієте. Спишіть прислів'я, у якому є слова, протилежні за значенням.

- Правда кривду завжди переважить.
- Правда із дна моря вирине.
- Мала крапля камінь продовбає.
- Вчення — світ, а невчення — тьма.
- Праця годує, а лінь марнує.

V. Підсумок уроку

— Що нового дізналися на сьогоднішньому уроці?

— Навіщо у нашому мовленні потрібні слова, близькі за значенням? протилежні за значенням?

Урок 35

Тема. Уживання великої букви в іменах, по батькові та прізвищах людей

Мета: формувати в учнів уміння розрізняти поняття «ім'я», «по батькові» та «прізвище» і писати з великої букви імена, по батькові, прізвища людей; розвивати мовлення учнів; виховувати любов до рідного слова.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Пролунав дзвінок,
Починаємо урок.
Працой наполегливо,
Швидко, старанно,
Щоб кожна хвилинка
Не втратилась марно.

II. Актуалізація опорних знань**1 Гра «Вдале слово»**

— Вставте у прислів'я найбільш вдале слово.

Маленька ... краща за велике безділля. (*Праця, труд, робота*)

2 Гра «Добери слово»

— Доберіть близькі за значенням слова до слова *будинок*. (*Дім, оселя, житло*)

3 Хвилинка каліграфії

Дд дм аш Ма

Дала Даша Маші сироватку з-під протокваші.

— Прочитайте скоромовку «дощиком».

— Які слова у скоромовці пишуться з великої букви? Чому?

— Які ще слова пишуться з великої букви?

III. Сприймання й усвідомлення нових знань**1 Гра «Імена»**

— Назви своє ім'я та імена кількох твоїх друзів.

— Назви ім'я та по батькові своєї вчительки, мами, тата.

— Назви своє прізвище та прізвище сусіда по парті.

— Як пишуться імена, по батькові та прізвища людей?

2 Робота над віршем

Мав Сергійко десять слив,
Ними друзів пригостив:
Дві Наталочці віддав,
Три одержав Ярослав
І Тимку дісталось двійко.
Скільки сливок з'їв Сергійко?

— Прочитайте вірш. Як пишуться імена дітей? Запишіть їх, підкресліть велику букву.

► Фізкультхвилинка

Руки в боки,
Нахились вперед,
Нахились назад,
І направо, і наліво,
Щоб нічого не боліло.
Раз, два, три, чотири —
Набираємося сили.
Нахились, повернись,
До товариша всміхнись.

3 Гра «Добери загальну назву»

— Доберіть загальну назву до кожної групи слів.

Андрій, Микола, Ірина, Олена, Максим — ... (імена).

Петрівна, Григорович, Іванівна, Степанович — ... (по батькові).

Шевченко, Франко, Сосюра, Малишко — ... (прізвища).

— Що можете сказати про слова останнього рядка?

— Назвіть, кого ще з українських поетів ви знаєте?

4 Гра «Заховані імена»

Подивіться лиш, хлоп'ята, на луги,
тезки ваші ось — васильки навкруги,
миколайчики й петрові батоги.

— Чи зрозуміли ви, як звучать хлоп'ят, до яких звертається поет?

— Запишіть їхні імена. Хто найкраще виконає завдання? (Допомога — картки-підказки. Оформлення роботи: «Тезки: Василечки, Миколайчики, Петрики». Взаємоперевірка — за допомогою світлофора.)

— Що треба сказати про виділені слова? Чому вони написані з малої букви?

— Як називають людей, які мають однакові імена? (Тезки)

— Чи є тезки в нашому класі?

— Тезки, вийдіть до дошки.

► Цікаво знати!

Найпоширеніше чоловіче ім'я в Україні — Іван, а жіноче — Ганна. (З книги «Україна в цифрах і фактах»)

5 Гра «Повне ім'я»

— Назвіть і запишіть повні імена Юри, Тані, Маші, Віті, Галі, Саші, Васі, Іри, Каті, Вови.

6 Гра «Поміркуй!»

— Поміркуйте над тим, що сказано в тексті, і дайте відповідь на запитання.

Діда звать Микола Якович. Його внука — Максим Дмитрович. Як звать онукового батька?

— Запишіть свою відповідь. Складіть подібну загадку.

IV. Підсумок уроку

— Як пишуться імена, по батькові та прізвища людей?

— Що найбільше запам'яталося з сьогоднішнього уроку?

Урок 36

Тема. Велика буква у кличках тварин. Опис тварини

Мета: формувати в учнів уміння розрізняти тварин та їхні клички, писати клички тварин з великої букви; розвивати зв'язне мовлення учнів; розширювати їхній світогляд; виховувати любов до тварин.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент**

Стали, дітки, всі рівненько,
Усміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали!

II. Актуалізація опорних знань**1 Гра «Утвори ім'я»**

— Від поданих слів — імен дорослих — утворіть дитячі імена.

Іван — Іванко

Марина — Маринка

Олена — Оленка

Андрій — Андрійко

— Як пишуться імена, по батькові та прізвища людей?

2 Посміхніться!

Сонячний зайчик
Стриб-стриб по кімнаті,
Весело Галі і весело Наті, —
Зайчика того ловили-ловили,
І... лиш однесену чашку розбили.

Н. Поклад

III. Повідомлення теми і мети уроку

— У тварин, як і в людей, теж є імена — клички. Про їх написання ми й поговоримо сьогодні на уроці.

IV. Сприймання й усвідомлення нових знань

1 Робота над віршем

— Послухайте вірш. Запам'ятайте клички тварин.

Є у мене киця Мурка,
Дуже мудра кішка.
Тільки скажеш «Замазурка!» —
Вмивається трішки.
А синок її Васько
Муркне: «Мила нене,
Поки вип'ю молоко,
Вимийся за мене».

П. Воронько

— Як звали кішку? А її синка?

— **Запам'ятайте!** Клички тварин пишуться з великої букви.

2 Хвилинка каліграфії

Ча Ве Пу Веселка

Корова Веселка наслася на луках.

— Хто пасеться на луках?

— Яка кличка у тварини?

— Як пишеться кличка тварини?

3 Вибіркове списування

— Прочитайте. Випишіть з тексту назви і клички тварин. Назви тварин підкресліть однією лінією, а клички — двома.

В ГОСТЯХ У ЛІСНИКА

Посипався сніжок, і ми пішли в хату.

— Ходімо, Цезарю, покажемо гостеві твоїх приятелів — Айстру й Сироту, — сказав Василь Петрович своєму великому сірому смугастому котові.

Як виявилось, Айстра — це лисиця, що живе у лісника, а Сирота — чорно-золотистий півень. Лисиця Айстра, кіт Цезар і півень, голосистий Сирота, — нерозлучні приятелі. А ще є у лісника старий добрий сторож садиби — собака Букет, пильний і суворий.

За О. Копиленком

4 Читання й аналіз вірша

— Прочитайте вірш «Васькові іменини».

У kota Васька іменини,
Друзі прийдуть на гостини.
Будуть м'явкати до ранку,
Пити молочко й сметанку.

- Назвіть кличку kota.
- Як пишеться це слово?

► Фізкультхвилинка

Вгору добре потягніться,
На носочки підніміться,
Опустіться легко вниз —
І дмухне в обличчя бриз.
Як дерева захитало:
Вправо-вліво, вліво-вправо!
Біля парт усі присіли,
Потім встали й полетіли.
Руки в боки узяли,
На всі боки повели!
Руки вниз всі опустили
І за парти тихо сіли.

V. Осмислення й узагальнення нових знань

1 Гра «Впізнай тварину»

Учні слухають голоси тварин (*корови, кози, коня, kota, собаки*), записують їх назви, добирають клички.

Корова Лиска
Коза Зірка
Кінь Каштан
Кіт Мурчик
Собака Дружок

► Робота в групах

— Складіть речення з поданими словосполученнями (*усно*). Речення, яке найбільше сподобалося, запишіть.

2 Творчий диктант

— Доповніть речення словами, які пишуться з великої букви.

Мене звуть Прізвище моє У мене є багато друзів. Це
А ще у мене є песик ... та кицька

3 Опис тварини

— Відгадайте загадку.

- Що за дивна непосида
На стежинку шишку кида,

З гілочки стриба на гілку?
Рудохвоста, жвава... (білка).

- Розгляньте малюнок. Опишіть тваринку.
- Яке у білки хутро?
- Який хвіст?
- Які вушка? очі?
- Придумайте білочці кличку.

VI. Підсумок уроку

- Що нового дізналися на сьогоднішньому уроці?
- Як пишуться клички тварин?
- Чому тварин називають нашими друзями?
- Як ми повинні ставитися до тварин?

Урок 37

Тема. Велика буква у назвах міст, сіл. Навчальний діалог

Мета: формувати в учнів уміння писати з великої літери назви міст, сіл, вулиць, річок; розвивати зв'язне мовлення; виховувати уважність.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Пролунав уже дзвінок,
Час почати нам урок.
Будемо у світ знань мандрувати,
Будемо мову рідну вивчати.

II. Актуалізація опорних знань

КНИЖКОВЕЧІР

Книжка в тата,
Книжка в мами,
Книжка в мене і в Світлани.
З книжкою малий Тарас —
Книжковечір нині в нас,
Книжковечір, книжкотиша...
Тільки чути: песик дише
Й сумно дивиться з-під ліжка, —
Бо йому немає книжки.

Н. Поклад

- Назвіть імена, які зустрічаються у вірші.
- Як пишуться імена людей?
- Чому сумно песикові?

- Яку кличку можна йому дати?
- Як пишуться клички тварин?
- Чи любите ви читати книжки?
- Які ще слова в українській мові пишуться з великої букви?

III. Повідомлення теми і мети уроку

IV. Сприймання й усвідомлення нових знань

— Саме про такі слова та їх написання поговоримо сьогодні на уроці.

1 Робота за таблицею (на дошці)

— Розгляньте таблицю. Прочитайте її. Який висновок ви можете зробити?

Загальна назва	Власна назва
держави	Україна, Росія, Білорусь, Велика Британія, Франція, Польща
міста	Київ, Харків, Львів, Суми, Дніпропетровськ
села	Станичне, Орлівка, Старовірівка, Власівка, Просяне
вулиці	Сумська, Полтавська, Пушкінська, Молодіжна
річки	Лопань, Уди, Харків, Дніпро, Десна, Дунай

— Чому слова лівого стовпчика написані з малої букви, а правого — з великої? (Тому що в лівому стовпчику — загальні назви, а в правому — власні, тобто їх імена.)

— Який висновок можна зробити?

Висновок. Назви міст, сіл, вулиць, річок пишуться з великої букви.

2 Каліграфічна хвилинка

Ба ть щи Батьківщина

Неповторна і єдина наша Батьківщина.

— Як пишеться слово *Батьківщина*?

3 Робота над діалогом (у парах)

— Попрацюйте в парах. Прочитайте діалог за особами. Придумайте початок і кінцівку тексту.

- Чого ти плачеш, хлопчику?
- Я загубився.
- А чий ти?
- Татків.

— А на якій вулиці ти живеш?

— На нашій.

— Чи знаєте ви назву свого міста (*села*), своєї вулиці, номер будинку і квартири? Назвіть свою адресу.

— Давайте запишемо адресу нашої школи (*запис адреси в зошитах, один учень працює біля дошки*).

4 Вибіркове списування

Дніпро — довга, могутня річка. Вона протікає через Росію, Білорусь, Україну.

У Дніпро впадають з двох боків малі й великі річки: Десна, Прип'ять, Ірпінь, Тетерів, Рось, Сула, Псьол.

На берегах Дніпра розташовані такі міста: Київ, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Херсон, Черкаси, Дніпродзержинськ, Кременчук, Канів.

» Робота в групах

1-ша група. Виписати назви річок.

2-га група. Виписати назви міст.

V. Осмислення й узагальнення нових знань

1 Вибірковий диктант

— Випишіть власні назви. З якої букви вони пишуться? (*Учні виконують завдання в зошиті, один учень працює біля дошки.*)

Індійський океан названо так, бо води його омивають береги Індії. Саме Індію шукав Колумб, коли відкрив Америку. Великий мореплавець був упевнений, що він дістався до Індії. Довгий час Америку називали Західною Індією.

В. Уткін

2 Гра «Я знаю...»

Учитель кидає м'ячик. Учень, який його отримав, говорить: «Я знаю три назви міста» (*або річок, країн*).

3 Робота над текстом

— Прочитайте. Випишіть назви сіл.

Тарас Григорович Шевченко народився 9 березня 1814 року в селі Моринці на Черкащині. Дитячі роки Тараса Григоровича пройшли в селі Кирилівці. Нині це село Шевченкове. У садибі батьків Тараса Григоровича знаходиться музей Шевченка.

— Які твори Тараса Григоровича Шевченка ви знаєте?

» Вправа «Мікрофон»

Учень, який одержує мікрофон, називає твори Шевченка, які він знає.

4 Гра «Утвори пару»

Рябко	поет
Київ	річка
Дніпро	село
Тарасівка	учень
Сашко	собака
Шевченко	місто

5 Навчальний діалог

Складання діалогу на тему «Школа».

- У якій школі ти вчишся?
- У якому класі ти вчишся?
- Як звати твою вчительку?
- З ким ти сидиш за партою?
- Які предмети тобі подобаються?

VI. Підсумок уроку

- Що нового дізналися на сьогоднішньому уроці?
- Що найбільше запам'яталось?

Урок 38

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Побудова і записування речень, що передають дії, які виконуються на уроці мови чи з інших предметів

Мета: учити учнів складати речення, що передають дії, які виконуються на уроці мови чи з інших предметів; розвивати мовлення, збагачувати лексичний словник; формувати прагнення пізнавати шкільне життя.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

На гостину в нашу школу
Вас запрошую, малята!
Мовлення своє ми знову
Будемо тут розвивати.

II. Актуалізація чуттєвого досвіду учнів

1 Робота над віршем

Дає здоров'я спорт.
Вагу — солодкий торт.

Мед — працьовиті бджоли.
Знання глибокі — школа.

- Назвіть дії, які виконують у школі діти.
- Чи можна всі ці дії виконати на одному уроці?

2 Гра «Розв'язки приклад»

— Виконайте арифметичні дії і відгадайте назви шкільних предметів.

Мавпа – впа + тема + тир – р + ка = математика.

Мак – к + лю + вата – та + ння = малювання.

Мода – да + вода – од = мова.

— Які ще назви шкільних предметів ви знаєте?

3 Гра «Коректор»

— Виправте помилки, запишіть правильно.

Рідна шкода —

Урок чихання —

Розклад кроків —

Домашня оправа —

4 Слухання віршів

РОБОТЯЦА ЛЮБА

Клаптик ситцю я покраю,
Хусточок з нього нашію,
Помережу їх по краю,
Пов'яжу лялькам на шию.

В. Плахотников

ЧОГО СОНЦЕ ЧЕРВОНЕ

І чого таке сонце червоне,
І не втомлюється, й не холодне?
А того, що вмивається в морі
Ще тоді, коли світяться зорі.
Витирається білим туманом,
Щоб завжди бути чистим, рум'яним.
Я вмиватимусь також у морі
Ще тоді, коли світяться зорі.
Рушником натиратиму тіло,
Щоб, як сонце, воно червоніло.

В. Швець

ДУБОЧКИ

Проти сонця на горбочку
Випинаються дубочки:
Свіжий вітер повіва: «Раз-два! Раз-два!»

Так щоранку всі дубочки
Роблять вправи на горбочку —
І тому вони гінкі,
І тому вони стрункі.

Г. Демченко

Розведу я фарби,
Намалюю свято.
Сонячно і гарно.
Прапорів багато!

І. Жиленко

Мова наша, мова —
Мова кольорова,
В ній гроза травнева
Й тиша вечорова.

Д. Білоус

— До яких навчальних предметів підходять ці вірші?

III. Визначення теми і задач уроку

— Сьогодні ми будемо складати речення, що передають дії, виконувани на уроці.

IV. Застосування отриманих знань

1 Робота в групах

Учитель об'єднує клас у групи. Кожна група отримує пронумеровану картку. Далі вчитель пропонує вибрати фотографію класу, що збігається з номером картки.

Кожна група повинна пригадати, на якому уроці зроблено фотографію, і розповісти, чим займалися учні на цьому уроці.

2 Поширення речень словами

— Прослухайте речення, поширте їх назвами дій.

- На уроці української мови ми... вправу 8, а потім...
- Наталка швидко... правило і ... його.
- На уроці фізкультури ми..., ...,
- Задачу треба..., ...,

3 Бесіда про урок образотворчого мистецтва

— Послухайте вірш і розкажіть, про який урок йтиметься далі.

- Намалюю пісню.
- А покажеш, як?
- Бачиш радіо навкруг,
а у центрі — пісня.

Так.
 — Намалюю тата.
 — А покажеш, як?
 — Ось газета величезна,
 А під нею тато.
 Так.
 — Намалюю маму.
 — А покажеш, як?
 Дуже холодно навкруг,
 А у центрі — сонце.
 Так.
 — Намалюю щастя.
 — Як?
 — Всі здорові.
 Хліба вдосталь — кожному.
 Ось так.

Я. Петерс

- Назвіть якнайбільше дій, які ви виконаєте на цьому уроці.
- Розкажіть повними реченнями, що роблять учні на цьому уроці. (*Троє–четверо учнів розповідають. Учитель стежить, щоб кожен учень сказав два–три пов’язані за змістом речення.*)

► Фізкультхвилинка

4 Самостійна робота

— Пригадайте наш останній урок образотворчого мистецтва. Що ми робили на уроці? Назвіть тільки дії. (*Учні називають дії, а вчитель записує на дошці.*)

— Що ми робимо на уроках мови? математики? (*Учні називають дії, а вчитель записує на дошці.*)

— Складіть і запишіть три речення про те, що ви робили на уроці образотворчого мистецтва (*мови, математики, інших предметів*).

— Придумайте назву до своєї розповіді.

5 Перевірка роботи

Ураховується зміст і граматична правильність побудови речень. Двоє–троє учнів читають речення, інші аналізують їх.

6 Робота в парах. Гра «Коректор»

Учні обмінюються зошитами, читають роботи, дають поради одне одному.

V. Підсумок уроку

- Чого ви навчалися на уроці?
- Яке речення вам сподобалося найбільше? Чим саме?

VI. Домашнє завдання

— Складіть і запишіть три речення, що передають дії, які виконуються на уроці з будь-якого предмета.

Урок 39

Тема. Закріплення правил написання іменників з великої букви

Мета: закріплювати вміння молодших школярів застосовувати правило написання власних іменників з великої букви; розвивати зв'язне мовлення учнів, збагачувати їхній словниковий запас; виховувати любов до рідної мови.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Ось і знову дзвінок лунає,
Мелодійно і срібно звучить.
Він до класу дітей скликає,
Щоб успішно нового навчить.

II. Актуалізація опорних знань

1 Гра «Добери назву»

— Доберіть загальну назву до кожної групи власних назв.

Львів, Запоріжжя, Донецьк, Черкаси —
Гагарін, Сухомлинський, Глібов, Каденюк —
Андрій, Богдан, Наталія, Оксана —
Григорович, Іванович, Олексіївна, Петрівна —
Рекс, Лайка, Мурчик, Орлик —

Слова для довідки: імена, клички тварин, прізвища, міста, по батькові.

2 Гра «Продовж речення»

З великої букви пишуться...

3 Каліграфічна хвилинка

Ха Бе Де Десна

Місто Чернігів стоїть на березі річки Десни.

— Які слова в реченні пишуться з великої букви? Чому?

4 Складання речень

— З поданих слів складіть і запишіть речення.

Над, наш, розкинувся, Дніпром, Київ.
Лине, до, плавно, моря, Дніпро.

5 Робота в групах

Запишіть іменники за групами:

1-ша група — назви міст;

2-га група — назви річок.

6 Хвилинка міркувань

— Прочитайте запитання і поміркуйте, як на них відповісти.

- Хто написав книгу «Кобзар»?
- Яке місто є столицею України?
- У яке море впадає ріка Дніпро?
- Хто в незалежній Україні першим полетів у космос?

— На яке запитання вам було важко відповісти?

— Запишіть речення в зошитах.

Першим у незалежній Україні полетів у космос космонавт Леонід Каденюк.

» Пальчикова гімнастика

Зголоднів великий палець:

— От, коли б дістати смалець!

Вказівний за ним зітхає:

— Смалець що! Крупи немає.

А середній мовить тих:

— Що крупа! Без хліба лихо.

Підмізний ледь не плаче:

— Отаке життя ледаче!

А мізинець: — Годі, братці!

До роботи треба браться!

Французька народна творчість

III. Застосування отриманих знань**1 Гра «Зайве» слово»**

— У кожному рядку знайдіть «зайве» слово чи словосполучення. Поясніть свій вибір.

Іванко, Петрик, Марійка, Олень. (*Марійка — ім'я дівчинки*)

Кіт Цезар, корова Лиска, брат Богдан, пес Кудлай. (*Брат Богдан — людина*)

Олена Петрівна, Ольга Василівна, Іванович, Марія Федорівна. (*Іванович — чоловік без імені*)

Шевченко, Франко, Севастополь, Забіла. (*Севастополь — назва міста*)

Десна, Дніпро, Карпати, Дунай. (*Карпати — гори*)

2 Робота в парах

— Запишіть імена дівчаток за першою буквою.

У	М
О	С
Т	К

3 Гра «Встань — велику букву дістань!»

Учитель читає слова. Як тільки учні чують слово, яке пишеться з великої букви, вони відразу ж підхоплюються і підплигують угору.

Галя, весло, зима, Франція, Ніна, слива, парта, Лопань, груша, Дунай, клітка, книга, город, Карпати, просо, жито, Петро.

4 Диктант-тест

— Виберіть з дужок правильну відповідь і вставте її замість пропусків.

- 1) Столицею України є місто... (*Львів, Київ, Луганськ*).
- 2) Тарас Григорович Шевченко народився в селі... (*Таращі, Моринці, Попівка*).
- 3) Київ розкинувся на берегах... (*Волги, Дніпра, Черемоша*).
- 4) На території України протікають ріки... (*Тиса, Ніл, Амазонка*).

5 Гра «Велика чи мала буква?»

Учитель називає слова, серед яких є імена, прізвиська людей, клички тварин, назви міст, сіл, вулиць, річок, морів.

Учні мають дві картки різного кольору. На одній написано «велика буква», на другій — «мала буква». Цими картками діти відповідають, яку букву треба писати в названому слові.

Виграє той, хто жодного разу не припустився помилок.

IV. Підсумок уроку

Гра «Незавершене речення»

- На уроці я навчився...
- Найбільше мені сподобалося...
- Найважче було виконувати...

Урок 40

Тема. Змінювання слів, які відповідають на питання *хто? що?*, за числами (*один — багато*)

Мета: ознайомити учнів з формами іменників в однині і множині (*без уживання термінів*); розвивати зв'язне мовлення учнів; збагачувати словниковий запас; виховувати любов до рідної мови.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Нам урок уже давно
Час розпочинати.
Будемо знов мовлення
Наше розвивати.

II. Актуалізація опорних знань

Урок почнемо без зупинки
З каліграфічної хвилинки.

— Відгадайте загадку.

- Під землею мчать вагони,
Світло сяє на перонах.

Мо елр метро

— Прочитайте і запишіть речення, розділяючи окремі слова.

Мидостанції «Дніпро» їдєм з татом на метро.

- Які слова ми зараз вивчаємо?
- Що вони означають?
- На які питання відповідають?
- Як пишуться імена людей, клички тварин?
- Які ще слова пишуться з великої букви?

III. Повідомлення теми уроку

— Слова — назви предметів можуть означати як назву одного предмета, так і багатьох предметів.

IV. Сприймання й усвідомлення нових знань**» Завдання 1**

— Прочитайте слова. На яке питання вони відповідають? Скільки назв предметів вони означають? А як зробити так, щоб ці слова означали назву багатьох предметів?

Гриб — гриби
кіт — коти
вовк — вовки
телевізор — телевізори
холодильник — холодильники

— Поставте питання до слів лівого і правого стовпчика.

» Завдання 2

— Складіть речення зі слів. Запишіть його. Знайдіть слова — назви предметів. Скільки предметів вони означають — один чи багато?

троянди на цвітуть клумбах

» Цікаво знати!

Ти знаєш, чому троянду так назвали? Назва ця грецького походження. Тріандофуло грецькою означає «квітка, яка має тридцять пелюсток». Згодом квітку почали називати тріанда, а в нашій мові це слово вимовлялось, як троянда.

» Завдання 3

Попрацюйте разом!

Прочитайте.

Найкращі співаки у нас: у гаю — соловей, у полі — жайворон, у лісі — дрізд. Вище від усіх літає орел. Швидше від усіх — стриж.

— Випишіть у стовпчик назви птахів. Змініть слова так, щоб було видно, що птахів багато. Знайдіть у тексті слова, які не можна поділити для переносу.

» Завдання 4

— Спишіть, підкресліть слова — назви предметів, що означають назви багатьох предметів.

З неба падають сніжинки
На дерева, на будинки,

На майдани, на садки,
На ялинки, на дубки.

V. Осмислення й узагальнення нових знань**» Робота в парах**

— Прочитайте. Які букви пропущено?

— Поставте слова — назви предметів у такій формі, щоб вони означали назву багатьох предметів, і запишіть їх. Перевірте написання цих слів за орфографічним словником.

Т □ атр — театри

кал □ ндар — календарі

д □ ван — дивани

м □ даль — медалі

г □ рой — герої

VI. Підсумок уроку

— Про яку особливість слів — назв предметів ми говорили на сьогоднішньому уроці?

— Що вам найбільше запам'яталося з сьогоднішнього уроку?

— Чого ви навчилися на уроці?

Урок 41

Тема. Утворення множини іменників (у простих випадках, без уживання термінів). Правильне вживання іменника у множині чи однині у складеному реченні

Мета: навчати учнів змінювати слова за зразком «один — багато», правильно вживати іменники у множині чи однині у складеному реченні; закріплювати вміння розрізняти слова, які означають один предмет, і слова, які означають багато предметів; удосконалювати навички каліграфічного письма; поглиблювати словниковий запас учнів; виховувати уважність.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Ось і знову дзвінок лунає,
Мелодійно і срібно звучить.
Він до класу дітей скликає,
Щоб успішно нового навчить.

II. Каліграфічна хвилинка

— Оберіть у кожному слові четверту літеру. Яке слово утворилося?

Буряк, трос, газета, млин. (*Ясен*)

— Напишіть каліграфічно.

Я я я я я в я ля ясен

— Складіть і каліграфічно запишіть речення.

Клен, ясен, тополя — це...

— Вставте пропущені букви. Поставте наголос.

Яс □ н, яс □ н, яс □ ня

Ми радіємо щодня;
Хай зростає, листя має,
Нашу землю прикрашає.

III. Актуалізація опорних знань

— Спишіть з дошки речення. Слова, подані в дужках, змініть так, щоб вони означали багато предметів.

Україна — це тихі (*вода*) і ясні (*зоря*), зелені (*сад*) і білі (*хата*).

Випав сніг. Білою скатертиною вкрилися (*поле*). Височіють глибокі (*замет*). Ліс надягнув важкі (*шапка*) і притих.

Взаємоперевірка роботи в парах. Двоє учнів виконують роботу біля дошки.

IV. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми продовжимо вчитися змінювати слова — назви предметів за зразком «один — багато», вчитимемося правильно вживати ці слова в усному і писемному мовленні.

V. Застосування отриманих раніше знань

1 Вправа «Мікрофон»

— Чи доводилося вам бувати на ярмарку? Коли і де? Розкажіть.

2 Робота над віршем

— Прочитайте, що продавалося на ярмарку.

Відра, вікна і колеса,
І миски, і скрині,
І корови, і овечки,
Кавуни і дині.
Намистечко і сережки,
І мальовані ложки,
Черевики і чоботи,
І гудзики, і цвяшки...

Л. Глібов

— Запишіть слова так, щоб кожне з них означало один предмет.

Відра — ...

Вікна — ...

Миски — ...

Колеса — ...

Ложки — ...

Гудзики — ...

3 Списування з граматичним завданням

— Спишіть текст. Слова, що подані в дужках поставте у такій формі, щоб вони означали назву багатьох предметів.

Зацвіли усі (*діброва*),
І долина, і (*луг*),
І (*річка*) синіють знову
І не входять в береги.

Взаємоперевірка в парах.

4 Вибірковий диктант

— Запишіть слова, що відповідають на питання *хто?* і означають назви багатьох предметів.

ЗИМА

Одяглися люди в шуби,
Натопили тепло груби.
Білки гріються в дуплі,
Миші в норах у землі.

Сплять ведмеді в теплих лігвах,
Сосни в інею застигли.
І під кригою на дні
Сплять у річці окуні.

Н. Забіла

(Люди, білки, миші, ведмеді, окуні)

VI. Підсумок уроку

- Що найбільше сподобалося на сьогоднішньому уроці?
- Які завдання викликали труднощі?
- Що хотіли б дізнатися на наступному уроці?

Урок 42

Тема. Узагальнення знань учнів за темою «Слова, які означають назви предметів»

Мета: повторити і систематизувати знання учнів з теми «Слова — назви предметів»; учити застосовувати здобуті знання; виховувати уважне ставлення до роботи, любов до рідної мови.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Дзвоник всім нам дав наказ:

— До роботи, другий клас!

II. Каліграфічна хвилинка

— Напишіть каліграфічно.

Шш аш вшу ст ші шістнадцять

Шістнадцять гусей паслися біля ставу.

III. Повідомлення теми і мети уроку

— На сьогоднішньому уроці ми узагальнимо і систематизуємо знання, які отримали, вивчаючи тему «Слова — назви предметів». Будемо вчитися застосовувати набуті знання в своєму мовленні.

IV. Узагальнення й систематизація знань

1 Зоровий диктант

— Прочитайте речення, випишіть імена людей і клички тварин.

Учитель показує речення протягом трьох–п'яти секунд.

Маргарита рвала у лузі ромашки.

На нашій фермі найкраща корова Веселка.

У Марини вдома є собака Дружок.

У шкільному куточку природи живе їжачок Чапко.

(Маргарита, Веселка, Марина, Дружок, Чапко)

Самоперевірка завдання — з дошки.

— Як пишуться імена людей та клички тварин?

— Які ще слова-назви предметів пишуться з великої букви?

2 Робота в групах

» Гра «Граматична арифметика»

Липа + нота = тварина (*антилопа*).

Том + вата = зброя (*автомат*).

Риба + соки = фрукти (*абрикоси*).

Вода + ринг = фрукти (*виноград*).

Група, яка першою впоралася із завданням, отримує приз.

3 Гра «Один — багато»

— Запишіть назви багатьох предметів.

Голуб —

заєць —

ведмідь —

дуб —

стіл —

моряк —

сова —

книга —

горіх —

хвіст —

4 Робота в парах

— Допишіть першу букву в кожному слові.

иїв, деса, итомир, арків, уми, жгород.

— Що означають записані слова?

— Як пишуться назви міст і сіл?

5 Гра «Добери загальну назву»

— Оберіть загальну назву.

Оса, комар, бджола — це... (*комахи*).

Помідори, буряки, огірки — це... (*овочі*).

Ведмідь, рись, гепард — це... (*звірі*).

6 Гра «З'єднай частини речення»

Слова, що означають назви предметів...	на питання <i>хто?</i>
Назви людей і тварин відповідають...	називаються
Назви інших предметів відповідають...	іменниками
	на питання <i>що?</i>

V. Підсумок уроку

- Яку тему закінчили вивчати?
- На які питання відповідають слова — назви предметів?

Урок 43

Тема. Слова, що відповідають на питання *який? яка? яке? які?* (прикметники)

Мета: ознайомити учнів зі словами, що називають ознаки предметів; формувати вміння ставити питання до слів, впізнавати предмети за їх ознаками; виховувати любов до рідної мови.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Каліграфічна хвилинка

- Відгадайте загадку.
 - Срібною каймою
На гілках висить зимою. (*Іній*)

— Запишіть каліграфічно.

Ін ій іній

Наш сад убрався в срібний іній.

— Назвіть у реченні слова — назви предметів.

III. Повідомлення теми і мети уроку

- Відгадайте загадку.
 - Маю плаття _____,
_____, _____ віти,
_____ кору, стан _____.
Як я звуся, діти?

— Чому вам не вдалося відгадати загадку? (*Не вистачає слів, які пояснюють, яке плаття, які віти, яка кора, який стан?*)

— На сьогоднішньому уроці ми почнемо вивчати слова, що відповідають на питання *який? яка? яке? які?* і називають ознаки предметів.

Це слово дасть усякому предмету
Якусь його ознаку чи прикмету.
На прикмети воно вкаже,
Хто який воно розкаже.

IV. Сприймання й усвідомлення нових знань

1 Продовження роботи над загадкою

— Прочитайте ще раз загадку, але вже зі словами, що називають ознаки предметів, і відчуйте різницю.

- Маю плаття золотеньке,
Гнучкі, ніжні віти,
Білу кору, стан тоненький,
Як я звуся, діти? (*Береза*)

— Які слова вам допомогли здогадатися, що це береза?

— Як ви розумієте слово *віти*?

— Поясніть значення слова *стан*. (*Стан — тулуб, корпус людини; торс, талія, перехват, пояс. Високий стан — високий на зріст. Тонкий стан — не товстий, з тонкою талією.*)

2 Робота за малюнками

— Розгляньте малюнки, назвіть предмети та їх ознаки за кольором, запишіть за зразком.

Банан (*який?*) жовтий;
помідор (*який?*) червоний;
сливи (*які?*) сині;
огірок (*який?*) зелений;
апельсин (*який?*) помаранчевий.

3 Гра «Назви ознаку»

— Назвіть зображені предмети та їх ознаки за матеріалом, з якого вони виготовлені.

Стіл (*який?*) дерев'яний;
ваза (*яка?*) фарфорова;
тарілка (*яка?*) скляна;
чайник (*який?*) металевий;
скатертина (*яка?*) полотняна;
ложка (*яка?*) срібна.

4 Гра «Упіймай слово — назву ознаки»

Ходить місяць кучерявий,
Темній ночі — золотий дар.
Десь у лузі чорнобровий
Виграє щось сопілкар.

О. Александрова

V. Підсумок уроку

- Що нового дізналися на сьогоднішньому уроці?
- На які питання відповідають слова — назви ознак?

Урок 44

Тема. Зв'язок прикметників з іменниками

Мета: показати учням на прикладах зв'язок прикметників з іменниками; учити учнів розпізнавати прикметники, ставити до них питання; розвивати увагу; виховувати наполегливість.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Нам урок уже давно
Час розпочинати.
Будемо знов мовлення
Наше розвивати.

II. Каліграфічна хвилинка

» Гра «Заміни одним словом»

Невеликий предмет, найчастіше круглої форми, що слугує застібкою в одязі. (*Гудзик*)

*Га гу дз гудзик
Загубила гудзик
Гава біля ганку.*

III. Повідомлення теми і мети уроку

- З якими словами ознайомилися на попередньому уроці?
- На які питання відповідають слова — назви ознак?
- Згадайте вчорашню загадку про берізку. Чому не змогли її відгадати? (*Не вистачало слів — назв ознак.*)
- Прочитайте вірш.

Синє _____, синє _____,
Білий _____ в даліні.

Понад морем — сині ____
 Ї білі ____ наче сніг.

- Чи зрозуміло, про що йдеться в цьому вірші? Чому?
- Слово-ознака завжди пов'язане зі словом — назвою предмета, бо ознака не може існувати без предмета.

Синє небо, синє море,
 Білий парус в даліні.
 Понад морем — сині гори
 Ї білі хмари, наче сніг.

IV. Сприймання й усвідомлення нових знань

1 Вибіркове списування

- Прочитайте вірш. Випишіть слова — назви предметів разом зі словами — назвами ознак, які з ними пов'язані.

Червоні снігурі
 Стрибають по дворі.
 В задумі чорний крук
 Присів на білий сук.
 Синиці голубі
 Співають на вербі.
 На зиму омелюх
 Пошив рудий кожух.

В. Лучук

2 Робота в парах

- Доберіть ознаки до назв предметів.

- 1) Береза, пташка, черемха.
 Перелітна, духмяна, кучерява.
- 2) Сніг, вітер, день.
 Сонячний, пухнастий, сильний.
- 3) Поле, небо, гніздо.
 Блакитне, широке, маленьке.
- 4) Казки, суниці, садки.
 Чарівні, вишневі, лісові.

► Фізкультхвилинка

3 Фронтальна робота

- Доберіть назви ознак до назв предметів.
Сорочка, гудзик, колесо, нитки, ножиці.
- Поставте питання від назв предметів до назв ознак.
- Якого серед названих предметів не вистачає, щоб пришити гудзик? А який — зайвий?

V. Осмислення й узагальнення нових знань

» Самостійна робота з подальшою самоперевіркою з дошки

— Прочитайте текст. Випишіть слова — назви предметів разом зі словами — назвами ознак.

Зразок: сонечко (яке?) лагідне.

Виглянуло лагідне сонечко. Чарівний ліс, широкий луг, безмежні поля і тиха річечка освітилися його лагідним промінням.

VI. Підсумок уроку

» Гра «Закінчи речення»

- Сьогодні на уроці я навчився...
- Я дізнався...
- Мені найбільше сподобалося...

Урок 45

Тема. Складання груп слів-ознак, які мають різне лексичне значення: назви кольорів, розміри предметів, ознаки за відношенням до пори року, матеріалу, з якого виготовлено предмет, інші ознаки

Мета: учити учнів утворювати прикметники, які мають різне лексичне значення: назви кольорів, розміри предметів, ознаки за відношенням до пори року, матеріалу, з якого виготовлено предмет, інші ознаки; розвивати зв'язне мовлення учнів; виховувати любов до рідної мови.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Дзвоник всім нам дав наказ:
— До роботи, другий клас!

II. Хвилинка каліграфії

— З перших букв поданих слів утворіть нове слово.

Чапля, екран, тісто, вишня, елеватор, річка. (*Четвер*)

— Запишіть каліграфічно.

Че вр тв ер четвер

Четвер — четвертий день тижня.

III. Повідомлення теми і мети уроку

— На які питання відповідають слова — назви ознак?

— Яку роль вони відіграють у нашому мовленні?

— Справді, слова — назви ознак роблять наше мовлення багатим, красивим, образним. На уроці ми продовжуватимемо вивчати слова — назви ознак.

IV. Сприймання й усвідомлення нових знань

1 Гра «Хто більше впливає слів — назв ознак?»

Учитель читає вірш, учні повинні запам'ятати якомога більше слів — назв ознак.

У мами доня з рожевим личком.
В білявих кісках — дві сині стрічки.
Співає доня, неначе пташка.
А працювата, як та мурашка.
Танцює доня — легка пір'їнка.
Каже всім доня: «Я — українка»!
С. Кузьменко

2 Робота в групах

Один учень працює біля дошки.

— Змініть за зразком.

Глечик із глини — глиняний глечик;
кільце із заліза — ... (*залізне кільце*);
шишки сосни — ... (*соснові шишки*);
хустка з шовку — ... (*шовкова хустка*);
стрічка з капрону — ... (*капронова стрічка*);
ваза з порцеляни — ... (*порцелянова ваза*).

3 Фронтальна робота

— Від кожного слова — назви предмета утворіть слово — назву ознаки.

Холод — холодний;
береза — ... (*березовий*);
дощ — ... (*дощовий*);
мороз — ... (*морозний*);
зима — ... (*зимовий*);
весна — ... (*весняний*);
літо — ... (*літний*);
осінь — ... (*осінній*).

► Фізкультхвилинка

А ну, славні малюки!
Станьте струнко, мов грибки.
Руки вгору піднімайте!
Ними добре помахайте.
Головою покрутіть,
Ніжками потупотіть.
Навкруг себе оберніться
І спокійно зупиніться.

4 Гра «Магазин»

На столі викладені іграшки та інші предмети. «Покупець» підходить до «продавця» і просить його продати йому певну річ, називаючи тільки її ознаки. «Продавець» має за ознаками вгадати предмет.

V. Осмислення й узагальнення нових знань

» Робота в групах

— Доповніть текст словами — ознаками предметів.

_____ день. Земля вкрита _____ килимом. Крізь віти дерев видніється _____ небо. _____ промінням зігріті _____ берізки. Вони стоять, мов зачаровані, у цьому _____ царстві. Тільки _____ сосни та ялинки пишануться своїм _____ гіллям.

Слова для довідки: білим, зимовий, голубе, сонячним, голі, холодному, зелені, розкішним.

VI. Підсумок уроку

- Чого навчалися на сьогоднішньому уроці?
- Що найбільше сподобалося?
- Про що хотіли б дізнатися на наступному уроці?

Урок 46

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання 2–3 речень на задані теми

Мета: учити учнів складати 2–3 речення на задані теми; розвивати вміння визначати послідовність і зв'язність речень у тексті, встановлювати смислову залежність між реченнями; виховувати культуру писемного мовлення.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

На гостину в нашу школу
Вас запрошую, малята!
Мовлення своє ми знову
Будемо тут розвивати.

II. Актуалізація знань та чуттєвого досвіду учнів

» Тренувальні завдання

1) Виписати тільки речення.

Йшов Мишко по лісу. Біля дуба. Він знайшов гриб. Мишко був радий. Гриб великий. Хлопчик відніс гриб додому.

(Йшов Мишко по лісу. Він знайшов гриб. Мишко був радий. Хлопчик відніс гриб додому.)

2) Списати і позначити межі речень.

Була сильна спека поле і ліс чекали дощу насунулася темна хмара гримнув грім застукали великі краплі дощу.

(Була сильна спека. Поле і ліс чекали дощу. Насунулася темна хмара. Гримнув грім. Застукали великі краплі дощу.)

III. Визначення теми і задач уроку

— Сьогодні ми будемо вчитися складати речення на задані теми.

IV. Застосування отриманих знань

1 Самодиктант

— Складіть зі слів речення і напишіть його, диктуючи собі по складах.

Навесні, в, купаються, горобці, калюжах.

(Навесні горобці купаються в калюжах.)

— Складіть ще одне речення про горобця, щоб вийшов текст. Запишіть його.

2 Робота в групі

1) Прочитайте початок казки.

У казковому місті жив ляльковий майстер. Він робив чудові іграшки. Одного разу до майстра прийшов... .

— Придумайте продовження казки.

2) Складіть текст з трьох–чотирьох речень на тему «Дятел — корисний птах». Почніть текст реченням: *Не дарма дятла лісовим доктором називають!*

» Фізкультхвилинка

3 Самостійна робота

— Прочитайте і порівняйте два заголовки: «Наш клас», «Наш клас дружний».

— Однакові вони чи відрізняються один від одного? Поясніть.

— Складіть текст, використовуючи один із заголовків. Напишіть 2–3 речення.

4 Перевірка роботи

Ураховується зміст і граматична правильність побудови речень.

Двоє–троє учнів читають речення, решта аналізують їх.

5 Робота в парах. Гра «Коректор»

Учні обмінюються зошитами, читають роботи, дають поради одне одному.

V. Підсумок уроку

- Чого ви навчилися на уроці?
- Яке речення вам сподобалося найбільше? Чим саме?

VI. Домашнє завдання

Скласти 2–3 речення про зайчика.

Урок 47

Тема. Практичне змінювання прикметників за числами

Мета: закріплювати знання учнів про слова — назви ознак; формувати вміння змінювати прикметники разом з іменниками за зразком «один — багато»; впізнавати прикметники в тексті; розвивати зв'язне мовлення учнів; виховувати естетичні почуття.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент**

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Каліграфічна хвилинка

— Замініть одним словом.

Тканий з візерунками виріб для вкриття підлоги, оздоблювання стін. (*Килим*)

— Запишіть каліграфічно.

Кл км им килим

Де не глянь, навколо килим кольоровий, віти напівголі й небо синє й чисте.

— Підкресліть хвилястою лінією слова — назви ознак предметів.

III. Мотивація навчальної діяльності

На дошці — предметні малюнки, які розміщені у два стовпчики:

1-й стовпчик — із зображенням одного предмета,

2-й стовпчик — із зображенням декількох предметів.

— Які предмети зображено на малюнках?

Зелений огірок — зелені огірки;
 червоний помідор — червоні помідори;
 жовте курча — жовті курчата;
 синя слива — сині сливи.

— На які питання відповідають слова — назви ознак у першому стовпчику?

— На які питання відповідають слова — назви ознак у другому стовпчику?

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Колективна робота

— Змініть і запишіть сполучення слів за зразком.

<i>Один</i>	<i>Багато</i>
червоний олівець	червоні олівці
широке поле	широкі поля
висока тополя	високі тополі
маленький гудзик	маленькі гудзики
великий гриб	великі гриби
густий ліс	густі ліси
білий сніг	білі сніги

► Робота в групах

— З одним зі словосполучень складіть речення.

Учні обирають краще речення і записують його.

2 Вибіркове списування

— Прочитайте. Кінцівку кожного речення позначайте зниженням голосу і паузою.

У лісі настала ніч по стовбурах дерев постукує мороз падає легкий сріблястий іній у небі заяясніли яскраві зимові зірочки.

— Знайдіть слова — назви ознак разом зі словами — назвами предметів, до яких вони відносяться. Запишіть їх.

3 Вибірковий диктант

— Випишіть слова — назви ознак разом зі словами — назвами предметів:

варіант 1 — що позначають один предмет;

варіант 2 — що позначають багато предметів.

Ми любимо весну,
 Зелену, чудесну,
 Грімницю у тучі,
 І дощик співучий,

І луки широкі,
І ріки глибокі,
І поле веселе,
І рідні оселі,
І цвіт у маю —
Всю землю своєю!

М. Стельмах

— Прочитайте виписані словосполучення, ставлячи питання від слів — назв предметів до слів — назв ознак.

I варіант

Весну (*яку?*) зелену, чудесну
дощик (*який?*) співучий
поле (*яке?*) веселе

II варіант

луки (*які?*) широкі
ріки (*які?*) глибокі
оселі (*які?*) рідні

4 Гра «Хто більше?»

Клас об'єднується у дві команди. Виходять двоє учнів (*під лічбу: один крок — один прикметник*).

Перемагає той, хто зробить більше кроків.

V. Підсумок уроку

» Гра «Закінчи речення»

- На уроці я вчився...
- Найбільше мені сподобалося...
- На наступному уроці хочу навчитися...

Урок 48

Тема. Виявлення серед прикметників слів, подібних чи протилежних за значенням. Перевірна робота. Аудіювання

Мета: вчити учнів уживати прикметники у мовленні, добирати до слів — назв предметів слова — назви ознак; формувати вміння добирати близькі і протилежні за значенням слова; перевірити вміння учнів сприймати текст на слух та давати відповіді на поставлені запитання (*аудіювання*); виховувати культуру мовлення.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Ось і знову дзвінок лунає,
Мелодійно і срібно звучить.
Він до класу дітей скликає,
Щоб успішно нового навчить.

II. Каліграфічна хвилинка

— Відгадайте загадку.

- Що за пташка в небі в'ється,
Заливається, сміється?
Цілий день дзвенять пісні,
Жаль, що тільки навесні.
Так назви ж бо без відмовок,
Що ця пташка... (*жайворонок*).

— Запишіть каліграфічно.

*Жа йв нок вор жайворонок
В небі жайворонок в'ється.*

III. Мотивація навчальної діяльності

— Прочитайте прислів'я.

На чорній землі білий хліб родить.

— Назвіть слова, протилежні за значенням.

— На сьогоднішньому уроці ми будемо добирати слова — назви ознак, близькі і протилежні за значенням. А ще проведемо аудіювання. Тож до роботи!

IV. Формування знань, умінь та навичок

1 Фронтальна робота

— Слова — назви ознак у поданих словосполученнях замініть словами, близькими за значенням.

Чиста вода ... — (*прозора вода*);
прудка білочка ... — (*метка білочка*);
сонячний день ... — (*ясний день*);
безстрашний льотчик ... — (*хоробрий льотчик*);
холодна зима ... — (*люта зима*);
ясне небо ... — (*безхмарне небо*).

2 Робота в парах

— Прочитайте текст. Спишіть його, замінивши слова — назви ознак іншими, протилежними за значенням.

Над дорогою стоїть старий низенький будинок. Вікна в ньому маленькі, темні. Біля будинку старий сад.

3 Гра «Вгадай, хто це? що це?»

Великий, просторий, світлий, чистий — ...
Дерев'яний, червоний, тонкий, м'який — ...
Теплий, тихий, весняний, погожий — ...

Високий, могутній, гіллястий, широкий — ...

Велика, довгаста, жовта, солодка — ...

Кругле, солодке, червонобоке, смачне — ...

Слова для довідки: диня, клас, день, дуб, олівець, яблуко.

V. Аудіювання

Учитель читає текст. Учні дають відповіді на запитання.

ЯК СЛОН УРЯТУВАВ ХАЗЯЇНА ВІД ТИГРА

Індійська народна казка

В Індії багато ручних слонів. Один індієць пішов зі своїм слонем у ліс по дрова.

Ліс був глухий і дикий. Слон протоптував господареві дорогу і валив дерева, а господар навантажував їх на слона.

Раптом слон перестав слухатися господаря, почав оглядатися, трясти вухами, а потім підняв хобот і заревів.

Господар глянув навкруги, але нічого не помітив. Він розсердився на слона й ударив його по вухах гілкою. А слон загнув хобот гачком, щоб підняти господаря на спину. Господар подумав, що йому буде зручніше правити слонем, коли він сяде на нього. Він сів на слона і став бити його гілкою по вухах, а слон тупцював на місці й вертів хоботом. Потім завмер і насторожився. Раптом із-за куців вискочив здоровенний тигр, потрапив лапами на дрова, і дрова посипалися. Тигр хотів плигнути другий раз, та слон уже обернувся, схопив хоботом тигра поперек живота, здавив, наче товстим канатом. Тигр роззявив пащу і дригав лапами. А слон підняв його вгору, потім ударив об землю і почав топтати ногами. І слон розчавив тигра.

Коли господар отямився від страху, то сказав:

— Який я дурень, що бив слона. А він мені врятував життя.

Господар дістав з торбини хліб, що приготував для себе, і увесь віддав слону.

► Тестування

1. Куди пішов господар зі слонем?

- а) На полювання;
- б) у ліс по дрова.

2. Що вони там робили?

- а) Господар спилював дерева і навантажував їх на слона;
- б) слон протоптував дорогу й валив дерева, а господар навантажував їх на слона.

3. Хто напав на слона і господаря?

- а) Лев;
- б) тигр.

4. Як слон урятував хазяїна?

- а) Убив хижака;
- б) налякав і прогнав хижака геть.

VI. Підсумок уроку

- Що вивчали на сьогоднішньому уроці?
- Що найбільше запам'яталося?

Урок 49

Тема. Утворення сполучень слів, які відповідають на питання *хто? що? та який? яка?...* Добирання слів, які відповідають реальним ознакам того чи іншого предмета

Мета: учити учнів добирати слова, що відповідають реальним ознакам того чи іншого предмета; формувати вміння вживати прикметники в усному і писемному мовленні; розвивати зв'язне мовлення; виховувати пізнавальний інтерес.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулись гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Хвилинка каліграфії

— Відгадайте загадку.

- Біла пташка понад морем
Плаче, ніби в неї горе,
І далеко від землі
Проводжає кораблі.

— Запишіть каліграфічно.

Ча ай ка чайка

Чайка над морем синім літала.

— Поділіть слово *чайка* на склади для переносу.

III. Формування знань, умінь та навичок

1 Робота над загадкою

- ... вуха, ... хвіст,
... сам на зріст.
На городі побував.
Там капусту попсував.

— Ой, що це? Мабуть вітер-пустунець повіяв, і деякі слова зникли.

А ось і вони: *довгі, куций, невеличкий*.

— Прочитайте загадку ще раз. Які слова допомогли вам здогадатися, хто це?

— На які питання вони відповідають?

— Запишіть загадку, підкресліть хвилястою лінією слова — назви ознак.

2 Самостійна робота з наступною взаємоперевіркою в парах

— Випишіть слова — назви ознак разом зі словами — назвами предметів, до яких вони відносяться.

Білі тумани пливуть по землі.

Мило воркують лагідні горлиці.

Ясне сонце почало підійматись за лісом.

На небі почали з'являтися білі хмаринки.

3 Попрацюймо разом!

— Прочитайте текст за особами.

— Може, в тебе є мілкі гроші? Дай мені, будь ласка, на метро, — сказав Костя старшому братові.

— Мілких немає, є дрібні, — відповів той, дістаючи гроші.

— А що, хіба не все одно?

— Дрібний означає «малий, невеликий», а мілкий — «неглибокий»

Є. Чак

— Про що ви дізналися з прочитаного?

— З другого речення випишіть слово, правопис якого треба запам'ятати.

4 Робота в парах

— До поданих назв предметів допишіть слова — назви ознак: дрібний або мілкий.

Струмок..., пісок..., ягоди..., тарілки..., насіння... .

5 Гра «Допоможи звірятам "зайняти" свої місця»

Хитрий, як...

осел.

Неповороткий, як...

заєць.

Полохливий, як...

лисиця.

Упертий, як...

ведмідь.

— Побудуйте речення про лисицю і зайця за схемою.

_____, а _____.

6 Гра «Аукціон»

— До поданих слів доберіть слова — назви ознак. Виграє той, хто назве останню ознаку.

Сонце —

Вітер —

Ліс —

Дівчинка —

Мова —

IV. Підсумок уроку

— Чого навчалися на сьогоднішньому уроці?

— Які нові знання здобули?

Урок 50

Тема. Узагальнення знань учнів за темою «Слова, які означають ознаки предметів»

Мета: повторити й узагальнити знання учнів про слова, які означають ознаки предметів, вчити використовувати їх в усному і писемному мовленні; розвивати зв'язне мовлення учнів; виховувати любов до рідної мови.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент**

У ч и т е л ь

Добрий день, другий клас!

Дуже рада бачить вас!

У ч н і

На урок прийшли ми знову

І навчатися готові!

II. Хвилинка каліграфії

Урок почнемо без зупинки

З каліграфічної хвилинки.

— Відгадайте, що це?

Неправильність у написанні, у підрахунках, неправильний учинок, дія. (*Помилка*)

— Напишіть каліграфічно.

По мил ка помилка

У мого сусіда Гриця

Є помилка-мандрівниця.

— Поділіть слово *помилка* на склади для переносу.

III. Повторення вивченого матеріалу

1 Попрацюймо разом!

— Прочитайте вірш. Назвіть слова — назви ознак.

Здрастуй, снігова зима!
 Ти весела й чарівна.
 Дітям нашого села
 Подарунки принесла.

2 Робота в парах

— Доберіть ознаку до назви предмета.

Клас (*який?*) ...

Річка (*яка?*) ...

Цукерка (*яка?*) ...

Море (*яке?*) ...

Учні зачитують слова, які вони дібрали, обирають найбільш удалі.

3 Попрацюйте самостійно!

— Доберіть відповідні назви істот або неістот.

Сірий, косий, вухатий — ...

Кругле, кислувате, смачне — ...

Великий, зубастий, сірий — ...

Білокора, струнка, кучерява — ...

На дошці — малюнки-відповіді. Учні знаходять малюнок, зачитують слова-ознаки, які дібрали до нього.

4 Вибірковий диктант

— Запишіть слова — назви ознак.

Чудовий ліс, коли весна квітує,
 Та інший він, коли прийшла зима:
 Ведмідь в барлозі десь зимує,
 Птахів співочих вже нема.
 Дерев голі задубіли,
 Дрімають мовчки у снігу,
 Від інею пухнасті, білі...
 Мов одежину дорогу
 Накинув лісові на плечі
 Зимовий добрий чародій.
 Тут казка теж живе, до речі,
 Ти тільки придивитись вмій.

— Зачитайте слова — назви ознак, які ви виписали. Хто не помилився, молодець!

► Фізкультхвилинка

Хмарка сонечко закрила,
Слізки срібнії зронила.
Ми ті слізки позбираєм,
У травиці пошукаєм.
Пострибаєм, як звірята.
Політаєм, як пташки.
Потанцюємо ще трішки,
Розімнемо ручки, ніжки.
Всі веселі? От чудово!
За роботу сіли знову.

5 Гра-естафета «Який? яка? яке?»

На дошці — предметні малюнки.

Диня, яблуко, огірок.

Діти з кожного ряду по черзі виходять до дошки і під малюнком записують слова — назви ознаки. Виграє команда, яка швидше впорається із завданням.

6 Гра «Протилежності»

Крейда біла, а вугілля... (*чорне*).

Редька гірка, а диня... (*солодка*).

Орел великий, а синичка... (*маленька*).

Дерево високе, а кущ... (*низький*).

Дорога широка, а стежка... (*вузька*).

Річка глибока, а потічок... (*мілкий*).

IV. Підсумок уроку

— Які слова закінчили вивчати?

— На які питання відповідають слова — назви ознак?

— Уживайте ці слова у своєму мовленні — і тоді мовлення ваше буде багатим, емоційним і цікавим.

Урок 51

Тема. Слова, які відповідають на питання *що робити? що зробити? що робив? що буде робити? (дієслова)*

Мета: дати учням уявлення про слова, що означають дії предметів, учити виділяти їх в усному і писемному мовленні; формувати вміння ставити питання до слів, що означають дію предметів; розвивати зв'язне мовлення учнів; виховувати уважність, працелюбність.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Хвилинка каліграфії

— Замініть одним словом.

Закріплений на палиці, обтягнутий тканиною, складаний каркас у формі півкулі для захисту від дощу і сонця. (*Парасолька*)

— Запишіть каліграфічно.

Па ра соль ка парасолька

Під кущами гриби розкрили свої парасольки.

— Поділіть слово *парасольки* на склади для переносу.

III. Сприймання й усвідомлення нових знань**1 Робота за малюнками**

— Розгляньте малюнки. Я ставитиму вам запитання, а ви відповідайте одним словом.

— Що робить дівчинка? (*Пише*)

— Що робить хлопчик? (*Співає*)

— Що роблять діти? (*Читають*)

— Діти, зображені на малюнках, щось роблять, виконують певну дію. Слова *пише, співає, читають* означають дію предметів. На які питання відповідають ці слова?

2 Робота над віршем

— Прочитайте вірш. Знайдіть у ньому слова — назви дій. Поставте до них питання.

Ходять довгі журавлі,
Щось вишукують в землі,
Щось воркують, щось віщують,
Вже весну здається чують.

О. Олесь

3 Фронтальна робота

— Вставте пропущені назви дій.

СОНЕЧКО В КРАПЛИНЦІ

Вранці Марійка _____ до школи. Біля дороги вона _____ квітку. Марійка вже _____ руку, щоб

_____ квітку. Та _____ краплинку роси на її пелюстках. А в краплинці _____ сонечко.

Слова для довідки: йшла, побачила, простягнула, зірвати, побачила, блищало.

►► **Фізкультхвилинка**

Раз! Два! Три! Чотири! П'ять!
Час настав нам спочивать.
Тож піднімем руки вгору,
Ніби глянемо на зорі.
А тепер всі руки в боки,
Як зайчата, скоки-скоки!
Десять! Дев'ять! Вісім! Сім!
Час за парти нам усім.

IV. Осмислення й узагальнення нових знань

1 Робота в парах

— Запишіть у дужках запитання до назв дій.

Учитель (____) вчить.

Берізка (____) схиляється.

Півень (____) заспівав.

Мороз (____) розмальовує.

2 Гра «Впиймай слово — назву дії»

Учать мами: рибку — плавають,
Звіра — бігать, птиць — літять.
А дітей навчає вчитель
Все уміть, багато знать.
Коли риби виростають,
Добре плавають у воді.
Птахи високо літають,
Звірі бродять по землі.
А людина виростає —
Їздить! Плаває! Літає!
Навіть в синіх небесах
Проклада людина шлях.

V. Підсумок уроку

- Що нового дізналися на сьогоднішньому уроці?
- Які завдання сподобалися найбільше?
- Які питання ставимо до слів — назв дій?

Урок 52

Тема. Перевірна робота. Диктант

Мета: перевірити вміння учнів писати диктанти; виховувати культуру оформлення письмових робіт.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Контроль знань. Диктант

КОШЕНЯ ВИХОВУЄ ПАВЛИКА

Павлик готував уроки й забув прибрати зі столу зошити, книги, фарби. У домі жило кошеня Мушка. Мушка стрибнула на стілець, потім на стіл. Павлик вчасно зайшов до кімнати, прибрав свої речі.

- Продиктувати коми.
- Слово *вчасно* записати на дошці.

III. Підсумок уроку

— Які труднощі виникли під час написання диктанту?

Додаток

► Орієнтовні тексти диктантів

МУРКА

У нашої Мурки пухнастий хвостик. Лапки гарненькі, кігтики гострі, а вуса довгі. Вона любить гратися клубочком з ниток. Часто Мурка заплющує очі й тихо муркоче.

ЧЕРГОВІ

Сьогодні Мар'яна Кравченко та Олесь Уліщенко — чергові. Олесь помив підлогу, Мар'яна витерла дошку. Учні пильно стежать за чистотою. Валентина Никифоровна похвалила дітей.

КИЇВ

Ми живемо в Києві. Київ — столиця України. Наше місто велике і красиве.

Воно стоїть на високих берегах Дніпра. У Києві багато парків, вулиць. Наш будинок — на вулиці Артема.

Урок 53

Тема. Аналіз перевірної роботи. Складання груп дієслів з певним лексичним значенням дії: слова, що позначають говоріння, навчальні дії, виявлення почуттів та ін.

Мета: учити учнів знаходити в текстах дієслова, доречно їх використовувати; з'ясувати роль дієслів у мовленні; розвивати діалогічне мовлення; збагачувати активний словниковий запас учнів; виховувати любов до рідної мови.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Починаємо урок,
Бо почули ми дзвінок.
Він за парти кличе нас.
До роботи, другий клас!

II. Аналіз контрольної роботи

Аналіз типових помилок, яких припустилися учні під час написання диктанту.

III. Каліграфічна хвилинка

— Відгадайте загадку.

- Банки не має, чашки не просить,
Але додому мед приносить. (*Бджола*)

— Запишіть каліграфічно.

Дж ол бджола

— Зробіть звуковий аналіз слова *бджола*.

Маленька бджілка, але й та трудиться.

IV. Оголошення теми та мети уроку

— Сьогодні ми продовжимо роботу над словами — назвами дій, їх доречним використанням у мовленні, складанням діалогу.

V. Сприймання й усвідомлення нових знань

1 Робота над текстом

— Попрацюємо колективно! Прочитайте текст.

Любий друже! Ти вже другокласник. Навчився добре читати, писати. Однак не зупиняйся на досягнутому. Багато читай, читай вдумливо. Художні твори розкриють перед тобою красу і силу рідної мови, виразність і музику слова. Читаючи вірші, оповідання, казки, легенди, ти засвоїш мовні скарби свого народу, поповниш свій словниковий запас, навчишся правильно висловлювати свої думки.

— Передайте зміст прочитаного своїми словами.

Учні висловлюють свої думки, найбільш вдале речення записують у зошити.

— Знайдіть у тексті слова — назви дій.

2 Гра «Продовж речення»

- У школі я навчився...
- На уроці читання я...
- На уроці математики я...

3 Комбінований диктант

Учитель спочатку читає текст для диктанту повністю. Потім диктує його, замінюючи окремі слова малюнками або предметами. Наприклад, диктуючи загадку: «Без рук, без олівця — малює без кінця», учитель замість слова *рук* показує малюнок рук, а замість слова *олівець* показує олівець; усі решту слів промовляє.

- Що з ложки протягнуло ніжки? (*Локшина*)
- Улітку в шубі, а взимку голе. (*Дерево*)
- Не дерево, а з листочками, не сорочка, а зшита, не чоловік, а розмовляє. (*Книжка*)

— У записаних загадках знайдіть слова — назви дії. Прочитайте їх, поставте питання.

(*Що зробило?*) протягнуло.

(*Що робить?*) розмовляє.

4 Творчий диктант

— Напишіть, хто що робить.

Учитель	лікує
лікар	оре
столяр	вчить
тракторист	стругає

► Фізкультхвилинка

Всі піднесли руки. Раз!
 На носках стоїть весь клас.
 Два! Присіли, руки — вниз.
 На сусіда подивись.
 Раз — і вгору, два — і вниз.
 На сусіда подивись.
 Будем дружно ми вставати,
 Щоб ногам роботу дати.

VI. Осмислення й узагальнення отриманих знань

1 Гра-естафета «Допиши слово — назву дії»

Гравці кожної команди по черзі дописують по одному слову — назві дій до свого слова — назви предмета. Виграє команда, яка запише більше слів — назв дій.

Сніг мороз вітер

2 Творчий вибірковий диктант

— Доповніть прислів'я та приказки словами — назвами дій.

Учні дописують останнє слово.

- Книга вчить, як на світі...
- Треба нахилитись, щоб води...
- Був би сад, а солов'ї...
- Хто співає, той журбу...

— Прочитайте записані слова, поставте до них питання. (*Що робить? — вчить; що зробити? — напиться; що зроблять? — прилетять; що робить? — проганяє*)

3 Складання діалогів з використанням слів — назв дій (усно)

VII. Підсумок уроку

— На які питання відповідають слова — назви дії?

— Що найбільше сподобалося на уроці?

Урок 54

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання зв'язного висловлювання на задану тему

Мета: формувати в учнів практичні уявлення про зв'язне висловлювання як єдине ціле на основі вміння упізнавати істотні ознаки тексту в процесі його сприйняття; розвивати мовлення, уміння порівнювати; виховувати культуру мовлення.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Українську мову рідну
Будемо вивчати,
Та культуру мовлення
Разом розвивати.

II. Актуалізація знань та чуттєвого досвіду учнів

1 Зіставлення тексту і набору слів

Спочатку вчитель читає окремі слова: *кіт, очі, кинувся, ніс, бігти, гніздо, клювати, дерево, ворона, пташенята, побачив, вліз, стара, одного разу, Васька, вона, злякався.*

А потім читає текст:

Одного разу кіт Васька побачив у гнізді пташенят. Але тільки він виліз на дерево, як прилетіла стара ворона. Вона стала клювати kota в очі і ніс, злякався кіт і кинувся бігти.

— Що ви почули під час першого читання?

— Що звучало під час другого читання?

Висновок. У другому випадку діти переконуються в тому, що можна красиво розповісти, а розказане — показати, зобразити за допомогою картинки або намалювати. А в першому випадку — набір слів.

2 Зіставлення тексту й одного речення

У цьому завданні текст порівнюється з діафільмом, а речення — з одним кадром цього діафільму.

1) Він жив в Альошиному чоботі.

2) В Альоші був їжачок. Він жив в Альошиному чоботі.

— Що ви почули в першому читанні?

— Що звучало у другому читанні?

Висновок. У першому випадку незрозуміло, про кого йдеться, а в другому випадку зрозуміло про кого йде мова, можна намалювати картинку.

3 Зіставлення тексту і набору речень

— Зіставте дві групи речень. Скажіть, який із них є текстом.

1) Восени деякі пташки летять у вирій. У зайця довгі вуха і короткий хвіст. Укрився багрянцем клен. Присмерком садок зустрів нас тишею і казковим вбранням дерев.

2) Жовтокоса чарівниця-осінь примчала на золотому коні у ліс. Торкнулася чарівною паличкою верхівок дерев. І зашелестіли на них багряні шати. На землі ясніє барвистий килим. Чудово навкруги!

III. Визначення теми і задач уроку

— Сьогодні ми вчитимемося складати зв'язне висловлювання на задану тему.

IV. Основна частина уроку

1 Складання пам'ятки «Як створити текст»

План розповіді про подію

- 1) Намалюй подумки подію, про яку будеш розповідати.
- 2) Поміркуй, про які предмети треба розповісти.
- 3) Подумки розташуй предмети в таблицю.
- 4) Порахуй, скільки у твоєму оповіданні речень.

План розповіді про предмет

- 1) Намалюй предмет оповідання (*подумки*).
- 2) Що ти побачив?
- 3) Подумки потримай предмет — який він?
- 4) До яких предметів його можна віднести?

2 Робота в парі

— Складіть текст про свою улюблену іграшку, використовуючи слова: *машина, люблю, їде, тато, бережу*.

3 Робота в групі

— Придумайте цікаву історію, використовуючи слова: *Василько, вовк, заєць, дивився, злякався, втік, повернувся, розміявся, мультфільм*.

» Фізкультхвилинка

4 Самостійна робота

— Складіть і запишіть зв'язне висловлювання на тему «Мій котик».

5 Перевірка роботи

Ураховується зміст і граматична правильність побудови речень.

Двоє–троє учнів читають речення, решта аналізують їх.

Зразок

- 1) У мене є іграшковий котик. Він рудого кольору. Я з ним граюся.
- 2) У мене живе кіт Мурчик. Усі його дуже люблять.

6 Робота в парах. Гра «Коректор»

Учні обмінюються зошитами, читають роботи, дають поради одне одному.

V. Підсумок уроку

- Що на уроці запам'яталось? Чим саме?
- Яка розповідь найбільше сподобалася?

VI. Домашнє завдання

Скласти і записати зв'язне висловлювання на тему «У лісі».

Урок 55

Тема. Знаходження серед дієслів тих, які подібні чи протилежні за значенням

Мета: формувати вміння учнів розпізнавати дієслова за питаннями; учити добирати слова, близькі і протилежні за значенням; розвивати зв'язне мовлення учнів; виховувати почуття взаємодопомоги, бажання дружити.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Учитель

Добрий день, другий клас!
Дуже рада бачить вас!

Учні

На урок прийшли ми знову
І навчатися готові!

II. Хвилинка каліграфії

— Відгадайте загадку.

- Підморгне зеленим оком — ми йдемо,
Підморгне червоним оком — стоїмо,
Жовте моргає — уваги вимагає. (*Світлофор*)

— Запишіть каліграфічно.

Світ ло фор світлофор

Група учнів зупинилася перед світлофором.

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і мети уроку

- Які слова ми вивчаємо?
- На які питання вони відповідають?

» Робота в групах. Гра «Хто більше впіймає слів — назв дій»

Учні слухають уважно текст і записують усі дієслова, які почули. Перемагає група, яка «впіймає» найбільше дієслів.

ЗАПАС НА ЗИМУ

Кожний робить собі запаси на зиму по-своєму. Ховрах зерно з полів краде й ховає в нору. Навіть особливі комори рие для краденого зерна. Водяний щур забиває нірки картоплею. Сич на зиму заморожує в дуплі, як у холодильнику, мишей і птахів. (*М. Сладков*)

— Сьогодні ми будемо вчитися добирати слова — назви дій, близькі і протилежні за значенням.

IV. Сприймання й усвідомлення нових знань

1 Робота в парах

— До слів лівого стовпчика доберіть протилежні за значенням з правого. Запишіть їх парами.

Купувати	мовчати
руйнувати	продавати
говорити	підігрівати
підіймати	опускати
охолоджувати	кричати
шепотіти	будувати

Учні «ланцюжком» зачитують утворені пари. З однією парою слів (*на вибір*) складають і записують речення.

2 Колективна робота

— Доберіть з дужок потрібне за змістом слово.

Давно не було дощу. Раптом (*налетіла, насунула*) хмара. Великі краплини (*затарабанили, закапали, полилися*) по дахах.

Біля сосни (*дзюркоче, витікає, починається*) струмок. Він (*тече, пливе, біжить*) по ярах до річечки.

За нашим селом (*росте, тягнеться, височіє*) ліс. Діти часто (*шукають, збирають, заготовляють*) там малину.

» Фізкультхвилинка

Столярики-молодці,
Тешуть столики й стільці.
Пилочками чики-чики.
Молотками туки-туки.
Чик-тук — туки, чик-тук туки,
В нас до праці здібні руки.

V. Осмислення й узагальнення отриманих знань

» Творчий вибірковий диктант

— Запишіть слова, якими закінчуються речення.

На дощці — слова для довідки: *кладуть, ллють, колють, ліплять, рубають, сіють, варять, співають, їдять.*

- Траву косять, а дрова...
- Хліб ріжуть, а цукор...
- Картоплю садять, а пшеницю...
- Чашку на стіл ставлять, а ложку...
- Сіль сиплють, а воду...
- Пиріжки печуть, а борщ...
- Вірш читають, а пісню...
- Молоко п'ють, а хліб...
- Тісто місять, а вареники...

VI. Підсумок уроку

» Гра «Закінчи речення»

- На уроці я вчився...
- Найбільше мені сподобалося...
- Я запам'ятав...

Урок 56

Тема. Узагальнення знань учнів за темою «Слова, які називають дії предметів». **Перевірна робота. Списування**

Мета: узагальнити і систематизувати знання учнів за темою «Слова, які називають дії предметів», закріпити вміння ставити питання до цих слів; перевірити вміння учнів списувати з друкованого тексту; розвивати зв'язне мовлення учнів; виховувати шанобливе ставлення до людей похилого віку.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Ось і знову дзвінок лунає,
Мелодійно і срібно звучить.
Він до класу дітей скликає,
Щоб успішно нового навчить.

II. Каліграфічна хвилинка

— Відгадайте загадку.

- Шия довга й ніжна,
Пір'я білосніжне.
Їсть траву, комахок,
Рибу й черепашок. (*Лебідь*)

— Запишіть каліграфічно.

Ле бі дь лебідь

- Поділіть слово на склади, зробіть його звуковий аналіз.
- Складіть речення зі словом *лебідь*.

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і мети уроку

- Що означають слова — назви дій?
- На які питання відповідають слова — назви дій?
- Назвіть кілька слів — назв дій, близьких за значенням.
- Назвіть кілька пар слів — назв дій, протилежних за значенням.

IV. Узагальнення й систематизація знань

1 Робота в групах

- Напишіть, хто що робить.

Учитель	лікує
продавець	вчить
лікар	продає
маляр	мурує
муляр	малює

- Запишіть і запам'ятайте.

Маляр малює, а муляр мурує.

Мурувати — від слова *мур, стіна*.

- Утворіть подібні речення за схемою:

_____ , а _____ .

2 Самостійна робота

- Випишіть слова — назви дій, протилежні за значенням.
- Ластівка день починає, а соловей кінчає.
- Сміливий там знайде, де боягуз загубить.
- Згода дім будує, а незгода руйнує.

» Вправа «Мікрофон»

- Поясніть, як ви розумієте ці прислів'я.

3 Гра «Навпаки»

Учитель називає дію, діти виконують протилежну.

Сісти — встати; бігти — зупинитись; мовчати — шуміти; плакати — сміятися.

4 Фронтальна робота

- Розгляньте малюнки і прочитайте загадки. Дайте відповіді на запитання загадки.

На дошці — малюнки орла, кита, kota, крота.

- Хто літає високо?
- Хто пірнає глибоко?
- Хто себе без мила мие?
- Хто підземні ходи рие?

V. Контрольне списування

ЛЮДА З ТАТКОМ

Люда з татком їхала в автобусі. На зупинці зайшла жінка з дитиною на руках. Люда швидко встала і запросила її сісти. Жінка подякувала й сіла. Тато радісно дивився на доньку.

VI. Підсумок уроку

- Яку тему закінчили вивчати?
- На які питання відповідають слова — назви дій?

Урок 57

Тема. Службові слова, до яких не ставлять питань, але без яких майже неможливо побудувати речення: *в, на, із, по, до, у, над, під, а, але, і, чи, тому що*. Навчальний діалог

Мета: дати учням поняття про службові слова, їх роль у реченні; закріплювати знання про частини мови; розвивати зв'язне мовлення учнів, спостережливість, увагу; виховувати любов до рідної мови.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Нам урок уже давно
Час розпочинати.
Будемо знов мовлення
Наше розвивати.

II. Хвилинка каліграфії

- Що означає слово *адреса*?

Адреса — запозичене з французької мови й означає місце проживання особи чи місце знаходження установи.

- Поставте питання до слова *адреса*. (Що?)
- До якої частини мови належить це слово? (Слова — назви предметів)
- Утворіть від цього слова: слово — назву ознаки (*адресний*) і слово — назву дії (*адресувати*).
- Запишіть каліграфічно.

Ад са ре ний
адреса, адресний, адресувати.
Я вже дорослий і добре знаю свою адресу.

III. Повідомлення теми і мети уроку. Сприймання й усвідомлення нових знань

1 Фронтальна робота

— Прочитайте речення.

Маленький зайчик вискочив на узлісся.

Ведмеді залягли в затишні барлоги.

— Скільки слів у кожному реченні?

— Давайте згрупуємо ці слова за частинами мови, ставлячи до кожного з них питання.

Хто? Що?

Слова — назви

предметів

Зайчик

Узлісся

Ведмеді

Барлоги

Який? Які?

Слова — назви

ознак

Маленький

Затишні

Що зробив?

Що зробили?

Слова — назви дій

Вискочив

Залягли

— До яких слів у реченні не можна поставити питання?

— А чи можна обійтися без цих слів у реченні? Чому? (*Не можна, бо вони служать для зв'язку слів у реченні.*)

— Слова, до яких не можна поставити питання, називаються *службовими словами*. Вони служать для зв'язку слів у реченні.

2 Робота над віршем

— Прочитайте вірш. Про кого він?

— Чи тільки зайчикам важко взимку?

— Як ви допомагаєте тваринам взимку?

— Знайдіть у вірші службові слова.

Холодно зараз в лісах і лугах, —
 Все потонуло в глибоких снігах,
 Бігають зайчики, мерзнуть, тремтять,
 Затишок хочуть собі відшукать.

3 Творче завдання

— Спишіть, вставляючи потрібні службові слова.

... рецепту ... базарі
 Дятел вибрав окуляри.
 Натягнув собі ... ніс,
 Полетів трудитись ... ліс.

► Фізкультхвилинка

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Робота в групах

— Прочитайте текст. Поміркуйте! Який це текст — розповідь чи опис? Прочитайте слова — назви ознак, які використав письменник для опису зимового лісу, назвіть службові слова.

У лісі тиша — повна, урочиста. Лише зрідка трісне дерево. Десь на верхах постукує по дереву дятел. Весь ліс — в інеї. Срібний, світлий, тихий. Ніби жде чогось, до чогось прислухається.
(За О. Гончарем)

2 Гра «Впіймай службове слово»

Пішла киця по водицю
Та й упала у криницю.
Прибіг котик-братик
Та й витяг за вушко,
Посадив на сушко.
Стоїть киця весело
Та й дивиться на село.

З народного

V. Навчальний діалог

Складання діалогу на тему «Телефон».

— Використовуйте ввічливі слова, звертання. Дотримуйтеся правил спілкування.

— Це говорить...

— Чи вдома...

— Мені треба поговорити з...

— Зачекайте, зараз я його покличу.

— Він вийшов. Зателефонуйте йому через годину.

VI. Підсумок уроку

— Що нового дізналися на сьогоднішньому уроці?

— Назвіть службові слова, які ви запам'ятали.

Урок 58

Тема. Вправлення у доречному вживанні службових слів у реченні

Мета: вправляти учнів у доречному вживанні службових слів у мовленні; закріплювати навички правильного написання службових слів з іншими словами; розвивати зв'язне мовлення учнів; виховувати культуру мовлення.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Починаємо урок,
 Бо почули ми дзвінок.
 Він за парти кличе нас.
 До роботи, другий клас!

II. Хвилинка каліграфії

Ух мя дух ний духмяний

— Доберіть близькі за значенням слова до слова *духмяний*.

Духмяний, пахучий, ароматний, запашний.

Звідкись вітерець приніс духмяний аромат суніць.

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми і мети уроку

— Погляньте на вірш (*запис на дошці*).

— Яких слів у ньому бракує?

— Як називаються ці слова? (*Службові*)

— Як ви їх розпізнаєте? (*До них не можна поставити питання.*)

Скаче дощик (*по*) долині —
 Зупинився (*на*) стежині...
 (*Із*) сонечком подружився...
 (*У*) веселку перелився.

Б. Чепурков

— Сьогодні на уроці ми будемо вчитися вживати службові слова у своєму мовленні.

IV. Формування навичок і вмінь**1 Творча робота**

— Прочитайте слова. Поміркуйте, які слова треба додати в кожному рядку, щоб утворилося речення.

Дерева, білка, пеньок, стрибнула.

Лапка, тримала, вона, шишку.

Пеньку, поснідала, білочка.

— Запишіть утворені речення.

Самоперевірка — з дошки.

2 Робота в парах

— Складіть речення зі словами: *за школою, під березою, через дорогу.*

Кращі речення учні записують у зошити.

— Підкресліть службові слова.

► Фізкультхвилинка

Вітер очерет гойдає
І додолу нагинає.
Вліво, вправо нахилив
Й знову, знову закрутив.
Раптом тихо жук підліз,
Потягнувся на весь зріст,
Свій почистив язичок
Й закрутився у вальсок.

3 Гра «Незнайкові помилки»

► Робота в групах

— Чи доречно Незнайко вжив службові слова?

— Виправте його помилки.

1-ша група

Володя зайшов у клас. Він сів у парту. Дістав у портфеля книги і поклав на парту. Володя сидить у Мариною.

2-га група

Пташка сиділа на дереві. Кіт Муркотун причаївся на деревом і дивився у пташку. Раптом він стрибнув у нижню гілку. Пташка пурхнула на полетіла.

3-тя група

Узяв дід ріпку за чуб. Баба діда — на сорочку. Дочка бабу — у запаску. Промучилися увесь день, і ріпка сидить біля землі, як пень.

Кожна група по черзі презентує свій текст. Решта учнів у цей час намагаються «впіймати на гачок» службові слова, які почувють.

4 Гра «Складаємо прислів'я»

— За допомогою службового слова *а* складіть з поданих двох речень одне.

- Ледачий двічі робить. Скупий двічі платить.
- Не кажи — не вмю. Кажи — навчусь.
- Праця годує. Лінь марнує.

V. Підсумок уроку

— Які службові слова ви запам'ятали?

— Яку роль відіграють вони у нашому мовленні?

Урок 59

Тема. Практичне ознайомлення з прийменниками, їх роллю в реченні

Мета: дати учням поняття про прийменник, його роль у реченні; вчити правильно писати прийменники з іншими словами; розвивати образне мислення учнів; виховувати любов до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Нам урок уже давно
Час розпочинати.
Будемо знов мовлення
Наше розвивати.

II. Каліграфічна хвилинка

*Ко лек тив колектив
Колектив — велика сила.*

Колектив — група людей, об'єднаних спільною роботою, спільними інтересами. Це слово утворене від латинського *collectives*, що означає «збірний».

III. Актуалізація опорних знань

► Словниковий диктант

Батьківщина, ведмідь, вересень, диктант, учитель, червоний, шофер, заєць, метро, жайворонок.

Самоперевірка — з дошки.

IV. Сприймання й усвідомлення нових знань

1 Колективна робота

— Вставте замість пропусків службові слова.

Пароплав (*у чому?*) _____ морі. Сів (*де?*) _____ кущем. Усміхається (*до кого?*) _____ мами. Сидить (*на чому?*) _____ стільці. Вийде (*звідки?*) _____ лісу. Стоїть (*перед чим?*) _____ будинком.

— Слова *до, на, над, під, з, із, в, у, за, перед, біля* називаються прийменниками.

2 Творче списування

— Прочитайте і спишіть, вставляючи з довідки потрібні за змістом прийменники. Підкресліть слова, що з ними зв'язані.

_____ зламаной сосни намело величезну кучугуру снігу.

Вибіжіть ... галявину заєць. Але не підходить _____ сосни. Вийде _____ гущавини лисичка, та ... кучугури не наблизяться. Бо ... кучугурою, ... барлозі, спить ведмідь.

За Г. Скребицьким

Слова для довідки: біля, до, на, з, у, за.

Взаємоперевірка — у парах та з дошки.

3 Вибірковий диктант

— Випишіть прийменники разом зі словами, перед якими вони стоять.

Хмарка йшла на іменини
До сестрички, до хмарини.
В подарунок дощ несла
Й ненароком розлила.

Г. Чубач

— Зверніть увагу на те, як пишуться прийменники зі словами, перед якими вони стоять.

► Фізкультхвилинка

Трішки ми попрацювали,
Сили наші підупали.
Треба нам би відпочити —
Свої сили відновити.
Руки вгору, руки в боки,
І ще декілька підскоків,
Руки вгору, руки вниз —
До навчання знов берись.

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Творчий диктант

— Додайте до поданих слів прийменники так, щоб утворилися речення.

- 1) Пишається _____ водою червона калина.
- 2) Василько катався _____ лижах.
- 3) Бабуся зварила вареники _____ вишнями.
- 4) _____ небі співають жайворонки.
- 5) Галя _____ клумбі посіяла квіти.
- 6) Сяє _____ небі сонечко.

Самоперевірка — з дошки.

2 Колективна робота

— Прочитайте, знайдіть службові слова.

Жив на світі дід Василь.
У кисіль він сипав сіль,
Цукор клав у холодець,
А у чай — жовтки з яєць.
Був дідусь наш не дивак,
А робив це просто так,

А робив це все для штуки,
Щоб сміялися онуки.

В. Бичко

VI. Підсумок уроку

- Що нового дізналися на уроці?
- Які нові слова запам'ятали?

КОРІНЬ СЛОВА. СПІЛЬНОКОРЕНЕВІ (СПОРІДНЕНІ) СЛОВА

Урок 60

Тема. Спостереження за значенням спільнокореневих (споріднених) слів

Мета: ознайомити учнів з поняттям «спільнокореневі слова»; вчити знаходити серед поданих слів спільнокореневі; розвивати увагу до лексичного значення слів; збагачувати словниковий запас учнів, виховувати любов і бережливе ставлення до тварин.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Починаємо урок,
Бо почули ми дзвінок.
Він за парти кличе нас.
До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань

1 Зоровий диктант

Ми любимо працю.
Сашко плив у човні.
Тимко спіймав в'юна.
У берізки біла кора.
Наша донечка росте.
Клен цілу зиму спав.

2 Хвилинка каліграфії

Аа ай аб ат ал ам ан ва ка ау
Абэтка азбука алфавіт і алфавіт
Акула акуленьям Африку показала.

— Назвіть слова, що відповідають на питання *хто?* (*Акула, акуленьям*)

— Що ви помітили?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ви дізнаєтеся, як називаються такі слова.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

— А допоможуть нам герої одного відомого вам вірша.

ПРО ЩО ГОВОРЯТЬ ЗВІРІ

Ворон каже воронятку:
— Мій біленький.
Слон говорить слоненятку:
— Мій маленький.
Заєць каже зайченяті:
— Мій хвостатий.
Гуска шепче гусеняті:
— Мій крилатий.
Лев говорить левенятку:
— Мій ласкавий.
Лис говорить лисенятку:
— Мій лукавий.

М. Сингаївський

— Про яких тварин йдеться у вірші?

— Запишемо їхні «сімейки», родини.

Ворон, вороняtko.

Слон, слоненятко.

Заєць, зайченя.

Гуска, гусеня.

Лев, левеня.

Лис, лисеня.

— Чи можете ви продовжити цей перелік?

— Скористайтеся реченням із каліграфічної хвилинки. (*Акула, акуленята*)

— У нашому мовленні є слова-родичі. Їх називають спорідненими словами.

2 Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Гра «Доповни родину»

— Доповніть «родини» тварин спорідненими словами.

Запис на дошці:

Заєць — зайченя — зайченята. (*Як називають маму зайченят?*)

Лисиця — лисеня — лисенята. (*Хто тато в лисячому сімействі?*)

Вовк — вовчєня — вовчєнята. (*Як називають маму у вовчому сімействі?*)

Ведмідь — ведмежа — ведмежата. (*Хто мама у ведмежат?*)

Їжак — їжачєня — їжачата. (*Як називають маму їжачат?*)

— Спишіть 2 рядки на вибір.

2 Гра «Знайди “зайве” слово».

— Знайдіть у кожному рядку «зайве» слово. Поясніть свою думку.

Син, синок, синій, синівський.

Гуска, гусак, гусєня, курча, гусак.

Ліки, лікар, лікарня, лікувати, лічити.

Ялина, ялиночка, сосна, ялинковий, ялинка.

— На які питання відповідають слова, що залишилися в кожному рядку?

— Спишіть один рядок на вибір, підкресліть «зайве» слово.

3 Робота над загадкою

— Відгадайте загадку і знайдіть споріднені слова.

На сосні чи на ялинці

Лісові збира гостинці.

А в хатинці лісника

Полісяночка прудка

Знайде печиво й горішки.

Жвава, як вогонь, швидка,

Донька лісу. Хто така? (*Білочка*)

— Споріднені слова: *лісові, лісника, полісяночка, лісу.*

— Складіть і запишіть речення з одним із цих слів.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Як називаються слова-родичі? Наведіть приклади.

— Поміркуйте, від якого слова утворені слова *берізка, березовий (листок)*. (*Від слова «береза»*)

— Чи можна слова *білка, білчєня, білчєня* назвати «родичами», тобто спорідненими?

Урок 61

Тема. Перевірна робота. Мовна тема «Слово»

Мета: перевірити рівень мовних знань і вмінь учнів з теми «Слово»; розвивати акуратність; виховувати культуру оформлення письмових робіт.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент**II. Контроль знань***1 варіант***1 Слова, що означають дії предметів, відповідають на питання:**

- а) який? яка? яке?;
- б) хто? що?;
- в) що робить? що зробить? що буде робити?.

2 Позначте групу слів, яка означає назви предметів

- а) Теплий, широкий, білий, зелена;
- б) стіл, вікно, дерево, місто;
- в) вчать, малює, учить, поливають.

3 Доповніть речення

У кожному реченні є службові слова. Вони служать для...:

- а) читання;
- б) зв'язку слів у реченні;
- в) письма.

4 Підкресліть слова, що відповідають на питання *який? яка? яке?*

Дерев'яна, висота, старе, квітка, маленька, цвях, цегла, цегляний, суниця, зелений, чиста, дощ, зеленіти, світить, низький, читає, глиняний.

*2 варіант***1 Слова, що означають назви ознак, відповідають на питання**

- а) який? яка? яке?;
- б) хто? що?;
- в) що робить? що зробить? що буде робити?.

2 Позначте групу слів, яка означає назву дії

- а) Теплий, широкий, білий, зелена;
- б) стіл, вікно, дерево, місто;
- в) вчать, малює, учить, поливають.

3 Як пишуться службові слова з іншими?

- а) Окремо;
- б) разом;
- в) разом і окремо.

4 Підкресліть слова, що відповідають на питання хто? що?

Дерев'яна, висота, старе, квітка, маленька, цвях, цегла, цегляний, суниця, зелений, чиста, дощ, зеленіти, світить, низький, читає, глиняний.

За кожне правильно виконане завдання учень одержує три бали.

III. Підсумок уроку. Рефлексія

— Яке завдання викликало труднощі?

— Як ви вважаєте, чому?

Урок 62

Тема. Аналіз перевірної роботи. Виділення кореня в поданих словах

Мета: ознайомити учнів з поняттям «корінь»; вчити виділяти корінь у поданих спільнокореневих словах; провести роботу над помилками, допущеними в перевірній роботі; розвивати мовлення, мислення; виховувати інтерес до навчання.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент**

Учитель

Добрий день, другий клас!
Дуже рада бачить вас!

Учні

На урок прийшли ми знову
І навчатися готові!

II. Актуалізація опорних знань**1 Аналіз перевірної роботи****2 Хвилинка каліграфії**

Бб ба бу об бі бе бл бм бз бб
Баб'уся бджола Батьківщина
Байдики бити — ледарювати.

— Яке з цих слів є словниковим? (*Батьківщина*)

— Які ще слова з цієї тематики вміщено до словника? (*Україна, Київ*)

— Що спільного у написанні цих слів? (*Вони пишуться з великої букви.*)

3 Вправи на повторення

1) Робота за малюнками.

— Розгляньте малюнки. Утворіть словосполучення з назви тварини та її дитинчати. (*Качка з каченям, гуска з гусеням, коза з козеням, корова з телям, тигриця з тигреням, вівця з ягням, кобила з лошам*)

— Чи погоджуєтеся ви з таким міркуванням: «Корова — теля, вівця — ягня, кобила — лоша — це споріднені слова, тому що вони позначають рідню»?

— Доведіть свою думку.

— Які пари слів є спорідненими? Доведіть.

— Запишіть одну з таких пар.

2) Прочитайте. Визначте «зайве» слово у кожній групі.

Гуска, гусак, шпак, гусеня, гусочка.

Гриб, грибний, маслюк, грибник, грибочок.

— Запишіть одну з цих пар. Підкресліть «зайве» слово.

III. Повідомлення теми і мети уроку

Учитель малює на дошці дерево.

— Що це? (*Дерево*) На дереві ростуть листочки. А яка головна частина дерева? (*Корінь*)

— Сьогодні ми будемо говорити про корінь, але в словах.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

— У дуба є корінь, з кореня виросте стовбур з листочками. А зі слова *дуб (кореня)* можна виростити (*утворити*) нові слова.

— Які слова можуть вирости із слова-кореня *дуб*? (*Дубок, дубовий, дубняк, дубочок, дубовик*)

Учитель чіпляє картки зі словами на гілки.

— Яка спільна частина в цих словах? (*Дуб*)

— Слова-родичі мають спільну частину, однакову за значенням. Цю частину називають коренем слова і позначають так:

— Запишіть слова: *дуб, дубок, дубовий*. Корінь позначте дужкою олівцем.

— Що це? (*Калина*)

— Що ви знаєте про калину?

— Який корінь у цьому слові?

— Назвіть слова з таким коренем. (*Калинонька, калинка, калиновий*)

— Слова, які мають спільний корінь, ще називають *спільнокореневими словами*.

2 Первинне закріплення

— Корінь — спільна частина споріднених слів: *калина, калинонька, калинка, калиновий*. Корінь *-калин-*.

Щоб визначити корінь у слові, потрібно дібрати спільнокореневі слова: *сад, садок, садочок*. Корінь *-сад-*.

► Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Творче списування

— Спишіть групи споріднених слів, виділіть у них корінь.

Школа, школяр, шкільний.

Море, моряк, морський.

Будинок, будівля, будувати.

— Складіть і запишіть речення з одним із цих слів.

2 Робота над казкою

— Послухайте казку і запам'ятайте спільнокореневі слова.

КАЗКА ПРО СНІГОВИКА

У Сніговому королівстві жив Сніговик. У нього була своя срібляста снігова хатинка. А поруч жила чарівна Снігуронька. Сніговик і Снігуронька полюбляли дивитися, як з неба падає легкий, пухнастий, білий сніг. А от підсніжників вони ніколи не бачили, бо в Сніговому королівстві ніколи не було весни.

— Які спільнокореневі слова ви запам'ятали? (*Під час називання вчитель чіпляє картки зі словами на дерево.*)

— З якого слова виросло це дерево?

— Як назвемо слово *сніг*? (*Корінь*)

— Прочитайте спільнокореневі слова до слова *сніг*. (*Сніговик, сніговому, Снігуронька, сніг, підсніжників*)

— Запишіть три слова на вибір. Позначте у записаних словах дужкою спільну частину — корінь, назвіть його.

— Отже, які слова ми називаємо спільнокореневими, або спорідненими?

Висновок. Слова, близькі за значенням, що мають спільну частину, називаються *спільнокореневими*, або *спорідненими*. Спільна частина споріднених слів називається *коренем*.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

- Прочитайте слова: *море, моряк, морячка*. Усно поставте до кожного з них питання й визначте, що називають ці слова.
- Як називаються ці слова?
- Доведіть, що вони спільнокореневі.
- Що називається коренем слова? Наведіть приклади.
- Як визначити корінь слова? Наведіть приклади.
- Як позначається корінь слова?

Урок 63

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання записок, адресованих батькам, однокласникам, учителяві, що містять певну інформацію, прохання тощо

Мета: учити учнів складати текст з метою письмового спілкування з батьками, вчителем, однокласниками, добирати і правильно вживати у мовленні формули звертання, подяки; розвивати і збагачувати мовлення учнів; формувати практичне вміння писати записки; виховувати культуру спілкування.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Українську мову рідну
Будемо вивчати,
Та культуру мовлення
Разом розвивати.

II. Актуалізація чуттєвого досвіду учнів

— Послухайте тексти. Визначте, який з текстів — лист, який — записка, а який — оголошення.

1) Шановні організатори конкурсу! Надсилаємо на конкурс «Податки очима дітей» роботи учнів нашого класу.

З повагою батьківський комітет класу.

2) 15 вересня 2012 року в актовій залі школи відбудеться прослуховування учасників концерту до Дня вчителя.

3) Сашко, зустрінемось на перерві на нашому місці. Я намалював для тебе коня. Петрик.

— Прочитайте вголос записку. (*Записка складається зі звертання, повідомлення або прохання, підпису автора записки.*)

- Назвіть в тексті записки звертання і підпис.
- Визначте, це записка-прохання чи повідомлення?
- Назвіть текст повідомлення.

III. Визначення теми і задач уроку

— Пригадайте, коли ми звертаємось до написання записки? (Коли треба терміново про щось повідомити чи попросити, а можливості зробити це вголос немає; коли відсутній той, кому адресується прохання чи повідомлення.)

— Сьогодні на уроці ми будемо вчитися складати записку.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Бесіда

- З чого починається записка?
- З чого складається записка?
- Для чого потрібна записка?
- Кому може адресуватися записка?
- Які сучасні технічні засоби допомагають нам надсилати записки з повідомленням чи проханням?
- Як називаються записки, передані по мобільному телефону?
- **Пам'ятайте!** Звертання може складатися з одного або декількох слів. Звертання виділяється на письмі комами або знаком оклику.

2 Робота над реченнями зі звертаннями

— Прочитайте, розставте розділові знаки. Підкресліть звертання.

- 1) Що ти нам, весно, принесла?
- 2) Зимонько-снігуронько наша білогрудонько,
Не верти хвостом...
Л. Глібов
- 3) Небо, небонько, мерщій
Посилай до нас дощі!
- 4) Рідна земле,
Волошковий стане,
Як же не любити нам тебе?!
Д. Білоус

3 Робота в парі

— Прочитайте одне одному звертання із попереднього завдання. Поясніть, які розділові знаки виділяють звертання.

4 Робота в групах

— Перестройтеся так, щоб перше слово стало у формі звертання. (Учитель роздає кожній групі картки.)

1-ша група

Оленка поливає квіти.

2-га група

Сашко допомагає Петрикові розв'язати задачу.

3-тя група

Ластівка несе весну на крилах.

4-та група

Василь допомагає сестричці одягнутися.

5-та група

Півник пісню співає, день новий вітає.

6-та група

Бджілка збирає солодкий нектар.

5 Аналіз роботи в групах

Заслуховування перебудованих речень. Учні кожної групи читають перебудовані речення, називають звертання, пояснюють, як звертання виділяється на письмі.

» Фізкультхвилинка**V. Осмислення й узагальнення знань****1 Робота за малюнками**

— Зверніться до зображення на малюнку із проханням виконати дії, записані на дошці.

летіти
бігати
сідати

стрибати
плавати

ходити
рити

Учитель використовує малюнки тварин, що відповідають поданим дієсловам.

2 Робота в парі

— Складіть усні записки зі звертаннями вчителів, однокласникам. Пам'ятайте про слова ввічливості!

— Назвіть різні варіанти звертання до мами, тата, бабусі, дідуся, брата, сестри.

3 Самостійна робота

— Складіть записку-прохання татові або мамі. Запишіть її зміст.

4 Перевірка роботи

Ураховується зміст і граматична правильність побудови речень.

Двоє–троє учнів зачитують свої записки. Решта аналізують складені записки за будовою, пояснюють, чи правильно вжите звертання, чи використано слова ввічливості.

5 Робота в парах. Гра «Коректор»

Учні обмінюються зошитами, читають роботи, дають поради одне одному.

VI. Підсумок уроку

- Які види записок ви вчилися писати?
- З чого складається записка?
- Для чого потрібна записка?
- Кому можна писати записки?
- Як часто ви пишете записки своїм батькам?

VII. Домашнє завдання

Складіть і запишіть записку-повідомлення батькам (*другові*).

Урок 64

Тема. Добирання спільнокореневих слів з найуживанішими в мовленні школярів коренями

Мета: вчити учнів добирати 1–3 широко вживаних у дитячому мовленні слів із заданим коренем; закріплювати знання про вивчені частини мови; розвивати зв'язне мовлення; виховувати турботливе ставлення до птахів.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Актуалізація опорних знань**1** Хвилинка каліграфії

*В в в ов ву ве вень вс вл вя вч вр
Виразно влітку воробта
Водовоз віз воду з водопроводу.*

— Знайдіть у скоромовці спільнокореневі слова, позначте в них корінь.

— Перевірте одне в одного виконання завдання.

— На які питання відповідають слова у скоромовці? Що вони означають?

— Запишіть звукову модель слова *влітку*.

2 Вправи на повторення

1) Прочитайте слова: *гуска, гусочка, курча, шпак, гусак, гусеня*.

— Чи є серед них споріднені? Чому ви так вважаєте? (*Гуска, гусочка, гусеня, гусак, бо в них корінь -гус-*.)

— А чому решта слів не є спорідненими з названими словами? (*Бо в словах «курча» і «шпак» немає спільної частини -гус-*.)

2) Прочитайте. Визначте «зайве» слово у кожній групі.

Школа, школяр, учень, шкільний.

Синій, синок, син, синівський.

— Складіть і запишіть речення з одним із цих слів.

3) Послухайте споріднені слова, запишіть їх по пам'яті і позначте корінь.

Сова, совиний, совеня.

Дерево, деревце, дерев'яний.

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ви вдосконалили свої вміння визначати корінь і добирати споріднені слова.

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань

» Завдання 1

До поданих слів доберіть споріднені за зразком. Позначте у них корінь.

Зразок: $\widehat{\text{зима}}$ — $\widehat{\text{зимовий}}$.

Хата —

малина — ...

сніг — ...

— Що називають слова, які відповідають на питання *хто? що? та який? яка? яке? які?*

2) Зразок: $\widehat{\text{мороз}}$ — $\widehat{\text{морозити}}$.

Сад — ...

письмо — ...

малюнок — ...

» Завдання 2

До слів, що означають назви предметів, доберіть за зразком спільнокореневі слова, що означають назви ознак та назви дій. Запишіть ці слова, позначте у них корінь.

Зразок: зелень, зелений, зеленіти.

Черга — ...,

темрява — ...,

радість — ...,

» Завдання 3

Гра «Сходинки»

Доберіть за зразком 1–3 споріднених слів таким чином, щоб кожне наступне було більше за попереднє на одну чи дві букви.

Зразок:

ліс	сад	дуб
лісок		
лісочок		
лісничий		

— Складіть і запишіть речення з одним із цих слів.

» Фізкультхвилинка**» Завдання 4**

Творча вправа

— Послухайте вірш Олега Орача.

Пташко-літашко, куди ти летиш?
 — Лечу я, лечу я туди, де комиш.
 Три комишинки гніздечко хитають,
 шестеро сірих ячочок гойдають.
 Вигрію, витішу шість пташенят,
 шестеро любих літашенят.
 Будуть мої літашата літати,
 будуть і їх дітлашата питати:
 «Пташко-літашко, куди ти летиш?»

— Як можна продовжити вірш?

— Знайдіть у тексті слова, споріднені зі словом *літати*. (*Літашко, лечу, літашата, летиш*)

— Який корінь у цих словах? (*Учитель записує на дошці слова і позначає корінь.*)

— Події якої пори року описані у вірші?

- Які клопоти у птахів у цей час?
- Які зміни відбуваються у житті птахів з настанням холодів?

► **Завдання 5**

Самостійна робота

На дошці — текст.

Настала зима. Зимове сонце майже не гріє. Птахи взимку перебираються ближче до людських осель. Там їм легше перезимувати.

- Як можна доповнити цю розповідь?
- Як люди можуть допомогти птахам перезимувати?
- Що робите ви, щоб допомогти птахам узимку?
- Випишіть споріднені слова, позначте в них корінь. (*Один учень працює біля дошки.*)

Споріднені слова: зима, зимове, взимку, перезимувати.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

- Прочитайте і закінчіть твердження.
- Корінь слова — це...
- Спорідненими називаються слова, які...
- Щоб визначити в слові корінь, треба...

II СЕМЕСТР

Урок 65

Тема. Складання речень зі спільнокореневими словами з метою усвідомлення значення кореня

Мета: закріплювати вміння учнів добирати споріднені слова та визначати корінь; розвивати мовлення, вміння складати речення; збагачувати словниковий запас учнів; виховувати працьовитість, повагу до хліборобської праці.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Ось і знову дзвінок лунає,
Мелодійно і срібно звучить.
Він до класу дітей скликає,
Щоб успішно нового навчить.

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

Гг га Ге ог аг гру Гл Гр ог гм

Гумка герої гарбуз

Гостре словечко коле сердечко.

- Поясніть прислів'я.
- На які питання відповідають слова у ньому?
- Поділіть їх на склади для переносу. Назвіть спочатку дво-, потім трискладові слова.

2 Словникова робота

Дитина, -и, ж. (мн. діти, -ей).

Маленька дівчинка або маленький хлопчик, син або дочка для батьків, пестл. дитя, дитинча, (*грудна*) немовля, розм. маля, малюк.

— Прочитайте слова: *дитина, дитинка, дитинство, дитя, дитинча, дитячий*. Усно поставте до кожного з них питання й визначте, що називають ці слова.

- Як називаються ці слова?
- Доведіть, що вони спільнокореневі.
- Чи можна слова *дитя, дитинча, немовля, маля, малюк* назвати спорідненими? Чому?
- Складіть і запишіть речення зі словом *дитина*.

3 Вправи на повторення

— Відгадайте загадку.

- Гуляє в полі, та не кінь,
Літа на волі, та не птиця. (*Вітер*)

— Як назвати вітер, що не дуже сильний? (*Вітерець*)

— Як називають сильний вітер? (*Вітрище, вістряган*)

— Запишіть ці слова. (*Вітер, вітерець, вітрище, вістряган.*)

— Визначте корінь у цих словах.

— Які слова називають спорідненими?

— На дошці були записані групами споріднені слова, але налетів вітерець-пустунець і все переплутав. Випишіть групами споріднені слова, позначте в них корінь.

Мороз, сніг, сніговий, морозець, холод, сніговик, морозний.

— Яке слово не потрапило до жодної групи? Чому?

— Доберіть до нього споріднені слова. (*Холодний, похолодання, холодок, холодильник*)

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці будемо закріплювати вміння добирати спільнокореневі слова і складати речення зі спільнокореневими словами.

IV. Узагальнення, систематизація та контроль знань й умінь учнів**► Завдання 1**

Вставте у прислів'я пропущені спільнокореневі слова. Виділіть корінь.

_____ (*Праця*) людину годує, а лінь марнує. Бджола мала, а й та _____ (*працює*). _____ (*Працьовиті*) руки гори вернуть.

Примітка. Слова, які доберуть учні, краще записати на дошці.

► Завдання 2

Робота в групах

— Пригадайте слова з поданими коренями.

1-ша група: -лік-

2-га група: -ворон-

3-тя група: -дум-

— Складіть речення з утвореними спільнокореневими словами.

» Завдання 3

Прочитайте. Визначте «зайве» слово у кожній групі.

Море, моряк, морський, зморитися, приморський.

Малина, малинка, калина, малиновий, малинник.

— Чому не всі слова в кожній групі можна назвати спільнокореневими?

— Назвіть споріднені слова з кожної групи. Який вони мають корінь?

— Складіть і запишіть речення з одним із цих слів.

» Фізкультхвилинка**» Завдання 4**

Самостійна робота

— Спишіть. Знайдіть і підкресліть споріднені слова.

Хліб починається із зернини. Восени люди сіють добірне зерно — озимину. Навесні хлібороби доглядають за посівами. Улітку грає золотим колосом хлібне поле. Люди збирають урожай і випікають пахучі хлібини.

— Як до нас на стіл «приходять» пахучі хлібини?

— Розкажіть про це, використовуючи слова *сіють, доглядають, збирають, випікають*.

— Прочитайте підкреслені споріднені слова. (*Хліб, хлібороби, хлібне, хлібини*) Усно поставте до кожного з них питання й визначте, що називають ці слова.

— Доведіть, що вони спільнокореневі.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

— Які слова називаються спорідненими? Наведіть приклади.

— Як їх ще називають?

— Як визначити корінь у слові? Наведіть приклади.

— Як треба ставитися до хліба?

Урок 66

Тема. Спостереження за словами з омонімічними коренями

Мета: учити учнів розрізняти слова з омонімічними коренями; закріплювати вміння добирати споріднені слова та визначати корінь; розвивати навички зв'язного мовлення; збагачувати словниковий запас учнів; виховувати інтерес до матеріалу, що вивчається.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Учитель

Добрий день, другий клас!
Дуже рада бачить вас!

Учні

На урок прийшли ми знову
І навчатися готові!

II. Актуалізація опорних знань**1** Хвилинка каліграфії

*Шш шо шп шу Ша аш иш ше шву шл
Шістна́дцять шофёр Шевчénко*

Де багато пташок, там нема комашок.

- Поставте питання до слів.
- Хто такий Шевченко?
- Як ви розумієте зміст прислів'я?
- Назвіть однакові букви у словах *пташок, комашок*.

2 Зоровий диктант

Грім озвався на зорі.
Надходить світанок.
Ще синіє високе небо.
Бабуся дуже гарно шиє.
Тихесенько вітер віє.

3 Вправи на повторення**» Гра «Знайди "зайве" слово»**

- 1) Серед споріднених спільнокореневих слів знайдіть «зайве» слово.
Коза, козак, козенята, козяче, кізка, козлик.
Блузка, бузок, бузина, бузковий, бузочок.
- 2) Яке «зайве» слово у кожному рядку таких спільнокореневих слів?
Малий, малюнок, мало, маленький.
Буква, буквар, букет, буквеній.
— Поясніть свій вибір. (*Ці слова мають спільну частину, але не близькі за значенням.*)

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми розглянемо слова, корені яких звучать однаково, але мають різне значення.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

— Запишіть слова *голуб* і *голубий*. Позначте в них спільну частину. Чи можна назвати ці слова спорідненими? Чому?

— Слова *голуб* і *голубий* не є спорідненими, тому що їх спільна частина *-голуб-* тільки звучить однаково, але має різне значення. У першому слові вона означає пташку, а в другому — колір.

2 Первинне закріплення

» Читання казки «Родичі».

Йшли якомсь стежкою гусак, гуска і гусенята, а назустріч повзла гусениця.

— Ви хто такі? — запитала гусениця.

— Я гусак, це — гуска, а то — наші гусенята, — ввічливо відповів гусак.

— А ти хто?

— А я ваша тітка, — похвалилася гусениця.

— Ні, ображено загелґотали гуси.

— Чому обурилися гуси? (Відповіді учнів.)

— У споріднених словах корінь має спільне значення. Так, слова *гуска*, *гусенята*, *гусениця* не можна назвати спорідненими, тому що корінь слів *гуска* і *гусениця* не має спільного значення.

Висновок. Споріднені слова не тільки мають спільну частину, що звучить однаково, але й близькі за значенням.

» Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Гра «Так — ні»

Учитель називає пари слів, учні за допомогою «світлофорів» показують відповідь «Так», якщо слова в цій парі споріднені. Якщо в словах спільні частини тільки звучать однаково, але мають різне значення, учні показують відповідь «Ні».

Літо — літечко; вода — водичка; літати — літак; гора — горіти; водити — водяний; берег — берегти; син — синій; сад — садок; мило — милий.

2 Гра «Доведи»

— Прочитайте слова. Доведіть, що ці слова, хоч і мають однакову частину, проте не є спільнокореневими.

Гора, горить, горе.

Літо, літак, літера.

Вода, водночас, водій.
Колір, колія, колодязь.

3 Гра «Зайве» слово»

— Прочитайте. Визначте «зайве» слово у кожній групі.

Мильний, мильниця, милити, милий, мильце.

Горе, горенько, гористий, горезвісний.

Казка, казковий, казанок, казочка.

— У спільнокореневих словах позначте корінь.

— Складіть і запишіть речення з одним із цих слів.

4 Гра «Чим різняться?»

— Прочитайте слова. У якому рядку наведені спільнокореневі слова, а в якому — слова, близькі за значенням?

Сміливий, безстрашний, хоробрий.

Зелений, зеленіє, зелененький, зелень.

— Складіть і запишіть речення з одним із цих слів.

5 Творча робота над віршем

— У вірші підкресліть спільнокореневі слова. Позначте корінь.

Прилетіли шпаки,
Дорогі співаки,
Прилетіли весну зустрічати.
У шпаківнях нових
Скоро будуть у них
Жовтороті малі шпаченята.

Г. Войко

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Які слова ми вчилися розпізнавати сьогодні на уроці?

— Чи завжди частини слів, які вимовляються й пишуться однаково, є спільним для них коренем? Наведіть приклади.

— Що, крім спільної частини, мають ще спільнокореневі слова?

Урок 67

Тема. Узагальнення знань учнів за темою «Корінь слова. Спільнокореневі (споріднені) слова»

Мета: узагальнити й систематизувати знання учнів за темою «Корінь слова. Спільнокореневі (споріднені) слова»; закріпити вміння визначати корінь у словах, добирати споріднені слова; розвивати навички самостійної роботи; виховувати любов до рідного слова.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Актуалізація опорних знань**1** Хвилинка каліграфії

*Дд До Дм дя од еддр да до ду де
Джміль, дзи́га, дзьоб, діду́сь
Довга коса — дівоча краса.*

- Поясніть, як ви розумієте приказку.
- Запишіть звукові моделі слів *джміль* і *дзьоб*.

2 Словниковий диктант

Диктант, диван, директор, джміль, дзи́га, дзьоб, дідусь, дятел.

3 Зоровий диктант

В саду дозріли яблука.
Сніг поволі розтавав.
У грубці горіли дрова.
Ясне сонечко сміється.
Тато в полі сіє пшеницю.

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми перевіримо ваші знання за темою «Корінь слова. Спільнокореневі (споріднені) слова».

IV. Узагальнення, систематизація та контроль знань та вмінь учнів**» Завдання 1**

Прочитайте. Визначте «зайве» слово у кожній групі.

Світло, світлофор, світити, всесвіт, світлий.
Дитина, дитинка, малюк, дитячий, дитинча, дитинство.
Бережливий, бережок, обережний, бережливість.

— У спільнокореневих словах виділіть корінь.

» Завдання 2

До поданих слів доберіть спільнокореневі, що відповідають на питання *який?* Виділіть корінь.

Хата —
сад —
ліс —

» Завдання 3

Прочитайте. Випишіть споріднені слова групами. Позначте у них корінь.

Соснячок, стежка, лікар, стежина, стежечка, сосна, лікувати, лікарня, сосновий.

— Скільки груп споріднених слів вийшло?

» Тестування*1 варіант*

1. У якому з рядків наведено споріднені слова?
 - а) Дуб, дубовий, жолудь;
 - б) зеленіти, зелень, зелений;
 - в) друг, товариш, однокласник.
2. Підкресли спільнокореневі слова.
Коло нашого села великий ліс. От іде лісничий лісовою стежкою, оглядає своє господарство. Лісник знає тут кожне деревце, кожну галявину.
3. Підкресли «зайве» слово.
Мило, мильниця, милитися, милуватися, мильце.
4. У споріднених словах познач дужкою корінь.
Син, синок, синій, синівський
5. Добери 1–3 спільнокореневих слова з коренем *-друж-*.
6. Заміни вислів одним словом.
Ловити рибу — _____.
7. До поданої назви дії запиши спільнокореневу назву ознаки.
Світити — _____.
8. До поданої назви предмета допиши спільнокореневу назву дії.
Труд — _____.
9. Слова *прекрасний, чудовий, красивий*:
 - а) близькі за значенням;
 - б) спільнокореневі.
10. Познач у словах корінь.
Дубовий, шкіряний, класний.
11. Познач у словах корінь.
Чудеса, верхівка, хатка.
12. Познач у словах корінь.
Пролісок, прогулянка, приніс.

2 варіант

1. У якому з рядків наведено споріднені слова?
 - а) Садок, садівник, садити;
 - б) літак, крило, льотчик;
 - в) малята, діти, учні.

2. Підкресли спільнокореневі слова.
У лісі діти знайшли джерельце. Чиста й холодна джерельна вода. Діти напилися водички, залишили біля джерела кухлик.
3. Підкресли «зайве» слово.
Сова, совеня, совок, совиний.
4. У споріднених словах познач дужкою корінь.
Білий, білочка, білизна, побіліла.
5. Добери 1–3 спільнокореневих слова з коренем *-big-*.
6. Заміни вислів одним словом.
Приймати ліки — _____.
7. До поданої назви дії запиши спільнокореневу назву ознаки.
Дзвеніти — _____.
8. До поданої назви предмета дописати спільнокореневу назву дії.
Пахощі — _____.
9. Слова *сіль, солити, солоний*:
 - а) близькі за значенням;
 - б) спільнокореневі.
10. Познач у словах корінь.
Співучий, дитячий, літній.
11. Познач у словах корінь.
Волосина, малята, грибки.
12. Познач у словах корінь.
Підсніжник, приказка, перехід.
Оцінювання: кожне завдання оцінюється 1 балом.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

— При виконанні яких завдань у вас виникли труднощі?

ЗВУКИ І БУКВИ

Урок 68

Тема. Звуки слова. Відтворення слідом за вчителем і самостійно ланцюжка звуків слова, що складається з 3–7 звуків. Звуковий і звуко-буквений аналіз слів із 4–5 звуків

Мета: поглиблювати знання учнів про звуки слова; учити відтворювати слідом за вчителем і самостійно ланцюжка звуків слова, що складається з 3–7 звуків, виконувати усно звуковий і звуко-буквений аналіз слів із 4–5 звуків; розвивати увагу, пам'ять, мовлення учнів; виховувати інтерес до вивчення мови.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Починаємо урок,
 Бо почули ми дзвінок.
 Він за парти кличе нас.
 До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань**1 Зоровий диктант**

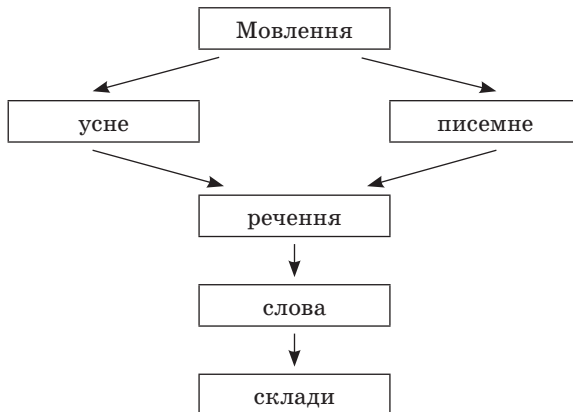
Тихо осінь ходить гаєм.
 Віра вишиває рушничок.
 Гедзь — шкідлива комаха.
 Цього року вродив льон.
 Казка була дуже цікава.

2 Хвилинка каліграфії

М м ум му ам Мо Ми ом ем ям мч
Медаль метрò мовлення
Миші милом миску мили.

- Поділіть слова *медаль, метро, мовлення* для переносу.
- Яким може бути наше мовлення?
- З чого складається мова?
- З чого складаються речення?
- А з чого складаються слова?

Під час відповідей на питання на дошці з'являється схема:

III. Повідомлення теми і мети уроку

- Сьогодні на уроці ви поглибите свої знання про мовні звуки.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

— Давайте поговоримо про слова: які вони бувають?

— От, наприклад, ДРУЧКА — це справжнє слово чи ні? Чому? *(Несправжнє, тому що нічого не означає.)*

— А от слово РУЧКА яке? Чому? *(Справжнє, тому що означає предмет, яким пишемо.)*

— Скажіть, діти, ручка і слово *ручка* — це одне і те саме чи ні? *(Учитель показує ручку і прибирає її, щоб діти пояснили різницю.)*

— Отже, ручка — це річ, предмет. А з чого вона складається? *(Учитель показує частини ручки, розібравши її: стержень і корпус.)*

— Такі частини є в цій речі — ручці. А як ви вважаєте, у слові *ручка* теж є стержень і корпус?!

— З чого ж складаються слова? *(Слова усного мовлення складаються зі звуків.)*

— Давайте ми з вами спробуємо відшукати і назвати ті звуки, з яких склалося слово *ручка*. *(Колективно: спочатку вчитель вимовляє протяжно і роздільно кожен звук, а учні відтворюють слідом за вчителем і самостійно ланцюжок звуків слова ручка. Одночасно із цим, учитель кріпить на дошці квадратики, що означають звуки в слові — 5 квадратиків.)*

— Кожен квадратик означає звук.

— Перевіримо, чи правильно ми склали звукову схему слова *ручка*. *(Учні читають за схемою, вимовляючи кожен звук слова.)*

— Скільки звуків у слові *ручка*?

2 Первинне закріплення

» Гра «Упіймай звук»

— А тепер пограємо. Уявіть, що у мене в руках «звуковий» м'ячик. Я «кидатиму» вам звук, а ви його повинні упіймати і повторити. Потім спробувати із спійманих звуків скласти слово. Спробуємо?

Учитель вимовляє окремо кожен звук слів і імітує кидок м'яча, діти «ловлять» цей звук і повторюють, із спійманих звуків складають слова: *мама, мир, школа.*

— Отже, з чого складаються слова в усному мовленні?

— Зробимо висновок: слова в усному мовленні складаються зі звуків, але зі звуків особливих — їх так і називають: *звуки мовлення.*

— Навкруги багато звуків, але всі вони відрізняються від звуків нашого мовлення. Як ви вважаєте, чим? *(Учні висловлюють свої думки.)*

— З цих звуків не можна отримати слова.

Запам'ятайте!

Звуки ми вимовляємо і чуємо.

З них утворюються слова.

► Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Гра «Я почну, а ти продовжуй»

Учитель називає кілька слів, які починаються з певного звука, наприклад: *оса, осінь, ожеледь...* Учні кожного ряду по черзі продовжують називати слова, які починаються цим звуком. Перемагає ряд, який назве більше слів.

— З одним з цих слів складіть і запишіть речення.

2 Розгадування кросвордів

Учитель пропонує дітям відгадати, які слова закодовані в кросвордах. Кількість звуків у слові має збігатися з кількістю порожніх клітинок, а місця з'єднання слів указують на наявність однакових звуків.

Загадки, які читатиме учитель, допоможуть відгадати потрібне слово.

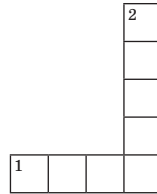
Діти називають слова-відгадки та їх спільний звук.

- 1) Не стулить і на мить очей —

Вночі полює на мишей,
Зате удень відпочива,
Ні, це не кішка, це... (*сова*).

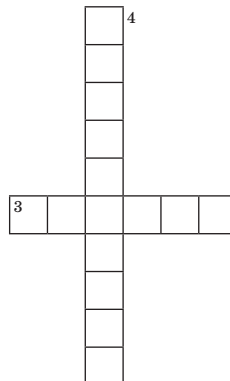
- 2) Дає здоров'я — спорт,
Вагу — солодкий торт.

Мед — працюваті бджоли,
Знання глибокі — ... (*школа*).

- 3) Гру цю люблять всі на світі:
І дорослі, і їх діти.
М'яч. Удар. І крики: «Го-ол!»
Пречудова гра — ... (*футбол*).

- 4) Є у мене вірний друг.
Має він чудовий слух.
І говорить голосами
Моїх друзів, тата й мами.
Як же звати мого друга?
Всім відомо, це — папуга!
Помиляєшся, либонь —
Зветься друг... (*магнітофон*).

3 Гра «Будуємо піраміду»

Учитель малює на дошці зображення піраміди з п'яти сходинок і виставляє предметні малюнки: рак, мак, коза, осел, голуб, обруч, булка, морква, книжка, трактор, мухомор, абрикос.

Учням пропонує «побудувати піраміду» так, щоб унизу були слова із 7 звуків, далі — з 6 звуків...

— Запишіть слова, які складаються з 4–5 звуків. Зробіть звукобуквений аналіз одного з цих слів.

4 Вікторина

Учитель читає запитання, за правильну відповідь учень отримує фішку. Перемагає той, хто отримує більше фішок.

Запитання

- Назвіть слова, які закінчуються на *-ка-*. (*Мишка, кішка*)
- Чим пригощали гостей, якщо в назві кожної страви є звук [р]? (*Риба, торт, морозиво*)
- Пригадайте предмети, у назві яких другий звук [у]. (*Ручка, дуб*)
- Відгадайте, назва якої ягоди починається звуком [м], закінчується [а]. (*Малина*)
- Назвіть слова, що починаються останнім звуком слова *стіл*. (*Лис, ліс, лин, лопата*)
- Хто більше назве слів, які закінчуються на *-орт*? (*Порт, борт, торт, сорт*)
- Хто назве більше слів, які починаються першим звуком слова *сом*? (*Собака, сова, стілець*)
- Хто назве більше слів, які починаються з третього звука слова *сонце*? (*Нога, новина, назва*)

У зошиті учні записують по одному слову-відповіді на кожне запитання.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Що нового дізналися на уроці?

— Продовжіть речення:

- Звуки ми... (*вимовляємо*) і... (*чуємо*).
- Зі звуків утворюються... (*слова*).

Урок 69

Тема. Заміна, додавання, вилучення одного зі звуків слова таким чином, щоб вийшло інше слово (*сон — слон*)

Мета: уточнити знання учнів про звуки; вчити замінити, додавати, вилучати один зі звуків слова таким чином, щоб вийшло інше слово; розвивати спостережливість, пам'ять; розширювати світогляд; виховувати комунікативні здібності, вміння працювати в парах, у групах.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Ось і знову дзвінок лунає,
Мелодійно і срібно звучить.
Він до класу дітей скликає,
Щоб успішно нового навчить.

II. Актуалізація опорних знань**1 Зоровий диктант**

Дрімає котик на осонні.
Хилить верба свої віти.
Мама розчісує волосся.
Софійка розплела косу.
Буде наше місто зеленим.

2 Хвилинка каліграфії

Е е ек ел ем ес ве еє ще ере зе
Ведмідь вєресень дятел

Верба, береза, клен, ясен — дерева.

— Скільки звуків у слові *ведмідь*? у слові *ясен*?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми продовжимо розмову про звуки мовлення, будемо вчитися утворювати нові слова.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу**1 Пояснення вчителя**

— Відгадайте загадку.

- З К дерева захищає
І на них вона завжди.
З Н звірятко заховає,
Коли треба, від біди. (*Кора — нора*)

— Із яких звуків складається перше слово-відгадка? (*[к], [о], [р], [а]*)

— А друге? (*[н], [о], [р], [а]*)

— Які звуки в них однакові? (*[о], [р], [а]*)

— А які розрізняють значення слів? (*[к] — [н]*)

— Який висновок можна зробити? (*Спотворювати звуки у словах не можна.*)

— Є слова, які хоча й схожі за звучанням, але різні за значенням. Наприклад: мак — рак. Який звук треба замінити в слові *мак*, щоб утворилося слово *рак*? Чим відрізняється слово *лак*?

— Чим відрізняються слова?

Шишка — мишка

губка — шубка

галка — палка

коса — коза

день — пень

миска — мишка

валити — варити

— Послухайте пари слів. Якими звуками розрізняються слова кожної пари? Вимовте ці звуки. Прочитайте слова парами.

Сон — син

сам — сом

сік — сук

дім — дим

мир — мур

балка — булка

шина — шана

наша — ноша

рама — Рома

літо — лото

— Запишіть слова. Підкресліть букви, якими розрізняються слова кожної пари. Назвіть звуки. Відшукайте слова, що означають назви дій.

Рік — рак

рис — ріс

кіт — кит

рано — рана

рука — ріка

мала — мила

— Як із слова *кіт* отримати слово — назву іншої тварини? (*Кіт — кріт*)

— Запишіть обидва слова через тире. Підкресліть букву, яка міняє значення слів.

— Кожний звук у слові має своє важливе значення. Тому їх треба вимовляти чітко й правильно, бо, спотворивши навіть один звук у слові, ви вимовите слово з іншим значенням, а це зашкодить розумінню тієї інформації, яку ви хочете передати.

2 Первинне закріплення

» Гра «Звук Чарівник»

— Дуже важливо називати всі звуки у словах, не замінювати їх іншими, бо від цього змінюється значення. Є звуки-«чарівники», які змінюють слова.

— Як вони це роблять, ви зрозумієте, виконавши завдання.

- 1) З кожного поданого слова виключити один звук, щоб утворилося нове.

Зразок: зубр — зуб.

— Скільки звуків було у слові спочатку, скільки стало в новому слові?

Слова: коса (*оса*), сміх (*міх*), екран (*кран*).

2) Додати до кожного почутого слова один звук так, щоб утворилося нове.

Зразок: мій — змій.

— Скільки звуків було у слові спочатку, скільки стало у новому слові?

Слова: дар (*у*), клад (*с*), бере (*з*), оса (*к*);

3) Замінити в почутих словах один звук так, щоб утворилося нове.

Зразок: корж — морж.

— Скільки звуків було у слові спочатку, скільки стало в новому слові?

— Який звук замінили у слові?

Слова: нігті (*к*), зуби (*д*), пісок (*л*), галка (*п*), світ (*ц*), рамочка (*м*).

Учні записують на вибір одну з пар слів до кожного завдання; вимовляють по порядку всі звуки в цих словах.

► Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Гра «Утвори нове слово»

1) До кожного з поданих слів доберіть такі, що розрізняються лише одним звуком. Як змінилося значення слів від заміни одного звука іншим?

Марка — ...

тінь — ...

мило — ...

лак — ...

руда — ...

слива — ...

жало — ...

нирка — ...

— Запишіть одну з утворених пар. Вимовте по порядку всі звуки в цих словах.

2) Учитель записує на дошці слова та пропонує дітям уважно прочитати їх; переставити букви так, щоб утворилося нове слово.

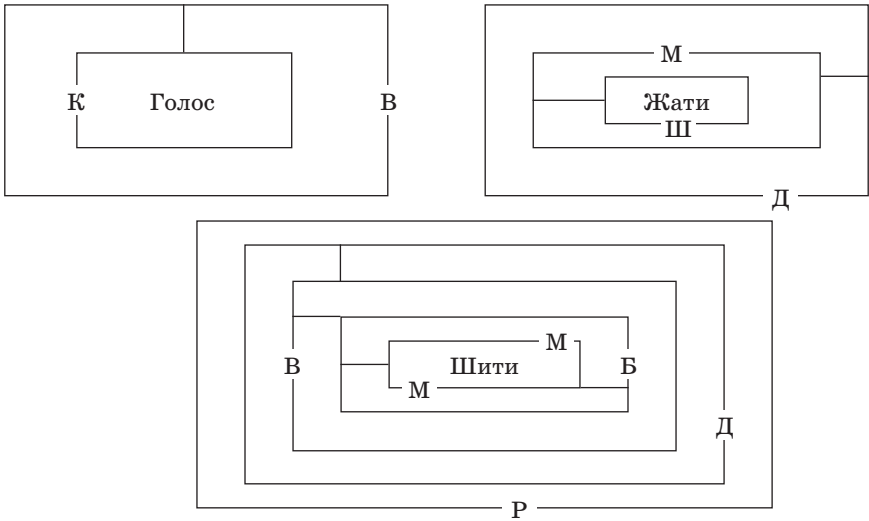
Слова: сокіл (*лісок*), тіло (*літо*), село (*осел*), рис (*сир*), соки (*коси*), роги (*гори*).

— Запишіть одну з утворених пар. Вимовте по порядку всі звуки в цих словах.

2 Гра «Мовні лабіринти»

— «Вийти з лабіринту» можна лише замінивши у слові перший звук на ті звуки, які стоять біля проходів лабіринту.

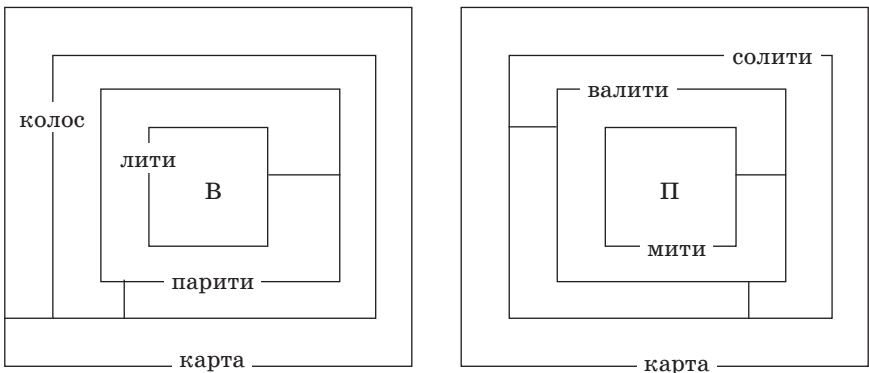
Учні мають чітко вимовити нове слово і лише тоді рухатися далі.

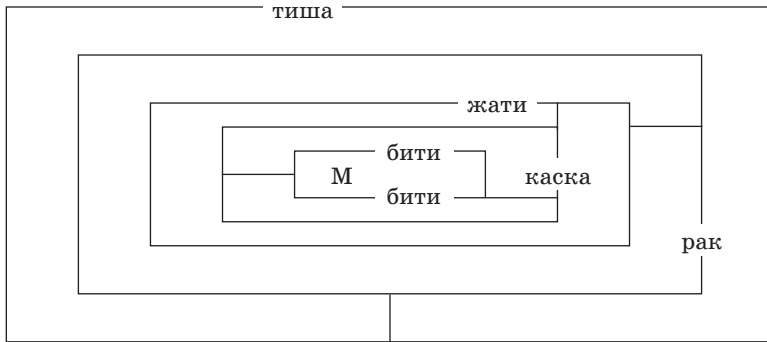
— З одним з утворених слів складіть речення.

— «Вийти з лабіринту» можна лише замінивши перший звук у словах, на звук із середини лабіринту.

Учні мають назвати нове слово, а тоді рухатися далі, «виходячи з лабіринту».

— З одним з утворених слів складіть речення.

3 Робота в групах. Гра «Допоможіть Незнайкові»

— Якось Незнайко вирішив стати поетом і почав писати вірші, але припустився помилки, написавши в одному зі слів не той перший звук, тому вірш звучить дуже кумедно. Треба допомогти Незнайкові виправити помилку.

У кожної групи — предметні малюнки: рак, дуб, жито, зірка, кріт, торт.

Учитель читає вірші, а учні серед предметних малюнків знаходять потрібний за змістом, піднімають його, вимовляючи слово.

В кип'яток потрапив (б)ак (рак),
 Став червоний, наче мак.
 Наш Данило — лісоруб.
 Він спиляв старезний — (ч)уб (дуб).
 Просо висівав Микита,
 Та чомусь вродило (с)ито (жито).
 Я вночі забравсь на гірку
 І побачив в небі (д)ірку (зірку).
 Риє нам з тобою (д)ріт (кріт)
 Під землею перехід.
 Я іменини відзначаю:
 З'їв (п)орт (торт) і випив кухоль чаю.

VI. Підсумки уроку. Рефлексія

— Із чого складаються слова, які ми вимовляємо?

— Щоб не плутати значення слів через один спотворений звук, що треба робити? (Треба чітко вимовляти всі звуки у слові, щоб не спотворювати його значення.)

— Наведіть приклади слів, схожих за звуковим складом. (Гриб — грип, зуб — суп, гора — кора — нора — пора, гілка — білка, ніч — ніч — річ, кіска — кізка)

Урок 70

Тема. Українська абетка (*алфавіт*). Назви літер за абеткою

Мета: закріплювати знання учнів про українську абетку, назви літер за абеткою; збагачувати словниковий запас учнів; розвивати навички звуко-буквеного аналізу слів, спостережливості; виховувати інтерес до навчання.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Нам урок уже давно
Час розпочинати.
Будемо знов мовлення
Наше розвивати.

II. Актуалізація опорних знань

► Хвилинка каліграфії

Єє Єр Єв ає не іє ує єж в'є єм

Заєць Євген єнот Європа

Є в мене найкраща у світі матуся.

- Назвіть послідовно звуки у словах *заєць, єнот*.
- Чим позначаються звуки мовлення на письмі?
- Чому слова *Євген* і *Європа* написані з великої букви?
- Чим відрізняються букви від звуків?
- Чого в українській мові більше — букв чи звуків?
- Відгадайте загадку. Зробіть звукову модель слова-відгадки.

- Коли хочеш ти читати,
То мене повинен знати!
А коли мене не знаєш,
То нічого не вгадаєш. (*Алфавіт*)

— Які ви знаєте близькі за значенням слова до слова *алфавіт*? (*Азбука, абетка*)

— Що означають ці слова? (*Сталий порядок розташування всіх літер певної мови.*)

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні ми продовжимо ознайомлення з українською абеткою.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

— Слово *алфавіт* походить від назв перших двох букв грецького алфавіту — *альфа* і *бета*, або *віта*.

Слово *азбука* утворилося від складання староросійських назв букв *аз* і *буки*, якими починався алфавіт, а слово *абетка* — від сучасних назв цих букв (*а* і *бе*).

— Придумайте речення, використовуючи одну з назв алфавіту.

Учні записують одне з речень у зошит. Наприклад: *Ми вивчаємо алфавіт.*

— Що висловлено у цьому реченні? (*Повідомлення*)

— Яке це речення? (*Розповідне*)

— Прочитайте українську абетку або розкажіть її напам'ять.

УКРАЇНСЬКА АБЕТКА

Аа	Бб	Вв	Гг	Ґґ	Дд	Ее	Єє	Жж	Зз	и
а	бе	ве	ге	ґе	де	е	є	же	зе	и
Іі	Її	Йй	Кк	Лл	Мм	Нн	Оо	Пп	Рр	Сс
і	ї	йот	ка	ел	ем	ен	о	пе	ер	ес
Тт	Уу	Фф	Хх	Цц	Чч	Шш	Щщ	ь	Юю	Яя
те	у	еф	ха	це	че	ша	ща	знак	ю	я
								м'якшення		

2 Первинне закріплення

1) Сприйняття «Абеткової пісеньки».

Абеткову пісеньку
Весело співать.
Абеткову пісеньку
Треба добре знать.
А, Бе, Ве —
Коник у траві живе,
Ге, Ѓе, Де, Е —
Мама донечку веде,
Є, Же, Зе —
По стежині жук повзе,
И, І, І і И —
Гріється на сонці змій,
Ка, еЛ, еМ —
Лисенятко під кущем,
еН, О, Пе —
Песик носиком сопе,
еР, еС, Те —

В полі житечко росте,
 У, еФ, Ха —
 Я сміюся — ха-ха-ха!
 Це, Ча, Ша —
 Кіт в дорогу вируша,
 Ща, Ю, Я —
 Гарна пісенька моя,
 Знак м'який Ь —
 Помічник він мовчазний.
 Не мовчи,
 А абеточку учи.

— Розкажіть (*прочитайте*) українську абетку, правильно називаючи букви. Які назви літер закінчуються на [а]? (А, к, х, ш, щ)

2) Робота в парах. Гра «Звуки і букви».

Один учень вимовляє звук, другий — називає букву, якою він позначається. Наприклад: [н] — «ен»; [о] — «о», [п] — «пе».

— Зверніться до алфавіту і прочитайте ще раз ті букви, які ви назвали неправильно.

3) Тестування.

Учора Знайко вивчив українську абетку. Тепер він знає місце кожної букви в абетці. А ти знаєш, яка буква в українській абетці стоїть п'ятою?

- а) г';
- б) г;
- в) д;
- г) е.

►► Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Гра-змагання між рядами «Хто більше?»

Залежно від підготовки учнів класу учитель обирає один із варіантів проведення гри.

1 варіант

Учитель пропонує дітям пригадати:

- а) якнайбільше слів — назв різних меблів, які починаються звуком [с];
- б) якнайбільше слів, що позначають назви одягу, на початку яких стоїть звук [п];
- в) якнайбільше слів—назв овочів, на початку яких стоїть звук [к].

За кожне слово діти отримують фішки. Перемагає ряд, який раніше набере п'ять фішок.

2 варіант

Учитель пропонує дітям розглянути малюнки на набірному полотні та відібрати лише ті, назви яких починаються з певного звука:

а) серед овочів — з [к];

б) серед меблів — з [с];

в) серед одягу — з [п].

— Запишіть назви овочів.

— Придумайте з одним зі слів речення.

Заслуховують відповіді чотирьох–п'яти учнів, краще речення записується.

2 Гра «Відгадай слово»

1) Учитель пропонує дітям запам'ятати перший звук, наприклад, у слові *кріт*, другий — у слові *міст*, третій звук — у слові *торт*. Учитель запитує: «Яке слово утворилося?»

Відповідь: кіт.

2) Розгляньте «плутанки слів». Запишіть правильно. Назвіть послідовно звуки і букви в утворених словах.

Хто? НОГМ — ..., УЛГОВ — ..., КВПАУ —

Що? АМК — ..., ОРГА — ..., РОКУЦ —

3 Гра «За абеткою»

На дошці — таблиця з українською абеткою. Кожна цифра відповідає порядковому місцю букви в абетці: *а* — 1, *б* — 2, *в* — 3 і т. д.

Наприклад, слово *абрикос* цифрами пишеться:

1, 2, 20, 10, 14, 18, 21.

Матеріал для гри:

29, 15, 19, 16, 1 (школа);

10, 19, 29, 11, 23 (зошит);

15, 18, 11, 9, 15, 1 (книжка);

24, 28, 7, 18, 31 (учень).

— Зробіть звуко-буквений аналіз одного з утворених слів.

4 Гра «Утвори нове слово»

— Використовуючи букви слова *космонавт*, утворіть нові слова.

Космонавт (*сон, мак, сом, коса, кома, так, сова, мова, носок, сам, танк, вона, станок, там, танок*).

Перемагає той, хто назве більше слів.

— До кожного із записаних слів поставте запитання: *хто?* чи *що?*

5 Тестування

— Знайко цікавиться, у якому зі слів кількість букв і звуків однакова.

- а) Джміль;
- б) лось;
- в) заєць;
- г) їжак.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Що допоможе нам правильно назвати всі букви нашої мови?
— Закінчіть вислів:

- Певний порядок розташування всіх букв мови називається...

Урок 71

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Добирання заголовка до тексту

Мета: формувати в учнів уміння добирати і записувати заголовок до тексту; розширювати знання про текст; розвивати мислення і мовлення учнів; викликати інтерес до навчання.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Нам урок уже давно
Час розпочинати.
Будемо знов мовлення
Наше розвивати.

II. Актуалізація знань та чуттєвого досвіду учнів

— Уважно прослухайте дві групи речень. Порівняйте їх. Скажіть, яка з них є текстом.

Навесні прилетіли пташки.
У кролика довгі вуха і короткий хвіст. По вулицях їдуть машини.

Кролик — це свійська тварина. Він має пухнасте хутро. У нього довгі вуха і короткий хвіст. Кролик їсть капусту, сіно, гризе моркву.

— Ви прослухали дві групи речень. Скажіть, про що говориться в першій з них?

— А в другій?

— Ще раз послухайте і скажіть, чи можна речення першої групи назвати текстом?

— Правильно, їх не можна назвати текстом, тому що вони не зв'язані між собою, кожне речення виражає окрему, не пов'язану за змістом з іншими, думку.

- А речення другої групи можна назвати текстом?
- Чому ви так вважаєте?
- Так, у другому випадку ми маємо текст, тобто кілька речень, розташованих у певній послідовності і пов'язаних за змістом.
- Придумайте заголовок до тексту.

III. Визначення теми і задач уроку

- Сьогодні ми будемо практикуватися у добиранні заголовків до текстів.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Робота над текстом

У ЛІСІ

Усе в лісі веселиться, а берізка плаче. Під гарячим промінням сонця сік швидко тече по білому тілу. Через кору він виступає назовні.

Люди вважають березовий сік корисним і смачним напоєм. Вони надрізають кору і збирають сік у пляшки. Деревя, з яких випустили багато соку, засихають і гинуть. Сік у берези — все одно, що кров у людини.

В. Біанки

- Про що йдеться в цьому тексті?
- Чи відповідає заголовок темі висловлювання?
- Придумайте і запишіть інший, який би відповідав поданому тексту.
- Чи можна до тексту дібрати заголовки: «Берізка», «Плач берізки», «Березовий сік — чудовий напій», «Бережіть берізку»?
- Які із наведених заголовків допомагають зрозуміти, про що розповідає автор? А які розкривають і основну думку?

2 Аналіз заголовків

- Який із поданих двох заголовків відображає тільки те, про що розповідається, а в якому ще й основна думка розкривається?

Прогулянка в лісі.
На полюванні.
Моя улюблена передача.

Чудова прогулянка.
Невдале полювання.
Телепередача «У світі тварин».

3 Гра «Доберіть»

- Доберіть до поданих заголовків слова, за якими можна було б визначити основну думку тексту.

Випадак (*Цікавий випадок*).

Хліб (*Хліб — найцінніший продукт*).

Київ (*Древній Київ*).

► Фізкультхвилинка

V. Осмислення й узагальнення знань

1 Самостійна робота

— Прочитайте тексти. Доберіть заголовки.

- 1) Птахи приносять користь і радість. Улітку і восени вони самі собі знаходять їжу. Та взимку все вкрито снігом, скуте морозом. Тому птахам холодно й голодно. Допоможи їм прожити до весни!
- 2) Узимку дуб спить. Не скидає листя, щоб тепліше було. Воно — немов ковдра.
- 3) Жив собі веселий Струмочок. Узимку він солодко спав. Та настала весна. Прокинулися дерева, кущі, земля. І тільки Струмочок спав. Побачило ледаря Сонечко, припекло. Прокинувся Струмочок, злякався і почав тікати. А матінка-Річка вже давно його чекала.
- 4) Пригріває весняне сонечко. В рівчаках біжать струмки. Метуться за вікном клопітливі ластівки. Скоро буде тут гніздо. Потім вилупляться пташенята. Цілий день батько й мати носитимуть їм комах. Коли в маляток підростуть крила, мати навчить їх літати.
- 5) У лисички зубоньки гострі, мордочка тоненька. Вушка в неї на маківці, хвостик довгенький, колушок тепленький.

2 Перевірка роботи

Ураховується зміст і граматична правильність побудови речень.

Учні читають назви заголовків, які вони дібрали, та вибирають найбільш влучні.

3 Робота в парах. Гра «Коректор»

Учні обмінюються зошитами, читають роботи, дають поради одне одному.

VI. Підсумок уроку

— Що сподобалося вам на уроці?

— Які труднощі виникали під час добирання заголовків?

— На яку тему були прочитані тексти?

VII. Домашнє завдання

— Знайдіть і випишіть три–чотири речення про певну тварину. Доберіть свій заголовок до тексту.

Урок 72

Тема. Розташування слів за абеткою з орієнтацією на першу літеру

Мета: закріплювати знання української абетки; учити учнів розташовувати 5–6 слів за абеткою з орієнтацією на першу літеру; розвивати мовлення учнів; виховувати інтерес до читання.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії.

*Жж же жо жу жв аж Жо жм жл жч
Жайворонок ожіна журавель вуж
Жайворонок в житі полюбляє жити.*

— Назвіть послідовно звуки, а потім — букви у слові *жайворонок*.

— Поставте питання до слів у реченні.

— Що означають ці слова?

— Яке слово не відповідає на питання?

— Як воно називається?

2 Зоровий диктант

Почала рум'яніти калина.
За лісом виднілося село.
Туман оповив всю долину.
Осінь видалась дощовою.
За селом розкинувся ліс.

3 Вправи на повторення

» Гра «Утвори слова»

Учитель називає слова. Учні повинні скласти з них слово таким чином: взяти з першого слова перший звук і позначити його буквою, а з другого — другий, з третього — третій і т. д.

Виграє той, хто першим складе слово і правильно прочитає його.

Зір, ліс, бір, марка, рамка (*зірка*);

мало, дим, сир (*мир*);

пара, перо, він, мама, канал (*пенал*);

заєць, лис, ломи, собака (*зима*);
 звір, лось, шишка, лини, корито (*зошит*);
 рука, нема, рада, сади, насос, фабрика, записка (*редиска*);
 лава, лин, бамбук, молодий, батон (*лимон*).

— Запишіть слова. Усно доберіть до них назви ознак.

— Чи можете ви прочитати ці слова в алфавітному порядку?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми будемо закріплювати знання української абетки, вчитися розташовувати слова за абеткою.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

— Для чого потрібний алфавіт? (*Відповіді учнів.*)

— Користуватися алфавітом необхідно при складанні будь-яких списків (*наприклад, у класному журналі — прізвища учнів*), при розставлянні книг у бібліотеці (*за прізвищем автора книги, а у разі його відсутності — за першою буквою назви*), при зберіганні формулярів, абонементів у бібліотеці, при складанні карток і каталогів (*переліків видань*).

— Як ви вважаєте, чи зручно це? Чому? (*Відповіді учнів.*)

— Як записати слова в алфавітному порядку?

2 Первинне закріплення

— Запишіть слова в алфавітному порядку.

Пенал, лимон, бабуся, азбука, ведмідь, диван.

Спочатку завдання виконується усно.

— До кожного із записаних слів поставте запитання: *хто?* чи *що?*

— Складіть речення з одним із записаних слів. Запишіть його.

» Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Робота в групах

— Допоможіть учителю заповнити класний журнал, бібліотекарю — розставити картки з прізвищами письменників, а листоноші — рознести листи по вулицях. Усі списки мають бути складені в алфавітному порядку.

1-ша група

Петров, Іванов, Долженко, Ляшенко, Савченко.

— За яким номером записане ваше прізвище в класному журналі? Складіть про це речення.

2-га група

Нестайко, Шевченко, Українка, Франко, Глібов.

— Які твори цих письменників ви прочитали? Про що з них дізналися? Складіть про це кілька речень.

3-тя група

Сумська, Пушкінська, Київська, Одеська, Абрикосова.

— На якій вулиці ви живете? Складіть про це речення.

2 Гра «Салат»

— Щоб приготувати смачний салат, вибери рядок, у якому слова розташовані в алфавітному порядку.

- Кріп, помідор, морква, огірок, цибуля;
- кріп, цибуля помідор, морква, огірок;
- кріп, морква, огірок, помідор, цибуля;
- кріп, огірок, помідор, морква, цибуля.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Як ви вважаєте, чому книжки в бібліотеці розташовують в алфавітному порядку?

— Чи знаєте ви, де ще використовується абетка?

— Чи допомагало вам знання абетки у виконанні завдань?

Урок 73

Тема. Уміння користуватися абеткою у роботі з навчальним словником

Мета: ознайомити учнів з орфографічним словником; пояснити правила користування ним; закріплювати знання української абетки; збагачувати словниковий запас учнів; виховувати наполегливість у праці та уважність.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент**

Дзвоник всім нам дав наказ:

— До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань**1 Хвилинка каліграфії**

Ии жи ри ви ин би ми ич им ис

Диктант дитина диван

Пиляв Пилип поліна із лип.

— Чим цікаві ці словникові слова? (В усіх пишеться буква «и».)

- Порахуйте букви *и* у скоромовці.
- Поясніть написання великої букви.
- Доберіть спільнокореневі слова до слова *липа*.

2 Вправи на повторення

1) Малюнковий диктант

На дошці — малюнки. З іншої сторони малюнків написані слова.

— Розташуйте малюнки та слова, що є їхньою назвою, в алфавітному порядку. Запишіть слова.

Малюнки: килим, парасолька, жайворонок, дитина, лисиця.

Перевіряючи завдання, слід перевернути малюнки. Учні перевіряють, чи правильно вони написали це слово.

2) Доведіть, що ви знаєте українську абетку. Назвіть, які букви пропущені в абетці. (*Запис на дошці.*)

а б в г . . д . . є ж з і ї к л м н . . п р с . . у ф х ц . . ш щ . . ю я

— Запишіть їх і зачитайте. (*г, е, и, і, о, т, ч, в*)

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні ми будемо вправлятися у розташуванні слів за абеткою, ознайомимося з орфографічним словником, вчитимемося користуватися ним — швидко знаходити необхідні слова.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

Розглядання різних словників (*орфографічні, тлумачні, фразеологічні, будови слів та ін.*).

— Словник — це зібрання слів, розміщених в алфавітному порядку, з поясненням, тлумаченням чи перекладом іншою мовою. У перекладі з латини словник означає «колекція слів». Словники можуть бути об'ємними або зовсім маленькими, кишеньковими.

Якими б не були словники, інформація в них розташовується строго в алфавітному порядку!

У кожного учня на парті — орфографічний словник.

— Розгляньте орфографічний словник для початкових класів. Зверніть увагу, що слова в ньому розміщені за абеткою і до уваги береться не тільки перша буква, а й усі наступні.

2 Первинне закріплення

1) Знайдіть у словнику слова, які називають предмети і відповідають на питання *що?*.

2) Гра «Алфавітний ланцюжок».

Кожен учень називає за буквою абетки слово із орфографічного словника.

» Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Словникова робота

1) Вставте у словах пропущені букви, перевірте їх написання за орфографічним словником.

Г_рой, дят_л, м_даль, кал_ндар, н_діля, л_мон, ч_рвоний, яс_н.

— Запишіть перші шість слів в алфавітному порядку.

2) Вставте пропущені букви. Запишіть слова.

Б тьк вщ нв дм дьж йв р н кп н д л к

— Назвіть послідовно звуки і букви в утворених словах.

2 Гра «Пошук»

Учням пропонують попрацювати зі словником і знайти в ньому слова, які містять 2–3 однакові букви. Діти знаходять такі слова і записують, наприклад: *барабан, молоко, бурундук, акуратний* тощо.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Де використовується знання абетки?

— Чи допомагало вам знання абетки у виконанні завдань?

— Про що нове ви дізналися на уроці?

— Що найбільше сподобалося на уроці?

Урок 74

Тема. Склад. Вимовляння слів, «розтягуючи» їх по складах (ба-бу-ся)

Мета: поглиблювати знання учнів про склади як частини слова, на які воно ділиться при вимові; формувати вміння ділити дво-трискладові слова на склади; розвивати вміння встановлювати кількість складів у слові за кількістю голосних; виховувати любов до рідної мови, культуру мовлення.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Починаємо урок,
 Бо почули ми дзвінок.
 Він за парти кличе нас.
 До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань

1 Зоровий диктант

Чи нарвали ви м'яти у лузі?
 Ніч спустилася на землю.
 Сувої хмар заслали небо.
 Юрчик швидко вивчив вірш.
 Зяблик вилетів із гнізда.

2 Хвилинка каліграфії

Іі ії із під між ці різ іч ім Ів
Їній ірис і іріс індік ім'я
Шість, сім, вісім — числа.

— Назвіть послідовно звуки і букви у словах *іній* та *ім'я*. Порівняйте кількість букв і звуків.

— Доберіть до цих слів назви ознак.

— Які букви можна дописати у словах *іріс* та *індік*, щоб утворилися нові слова?

3 Вправи на повторення

— Уважно прочитайте, що написано на дошці. Розділіть написане на 2 групи.

Вітер, ша, Ні, дме, ти, Та, сильний

— Що ви віднесли до першої групи? (*Вітер, дме, сильний*)

— Як можна назвати те, що ви віднесли до першої групи? (*Слова*)

— Доведіть, що це слова. (*Вони мають зміст.*)

— Що ви віднесли до другої групи? (*ша, Та, ти, Ні*)

— Як називається те, що ви віднесли до другої групи? (*Склад*)

— Чим відрізняється склад від слова? (*Слово щось означає, а склади нічого не означають.*)

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Тема нашого уроку «Склад». Ми будемо ділити дво-три-складові слова на склади, встановлювати кількість складів у слові.

IV. Сприймання й повідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

— Що можна скласти зі складів? (*Слова*)

— З яких складів можна скласти слово. (*Ти, ша*)

— Запишіть це слово і поділіть на склади. (*Ти-ша*)

— Доповніть інші склади до слів. (*Ніна, Таня*)

— Чому зі складами *Ні, Та* ви утворили імена? (*Склади написані з великої букви — отримали імена.*)

— Запишіть ці слова і поділіть на склади.

— Отже, що таке склад? (*Склад — частина слова.*)

Учитель може дати пораду, як легше розділити слово на склади:

— Уявіть собі, що вам потрібно дуже голосно і повільно прокрити слово, щоб воно було чути далеко. Наприклад, вам потрібно назвати ім'я переможця у змаганні. Як ви тоді вимовите імена: *Марина, Саша, Наташа*? (*Діти вимовляють імена, скандуючи.*)

— Згадайте, коли люди можуть вимовляти слова по складах.

— Чи можна, прочитавши слово, відразу визначити, скільки в ньому складів? Від чого це залежить?

— Як дізнатися, скільки в слові складів? (*Потрібно знати, скільки в слові голосних звуків.*)

Висновок. Скільки в слові голосних, стільки і складів.

2 Первинне закріплення

►► Гра-змагання (по рядах)

Завдання написані на аркушах. Перемагає команда, яка правильніше і швидше поділить слова на склади.

Сова	звірі	гриби
фабрика	каструля	капуста
млинці	зерно	гумка
будова	закладка	іриска
качка	копійка	волошка
картина	лавка	рибалка

Підбиття підсумків.

►► Фізкультхвилинка

— Почуєте слово з одного складу — підстрибніть, з двох складів — присядьте.

Кущ, сорт, слово, лист, риби, звірі, міст, півень, марка, кріт, дощ.

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

►► Завдання 1

Виписати слова у 3 стовпчики: у перший — односкладові, у другий — двоскладові, у третій — трискладові.

Кит, сокира, міст, олівець, автобус, рак, пилка, склянка, голуби, горобець, тигр, кінь, рама, кулі, барабан, сова, стіл, кури, папуга, слон, ластівка.

» Завдання 2

Записати слова в зошит, відновивши правильний порядок складів.

РО-СО-КА, БА-СО-КА, ШЕ-КО-НЯ, КО-ВА-РО, ЦЕ-ЦУ-НЯ,
СЯ-РО-ПО, ЧА-КУР, ЦЯ-ВІВ.

» Завдання 3

Робота в групах

1) Підкреслити слова, у яких тільки два склади.

Павук, заєць, веселка, лісник, дорога, букварі, бабка, конвалії,
бесіда, учні, огорожа, баян.

2) «Розсіпанки».

Розставити слова по місцях і записати отримані речення.

1-ша група:

а) Там, густо, ялиночки, молоді, зеленіли.

б) В, золотисті, світилися, берізках, іскорки.

2-га група:

а) Дівчатка, через, йшли, ліс.

б) лісі, було, і, тихо, В, нарядно.

— У записаних реченнях поділіть слова на склади.

— Чи усі слова змогли розділити рисою на склади? (Ні)

— Чому? (Відповіді учнів.)

— Правильно, слова *там, йшли, ліс* розділяти не треба, адже в них тільки один склад.

Висновок. Якщо слово складається з одного складу, то його не можна розділити на склади.

3) Прочитайте слова, розподіліть їх в алфавітному порядку, в цьому самому порядку запишіть номери цих слів у зошиті.

1-ша група:

1) пенал; 2) буквар; 3) книга; 4) лінійка; 5) учень.

Запис у зошитах: 2, 3, 4, 1, 5.

2-га група:

1) олівець; 2) портфель; 3) ножиці; 4) азбука; 5) щоденник.

Запис у зошитах: 4, 3, 1, 2, 5.

— Яке слово «зайве» у кожній групі слів? Чому? (За кількістю складів)

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Що таке склад?

— Як дізнатися, скільки в слові складів? Наведіть приклади.

— Скільки складів може бути в слові? Наведіть приклади.

— У слові є приголосні й один голосний. Скільки в слові складів?

— У слові 3 приголосних і 3 голосних. На скільки складів можна розділити це слово?

— У слові *кіт* 3 звуки і в слові *няв* 3 звуки. Чи однакова кількість складів у цих словах? Поясніть, чому.

Урок 75

Тема. Перенос частин слів з рядка на рядок по складах

Мета: поглиблювати знання учнів про перенос слів; формувати вміння не розривати злиття приголосного з голосним при перенесенні частини слова з рядка на рядок; розвивати мовлення, логічне мислення учнів; виховувати культуру письма.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Починаємо урок,
 Бо почули ми дзвінок.
 Він за парти кличе нас.
 До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

Її Їх із їв їс їм аї їж Їж їд
Їжак країна Київ Україна
Їж та хвали, що б не дали.

- Визначити кількість складів у кожному слові.
- Назвати послідовно звуки і букви у слові *їжак*.
- Чому деякі слова написані з великої букви?
- Як ви розумієте зміст прислів'я?

2 Вправи на повторення

1) Гра «Злови слово».

— Зловіть слово з двох складів. Скільки слів із двох складів у цьому вірші?

По діброві вітер вие,
 Гуляє по полю,
 Край дороги гне тополю
 До самого долу.

- а) 3 слова;
- б) 4 слова;

в) 5 слів;

г) 2 слова.

— Що називається складом?

— Від чого залежить кількість складів у слові?

2) Поділіть слова на склади і знайдіть «зайве» слово в кожному рядку (*усно*).

Гуска, курка, півень, гусеня, качка, зяблик. (*Гусеня*)

Ромашка, волошка, троянда, лілея, мак. (*Мак*)

Коза, кінь, свиня, кицька, вівця. (*Кінь*)

Березень, квітень, травень, червень, липень. (*Березень*)

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Чи погоджуєтесь ви з думкою: якщо я умію ділити слова на склади, то зумію правильно перенести слово з рядка на рядок?

— Чи потрібно знати ще якісь правила?

— На ці питання ми знайдемо відповідь на уроці.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

— Під час письма часто доводиться частину слова переносити на наступний рядок.

— Давайте порівняємо слова *каша*, *смак*, *їжак* і *знаю*.

— Скільки букв у цих словах?

— Скільки в них складів?

— Як їх можна перенести? *Ка-ша*, а слова *смак*, *їжак* і *знаю* переносити не можна, тому що у слові *смак* один склад, а у словах *їжак* і *знаю* не можна залишати на рядку або переносити на інший рядок одну букву. Для переносу слів потрібно не лише вміти ділити слово на склади, але й знати особливі правила.

Запам'ятай! Частини слів з рядка на рядок переносяться складами: *сні-жин-ка*, *зи-ма*.

Склад з однієї букви не залишається в рядку і не переноситься: *яли-на*, *за-вія*.

Односкладові слова не поділяються для переносу.

2 Первинне закріплення

► Робота в парах

— Поміркуйте, які з поданих слів можна переносити. Запишіть їх, поділяючи рисками для переносу.

Калина, ялина, гаї, край, малюю, звук, озеро, вуж, джміль, газета, поїзд, лілеї.

— Чому решта слів для переносу не діляться?

» Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Гра «Шаради складів»

Учитель називає слова, вказує, які склади цих слів треба взяти, щоб утворити нове слово. Наприклад: треба взяти другий склад слова *сама*, і перший — слова *лоша*, щоб утворилося слово *мало*.

- 1) Перший склад слова *бетон*, другий — слова *вересень* і другий — слова *ваза* (*береза*).
- 2) Перші склади слів *черепаха*, *редиска*, *вигін*, *кипіти* (*черевики*).
- 3) Перший склад слова *помідор*, перший і другий — слова *неділя* і другий — слова *кілок* (*понеділок*).

— Запишіть утворені слова, поділяючи їх рисками для переносу.

2 Гра «Спільна частина»

— Знайдіть спільне закінчення слів.

Карт(...), маш(...), кал(...)

Відповідь: ина.

Гороб(...), гле(...), паль(...)

Відповідь: чик.

Сер(...), вікон(...), сон(...)

Відповідь: це.

— Яке з цих закінчень не є складом? (*ина*)

— Чому? (*Розірвали злиття приголосного з голосним.*)

— Запишіть слова першого рядка, поділяючи їх рисками для переносу.

3 Складання тексту

— Переставте речення так, щоб утворився текст. Запишіть його.

- 1) На зупинці до автобусу зайшла старенька бабуся.
- 2) Бабуся подякувала Ігореві й сіла.
- 3) Хлопчик схопився з місця.
- 4) Ігор з мамою їхали автобусом.

— Слова першого речення поділіть на склади.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Чи погоджуєтесь ви із думкою: якщо я вмю ділити слова на склади, то зумію правильно перенести слово з рядка на рядок?

— Які правила переносу слів ми сьогодні повторили? Наведіть приклади.

— Які слова не можна переносити по складах? Наведіть приклади.

Урок 76

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Удосконалення тексту із часто повторюваними словами

Мета: учити учнів удосконалювати текст із часто повторюваними словами; формувати вміння замінювати слова близькими за значенням; розвивати мовлення учнів, збагачувати лексичний словник; вчити відчувати багатство мови.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Нам урок уже давно
Час розпочинати.
Будемо знов мовлення
Наше розвивати.

II. Актуалізація знань та чуттєвого досвіду учнів

► Робота над текстом

ЗАЙЧИК

У лісі ми побачили зайчика. Зайчик сидів під кущиком. У зайчика куций хвіст і довгі вуха. Зайчик побачив нас і побіг. Тільки ми зайчика й бачили.

— Які недоліки є у цьому тексті?

III. Визначення теми і задач уроку

— Сьогодні на уроці ми будемо вчитися знаходити в тексті слова, які часто повторюються, і замінювати їх іншими словами, які близькі за значенням, або словами, що використовуються замість повторюваних слів.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

► Завдання 1

— Серед поданих слів підкресліть ті, які використовуються в текстах замість інших слів, щоб їх не повторювати.

Джерело, воно, стрімкий, він, вона, бігти, цей, ця, линули, вони, це, гриби, веселий, ці, нею, ми, у нього, на небі, ти, у них.

— Назвіть слова, які ви підкреслили. (*Воно, він, вона, цей, ця, вони, це, ці, нею, ми, у нього, ти, у них*)

► Завдання 2

— Прочитайте текст.

ЗАЙЧИК

У лісі ми побачили зайчика. Зайчик сидів під кущиком. У зайчика куций хвіст і довгі вуха. Зайчик побачив нас і побіг. Тільки ми зайчика й бачили.

— Яке слово повторюється часто? (*Зайчик*)

— Це слово можна замінити так: друге речення: зайчик — він; третє речення: у зайчика — у нього; четверте речення: зайчик — звірятко; п'яте речення: зайчика — його.

— Замініть слова і прочитайте відредагований текст.

► Завдання 3

— Прочитайте текст.

БІЛЧИНА КОМОРА

Був кінець літа. Маленька білочка готувалася до зими. У дуплі дерева білочка влаштувала комору. Білочка увесь день носила в дупло горіхи. Великий запас харчів зробила білочка на зиму.

— Зверніть увагу: у тексті часто повторюється слово *білочка*.

— Це слово можна замінити так: третє речення: *білочка* — *вона*; четверте речення: *білочка* — *трудівниця*.

— Замініть слова і прочитайте відредагований текст.

► Фізкультхвилинка

V. Осмислення й узагальнення знань

1 Самостійна робота

— Прочитайте текст.

ДРУЖБА

Івась та Василько — нерозлучні друзі. Друзі разом навчаються у школі, читають книжки. Друзі добре вчаться.

— Замініть виділені слова, використовуючи такі: вони, хлоп'ята.

2 Перевірка роботи

Ураховується зміст і граматична правильність побудови речень.

Двоє–троє учнів читають удосконалені тексти. Решта учнів висловлюють свої думки щодо текстів.

3 Робота в парах. Гра «Коректор»

Учні обмінюються зошитами, читають роботи, дають поради одне одному.

VI. Підсумок уроку

— Чого ви навчилися на уроці?

— Як можна удосконалити текст?

VII. Домашнє завдання

— Спишіть запитання.

Які дарунки приносить весна?

— Складіть відповідь-текст з трьох речень. Запишіть. Перевірте. Удоскональте свій текст.

Урок 77

Тема. Правила переносу слів зі збігом двох і кількох приголосних звуків

Мета: учити учнів застосовувати правило переносу слів зі збігом приголосних (*шап-ка, ша-пка*); закріплювати вміння визначати кількість складів і переносити слова з рядка на рядок; збагачувати лексичний запас учнів; виховувати любов до українського слова.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Учитель

Добрий день, другий клас!
Дуже рада бачить вас!

Учні

На урок прийшли ми знову
І навчатися готові!

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

Кк ка ук кк ку Кл Кв ск кі ке

Календар кїлим кватїрка

Ходить квочка коло кілочка.

— Визначте кількість складів у словах.

— Доберіть до слів назви ознак.

— Поділіть слова в реченні на склади.

2 Вправи на повторення

1) Гра «Чарівні слова».

— Складіть слова за зразком.

а) пани (*сани*) сапа

пальто (____) рама

б) пожежа (*поле*) левеня

вагон (____) таксі

в) крапка (*крапля*) галявина

мисливець (____) наказав

г) сирота (*сирник*) сінник
мило (_____) ніша.

— Поділіть утворені слова на склади.

2) Гра «Зачаровані слова».

Учитель показує «зачаровані» слова, в кожне з яких вставлений зайвий склад. Треба «звільнити» слово від чар, прочитавши його правильно, без зайвого складу.

ЦУПОКОР, ПЕРАЧИВО, ХАДУЛВА, ЦУСУКЕРКИ, ГРУКРИШІ, КАБРИКАО, ПАТУСТИЛА, БУБГРОЛИКИ, ПИНОРІЖКИ, ГОРІБРИХИ.

— Усно поділіть утворені слова на склади для переносу.

— Які слова викликають у вас труднощі? (*Халва, цукерки, пастила, бублики, пиріжки*)

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми вчитимемося ділити для переносу слова зі збігом приголосних, закріплюватимемо вміння визначати кількість складів і переносити слова з рядка на рядок.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

— Є багато слів, де приголосні звуки збігаються, наприклад: халва, цукерки, черствий.

Такі слова можна переносити по-різному:

ха-лва, хал-ва;

цу-керки, цуке-рки, цукер-ки;

че-рствий, чер-ствий, черст-вий.

Не можна переносити так, щоб розривалося сполучення приголосного з голосним (*злиття*). Наприклад, не можна переносити: *цук-ерки, зим-онька*. Тут розірвано злиття *ке, мо*.

Не можна розривати буквосполучення *дж, дз*, якщо вони позначають один звук: *гу-дзик, хо-джу*.

2 Первинне закріплення

1) Прочитайте слова. Як можна по-різному перенести ці слова? Запишіть.

Пастила, бублики, пиріжки.

2) Запишіть слова, поділяючи їх для переносу.

Зебра, мавпа, листок, дерево, лев, коза, слон, лісок, сиджу.

►► Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Робота над віршем

— Прочитайте вірш уголос. Перепишіть його. Поділіть слова (*дужечками знизу*) на склади.

Бавляться біля нори
бобренята і бобри.
Бубонить бобер до білки:
— Бобреня боїться бджілки!

— Запишіть звукову модель слова *бобер*.

2 Робота в парах. Гра «Шифрувальники»

— Запишіть слова. Поділіть слова на склади, поставте наголос.

РБЕБО
МІДЬДЕВ

КАЛБІ
КАЛДЖІВ

КВВО

— Про яких тварин не згадується у попередньому вірші?

3 Робота в групах. Творча робота

— Зі слів кожного рядка складіть і запишіть речення.

Маленького, в, знайшли, козлика, лісі, діти.

Годували, його, вони, спочатку, молоком.

На, городі, потім, пасли.

Грався, він, з, і, бігав, дітьми.

— Назвіть слова зі збігом приголосних. Як їх можна перенести?

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Які правила переносу слів ми сьогодні повторили?

— Які слова не можна переносити по складах? Наведіть приклади.

— Як треба ділити для переносу з рядка на рядок слова зі збігом приголосних? Наведіть приклади.

Урок 78

Тема. Правила переносу частин слів з літерами *й* та *ь* у середині слів

Мета: учити учнів не відривати при переносі літери *ь*, *й* від попередньої літери; закріплювати вміння визначати кількість складів і переносити слова з рядка на рядок; збагачувати лексичний запас учнів; виховувати любов до тварин.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Актуалізація опорних знань**1 Зоровий диктант**

Весело дзюрчить джерело.
Біжить по вулиці струмок.
Хлоп'ята годують голубів.
В небі жайворонки в'ються.

2 Хвилинка каліграфії

*Йй йо ій ай уй йой ей їн Йо їк
Сойка чайка Йбсип їній
Прикрашай, шануй свій край!*

- Записати звукові моделі до слів *сойка*, *їній*.
- Чи знаєте ви, як перенести слова *сойка* і *чайка*?
- Як ви розумієте зміст речення?
- Що воно виражає?
- Чому в кінці цього речення стоїть знак оклику?

3 Вправи на повторення

- 1) Вставте пропущені букви «й» або «ї» і запишіть слова.
Тві_, тво_, за_шов, за_хав, _шов, га_ка, га_вка.
— Які з цих слів можна перенести? Розкажіть, як.
- 2) Випишіть слова, у яких кількість звуків менша, ніж кількість букв.
Лялька, пенал, бульбашки, квіти, мальви, дим.
— Як можна перенести ці слова?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми вивчимо правила переносу частин слів з літерами *й* та *ь* у середині слів.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу**1 Пояснення вчителя**

— Відгадайте загадку. Запишіть звукову модель слова-відгадки.

Пара довгих вушок,
Сіренький козушок,
Скорий побігайчик,
А зоветься... (зайчик).

— Як поділити це слово для переносу?

— Запам'ятайте правило: при переносі слів літери *й*, *ь* не можна відривати від попередньої літери. Переносьте так: *зай-чик*, *тюль-пан*, або *тю-льпан*.

— Як же перенести слова: *сойка*, *чайка*, *лялька*, *бульбашки*, *мальви*?

2 Первинне закріплення

» Робота в парах

— Запишіть слова, поділяючи їх для переносу.

Альбом, письмо, пальто, майка, чайка, чайник, чай.

— Яке слово не можна поділити для переносу?

» Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Вибіркове списування

— Випишіть слова, які не переносяться. Поміркуйте, чому ці слова не можна перенести.

Сіль, гай, сойка, опеньки, лось, рись, синька.

2 Прочитайте скоромовку. Перепишіть. Поділіть слова (дужечками знизу) на склади

Лиска лащить лисеня, а лосиха лосеня.

Лев ласкаво лапою левенятко ляпає.

3 Робота в групах

— Опишіть зайчика за планом, використовуючи опорні слова.

- 1) Яка це тварина?
- 2) Де живе?
- 3) Яка в нього шубка?
- 4) Які вушка?
- 5) Які очі?
- 6) Який хвостик?

Опорні слова: сіренька, м'якенька шубка; вушка довгенькі; очі великі, розкосі; хвостик короткий, куций; передні ніжки коротші, а задні довші.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

- Що вчилися робити на сьогоднішньому уроці?
- Які правила переносу слів ми сьогодні повторили? Наведіть приклади.
- Які слова не можна переносити по складах?

Урок 79

Тема. Голосні звуки [а], [о], [у], [и], [і], [е]. Спостереження за роботою мовленнєвих органів під час промовляння голосних звуків

Мета: учити учнів спостерігати за роботою мовленнєвих органів під час промовляння голосних звуків, впізнавати голосні звуки на слух та за вимовною ознакою (*відсутність перешкоди на шляху видихуваного повітря*), перелічувати їх; розвивати зв'язне мовлення; виховувати любов до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Нам урок уже давно
Час розпочинати.
Будемо знов мовлення
Наше розвивати.

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

*Л л е л а л лю ли ля в л Ле Лю іл
Лелéка лінійка ля́лька*

Пилип біля липи очима глипа.

- Поділіть для переносу слова: *лелека, лінійка, лялька*.
- Доберіть до слова *глипа* близьке за значенням.
- Скільки разів буква *и* зустрічається у скоромовці?

2 Словникова робота

- Вставте букви, запишіть словникові слова.

Д к т н т з в д н н в в т р к ч т н н

- Які букви вставили?
- Які звуки вони позначають?

III. Повідомлення теми і мети уроку

- Сьогодні ми повторимо те, що ви знаєте про голосні звуки, будемо впізнавати голосні звуки.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

► Робота за таблицею

З В У К И вимовляємо і чуємо	Б У К В И бачимо, читаємо, пишемо
---------------------------------	--------------------------------------

ГОЛОСНІ ПРИГОЛОСНІ

Учу я звуки голосні —
Чому так весело мені?
Бо вчу я звуки голосні.
Їх рівно шість. Я всі назву:
А, І та Е, О, И та У.

І. Січовик

— Вимовте голосні звуки.

— За допомогою чого утворюються голосні звуки?

— Як проходить повітря через ротову порожнину під час промовляння голосних звуків?

— Голосні звуки — звуки, які утворюються тільки за допомогою голосу. При вимові голосних звуків повітря вільно виходить через ротову порожнину, не зустрічаючи перешкод.

Голосних звуків у нашій мові 6. [] — скобочки-коробочки, у яких ховаються звуки.

Голосні звуки: [а] [о] [у] [е] [и] [і].

2 Первинне закріплення

— Послухайте звуки. Чи однаково вони вимовляються? Вимовте подані звуки. Під час вимови яких звуків повітря проходить вільно через ротову порожнину? Як називаються ці звуки?

[с], [а], [о], [к], [у], [м], [л], [и], [е], [р], [дз], [н], [в].

— Доберіть кілька слів з цими звуками. Що означають ці слова, на які питання відповідають?

► Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Вимовляй правильно!

— Прочитайте скоромовки, правильно вимовляючи голосні звуки.

- Наша Міла рук не мила,
за сніданок вранці сіла.

Загукали дітки хором:
 — З милом рук не мити — сором!
 — Та не бійся, мила Міло,
 тільки руки вимий з милом.

- Заіскрились в лузі роси.
 Заспівали в росах коси,
 і синочкові не спитья,
 коли в тата косовиця.

Л. Куліш-Зіньків

2 Робота в парах

— Випишіть зі скоромовок по п'ять слів у два стовпчика: у перший — двоскладові слова, а в другий — трискладові.

Зробіть висновок, доповнивши речення.

У слові стільки складів,....

3 Робота над віршем

— Прочитайте вірш уголос.

Один осел в гніздо осине
 оберемок сіна кинув.
 От okazія була —
 осі жалили осла!

— Який звук найчастіше зустрічався?

— Який він — голосний чи приголосний?

— Якою буквою він позначається?

— Випишіть з вірша 3 слова, у яких є буква *о*. Підкресліть у цих словах букви, що позначають голосні звуки.

4 Гра «Добери слова»

— До кожного з поданих слів доберіть такі, що відрізняються лише голосним звуком.

Зразок. Слава — слива.

Булка — ... (*білка*)

дим — ... (*дім*)

крук — ... (*крик*)

бак — ... (*бік*)

сила — ... (*сіла*)

нірка — ... (*нирка*)

лис — ... (*ліс*)

лук — ... (*лак*)

лад — ... (*лід*)

мир — ... (*мур*)

— Запишіть слова, підкресліть букви, якими вони різняться. До слова *дим* доберіть спільнокореневі слова — назву ознаки та назву дії.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

- Продовжте речення:
- Звуки ми... (*вимовляємо, чуємо*).
- Букви ми... (*бачимо, читаємо, пишемо*).
- Скільки букв в українській абетці? (33)
- Як розподіляються всі звуки української абетки? (*На голосні і приголосні*)
- Скільки голосних звуків в українській мові? (6)
- Як визначити кількість складів у слові?

Урок 80

Тема. Букви, що позначають голосні звуки

Мета: учити учнів перелічувати голосні звуки і називати букви на їх позначення; розвивати логічне мислення; збагачувати мовлення; формувати вміння висловлювати свої думки; виховувати уважність.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

*Нн на ну ні ен Но Не ин ун он
Неділя новій насіння*

Народитися в сорочці — бути щасливим.

- Вимовте голосні звуки у складах.
- Вимовте голосні звуки у словах.
- Який голосний звук найчастіше вживається у сталому звороті?

2 Словникова робота

Горизонт — 1) частина земної поверхні, яку можна бачити на відкритій місцевості; видноколо; 2) видима межа між землею і небом, обрій, виднокруг, виднокрай; 3) частина неба, яка ніби схиляється до землі; небосхил, кругозір, (*приляга до землі*) крайнебо, небосхил, небокрай.

— Запишіть слова: *горизонт, обрій, виднокруг*. Складіть речення з одним зі слів.

3 Вправи на повторення

1) Прочитайте акровірш. Запишіть слово-відгадку.

Стовпами кожен його ноги називає,
Ламається усе, на що нога ступає.
Охоче ця тварина людям допомагає.
Ношу хоботом великим підіймає.

— Запишіть звукову модель слова-відгадки.

2) Робота в групах.

— Складіть опис слона за планом та опорними словами.

1. Яка це тварина?
2. Якого кольору в нього шерсть?
3. Які вуха?
4. Що є в нього особливого?
5. Які ноги?
6. Які очі?
7. Корисна ця тварина чи ні? Чим?

Слова для довідки: велика, сіра, схожі на величезне листя, довгий хобот, як стовпи; маленькі, але добрі-добрі.

3) Поділіть слова для переносу. Назвіть голосні звуки.

Пенал, жолудь, журавель, олень.

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Тема нашого уроку «Букви, що позначають голосні звуки».

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

— Скільки голосних звуків в українській мові?

— В українській мові шість голосних звуків. Вони позначаються на письмі десятьма буквами.

Звуки: [а] [о] [у] [е] [и] [і] — 6

∧ | ∧ | ∧ | ∧

Букви: а я о у ю е є и і ї — 10

2 Первинне закріплення

— Доберіть 10 слів, у яких зустрічаються всі 10 букв, що позначають на письмі голосні звуки. Запишіть їх, підкреслюючи ці літери.

» Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Гра «За абеткою»

— Запишіть слова в алфавітному порядку. Підкресліть букви, що позначають голосні звуки.

Олень, дідусь, театр, льон, вуж, метро, диван.

2 Робота в парах

1) Гра «Розгубилися склади».

— Запишіть утворені слова. Підкресліть букви, що позначають голосні звуки.

вед	си	ли	ця
ве		мідь	
ву		сло	

2) Гра «Шифрувальник».

— Розшифруйте слова і запишіть їх. Назвіть одним словом. Підкресліть букви, що позначають голосні звуки.

ПАВМА	КАБІЛ	СУКБОР
КАЛАСТІВ	ЛЕКАЛЕ	РОКАСО

3 Списування з граматичним завданням

— Перепишіть речення. Підкресліть букви, що позначають голосні звуки.

Збудувала хатку, піч і поличку.
Запрошу я в гості хитру лисичку.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

- Як розподіляються всі звуки української мови?
- Скільки голосних звуків є в українській мові? Назвіть їх.
- Скількома буквами вони позначаються на письмі? Назвіть їх.

Урок 81

Тема. Наголос

Мета: учити учнів вимовляти слова таким чином, щоб чітко було чути наголошений звук (*не розтягуючи слово по складах*); розвивати пам'ять та увагу; виховувати любов до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Починаємо урок,
 Бо почули ми дзвінок.
 Він за парти кличе нас.
 До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань**1 Хвилинка каліграфії**

Оо ой йо ом ор ов он Ол Ом ох
Озна́ка, о́лень, оліве́ць
Ой, яка чудова українська мова!

- Поділіть слова на склади для переносу.
- Запишіть звукову модель слова *олень*.
- Чому в кінці речення стоїть знак оклику?
- Назвіть послідовно звуки і букви у слові *яка*.

2 Словникова робота

— Прочитати слова. Які голосні пропущено? Запишіть слова. Підкресліть букви, що позначають голосні звуки.

ч тв р м д ль г р й ш ф р

- Скільки складів у кожному слові?
- Який склад у кожному слові наголошений? Як його розпізнати?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Тема нашого уроку — «Наголос».

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу**1 Пояснення вчителя**

— Наголос — це виділення одного зі складів за допомогою посилення голосу.

У слові один склад вимовляється з більшою силою голосу. Цей склад називається наголошеним. Решта складів у слові — ненаголошені.

На письмі наголос позначається так: *на́ голос*.

2 Первинне закріплення

- 1) Прочитайте луною за вчителем, виділяючи голосом наголошений склад в таких словах: *кішка, собака, папуга, рибка*.

2) Прочитайте слова кожної групи, виділяючи голосом наголошений голосний.

Ліс, лісовий, лісник, лісок. Липень, липа, липовий, липка.
Вода, водичка, водяний, водний.

— Як називаються слова кожної групи?

► Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Вибіркове списування

— Прочитайте вірш уголос.

Вовк *ведмедя* розбудив:
Вже весна, вставай, іди!
Виліз *велетень* з барлога —
Вовк *втікає* в ліс від нього.

— Випишіть виділені слова. Поставте знак наголосу.

2 Гра «За абеткою»

— Запишіть слова в алфавітному порядку. Поставте наголос.

Малина, абрикос, трава, сидить, росте, сонце.

3 Робота в групах

— Зі слів кожного рядка складіть речення і запишіть. Над словами поставте наголос.

- 1) ліс, у, весна, прийшла;
- 2) одяглися, у, дерева, вбрання, зелене;
- 3) над, бджоли, гудуть, квітами.

4 Робота в парах

— Прочитайте акровірш. Запишіть слово-відгадку. Поставте наголос. Запишіть звукову модель слова.

Віє, віє, повіває
І всюди він гуляє.
То холодний, то колючий,
Енергійний, хоч куди!
Раді йому вітряки.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

- Що таке наголос?
- Який склад називається наголошеним?
- Чи може бути в слові два наголошені склади?
- Як називаються склади, на які не падає наголос?

Урок 82

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Редагування текстів

Мета: учити учнів бачити в тексті недоліки (*повтори*) і виправляти їх; розвивати увагу, мислення, мовлення, пам'ять; виховувати любов і бережливе ставлення до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Нам урок уже давно
Час розпочинати.
Будемо знов мовлення
Наше розвивати.

II. Актуалізація знань та чуттєвого досвіду учнів

— Прослухайте текст.

СИНІЧКА

Узимку прилетіла синичка до вікна. Синичка змерзла і шукала затишку. Діти відчинили синичці квартиру. Синичка влетіла в хату. Діти годували синичку.

- Про кого цей текст?
- Які недоліки ви побачили в ньому?

III. Визначення теми і задач уроку

— Сьогодні ми будемо вчитися вдосконалювати тексти.

IV. Застосування отриманих знань

1 Тренувальна вправа

— Спробуємо вдосконалити текст «Синичка».

СИНІЧКА

Узимку прилетіла синичка до вікна. Синичка змерзла і шукала затишку. Діти відчинили синичці квартиру. Синичка влетіла в хату. Діти годували синичку.

- Яке слово часто повторюється? (*Синичка*)
- Як виправити помилки? (*Відповіді учнів.*)
- Слово *синичка* можна замінити так: друге речення: *синичка* — вона; третє речення: *синичці* — їй; четверте речення: *синичка* — пташка.

— Прочитайте відредагований текст. Порівняйте його з поданим текстом.

2 Робота в парах

1) Прочитайте текст.

ЯЛИНКА

Наближався Новий рік. Тато купив велику ялинку. Прикрасили ялинку різними іграшками. На ялинці повісили і засвітили різноколірні лампочки. Діти веселилися, грали, співали.

— Замініть слова і прочитайте відредагований текст: третє речення: *ялинку* — *її*; четверте речення: *на ялинці* — *на ній*.

2) Прочитайте текст.

ДОПОМОГА ШКОЛЯРІВ

Бабуся Ганна живе одна. Ось уже два дні бабуся хвора. Дізналися про це школярі. Школярі відвідали бабусяю. Щодня по черзі приходили школярі доглядати хвору. Бабуся була дуже рада. Бабуся швидко видужала.

— Замініть слова і прочитайте текст. Поміркуйте, у яких реченнях використати ці слова.

Бабуся — *вона*; *школярі* — *вони*; *школярі* — *діти*.

3) Прочитайте текст. Удоскональте його. Що для цього треба зробити? Замініть слова, які повторюються. Скористайтеся довідкою.

НЕЗАБАРОМ ВЕСНА

Надворі сонячний день.

Діти вийшли у двір. Дітям весело. Діти граються м'ячем.

До дітей підбіг собака. Діти кинули йому м'яч. Собака вхопив м'яч і приніс дітям.

Слова для довідки: хлопчики і дівчатка, малята, дошкільнята, вони, усі, він, Бровко, їм.

4) Прочитайте текст. Поміркуйте, які помилки трапляються в його структурі. Відредагуйте. Запишіть.

ШПАКИ

Настала весна. Прилетіли шпаки. Ми почепили шпаківні. Шпаки наносили туди пуху і пір'я. Шпаки — корисні птахи. Шпаки їдять черв'яків і гусінь.

► Фізкультхвилинка

3 Самостійна робота

— Прочитайте текст. Удоскональте його. Що для цього треба зробити?

Моя сестра працює на фермі. До сестри часто приходять молодші брати. Брати роздають худобі корми.

На дошці записано план самостійної роботи.

План

- 1) Прочитати текст.
- 2) Підкреслити слова, які повторюються.
- 3) Дібрати слова, якими можна замінити ті, що часто повторюються.
- 4) Прочитати вдосконалений текст.
- 5) Записати вдосконалений текст.

Учитель з учнями читають план самостійної роботи. Учні самостійно записують удосконалений текст.

Удосконалений текст

Моя сестра працює на фермі. До неї часто приходять молодші брати. Малі помічники роздають худобі корми.

4 Перевірка роботи

Ураховується зміст і граматична правильність побудови речень. Двоє–трьох учнів читають удосконалені тексти. Решта учнів висловлюють свої думки щодо текстів.

5 Робота в парах. Гра «Коректор»

Учні обмінюються зошитами, читають роботи, дають поради одне одному.

V. Підсумок уроку

- Чого вас навчив цей урок?
- Як можна удосконалити текст?
- Як можна уникнути повторів одного й того самого слова?
- Які слова використовуються в текстах замість інших слів, щоб їх не повторювати?
- Давайте ще раз перевіримо свої вміння!

VI. Домашнє завдання

— Спишіть запитання.

Які стоять дерева взимку?

— Складіть відповідь-текст з трьох речень. Запишіть. Перевірте. Вдоскональте свій текст.

Урок 83

Тема. Вправлення у правильному вимовлянні слів, у яких припускаються помилок у наголосі (*список слів складається вчителем з урахуванням реальної мовленнєвої ситуації*)

Мета: учити учнів правильно наголошувати слова, передбачені програмою; розвивати навички вимовляти слова таким чином, щоб чітко було чути наголошений звук; виховувати культуру читання і письма.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Учитель

Добрий день, другий клас!
Дуже рада бачить вас!

Учні

На урок прийшли ми знову
І навчатися готові!

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

Зз за зб зе зл Зв уз оз ез яз

Загадка і загадка зозуля завдання

Зіна, Зоя, Захар — імена.

- Які ви знаєте імена, що починаються буквою З?
- Назвіть послідовно звуки і букви у слові *завдання*.
- Поділіть слова на склади для переносу.
- Назвіть у словах наголошені склади.

2 Словникова робота

» Гра «Знайди склад»

ве_сень	ву_ця	ди_на	ка_дар
по_ділок	по_ка	се_да	оз_ка
че_вики	чер_вий	чи_ння	у_тель
Бать_щина	жай_ронок	по_редині	чер_ний

- Запишіть будь-які 5 слів. Поставте наголос.
- Що необхідно словам, щоб вони правильно звучали?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні ми будемо вправлятися у правильному вимовлянні слів, під час якого можна припуститися помилок у наголосі.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя з елементами бесіди

- Як розпізнати наголошений склад?
- Скільки наголошених складів у слові?
- Голосний звук у наголошеному складі називається *наголошеним*. Голосний звук у ненаголошеному складі називається *ненаголошеним*.

Запишіть до таблиці трискладові слова з наголосом на другому складі і двоскладові слова з наголосом на останньому складі.

— Наголос може змінювати місце у слові, наприклад: *сім'я* — *сім'я*. Від цього змінюється значення слова. Треба вміти правильно наголошувати слова.

2 Первинне закріплення

- 1) Прочитайте слова парами. Як змінилося значення слів залежно від місця наголосу?

Замок — замо́к, доро́га — дорога́, на бе́резі — на березі, ла́пки — лапкі.

До першої пари слів доберіть назви ознак. Запишіть за зразком.
Зразок. Велика сім'я — дрібне сім'я.

- 2) Прочитайте, правильно наголошуючи слова.

Замок закрила я на замок,
Дощик пішов і замок змок.
В замок не втраплю, заржавів замок,
Бо він під дощиком замок.

» Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

» Завдання 1

Прочитати слова. Запам'ятати, як вони наголошуються.

- 1) Алфа́віт і алфа́віт, кілим, жа́йворонок, дя́тел, завда́ння, духмя́ний, чергові́й, поми́лка і по́милка.
- 2) Дочка́, украї́нський, старі́й, нові́й, одина́дцять, чотирна́дцять, дро́ва, сто́ляр.

— Списати спочатку слова, у яких наголошений перший склад, потім — другий, далі — третій. Підкреслити наголошені склади.

» Завдання 2

Записати у перший стовпчик трискладові слова з наголосом на другому складі, у другий стовпчик — двоскладові слова з наголосом на останньому складі.

Ознака, предмет, шофер, читання, виразний, ведмідь.

Озна́ка	предме́т
чита́ння	шофе́р
вира́зний	ведми́дь

► Завдання 3

Подані речення і словосполучення записати одним словом.
У записаних словах позначити наголоси.

- 1) Те, що сталося, трапилося. (*Віпадо́к*)
- 2) Дівчина, яка дружить з ким-небудь. (*Подо́руга*)
- 3) Шматки дерева для опалення. (*Дро́ва*)
- 4) Смужка паперу, яка закладається в книгу. (*Закла́дка*)
- 5) Рисочка між словами. (*Дефі́с*)
- 6) Водій автомашини. (*Шофе́р*)
- 7) Чітко, розбірливо, зрозуміло читати. (*Виразно́*)
- 8) Учень, який чергує. (*Чергові́й*)
- 9) Розмова двох осіб. (*Діало́г*)
- 10) Десять плюс чотири. (*Чотирна́дцять*)

► Завдання 4

Списати слова. Позначити наголос.

Листопад, завдання, читання, черговий, виразно, жайворонок, олень, понеділок, портфель, чотирнадцять, шофер.

Перевірити правильність виконання вправи за орфографічним словником.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

- Що нового дізналися на уроці?
- Яка роль наголосу в слові? Наведіть приклади.
- Прочитайте, правильно наголошуючи слова: *чита́ння, озна́ка, помилка, предме́т, середа, виразний, алфа́віт, шофер*.

Урок 84

Тема. Спостереження за словами з ненаголошеними голосними, в яких вимова не повністю відповідає написанню (*листи* — *лист*, *земля* — *землі*)

Мета: ознайомити учнів з літературною вимовою ненаголошених голосних звуків; формувати вміння щодо вимови голосних *e, u, o* в коренях слів; виховувати інтерес до усної народної творчості.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Актуалізація опорних знань**1 Хвилинка каліграфії**

Пп па пе Пр Пи оп сп ап пс шп
Папір парасолька подруга посередині
Проковтнути язика — мовчати.

— Доберіть до слова *папір* спільнокореневе слово, що називає ознаку предмета.

— Який корінь у цих словах?

— Складіть речення зі словосполученням *проковтнути язика*.

2 Зоровий диктант

Тече, біжить ріка стрімка.
У горобця короткий дзьоб.
Стежка біжить серед жита.
У Катрусі зелений олівець.
Розцвіли дзвіночки в лісі.

3 Вправи на повторення

— Змініть слова, розкриваючи дужки. Запишіть їх.

По (*водиця*), у (*криниця*), до (*чай*), посадила (*цибуля*), я (*грати*), я (*читати*).

— Підкресліть букву *ю*. Скільки звуків вона позначає в цих словах? Доведіть свою думку.

— Наведіть приклади слів, у яких буква *ю* позначає два звуки.

— Поставте над словами наголос. Усно поділіть слова для переносу.

— У яких словах є розбіжність між звуками і буквами? (*Криниця, посадила, цибуля*)

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми будемо спостерігати за словами з ненаголошеними голосними, у яких вимова не повністю відповідає написанню.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

— Прочитайте виразно вірш.

З-під землі біжить водичка,
Але це не озерце,
Не струмочок і не річка,
А цілюще джерельце.

О. Важеніна

— Запишіть у зошити слова *землі, озерце, джерельце*. Розставте наголоси.

— Вимовте наголошені звуки. Підкресліть букви, якими вони позначені.

— Як вимовляються голосні звуки в наголошених складах?

— Як вимовляються ненаголошені [е], [и]?

— В українській літературній вимові голосні під наголосом вимовляються завжди чітко, виразно. Плутаються ненаголошений [е] з [и], [и] з [е], написання яких створює складність. Ненаголошений звук [е] у вимові наближається до [и]: [зе^нмл'а], [се^нло]. Ненаголошений звук [и] у вимові наближається до [е]: [ли^ести], [чи^есло].

2 Первинне закріплення

— Прочитайте слова, правильно вимовляючи голосний звук *и* в ненаголошених складах.

в[е^н]рба

з[и^е]ма

ст[е^н]ши

ч[и^е]жі

з[е^н]мля

ч[и^е]сло

» Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

» Завдання 1

Прочитати вголос скоромовки, правильно вимовляючи голосні звуки. Які голосні у ненаголошених складах вимовляються чітко? Які — нечітко?

Босий хлопець
Сіно косить,
Роса росить
Ноги босі.

От Кіндрат, так Кіндрат!
Зуб зламав об мармелад!

Народна творчість

► Завдання 2

Прочитати текст. Дібрати до нього заголовок. (*Робота в парах*)

Перший місяць осені за календарем — вересень. Тихі, задумливі вересневі дні ще теплі, наче літні. Та подих осені вже відчутний у вечірній і нічній прохолоді. День народжується в осінньому серпанку, але поступово туман зникає, розсіюється. Піднімається сонечко й обігріває землю.

А. Волкова

Виписати з тексту три слова з наголошеним голосним у першому складі та три слова — у другому складі. Позначити наголос.

► Завдання 3

Прослухати уважно скоромовку.

Тигренятко з тигром-татом
Тренувалися стрибати.

Записати слова, у яких голосні у ненаголошених складах вимовляються нечітко. (*Тигренятко, тренувалися, стрибати*)

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Як вимовляються голосні звуки в наголошених складах? Наведіть приклади.

— Як вимовляються ненаголошені [е], [и]? Наведіть приклади.

Урок 85

Тема. Вимова слів з ненаголошеними звуками [е], [и]

Мета: учнів правильно вимовляти слова з ненаголошеними голосними [е], [и]; розвивати спостережливість, фонематичний слух; виховувати любов до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Учитель

Добрий день, другий клас!
Дуже рада бачить вас!

Учні

На урок прийшли ми знову
І навчатися готові!

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

Рр ра ру ор ри яр ур рв РоРя

Портфіль предмет криниця

Роман, Руслан, Родіон — імена.

- Яких звуків більше у словах — голосних чи приголосних?
- Як вимовляються голосні звуки в наголошених складах?
- Назвіть слова з ненаголошеними голосними, у яких вимова не повністю відповідає написанню.
- Складіть речення зі словами *Роман, Руслан, Родіон*.

2 Зоровий диктант

Нарешті Олексій забив гол.
 Вже летить пухнастий сніг.
 На долину спустився туман.
 Гайок привітно шелестить.
 Я люблю, як пахнуть матіоли.

3 Вправи на повторення

- Запишіть слово і його дію.

Білчєня	плаває
зайчєня	бавиться
лисєня	стрибає
листя	бігає
качєня	зелєніє

- Підкресліть букву *я*. Скільки звуків вона позначає? Чому?
- Наведіть приклади слів, у яких буква *я* позначає два звуки.
- У яких словах першого стовпчика вимова не повністю відповідає написанню? (*Лисєня, листя*)

III. Повідомлення теми і мети уроку

- Сьогодні на уроці ми будемо вчитися вимовляти слова з ненаголошеними звуками [e], [i].

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

— Уважно послушайте і скажіть, який голосний звук ви чуєте у першому складі таких слів: [ли^eсток], [зе^ирно], [зи^eма], [се^ило], [ве^исна]. (*Одні учні почули [e], інші — [i].*)

— Ще раз послушайте звучання цих слів і скажіть, як можна умовно записати кожне з них.

На дошці з'являється такий запис:

ли^eсток, зе^ирно, зи^eма, се^ило, ве^исна.

- Визначте в кожному слові наголошений склад.

— Де стоять звуки, у позначенні яких ми сумніваємось? (*Вони стоять у ненаголошених складах.*)

— Саме така вимова є правильною, адже українською ненаголошені голосні звуки [е], [и] тільки так і треба вимовляти — як середній звук між [е] та [и].

2 Первинне закріплення

— Вимовляй так!

с[е^и]ла
оз[е^и]ро
ст[е^и]пи
д[и^е]мок
ж[и^е]ття
л[и^е]сток

► Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

1 Гра «Спіймай слово з наголосом на другому складі»

Учитель читає слова: *зошит, село, плече, сестра, книжка, темний, димлять, життя, море, буряк, байка, герой, весна, зима.*

Учні плескають у долоні, коли почують слова з наголосом на другому складі.

Учитель записує слова на дошці. (*Село, плече, сестра, димлять, життя, герой, весна, зима*)

— Прочитайте і спишіть слова. Підкресліть ненаголошений голосний.

2 Гра «"Зайве" слово»

— Прочитайте слова. Знайдіть «зайве» слово.

Ялина, ящірка, язик, оленя, яструб. (*Учні можуть назвати слово «оленя», бо в цьому слові буква «я» позначає один звук; або слова «оленя», бо у цьому слові є ненаголошений [е].*)

3 Гра «Зміни слово»

— Змініть слова так, щоб наголос перейшов на перший склад.
Зразок: вода — (вóди).

Перó — ... (*пéра*), верба́ — ... (*вéрби*), пташкі́ — ... (*птáшка*).

— Складіть речення з одним зі слів.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Як вимовляються голосні звуки в наголошених складах? Наведіть приклади.

— Назвіть слова з ненаголошеними голосними, у яких вимова не повністю відповідає написанню.

Урок 86

Тема. Відпрацювання правильної вимови слів з ненаголошеними звуками [e], [и]

Мета: відпрацьовувати правильну вимову слів з ненаголошеними голосними *e, u*; закріплювати вміння учнів визначати наголошений склад у слові, знання про корінь слова; розвивати навички зв'язного мовлення; виховувати уважність, спостережливість.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Дзвоник всім нам дав наказ:
— До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

*Сс ес ст си ус сум Сус сло сі ос
Сóнце синóк середá*

Сидять на соснах снігурі.

— Назвіть голосні у словах *сонце, синок, середа*.

— Якими бувають голосні звуки?

— Назвіть наголошені склади у словах *сонце, синок, середа*.

— Доберіть споріднені слова до слова *сонце*. Визначте корінь.

— Поставте питання до кожного слова в реченні. Що вони означають?

2 Вправи на повторення

1) Прочитайте вірш.

Єнот навчав синка єнота:
— Є в лісі річка і болото,
Є мисливець — він полює,
Є лісник — він ліс пильнує.

— Який звук у ньому найчастіше вживається?

— Якою буквою він позначається?

— Запишіть звукову модель слова *єнот*.

— Скільки звуків позначає буква *є*? Доведіть свою думку.

2) Спишіть слова, поділяючи їх для переносу.

Євген, Євгенія, Європа, єнот, заєць, Єва, Єреван.

— Підкресліть букву *є*. Скільки звуків вона позначає?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми будемо відпрацьовувати правильну вимову слів з ненаголошеними [e] та [и] у корені слова.

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань

► Завдання 1

Доповнити речення.

- Наголошені звуки [е] та [и] вимовляються... (*чітко*).
- Ненаголошений звук [е] у вимові наближається до... (*[u]*).
Наприклад: озеиро, стеипи.
- Ненаголошений звук [и] у вимові наближається до... (*[e]*).
Наприклад: листок, жиеття.
— Отже, потренуємось правильно вимовляти ці звуки.

► Завдання 2

Знайти «зайві» слова.

Вода, село, пень, гора, кора.

Син, синок, синій, синівський.

Зерно, кити, стебло, весна, липа, листок.

Скласти речення з цими словами.

► Завдання 3

Прочитати і списати речення. Підкреслити слова з ненаголошеними *е* чи *и*.

ЛЮБІЙ МАМІ

Мамо, настала весна,
Квітне верба запашна,
Річка в долині синіє.
Мамо, настала весна.

► Завдання 4

Розставити правильно наголоси у словах потішки.

Бором брів бобер до брата
Борошна собі набрати,
Бо бобриха й бобренята
Будуть бублі виробляти.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

— Як вимовляти звуки [е], [и] в наголошеному складі? Наведіть приклади.

— Як вимовляти звук [е] у ненаголошеному складі? Наведіть приклади.

— Як вимовляти звук [и] у ненаголошеному складі? Наведіть приклади.

Урок 87

Тема. Перевірна робота. Мовна тема «Звуки і букви. Склад. Наголос»

Мета: перевірити рівень мовних знань і вмінь учнів з теми «Звуки і букви. Склад. Наголос»; розвивати уважність, акуратність; виховувати культуру оформлення письмових робіт.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Починаємо урок,
Бо почули ми дзвінок.
Він за парти кличе нас.
До роботи, другий клас!

II. Контроль знань

1 варіант

1. Визначте слова, у яких букв більше, ніж звуків.
 - 1) Знання, краї;
 - 2) краї, маленькі;
 - 3) знання, сиджу.
2. Визначте, які слова записані за алфавітом.
 - 1) Апельсин, буряк, диня, кавун, огірок;
 - 2) альбом, ручка, словник, пенал, олівець;
 - 3) асфальт, вулиця, тротуар, дорога, майдан.
3. Позначте рядок, у якому всі слова перенесені правильно.
 - 1) О-лень, ля-лька, взу-ття, чай-ка;
 - 2) олень, ляль-ка, взут-тя, чай-ка;
 - 3) оле-нь, ляль-ка, взут-тя, ча-йка.
4. Спишіть слова, вставте пропущені букви, доберіть перевірні слова.
З_ма, оз_ро, м_довий, д_рев'яний, л_генький, л_сточки,
ст_пи, в_рба, з_леної, в_сокий.

2 варіант

1. Визначте слова, у яких букв більше, ніж звуків.
 - 1) Вечір, летять;
 - 2) ходжу, п'ять;
 - 3) ходжу, летять.
2. Визначте, які слова записані за алфавітом.
 - 1) Абрикос, груша, вишня, слива, яблуко;
 - 2) гумка, зошит, книжка, пенал, циркуль;
 - 3) бордюр, перехід, світлофор, зебра, регулювальник.
3. Позначте рядок, у якому всі слова перенесені правильно.
 - 1) У-чень, а-льбом, зна-ння, май-ка;

2) ученъ, аль-бом, знан-ня, май-ка;

3) уче-нь, аль-бом, знан-ня, ма-йка.

4. Спишіть слова, вставте пропущені букви, доберіть перевірні слова.

В_сна, з_рно, м_док, ч_стенький, кн_жковий, кл_новий,
н_зенько, ж_ве, с_рдитий, ш_рокий.

За кожне правильно виконане завдання ученъ одержує три бали.

III. Підсумок уроку. Рефлексія

Урок 88

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Доопрацювання, вдосконалення написаного тексту

Мета: учити учнів порівнювати тексти, їх образний лад, вдосконалювати написаний текст; розвивати мовлення, мислення учнів; виховувати естетичні почуття.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Нам урок уже давно
Час розпочинати.
Будемо знов мовлення
Наше розвивати.

II. Актуалізація знань та чуттєвого досвіду учнів

— Прослухайте два тексти. Скажіть, який вам більше подобається. Чому?

У Миколки є дідусь.
Він воював на фронті.
Хлопчик любить слухати його
розповіді.

Миколчин дідусь Іван — дуже
старенький. Хлопчик знає, що
на війні його дідусь був
сміливий і відважний,
хоробрий і безстрашний.
Миколка із великим
задоволенням слухає його
цікаві розповіді.

- Знайдіть слова, що характеризують дідуса Миколки.
- Про кого розповідається в першому тексті?
- А в другому?
- Давайте спробуємо порівняти речення цих текстів.
- Як сказано про дідуса у першому?
- А в другому?

- Чи дізналися ми з першого тексту, яким був дідусь на війні?
- А з другого?
- Як про це говориться? Хто запам'ятав?
- Зверніть увагу на слова, що характеризують дідуся: сміливий, відважний, хоробрий, безстрашний.

Висновок. Та сама риса характеру підкреслюється кількома словами, близькими за значенням.

- Порівнюємо останні речення текстів.
- Чи любить хлопчик слухати розповіді свого дідуся?
- Як про це сказано у першому тексті?
- А в другому?
- Знайдіть слово, що підкреслює, як саме слухав Миколка дідуся.

— Це слово допомагає нам зрозуміти ставлення Миколки до розповіді дідуся.

- Який текст вам цікавіше було слухати?
- Другий текст багатший, цікавіший за змістом, ніж перший. У ньому використано слова, які прикрашають мовлення, роблять його милозвучним. Перший текст потребує доопрацювання, вдосконалення.

III. Визначення теми і задач уроку

— Сьогодні ми будемо працювати над доопрацюванням, вдосконаленням написаного тексту.

IV. Застосування отриманих знань

1 Редагування тексту

ЯК МИ ЗБИРАЛИ ГРИБИ

У неділю ми пішли в ліс по гриби. Там були гриби маслюки, білий гриб, рижики, лисички. Ми побачили великий старий дуб. На ньому було багряне листя. Раптом на гілці ми побачили гриби. А через деякий час вибігла з дупла білочка. Вона була кольором руда, хвіст пухнастий, лапки гарненькі, і сама вона була дуже чудна. Вона нам дуже сподобалась. Ми пішли додому радісні. Нам сподобалося у лісі.

- Прочитайте текст.
- Про що в ньому розповідається?
- Поділіть текст на частини. Знайдіть зачин і кінцівку.
- Як виділяються частини тексту в писемному мовленні? (*Абзацем*)
- Визначте абзаци.

— Прочитайте уважно перше і друге речення. За допомогою яких слів вони пов'язуються?

— Якої помилки припустилися автори тексту? (*Повторення слів*)

— Перебудуйте друге речення, усунувши помилку. Зверніть увагу на назву грибів у другому реченні. Що ви помітили? Як сказати правильно? (*Назбирали багато маслюків, рижиків, лисичок, білих грибів.*)

— Які слова допомагають встановити зв'язок між 3-м і 5-м реченням? Як можна інакше перебудувати речення, опустивши повторення слів *ми побачили (помітили)*?

— Зачитайте речення, в якому описується білка. Чи можна таким чином поєднувати слова-ознаки? На основі цього речення побудуйте два окремі. Замініть словосполучення *кольором руда на руда шубка*.

— Які ще слова повторюються в тексті? (*Дуже сподобалось*) Перебудуйте кінцівку, уникаючи повторення слів.

Текст учні записують під час виправлення або усно редагують його, потім переказують готовий варіант і записують самостійно.

— Порівняйте поданий текст і відредагований варіант.

2 Робота в парі

— Виправте помилки, допущені при побудові тексту.

НА ГІРЦІ

Хлопці каталися на лижах з гори. Мишко в'їхав у замет і впав. Під'їхав Вася і сміється. Встав він, обтрусився. Весело хлопцям узимку.

» Фізкультхвилинка

3 Самостійна робота

— Прочитайте текст.

ПОДРУГИ

Оля часто хворіла. А її шкільна подруга Оленка росла спритною та сильною. Дівчатка замислилися: чому так? Кожен день Олена починає із зарядки. Взимку катається на лижах і ковзанах. Олена вирішила допомогти Ользі стати сильною.

— Підготуйте продовження тексту про те, як Оленка допомагатиме Олі. Напишіть два речення.

4 Перевірка роботи

Ураховується зміст і граматична правильність побудови речень. Двоє–трьох учнів читають речення, решта аналізують їх.

5 Робота в парах. Гра «Коректор»

Учні обмінюються зошитами, читають роботи, дають поради одне одному.

V. Підсумок уроку

— Чого ви навчалися на уроці?

VI. Домашнє завдання

— Продовжте розповідь за зачином.

Одного разу хлопці пішли до лісу. Вони пробиралися через кущі. Раптом...

Урок 89

Тема. Аналіз перевірної роботи. Вимова і правопис слів з ненаголошеними голосними [е], [и]

Мета: порівняти вимову і правопис слів з ненаголошеними голосними [е], [и]; збагачувати словниковий запас; розвивати літературну вимову; виховувати патріотичні почуття, любов до тварин.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент****II. Аналіз перевірної роботи****III. Актуалізація опорних знань****1 Вправи на повторення**

1) Прочитати і відгадати загадку.

У траві лежить клубок,
в ньому безліч голочок.

2) Побудувати звукову модель слова *їжак*.

— Скільки звуків позначає буква *ї*?

3) Робота в групах.

— Опишіть їжачка за запитаннями та опорними словами.

1) Яка це тварина?

2) Де живе?

3) Яка в нього шубка?

4) Який носик?

5) Які очі?

6) Які ніжки?

Опорні слова: з колючок; маленький, гостренький; мов гудзики.

2 Хвилинка каліграфії

*Уу ау ум му уф ду ну цу уч ву
Учитель Україна українська*

Ми живемо в Україні.

- Поставте питання до слів *учитель, Україна, українська*.
- Які із записаних слів є спорідненими?
- Назвіть корінь цих слів.
- Складіть словосполучення зі словом *українська*.
- Українська мова дуже чудова, мелодійна.

IV. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми розкриємо один із секретів української мови — це секрет написання ненаголошених [е] та [и] у словах.

V. Сприймання й узагальнення нового матеріалу**1 Пояснення вчителя**

- Розгляньте малюнки.
- Які пори року ви бачите на малюнках? (*Зима, весна*)

Учитель записує на дошці:

Весна, зима.

Весни, зими.

- Прочитайте слова в першому рядочку.
- Назвіть наголошені голосні звуки.
- А які звуки ненаголошені?
- Прочитайте слова в другому рядочку.
- Чи чітко чується звук [е] у слові *весни*? А звук [и] у слові *зими*? Чому?

— До якого звука у вимові наближаються ці звуки? ($[e] \rightarrow [e^u]$, $[i] \rightarrow [i^e]$)

Пригадаємо!

Наголошені голосні [е], [и] у коренях слів вимовляються чітко.

Лист, мед, шишка, глибше.

Ненаголошений звук [и] у вимові наближається до [е], наприклад:

л[и^е]сти, л[и^е]сиця, гл[и^е]бокий.

Ненаголошений звук [е] у вимові наближається до [и], наприклад:

м[е^и]док, с[е^и]ло.

— Як же перевірити, яку букву *е* чи *и* писати в словах *листи, лисиця, глибокий, медок, село* та інших?

— Послухайте казочку «Хитрі близнючки».

ХИТРІ БЛИЗНЮЧКИ

(Казка)

Жили на світі дві букви-близнючки. Одну звали И, а іншу — Е. Вони були дуже схожі між собою та іноді любили жартувати.

І тоді у багатьох словах замість [и] чувся звук [е], і навпаки, замість [е] — [и]. Так було і цього разу. У слові *листи* чується звук [е], у слові *земля* чується звук [и]. Усі плутали: як же правильно написати — *е* чи *и*?

Тут з'явився дядечко Наголос. А близнючки побоювалися свого старого родича, бо він був дуже серйозний і вимогливий.

І от як тільки дядечко Наголос «погукав» близнючок, сталося диво: близнючки стали на свої місця, а самі слова змінилися: були *листі* — тепер *лист*, була *земля* — тепер *з'ємлі*.

Із того часу, коли близнючки починали жартувати, міняючись місцями в словах, з'являвся дядечко Наголос і швидко наводив лад.

— Хто наводив лад, коли близнючки Е та И мінялися місцями в словах?

Запам'ятайте!

Що писати — Е чи И?
Став під наголос завжди!

2 Первинне закріплення

— Прочитайте. Змініть кожне слово так, щоб ненаголошений склад став наголошеним. Запишіть за зразком. Поставте наголоси.

<i>Один</i>	<i>Багато</i>
Перо —	пéра
стебло — ...	
весна — ...	
зима —	

» Фізкультхвилинка

VI. Узагальнення й систематизація отриманих знань

» Завдання 1

Записати слова в алфавітному порядку.

Весна, село, береза, перо, крило, гриби.

Підкреслити ненаголошені *е* — *и*. Поставити наголоси. Усно дібрати перевірні слова.

► Завдання 2

Утворити слова за схемою. Підкреслити ненаголошені *e* — *и*.
Поставити наголоси. Усно дібрати перевірні слова.

ЛИС + МО – С + Н =

ГРЕ + ЧАС + НИВА – С + Й – ВА = ...

ДВЕРІ + С – Д + НА – РІ = ...

СЛИ + ВОВА + ИЙ – А = ...

► Завдання 3

Доповнити речення, використовуючи слова з довідки, та записати їх.

На _____ з'явилися пухнасті котики. _____ листя шелестіло від вітру. Листя на _____ і _____ зазеленіло.

Слова для довідки: кленах, березах, вербі, ніжне.

VII. Підсумок уроку. Рефлексія

— Як вимовляти звук [е] у ненаголошеному складі? Наведіть приклади.

— Як вимовляти звук [и] у ненаголошеному складі? Наведіть приклади.

— Хто допоможе навести лад у сумнівних словах із наголошеними звуками [е] та [и]?

— Як дізнатися, яку букву (*e* чи *и*) писати в ненаголошеному складі? Наведіть приклади.

Урок 90

Тема. Вимова і правопис слів з ненаголошеними голосними [е], [и]. Добирання перевірних слів способом словозміни

Мета: вчити учнів добирати перевірні слова до слів з ненаголошеними голосними в корені слів способом словозміни; збагачувати словниковий запас; розвивати пам'ять, мовлення; виховувати любов до природи.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент**

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Актуалізація опорних знань**1** Хвилинка каліграфії

Т т т т т у а т т і я т і т а т а ю т ь
Театр Тарас Тимко турист

Тетяна, Тамара, Тая — імена.

- Поділіть слово *турист* на склади.
- На яке питання воно відповідає? Що називає?
- Доберіть до нього слова, близькі за значенням.
- Доберіть споріднені слова, виділіть корінь.
- Складіть речення з іменами Тетяна, Тамара, Тая.

2 Вправи на повторення

- 1) Прочитати слова. Списати. Підкреслите букви, що позначають два звуки.

Скласти розповідне, питальне й спонукальне речення зі словом *верба*.

Яблуко, їжачок, єнот, йорж, вербою, майорить, поїдемо.

Які однакові звуки є в цих словах?

- 2) До кожного слова лівого стовпчика дібрати слово з правого, яке допоможе правильно вибрати потрібну букву.

П_ро	мед
с_чі	плечі
пл_че	кит
к_ти	клен
м_довий	пера
кл_новий	сич
кр_ло	числа
з_рно	крила
з_мля	землі
ч_сло	зерна

Записати будь-які дві утворені пари слів.

III. Повідомлення теми і мети уроку

— На попередніх уроках ви дізналися, що тільки в наголошеному складі голосні звуки [и] та [е] вимовляються чітко, а в ненаголошеному складі вимова звука [е] наближається до [и], а вимова звука [и] наближається до [е].

— Сьогодні на уроці ми будемо вчитися перевіряти написання голосних у ненаголошених складах.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

Крило́ — кри́ла

Зерно́ — зёрна

Земля́ — зёмлі

Число́ — чісла

— Якою буквою позначено наголошений і ненаголошений звук [е]?

— Якою буквою позначено наголошений і ненаголошений звук [и]?

Висновок. У ненаголошеному складі пишемо ту букву, якою був позначений голосний звук у наголошеному складі.

— Як же перевірити написання слів з ненаголошеними звуками [е], [и]?

— Спробуйте змінити слово так, щоб ненаголошений голосний став наголошеним.

Сéстри, отже — сестра́;

Кри́ла, отже — крило́.

Запам'ятай!

Щоб дізнатися, як правильно написати слова з ненаголошеними голосними [е], [и], можна змінити це слово за зразком «один — багато», тоді звуки [е], [и] будуть наголошеними.

2 Первинне закріплення

Прочитати слова. Як перевіряються ненаголошені голосні звуки [е], [и] в цих словах?

С_рпи — серп, ст_пи — степ, м_чі — меч, гр_би — гриб, т_ни — тин, л_ни — лин.

Списати слова. Вставити пропущені букви.

► Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

► Завдання 1

Утворити слова за зразком.

Один

Село

весло́

сестра́

зима́

Багато

се́ла

► Завдання 2

Прочитати. Вставити пропущені букви *е* або *и*. Для цього змінити слова так, щоб ненаголошений голосний став наголошеним. Позначити наголос.

Робота в парах

З_мля — ...

з_ма — ...

з_рно — ...

в_сло — ...

кр_ло — ...

в_рба — ...

св_ня — ...

ч_сло — ...

► Завдання 3

Записати слова у два стовпчики: у перший — ті, що потребують перевірки, у другий — ті, що не потребують перевірки.

П_ро, т_хо, з_рно, бл_зько, л_гко, з_ма, ст_бло, п_ньок, гр_чка, з_лень.

— Доберіть до слів першого стовпчика усно перевірні слова, які допоможуть правильно вставити пропущені букви.

— Прочитайте слова першого стовпчика, назвіть вставлені букви. Які перевірні слова ви до них дібрали?

► Завдання 4

Поміркувати, які пропущені букви (*e, u*) слід писати у словах. Дібрати перевірні слова. Записати за зразком.

Зразок. Біля с_ла (*сéла*) протікає річка.

Гнучка в_рба (...) нахилила у воду свої віти. Д_рева (...) вкрилися зеленими л_сточками (...).

► Завдання 5

Гра-змагання між хлопчиками і дівчатками «Не помились!»

З_мля	С_ло
ст_пи	сп_на
з_рно	м_док
в_сна	в_сло
гр_би	д_рева

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Чого вчилися на уроці?

— Як можна дібрати перевірне слово?

Урок 91

Тема. Вимова і правопис слів з ненаголошеними голосними [e], [и]. Добирання перевірних слів пошуком спільнокорених (*споріднених*) слів

Мета: учити учнів добирати перевірні слова до слів з ненаголошеними голосними в корені слів пошуком спільнокорених (*споріднених слів*); збагачувати активний словниковий запас учнів; розвивати вміння порівнювати звуки [e], [и] у ненаголошеному та наголошеному складах спільнокорених слів; виховувати любов і бережливе ставлення до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Учитель

Добрий день, другий клас!
Дуже рада бачить вас!

У ч н і

На урок прийшли ми знову
І навчатися готові!

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

Чч оч чн чл чв Че Чу вч ча ич

Читання червоний черговий черевіки четвѐр

Чорні очі у сичів.

- Підкресліть у словах ненаголошені голосні е та и.
- Доберіть до слова *читання* споріднені слова.
- Доберіть до слова *червоний* слова — назви предметів.
- Доберіть до слова *черевіки* слова — назви ознак.
- Поділіть слова в реченні на склади.

2 Вправи на повторення

1) Прочитайте. Назвіть у поданих словах однаковий звук.

Явір, їжак, Юхим, Євген, клей, поїзд, п'ять, малює, лілея, лійка, йорж.

- У яких словах однакова кількість звуків і букв?
- Складіть речення зі словами *явір, лілея*.

2) З поданих букв складіть і запишіть слова. Поставте наголос.

у, к, р, о	урок
е, в, а, с, н	весна
і, м, т, с, о	місто
я, д, е, т, л	дятел
о, м, а, в	мова
і, ч, р, а, к	річка
о, ш, к, а, л	школа

- У якому зі слів є ненаголошений голосний е? (*Весна, дятел*)
- Яке з цих слів можна перевірити? Доведіть.
- Слово *дятел* треба перевіряти за словником.

3) Вставте пропущені букви у словах: пл_че, з_рно, с_стра, в_рба, з_ма.

— Не забувайте, українською ненаголошені голосні звуки [е], [и] треба вимовляти як середній звук між [е] та [и]. Проте для позначення їх на письмі необхідно вибирати якусь одну букву — е або и.

— Які перевірені слова ви дібрали, щоб правильно написати пропущені букви?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні ми продовжимо вчитися правильно писати слова з ненаголошеними голосними звуками [е], [и] в корені слова.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

— Як перевірити написання слів з ненаголошеними звуками [е], [и]?

С_стра, гр_чаний, гр_бний.

— Спробуємо змінити слово так, щоб ненаголошений голосний став наголошеним.

Гречка, отже — гречаний.

Гриб, отже — грибний.

Запам'ятай!

Щоб дізнатися, як правильно написати слова з ненаголошеними голосними [е], [и], можна дібрати слова-родичі (*спільнокореневі*), у яких звуки [е], [и] будуть наголошеними.

2 Первинне закріплення

— Прочитайте слова. Виберіть перевірене слово у кожній групі слів, підкресліть його. Спишіть і вставте пропущені букви.

М_док, м_д, м_довий.

Л_сток, л_сточок, л_стя.

Б_рег, б_режок, б_реговий.

» Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

» Завдання 1

Списати, вставляючи пропущені букви і добираючи (*усно*) перевірені слова.

М_довий, гр_чаний, л_сиця, кл_нок, м_док.

» Завдання 2

Списати речення, вставляючи пропущені букви.

Зацвіли на (*ш_роко*) ш_рокій галявині лісові дзвіночки.

» Завдання 3

Прочитати вірш. Виписати виділені слова. Підкреслити букви, що позначають ненаголошені голосні в корені. Позначити наголос.

Тече вода з-під явора
Яром на долину.

Пишається над водою
Червона калина.

Т. Г. Шевченко

- Хто автор цього вірша?
- Яку пору доби описав поет?
- Списати два останні рядки вірша, вставляючи пропущені букви.

► Завдання 4

Вставити пропущені букви.

Посадив П_трус в_рбичку,
З_лененьку, невеличку,
Щоб над ст_жиною росла,
Кучерявою була.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

- Закінчити речення:
- Якщо у слові є ненаголошений голосний звук [е] чи [и], то...
- Щоб дізнатися, як правильно написати слова з ненаголошеними голосними [е], [и], можна дібрати...
- Наведіть приклади до цих висловлювань.

Урок 92

Тема. Узагальнення знань учнів про написання ненаголошених *е, и* в корені слова

Мета: узагальнювати знання учнів про написання ненаголошених *е, и* в корені слова; вчити розпізнавати слова, які треба перевіряти; розвивати навички самостійної роботи; виховувати уважність.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Ось і знову дзвінок лунає,
Мелодійно і срібно звучить.
Він до класу дітей скликає,
Щоб успішно нового навчить.

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

Хх ха хо ох їх хл Хв ох ах ух
Харків Херсон Хмельницький
Ховрашки хотіли хліба.

- Поясніть написання великої букви у словах.

- Назвіть послідовно звуки і букви у слові *Харків*.
- Поділіть на склади слова в реченні.

2 Словникова робота

Л_сти, кр_ло, с_стра, з_рно, з_ма, ч_сло, в_сна, с_ло, шв_дкий, с_р_да.

- Яке слово виявилось «зайвим»? Чому?
- Які перевірні слова ви дібрали до інших слів?

3 Вправи на повторення

► Робота в групах

— Переставте речення так, щоб вийшов текст.

Він перев'язав йому ногу.

Якось Микола ходив у ліс.

Нога в нього була поранена.

Скоро загоїлась нога в Журки.

Під дубом він знайшов молодого журавля.

Журавлик почав ходити по двору.

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми узагальнимо ваші знання про написання ненаголошених *e, u* в корені слова.

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань та вмій

► Завдання 1

Прочитати слова. Яке з них «зайве»? Записати, вставляючи пропущені букви.

Кл_ни, в_рба, л_сиця, б_реза.

В_сокий, гл_бокий, з_мля, в_селий.

► Завдання 2

Прочитати групи спільнокореневих слів. Списати, вставляючи пропущені букви. Поставити знак наголосу. Підкреслити перевірне слово.

Р_ба, р_балка, р_бальський.

Б_рег, б_реговий, б_режок.

С_нь, с_ненький, с_ніти.

► Завдання 3

Списати речення, вставляючи ненаголошені *e — u* та потрібне за змістом слово.

Золоті сережки з'являються на б_резі (на початку, в кінці)
в_сни. Гр_чане поле приваблює (мух, бджіл, вовків).

► Завдання 4

Прочитати вірш. Списати, вставляючи пропущені букви *е, и*.

Ми любимо весну, з_лену чудесну,
Грімницю у тучі, і дощик співучий,
І луки ш_рокі, і ріки гл_бокі,
І поле в_селе, і рідні оселі,
І цвіт у маю — всю землю свою!

М. Стельмах

V. Підсумок уроку. Рефлексія

- Чого вчилися на уроці?
- Зачитайте слова, які перевіряються способом словозміни.
- Зачитайте слова, до яких добирали споріднені слова.
- Яке слово не потрапило до жодного варіанта? (*Середа*)
- Як дізнатися про правопис букви в ненаголошеному складі цього слова? (*Скористатися словником*)
- Яке завдання було найважчим? найцікавішим?

Урок 93

Тема. Перевірна робота. Диктант

Мета: перевірити рівень орфографічної та пунктуаційної грамотності учнів: розвивати навички каліграфічного письма; виховувати культуру оформлення письмових робіт.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент****II. Контроль знань. Диктант****РАНОК**

Настав теплий весняний ранок. На верхечках дерев заграло яскраве проміння сонця. Від дерев на дорогу лягли довгі тіні. Повіяв вітерець. Зашелестіли пробуджені листочки. Над рікою повився легенький туман. Прокинулися птахи. Жайворонок піснею зустрічає день. Люди поспішають на роботу.

III. Підсумок уроку. Рефлексія

Примітка. Оцінювання диктантів і списаних текстів здійснюється за такими критеріями.

Рівень навчальних досягнень	Бали	Кількість помилок
I. Початковий	1	9 і більше
	2	8
	3	7

Рівень навчальних досягнень	Бали	Кількість помилок
II. Середній	4	6
	5	5
	6	4
III. Достатній	7	3
	8	2
	9	1
IV. Високий	10	1 негруба помилка або 2–3 виправлення
	11	1 виправлення
	12	—

Додаток

► Орієнтовні тексти диктанту

ІСКРИНКА ТЕПЛА

Сонце несе на своїх промінцях тепло. Воно вливається у твою душу. Візьми іскринку свого тепла і зігрій ту людину, якій холодно, сумно. Тепло твого серця розтопить лід її душі. Прокинувшись уранці, посміхніться сонечку й усьому рідному на землі.

ПРИХІД ВЕСНА

Нарешті настала зима. Сонце щедро сипле на землю ласкаве проміння. Із пагорбів збігають дзвінкі струмочки. Уже набубнявіли бруньки на деревах. Зазеленів степ. Лісові галявини вкрили перші весняні квіти. Скоро затьохкають у садах солов'ї, закує зогуля. У степу задзвенить пісня жайворонка. Скрізь забуяє життя.

ЛІТО

Ясний літній день. Яскраво світить сонце. Запашні лугові квіти приваблюють джмеликів. Повсюди чути їхнє гудіння.

Раптом небо затягнулося хмарами. Налетів різкий вітер. Зашуміло гілля дерев. Загуркотів грім. Спалахнула блискавка. Дощ почав освіжати землю. Кожна квіточка підставила голівку під теплі краплини.

Урок 94

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Робота над деформованим текстом: перестановка окремих речень

Мета: повторити знання учнів про текст; учити складати текст з речень, встановлювати послідовність частин тексту, добирати заголовки; розвивати увагу, пам'ять, мовлення, мислення; виховувати моральні якості.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Українську мову рідну
Будемо вивчати
Та культуру мовлення
Разом розвивати.

II. Актуалізація знань та чуттєвого досвіду учнів

— Прочитайте речення.

Всім було весело.

Хлопчики зробили паперового змія.

Вийшли за село.

Змій піднімався все вище і вище.

Саша швидко побіг по полю.

— Що розповідається в кожному з них?

— Чи пов'язані ці речення за змістом?

— Чому не вийшло оповідання?

— У якому порядку слід розташовувати речення?

Висновок. Усі речення у тексті розташовані в певній послідовності.

III. Визначення теми і задач уроку

— Сьогодні ми будемо складати тексти, що «розсипалися».

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

» Завдання 1. Скласти зв'язний текст

Вона стала схожа на золотий букет. Зацвіла верба. А як пахнуть медом її котики! Настала весна.

— Знайдіть перше речення. Це початок тексту.

— Відшукайте ті речення, в яких розкривається зміст того, про що розповідається.

— Визначте, яке речення буде останнім — воно називається *кінцівкою*.

— Який заголовок можна дібрати?

Виправлений текст

Настала весна. Зацвіла верба. Вона стала схожа на золотий букет. А як пахнуть медом її котики!

► **Завдання 2. Відновити порядок речень**

НА ПРОГУЛЯНЦІ

Дзюрчать веселі струмочки. Настала весна. У Вови в руках човник. Мишко несе паперових чоловічків. Вийшли хлопці гуляти. Весело дітям! Посадили хлопчики чоловічка у човник, пустили в струмок. Поплив човник, закрутився.

Виправлений текст

НА ПРОГУЛЯНЦІ

Настала весна. Дзюрчать веселі струмочки. Вийшли хлопці гуляти. У Вови в руках човник. Мишко несе паперових чоловічків. Посадили хлопчики чоловічка у човник, пустили в струмок. Поплив човник, закрутився. Весело дітям!

► **Завдання 3. Із поданих речень скласти зв'язну розповідь**

1) Люду люблять усі учні нашого класу. 2) Люда багато читає. 3) Люда часто читає або розповідає казки малюкам. 4) Люда вчиться в одному класі зі мною. 5) Я дружу з Людою.

Розставляючи речення в порядку висвітлення теми (4 — 2 — 13 — 5), доведеться усунути повторення слова *Люда*. Для цього можна використати слова *вона, моя подруга, ця дівчинка*.

► **Завдання 4. Відновити текст**

1) Зошит був зроблений з газет. 2) Сашко приніс до школи незвичайний зошит. 3) Мама дала Сашкові цього зошита.

Відтворюючи деформований уривок з тексту, доведеться не тільки по-іншому розташувати речення (2 — 1 — 3), але й у третьому реченні змінити порядок слів: *Цього зошита дала Сашкові мама*.

У ч и т е л ь. У таких зошитах діти писали в роки війни.

► **Фізкультхвилинка**

V. Осмислення й узагальнення знань

1 Самостійна робота

— Прочитайте. Чому не вийшло оповідання?

— Поставте речення у належному порядку. Дайте заголовок оповіданню.

Юрко допоміг їй підвестись.
 Дорогу занесено снігом.
 Василько підняв бабусі сумку.
 Бабуся підковзнулася і впала.

2 Перевірка роботи

Двоє—трьох учнів читають речення, решта аналізують їх.

3 Робота в парах. Гра «Коректор»

Учні обмінюються зошитами, читають роботи, дають поради одне одному.

VI. Підсумок уроку

- Чого ви навчалися на уроці?
- Які тексти редагували?

VII. Домашнє завдання

Списати уривок вірша чи оповідання. Дібрати до нього заголовок.

Урок 95

Тема. Приголосні звуки. Спостереження за роботою мовленнєвих органів (язик, губи, зуби) під час вимови приголосних звуків

Мета: учити учнів упізнавати і розрізняти на слух та за способом вимовляння приголосні звуки (*утворення перешкоди на шляху видихуваного повітря*); повторити алфавіт; розвивати навички звуко-буквеного аналізу слова; формувати спостережливість; виховувати любов до рідної мови.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
 Посміхнулися гарненько,
 Настрій на урок взяли
 Й працювати почали.

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

Цц ця це цв оц Це цу іц ца ци
Цукёрка цўкор цибу́ля ци́ёна
Цапок водицю п'є з цеберка.

- Поділіть слова на склади.
- Назвіть серед них споріднені слова.
- У реченні підкресліть букви, що позначають голосні звуки.
- Доберіть близьке за значенням слово до слова *цеберко*.

2 Вправи на повторення

- 1) Прочитайте вірш. Чому він так називається? Зверніть увагу на правильну вимову звуків [дж], [дз].

ПОЛЬОВІ ДЗВІНОЧКИ

Піднімає джміль фіранку,
 Каже: — Доброго вам ранку!
 Як вам, бджілко, ночувалось?
 Чи дощ не почувалось?
 Виглядає бджілка з хатки:
 — У дзвіночку добре спати.
 Цей дзвіночок — як намет.
 Тільки дощ — як кулемет.

Л. Костенко

— Випишіть спочатку слова зі звуком [дж], потім — зі звуком [дз].

— У якому із записаних слів найменше звуків? Зробіть його звукову модель. Яким буде співвідношення букв і звуків у цьому слові?

— Як на письмі позначається звук [дж]?

— А який ще звук ми позначаємо на письмі двома буквами?

— Чи можна при переносі розривати буквосполучення *дж* та *дз*, якщо вони позначають звуки [дж], [дз], [дз']?

— Поясніть розділові знаки в кінці речень. Назвіть питальне речення зі звертанням.

2) Відповіді на запитання.

— Чим відрізняються звуки і букви?

— Які бувають букви?

— На які групи розподіляються всі звуки?

— Скільки в українській мові голосних звуків?

— Скількома буквами вони позначаються?

— Скільки всіх букв в українській абетці?

— Повторимо абетку всі разом.

— Хто сам хоче розказати українську абетку?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— На сьогоднішньому уроці ми більше дізнаємось про приголосні звуки. Тема уроку — «Приголосні звуки».

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу**1 Пояснення вчителя**

Я тягнув на гору віз, а з гори мене він віз.

— Що цікавого ви помітили у цьому реченні?

- Яке слово однаково пишеться, але має різні значення?
- Запишемо слово *віз*.
- Побудуємо його звукову схему.
- Який звук вимовляється вільно, повітря не зустрічає перешкод, проходячи через рот?
- На які перешкоди потрапляє повітря, коли вимовляємо звуки [в'] і [з]?

— Це приголосні звуки. Приголосних в українській мові 22, а позначаються вони такими буквами: Б б, В в, Г г, Г' г', Д д, Ж ж, З з, Й й, К к, Л л, М м, Н н, П п, Р р, С с, Т т, Ф ф, Х х, Ц ц, Ч ч, Ш ш, Щ щ.

Приголосні звуки відрізняються від голосних тим, що при їх вимові повітря потрапляє на перешкоду.

— Прочитайте вірші, чітко артикулюючи приголосні звуки. Доведемо це. Поспостерегаємо за роботою мовленнєвих органів (*язика, губ, зубів*) під час вимови приголосних звуків.

1)

ПРОСО

Рано-вранці вийшов рак
Сіять моркву, кріп і мак.
Говорив рак раченятку:
— Підготуй гарненько грядку!

О. Павленчук

2)

У домі Діми дим.
Ой, ходім туди, ходім
Рятувати Дімін дім.

Народна творчість

3)

В лісочку на галявці
Озерце синє є.
Маленьке оленятко
Водичку з нього п'є.
І кличе свою мамцю,
аж вітерець притих.
І падають краплинки
Із ріжок золотих.

І. Мачкович

4)

Сидить горобець на сосні.
Заснув і упав уві сні.
Якби не упав уві сні —
Сидів би він ще на сосні.

Висновок. Приголосні звуки — звуки, які утворюються за допомогою голосу та шуму. При вимові приголосних звуків на шляху потоку повітря виникають перешкоди, що чинять органи мовлення.

2 Первинне закріплення**» Вимовляй правильно!**

— Прочитайте скоромовку якнайшвидше.

СОННА СОНЯ

Будить вранці мама доню:
— Вже проснулось сонце, Соню.
Сонях сонцю посміхнувся,
сонний котик теж проснувся
І запитує спросоння:
— Чи проснулась наша Соня?

Л. Куліш-Зіньків

— Чому так називається вірш?

— Що виражає заголовок — тему чи головну думку?

— Випишіть три слова, підкресліть у них однією рисою букви, що позначають голосні, а двома — букви, що позначають приголосні звуки.

» Фізкультхвилинка**V. Узагальнення й систематизація отриманих знань****» Завдання 1**

Прочитати вірш. Списати другий рядок.

Лось і лосенятко з ним.
Ліс для лосів — рідний дім.
Літо в ліс гукнуло осінь.
Лист летить на спини лосям.

— Підкресліть букви, що позначають приголосні звуки.

— Прочитайте букви і вимовте відповідні приголосні звуки.

» Завдання 2

Записати слова, вставляючи пропущені букви. Підкреслити букви, що позначають приголосні звуки.

З_мля, с_ниця, з_мля, ц_буля, т_пло, л_сточок.

» Завдання 3

Списати слова, поділяючи їх для переносу. Підкреслити букви, що позначають приголосні звуки.

Вулиця, їжак, цукор, верблюд, неділя.

» Завдання 4

Замінити звук [ш] звукосполученням [щч]. Записати слова, що утворилися. Поставити наголос.

Пишу (*пищу*), шипучий (*щипучий*), шабель (*щабель*), ширити (*щирити*), плюш (*плющ*).

— Які слова вам були незрозумілі?

► Завдання 5

Диктант

У садку співав соловей. Його пісня була дуже гарна. Він знав, що його пісню люблять люди.

— У першому реченні підкреслити букви, що позначають приголосні звуки.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Які бувають звуки?

— Скільки в українській мові приголосних?

— Як впізнати і розрізнити на слух приголосні звуки?

— Яка буква в кожному з рядків зайва? Чому?

П, С, Б, А, Ц, Ф

И, О, Й, У, А, І

— Прочитайте букви і вимовте відповідні приголосні звуки: Т, М, Г, Щ, Й, Ѓ.

Урок 96

Тема. Правильне вимовляння (за зразком учителя), розрізнення на слух дзвінкх — глухих, твердих — м'яких приголосних звуків

Мета: уточнити і закріпити знання учнів про приголосні звуки та спосіб позначення їх на письмі; розвивати вміння розрізняти на слух та за способом вимовляння тверді і м'які, дзвінкі і глухі приголосні; виховувати любов до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Починаємо урок,

Бо почули ми дзвінок.

Він за парти кличе нас.

До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

Фф фа фло фу фе флу фі фи оф еф

Футбóл портфéль фарту́х

Федір фарбував фіалки фіолетовим фломастером.

— Чи знайоме вам значення слова *фартух*?

Фартух — частина одягу, що захищає плаття, костюм від бруду.

- Доберіть до слова *футбол* споріднені слова.
- Доберіть до слова *портфель* слова — назви дій.
- Доберіть до слова *фартух* слова — назви ознак.
- Поділіть слова в реченні на склади.

2 Вправи на повторення

1) Вставити в слова букви *ф* або *хв*.

_іалка, _іст, _ея, _утбол, _ороба, _ортеця, _иля, _илина, _он-тан, сара_ан, _оя.

— Прочитайте утворені слова, правильно вимовляючи звук [ф].

2) Замінити [л] на [р]. Які слова у вас утворилися?

Лак (*рак*), лама (*рама*), малина (*Марина*), валити (*варити*), лови (*рови*), Лука (*рука*), жалко (*жарко*), Валя (*Варя*), лити (*рити*), жалити (*жарити*).

— Запишіть одну з пар слів. Підкресліть приголосні.

3) Прочитати пари слів, пояснити їх значення, скласти з кожним із них речення.

Бік — пік

рибка — ріпка

брати — прати

грубка — групка

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми будемо вчитися правильно вимовляти і розрізняти на слух дзвінки — глухі, тверді — м'які приголосні звуки.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

— Приголосні вимовляються дзвінко й глухо. Тому вони поділяються на дзвінкі й глухі.

— Порівняйте пари приголосних звуків:

[б] [д] [з] [ж] [дж] [дз] [г] [г']

[п] [т] [с] [ш] [ч] [ц] [х] [к]

— Вимовте попарно звуки, але не подаючи голосу, пошепки. Активно працюйте мовленнєвими органами, щоб ви це добре відчували, вимовляючи кожен звук. Що ви помітили при цьому?

(Беззвучно артикулюючи дзвінкий і глухий приголосний кожної пари, а, значить, зосереджуючи при цьому увагу тільки на місці їх творення, учні швидко знаходять ті властивості, завдяки яким ці звуки схожі між собою: спосіб вимовляння обох звуків кожної пари є абсолютно однаковим.)

— Вимовте звукові пари вголос.

— При вимові яких звуків ви чуєте голос і шум?

— А які звуки утворюються тільки з участю шуму, без голосу?

(Учні виявляють відмінні ознаки: під час вимовляння глухих чули тільки шум, а під час вимовляння дзвінких — шум і голос, причому переважає голос.)

Запам'ятайте!

Приголосні звуки, які вимовляються з участю голосу і шуму, називаються *дзвінками*.

Дзвінкі звуки такі: [б], [в], [г], [ґ], [дж], [ж], [з], [й], [л], [м], [н], [р], [д], [дз].

Приголосні звуки, які вимовляються тільки за участю шуму, називають *глухими*.

Глухі звуки такі: [п], [т], [ш], [с], [х], [к], [ч], [ц], [ф], [щ].

Дзвінкі і глухі приголосні звуки утворюють пари:

Дзвінкі: [б] [д] [з] [ж] [дж] [дз] [г] [ґ].

Глухі: [п] [т] [с] [ш] [ч] [ц] [х] [к].

Приголосні звуки бувають тверді і м'які.

М'якість приголосних звуків на письмі позначається буквами: *ь, я, ю, є, і*.

Завжди м'який звук [й'].

2 Первинне закріплення

1) Назвіть предмети, зображені на малюнках (*ложка, діжка, гриб, дід, жолудь, ніж, дзьоб, ріг, гарбуз тощо*).

2) Складіть речення зі словами — назвами зображених предметів.

3) Робота в парах.

а) Прочитати вірш. Знайти пари слів, що розрізняються дзвінками і глухими приголосними.

В дощ шукав у лісі гриб,
Й захворів тепер на грип.
Лікував я довго зуб,
на обід поїв лиш суп.

Д. Чердиченко

(Гриб — грип, зуб — суп)

- б) Прочитати скоромовку, виразно вимовляючи тверді та м'які приголосні звуки.

Одиничка — одиначка,
Неабияка дивачка!
Одиничці все однак,
Що й сусіда — одинак!

Народна творчість

► Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

► Завдання 1

Прочитати вірш. Виписати пару слів, приголосні в яких утворюють пари за глухістю-дзвінкістю. Підкреслити букви на позначення протиставлених приголосних.

Сьогодні малята копають грядки:
уперше в житті вони садять квітки.
Від цього і радість у них на лиці,
і сонце вітає малих: — Молодці!

— Назвіть слова, у яких є м'які приголосні звуки.

► Завдання 2

Прочитати речення, поставити слова, подані в дужках, у потрібній формі.

У нашому парку росте багато (*берези*). На полиці стоять (*книжок*). Школа придбала сто пар (*лижі*).

— Спишіть одне з речень на вибір.

► Завдання 3

Доповнити речення потрібними за змістом словами.

Від нашого села до Києва далеко, а до Харкова —

► Завдання 4

Замінити глухі [с], [с'] дзвінкими [з], [з']. Прочитати слова, що утворилися. Скласти речення зі словами *кіска*, *кізка*.

Коса (*коза*), сірка (*зірка*), кіска (*кізка*), село (*зело*), свити (*звити*), вус (*вуз*), ліс (*ліз*).

► Завдання 5

Замінити твердий [л] на м'який [л']. Прочитати слова, що утворилися. Скласти речення із словами *біла*, *біля*.

Галка (*галька*), лук (*люк*), лак (*ляк*), біла (*біля*), Лола (*Льоля*), лила (*Ліля*), білити (*біліти*), булка (*булька*).

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

- Чого вчилися сьогодні на уроці?
- Наведіть приклади слів, які починаються (*закінчуються*) дзвінким (*глухим*) приголосним звуком.
- Наведіть приклади слів, які починаються (*закінчуються*) твердим (*м'яким*) приголосним звуком.

Урок 97

Тема. Використання знака м'якшення (*ь*) та букв *я, ю, є, і* для позначення м'якості приголосних звуків

Мета: поглиблювати знання учнів про тверді та м'які приголосні звуки; розвивати навички зв'язного мовлення; вчити позначати м'якість приголосних знаком м'якшення (*ь*) та буквами *і, є, я, ю*; виховувати бережливе ставлення до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

Щцщ ще щі ощ Шу іщ щі ща щи що

Щéдро щі́глик щу́ка я́щірка

Що посієш, те й пожнеш.

- Назвіть слова, які відповідають на питання *хто?*
- Чим буква *щ* відрізняється від інших букв, що позначають приголосні звуки?
- Яка ще буква завжди позначає два звуки?
- Як ви розумієте зміст прислів'я?
- Підкресліть у ньому букви, що позначають голосні звуки.
- Чим приголосні звуки відрізняються від голосних?

2 Зоровий диктант

Мама сердито стулила губи.

День у квітні довше квітне.

Моя подружка живе в Полтаві.

Оля співає веселу пісеньку.

Розцвіла калина на узліссі.

3 Вправи на повторення

1) Замінити тверді приголосні [д], [т], [н] м'якими [д'] [т'] [н']. Які слова утворилися?

Дим (*дім*), багатий (*багатій*), порад (*порадь*), завод (*заводь*), дружний (*дружній*), тин (*тінь*), радити (*радіти*), полин (*полинь*), знати (*зняти*), дати (*діти*).

2) Прочитати вголос склади парами. Вимовити попарно приголосні звуки.

ди — ді	не — не
лу — лю	та — тя

— Які букви підказали, що приголосні у другому стовпчику треба вимовляти м'яко?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Приголосні звуки в українській мові можуть вимовлятися твердо і м'яко.

Про те, як це позначається на письмі, і піде мова на цьому уроці.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу**1 Колективна робота**

— Прочитайте слова парами. У кожній парі вимовте звуки, якими розрізняються значення цих слів.

Рис — рись	лан — лань
ліз — лізь	дим — дім
лук — люк	лак — ляк
кит — кіт	тук — тюк

— Випишіть слова, які відповідають на питання *хто?*. Підкресліть букви, що позначають м'якість попереднього приголосного звука.

— Букви *і, я, ю, є* позначають м'якість попередніх приголосних звуків: ні — [н'і], ня — [н'а], ню — [н'у], не — [н'е].

Для позначення м'якості приголосних звуків використовують також знак м'якшення (*ѳ*).

2 Первинне закріплення

— Прочитайте прислів'я.

Биків люблять за роги, а людину — за слово.

— Як ви його розумієте?

— Підкресліть букви, що позначають м'які приголосні.

►► **Фізкультхвилинка**

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

► Завдання 1

Прочитати скоромовки.

- Які з цих приголосних дзвінки, які глухі?
- Виписати слова, у яких є м'які приголосні.

Коза в лузі — лоза в тузі.
Бери лозу, жени козу.

► Завдання 2

Відгадати загадки.

- Рідке, а не вода, біле, а не сніг. (*Молоко*)
- Ногами у воді зав'яз.
Вода до пояса якраз.
Він простягнувся над водою.
Два береги з'єднав собою. (*Міст*)
- Я веселенький звірок:
Плиг з ялинки на дубок. (*Білка*)
- Попід лісом котилася діжа з тістом. (*Місяць*)
- У куточку поселився
І мерщій обгородивсь,
Сплів драбинки про запас.
— Прошу, мухи, в гості вас! (*Павук*)

— Запишіть відгадки, підкресліть букви, що позначають тверді приголосні звуки.

► Завдання 3

Побудувати речення з кожної групи слів. Підкреслити буквосполучення *ьо*. У першому реченні підкреслити головні слова.

- 1) Торішнього, діти, назгрібали, в садку, листя, купи.
- 2) Берізку, Стьопа, кольоровими, намалював, олівцями.

Запам'ятай! М'якість приголосного перед *о* позначається знаком м'якшення (*ь*): *льон, бад'ярий*.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

► Гра «Твердий — м'який»

Учні об'єднуються у дві команди: хлопчики — дівчатка. Перша команда називає склади з твердими приголосними звуками, друга — з м'якими.

— Які букви не можна писати після букв, що позначають тверді приголосні букви?

Урок 98

Тема. Позначення на письмі м'якості приголосних звуків

Мета: учити учнів позначати м'якість приголосних знаком м'якшення (*ь*) та буквами *і, є, я, ю*; розвивати навички звуко-буквеного аналізу слова; виховувати уважність.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Ось і знову дзвінок лунає,
Мелодійно і срібно звучить.
Він до класу дітей скликає,
Щоб успішно нового навчить.

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії.

Г г ге аг го ег ги Га га Гр гл

Г'анок гр'оно гр'унт г'удзик

Гав ловити — бути неуважним.

- Прочитайте слова і речення, правильно вимовляючи звук [г].
- На яке питання відповідають всі слова?
- Назвіть слова, що закінчуються глухими приголосними.
- У яких словах немає м'яких приголосних?
- Складіть речення зі словосполученням *ловити гав*.

2 Вправи на повторення

1) Словниковий диктант.

Гава, агрус, гудзик, годинник, гедзь, дзиґа, ягода, герой, грунт, погода, горох.

— Зробіть звукові моделі слів *гедзь* і *ягода*.

— Поясніть, чому в слові *гедзь* букв більше, ніж звуків, а в слові *ягода* — звуків більше, ніж букв.

2) Прочитати слова. Записати їх, вставляючи букви г або г'.

Об_ортка, а_рус, по_ода, дзи_а, _удзик, _уси, _ава, _рім, _рунт, по_ляд.

— Прочитайте спочатку слова, у яких вставили букву *г*, а потім — слова з буквою *г'*.

— У яких словах є м'які приголосні?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні ми будемо закріплювати знання про тверді і м'які приголосні звуки.

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань

► Завдання 1

Прочитати скоромовки. Виписати слова, у яких є м'які приголосні.

- Коза казала козенятам,
Щоб зачиняли завжди хату.
- Очиці у вовчиці, наче блискавиці.

► Завдання 2

Прочитати прислів'я. Підкреслити букви, що позначають тверді приголосні.

Мудрим ніхто не народився, а навчився.

► Завдання 3

Прочитати загадки. Записати відгадки. Підкреслити букви, що позначають тверді приголосні звуки. Зробити звуко-буквеній аналіз слів *щука*, *щупальця*.

- У воді водиться, з хвостом родиться,
А як виростає, хвіст відпадає. (*Жаба*)
- Бачити — не бачить.
Чути — не чує.
Мовчки говорить.
Добре мудрує. (*Книжка*)
- То холодним, то гарячим
Вдома кожен мене бачив.
І співаю я від жару,
І пускаю носом пару. (*Чайник*)
- Ходить, бродить по болоті,
Хоче жабку упіймати,
Принести в гніздечко потім
Своїм діточкам пухнатим. (*Чапля*)

► Завдання 4

Прочитати вірш. Виписати з вірша слова зі сполученнями букв *ьо*, поділяючи їх на склади. Підкреслити ці буквосполучення.

СИНІЙ ЛЬОН

При дорозі, де тополі,
синій льон зацвів у полі.
Біля льону — синя річка,
в небі синьому — синичка.
Стільки цвіту-синьодзвону,
засиніло все від льону.

А. Камінчук

Пригадай!

При переносі слова знак м'якшення (ь) не можна відривати від попередньої букви: *бать-ко, донь-ка*. Не можна при переносі розривати буквосполучення *ьо*: *польо-вий, бадьо-рий*.

► Завдання 5

Побудувати речення із поданих слів. Підкреслити буквосполучення *ьо*. Підкреслити головні слова.

Не відкладай, на, роботи, завтра, сьогоднішньої.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

— Чого навчалися на уроці?

— Які букви вказують на м'якість приголосних? Наведіть приклади.

— Який приголосний звук в українській мові завжди вимовляється м'яко?

— Поясніть, як може відбутися наступне:

- у слові знака м'якшення немає, а м'які приголосні є;
- букви *у* немає, а звук [у] є?

Урок 99**Тема. Перевірна робота. Аудіювання**

Мета: перевірити вміння учнів сприймати на слух незнайомий текст і розуміти його з одного прослуховування; розвивати пам'ять, увагу, мовлення; виховувати інтерес до читання.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент**

Примітка. Учитель читає незнайомий учням текст, а потім пропонує тест, що складається із запитань з варіантами відповідей. Учні прослуховують кожне запитання та варіанти відповідей до нього, обирають один із варіантів і записують номер запитання і поряд — номер відповіді. Учнім пропонується 4 запитання із двома варіантами відповідей. За кожну правильну відповідь на запитання учень одержує 3 бали.

II. Підготовка до слухання

— Послухайте оповідання.

— Чи трапляється таке? Доведіть.

III. Словникова робота

Щодоуху — з усіх сил.

Репетувати — кричати дуже голосно.

Мерщій — швидко.

Куштувати — пробувати.

Ніяковіти — засоромитись, розгубитись.

Муравлик — мураха.

IV. Слухання тексту

СОЛОДКИЙ ДОЩ

Скінчилася зима. Прокинувся муравлик від довгого сну. Поворушив рудими вусиками, випростав лапки — час за роботу братися. Побіг на розвідку.

Коли це згори щось йому ляп! Краплина. Та яка ж велика! Мало не прибила бідолаху.

Обтрусився муравлик і щодуху додому. Прибіг у мурашник, репетує:

— Зачиняйте мерщій входи: дощ починається!

І такий галас учинив — уся мурашва позбігалася. Заметушились. Давай входи-виходи зачиняти, щоб вода у мурашник не потекла.

Коли це хтось каже:

— Братці! А наш муравлик від дощу солодкий. Ось покуштуйте його.

Кинулися мурашки до нього, обнюхують, смакують — справді солодкий.

— Де ж ти солодкий дощ бачив? — питають. — На небі ні хмаринки не було.

— Не знаю, — ніяковіє муравлик. — Я під березою біг. А на мене щось мокре зверху — лясь!

— Так то ж не дощ, а берізчині сльози. Сік капає. Ану веди нас туди.

І побігли за муравликом по березовий сік.

Стоїть береза в лісі. Кап-кап-кап, — на сухе листя скидає великі краплини соку. Кажуть: то береза плаче. Чого?

Від тепла, від сонця, від радості, що знову весна прийшла.

Тому і сльози солодкі.

За О. Буцзем

V. Перевірка прослуханого

1. Хто прокинувся від довгого сну?

- 1) Муравлик;
- 2) ліс.

2. Чого злякався муравлик?
 - 1) Шуму дерев;
 - 2) краплини дощу.
3. Від чого муравлик став солодким?
 - 1) Від березового соку;
 - 2) від пилку квітів.
4. Чого береза плаче солодким соком?
 - 1) Від тепла, від сонця, від радості, що знову весна прийшла;
 - 2) хоче поділитися соком з лісовими мешканцями.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

- Про що дізналися на уроці?
- Навіщо мурашки зачиняли всі входи до мурашника?
- Чому муравлик від дощу став солодким?
- Чому з берези навесні сік крапає?

Урок 100

Тема. Аналіз перевірної роботи. Закріплення вивченого про тверді та м'які приголосні звуки

Мета: закріплювати знання учнів про позначення м'якості приголосних знаком м'якшення (*ь*) та буквами *я, ю, є, і*; розвивати навички звуко-буквеного аналізу слова; формувати навички самостійної роботи; збагачувати словниковий запас учнів; виховувати уважність.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Дзвоник всім нам дав наказ:
— До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань

1 Аналіз перевірної роботи

2 Хвилинка каліграфії

ь ь льо нь ють тьо ось ть ль сь ньо

Пеньок опеньки льон сьогодні

Узимку бувають сильні морози.

- Назвіть серед слів споріднені, виділіть корінь.
- Складіть звукову модель слова, у якому найменше букв.
- Назвіть слова в реченні, у яких є м'які приголосні.
- Які букви вказують на м'якість приголосного звука на письмі?

3 Зоровий диктант

По подвір'ю бігали курчатка.
Струмочок в'ється під горою.
З Дніпра подув легкий вітер.
Ходьба корисна для здоров'я.
В повітрі запахло свіжістю.

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на вас чекають завдання, під час виконання яких стануть у пригоді ваші знання про тверді і м'які приголосні звуки.

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань та вмінь

► Завдання 1

Замінити тверді приголосні пом'якшеними. Прочитати утворені слова.

Бик (*бік*), вити (*віти*), умити (*уміти*), пити (*піти*), миша (*Міша*), біла (*біла*), бий (*бій*), мий (*мій*).

Скласти речення зі словами *мий*, *мій*.

► Завдання 2

Прочитати прислів'я. Списати. Підкреслити букви, що позначають тверді приголосні.

Без вірного друга — велика туга.

► Завдання 3

Прочитати. Знайти і виправити помилки, допущені учнем у диктанті.

Осінь, оқун, пенки, пальто, серпень, тільки, у ньйого, сьйогодні, альбом, колори, тінь, маленький, знайомий, бадьорий, синька.

— З окремими словами (*на вибір*) скласти розповідне, питальне і спонукальне речення. Записати їх.

► Завдання 4

Чітко вимовити слова з подовженими м'якими приголосними звуками.

Полісся, волосся, колосся, узлісся, галуззя, мотуззя, змагання, навчання, проміння, каміння, вбрання, насіння, зілля, бадилля, рілля, Ілля.

Скласти звукові моделі слів: *волосся* і *насіння*.

— Записати слова, поділивши їх для переносу. З одним зі слів скласти речення. Визначити і підкреслити у ньому головні слова. До кожного головного слова поставити питання.

Запам'ятай!

М'який подовжений звук позначається на письмі двома однаковими буквами.

Зверни увагу! Ділити треба тільки так: *гі-лля*. Переносити можна так: *гіл-ля*, або *гі-лля*.

► Завдання 5

Прочитати скоромовку. Виписати слова, у яких є м'які приголосні.

У сіни Мусій сіно носив.

► Завдання 6

Побудувати речення з кожної групи слів. Підкреслити буквосполучення *ьо*.

1) Льону, кольору, квітки, синього. 2) Соловійова, у, успішно, польоти, льотчика, проходять.

V Підсумок уроку. Рефлексія

— Поміркуйте, які з буквосполучень *си, йьо, ма, ьо, йу, льо, га, нь, нйьо* не можуть уживатися в словах.

— Чи погоджуєтеся ви з таким висловом?

Одна буква може позначати два звуки. Але не буває, щоб дві букви позначали один звук.

— За яким правилом переносяться слова зі знаком м'якшення? з м'якими подовженими звуками?

Урок 101

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Вилучення з тексту речення, що не відповідає темі

Мета: учити учнів помічати невідповідність змісту окремих речень в тексті; розвивати вміння розгортати, конкретизувати думку, намічену зачином; виховувати любов до природи.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Ось і знову дзвінок лунає,
Мелодійно і срібно звучить.
Він до класу дітей скликає,
Щоб успішно нового навчить.

II. Актуалізація знань та чуттєвого досвіду учнів

— Прочитайте план тексту на тему «Фарби золоті осені». Чи всі вказані пункти плану відповідають загальній темі твору? Назвіть зайвий пункт.

- 1) Осінні берези.
- 2) Яскраві горобини.
- 3) Осики.
- 4) Зелені ялинки.
- 5) Осінні роботи на полі.

III. Визначення теми і задач уроку

— Сьогодні ми будемо працювати над удосконаленням текстів: вилучати з тексту речення, що не відповідає темі.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

► **Завдання 1. Знайдіть у тексті речення, що не відповідає темі висловлювання**

ЖУРАВЛИК

Восени учні найшли в кущах журавля. У нього було поранене крило. Діти принесли журавлика в село. Довго лікували вони птаха. І журавлик видужав.

Настала зима. Журавель лишився жити у селі. Він часто ходить по подвір'ю. Діти годують його і напувають водою. Вода у нашому селі дуже смачна. Весною учні випустять журавлика на волю. *(Із журналу)*

► **Завдання 2. Прочитайте текст, складений учнем**

Наша школа — найкраща у містечку. Розкинулося воно на двох мальовничих пагорбах, праворуч від яких вужем в'ється невеличка річечка. А за нею розкинулись зелені поля пшениці, жита, льону. Прикрашає наше містечко величезний сад, який з любов'ю доглядають і дорослі, і діти.

- У якому реченні закладена тема?
- Чи розвивається вона в основній частині?
- Як би ви це зробили?
- Яке речення треба замінити?

► **Завдання 3. Випишіть речення, які можна об'єднати за змістом**

Насунулася хмара. Жито достигає. Річка замерзла. У сітку потрапила щука. Йде урок. Піднявся вітер. Хлопчик дивиться у вікно. Почалася сильна гроза. *(Насунулася хмара. Піднявся вітер. Почалася сильна гроза.)*

► **Фізкультхвилинка**

V. Осмислення й систематизація знань

1 Самостійна робота

Спишіть, вилучивши з тексту речення, що не відповідає темі висловлювання. Доберіть заголовок.

Ведмідь любить рибу ловити. Він узимку спить. Він може довго сидіти біля річки і чекати. Ось пливе великий лосось. Ведмідь уміє спритно схопити рибу лапою і викинути на берег.

— Що ви дізналися про ведмедя із тексту?

2 Перевірка роботи

Двоє–трое учнів читають речення, решта аналізують їх.

3 Робота в парах. Гра «Коректор»

Учні обмінюються зошитами, читають роботи, дають поради одне одному.

VI. Підсумок уроку

— Що нового навчилися на уроці?

— Що цікавого дізналися?

VII. Домашнє завдання

Скласти текст про жирафу з 3–4 речень.

Урок 102

Тема. Практичне засвоєння і вдосконалення нормативної (неоглушеної) вимови дзвінких приголосних у кінці слова і складу: *дуб, сад, сядь, віз, ложка, казка, берізка*

Мета: вчити учнів правильно вимовляти слова з дзвінкими приголосними в кінці слова і складу перед глухим; розвивати орфоепічну чіткість; виховувати уважність і старанність.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

Юю юр ою ють тю Юк лю тю Юл юш

Юрта юнга Юлія тюльпán

Юля юшку вранці їла.

— У яких словах з п'яти звуків букв менше, ніж звуків? (*Юрта, юнга*)

— У якому слові букв більше, ніж звуків? (*Тюльпан*)

— У слові *Юлія* яких звуків більше — голосних чи приголосних? (*Однаково*)

— Які слова в реченні можна поділити на склади? (*Юшку, вранці*)

— Яке слово в реченні складається з рівної кількості звуків і букв? (*Вранці*)

— Прочитайте слова в реченні, що складаються із чотирьох звуків. (*Юля, їла*)

2 Вправи на повторення

— Прочитайте вірш. Які приголосні звуки допомагають передати дзижчання джмеля і шелест хмелю?

ХМІЛЬ І ДЖМІЛЬ

По тичині в'ється хміль.

Біля хмелю в'ється джміль.

— Шу-шу-шу, — шумкоче хміль.

— Дзу-дзу-дзу, — дзумкоче джміль.

Ми стояли поблизу,

шум той слухали внизу.

Я сказав: — Шумкоче хміль! —

Ти сказав: — Дзумкоче джміль!

А. Камінчук

— Спишіть перше і друге речення. У виділених словах однією рисою підкресліть букви, що позначають дзвінкі, а двома — букви, що позначають глухі приголосні звуки.

— Як ви розумієте значення слова *в'ється* у першому і другому реченнях?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні ми будемо вчитися чітко вимовляти дзвінкі приголосні звуки і правильно позначати їх буквами.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Фронтальна робота

— Прочитайте слова. Скажіть, які букви позначають глухі звуки, а які — дзвінкі.

Дуб, сад, сядь, віз, ложка, казка, берізка.

Запам'ятай! В українській мові в кінці слів і складів дзвінкі приголосні треба вимовляти дзвінко.

2 Первинне закріплення

— Прочитайте, виразно вимовляючи дзвінкі приголосні звуки в кінці слова і складу.

Стежки, сережки, берізки, дубки, грибки, швидко, гарбуз, чуб, дядько, діжка, дуб, зуб, віз.

►► Фізкультхвилинка

V. Узагальнення й систематизація отриманих знань

►► Завдання 1

Прочитати, виразно вимовляючи дзвінкі приголосні звуки в кінці слова і складу.

Біб степ віз вус
Гриб грип гарбуз ананас
Дуб стовп хмиз абрикос
Зуб суп в'яз рис
Хліб короп мороз ліс

— До перших слів кожного рядка доберіть назви ознак.
— Запишіть словосполучення.

Зразок. Зелений біб.

►► Завдання 2

Змінити слова за зразком: дуби — дуб.

<i>Один — багато</i>	<i>Багато — один</i>
Грибок — грибки	дуби — дуб
горбок — ...	ножі — ...
дзьобик — ...	зуби — ...
льодок — ...	вози — віз

— Прочитайте слова парами, чітко вимовляючи дзвінкі приголосні в другому слові кожної пари.

►► Завдання 3

Прочитати прислів'я і пояснити їх значення. Списати одне прислів'я на вибір. Підкреслити слова з дзвінкими приголосними звуками в кінці складу.

До доброї криниці стежка утоптана. Щоб рибку їсти, треба у воду лізти.

► Завдання 4

Вставити пропущені слова з дзвінками приголосними в кінці слова і складу.

_____ засипало сніжком.

_____ усю зиму лапу смочче.

Слова для довідки: ведмідь, стежки.

Списати одне речення на вибір. Поділити слова для переносу слова.

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Що треба пам'ятати про вимову дзвінких приголосних у кінці слова і складу?

— Назвіть парні дзвінки і глухі приголосні звуки.

— Виділіть зайвий звук із поданих груп:

[а], [о], [у], [ж], [і], [и];

[б], [д], [ж], [з], [к], [г], [дж], [дз].

Урок 103

Тема. Вимова та написання слів із дзвінками приголосними в кінці слова й складу

Мета: закріплювати вміння учнів вимовляти і писати слова з дзвінками приголосними звуками в кінці слова і складу перед глухим; розвивати навички зв'язного мовлення, вміння давати повні відповіді на запитання; виховувати уважність.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент**

Учитель

Добрий день, другий клас!
Дуже рада бачить вас!

Учні

На урок прийшли ми знову
І навчатися готові!

II. Актуалізація опорних знань**1 Хвилинка каліграфії**

*Я я ля ям ять ся тя Як яс ял ня
Ясен якір яблуня Ялта Ярінка
Ялінка сяє ясними вогнями.*

— Поясніть уживання великої букви.

— Назвіть послідовно звуки і букви у слові *яблуня*.

- Доберіть до слова *Яринка* назви ознак.
- Підкресліть у реченні глухі приголосні.

2 Зоровий диктант

Після дощу пахло вологістю.
Кожне село має свою історію.
Леся слухала солов'їний спів.
Проворна синичка клює зерно.
По синьому озеру пливе човен.

3 Вправи на повторення

Прочитайте слова. Які виділені букви позначають глухі звуки, а які — дзвінкі?

Колодка, стежка, скибка, сад, суп, сніг, мороз, обід, лікті, хатка, редька.

Зверніть увагу! В українській мові дзвінких приголосних більше, ніж глухих. І в словах дзвінкі звуки трапляються частіше. Цим і пояснюється милозвучність, краса нашої мови.

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні ми підсумуємо наші знання про дзвінкі і глухі приголосні звуки.

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань та вмінь

► Завдання 1

Прочитати виразно загадки і відгадати їх. Чітко вимовляти дзвінкі приголосні.

- Їла-їла дуб, дуб та зламала зуб, зуб.
- І не сани, і не віз — їхать добре, аби вліз.

— Підкресліть слова, у яких є тільки дзвінкі приголосні звуки.

► Завдання 2

Виписати слова, у яких є глухі приголосні.

Сядь, стань, дістань, голуб, хлопець, лебідь, дошка, ложка, сніг, гараж, вагон.

► Завдання 3

Прочитати прислів'я і пояснити їх значення. Списати. Підкреслити слова з дзвінкими приголосними звуками в кінці складу.

Кішці — смішки, а мишці — слізки.

► Завдання 4

Дописати слово, додавши дзвінкий приголосний.

Коза□, рука□, буква□, коса□, буря□.

► Завдання 5

Списати. Підкреслити слова з дзвінкими приголосними звуками в кінці складу.

Діти беруть книжки у шкільній бібліотеці. Казки, загадки, приказки читають вони залюбки.

► Завдання 6

Записати слова за зразком.

Зразок: блузочка — блузка.

Казочка — ...

берізонька — ...

стежечка — ...

книжечка — ...

► Завдання 7

Прочитати вірш. Списати, вставляючи пропущені букви.

Біля яру, біля сте_ки
одягла верба сере_ки.
Голі_кою похитала,
тихесенько запитала:
— Де ота біленька ха_ка,
Де гарнесенькі дівча_ка?

Л. Костенко

— Назвіть спочатку слова, у яких вставили букви, що позначають дзвінки приголосні, потім — слова з глухими приголосними.

► Завдання 8

Вставити пропущені букви. Пояснити свою думку.

Рі_ко, шви_ко, зага_ка, голу_ка, зу_ки, тру_ка, ва_ко,
дорі_ка, ягі_ка, гря_ка, відга_ка, гарбу_.

— Прочитайте слова, чітко вимовляючи слова з дзвінкими приголосними в кінці складу перед глухим приголосним.

► Завдання 9

Вставити пропущені слова із дзвінкими приголосними в кінці слова і складу.

Біля школи посадили _____.

_____ чудесні нам шепоче ліс.

_____ — усьому голова.

Слова для довідки: хліб, берізки, казки.

— Спишіть одне речення на вибір. Поділіть слова для переносу.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

— Чому дзвінки приголосні в кінці слова і складу перед глухим приголосним треба вимовляти чітко?

— Виділіть зайвий звук із поданих груп:

[б], [п], [в], [м], [ф], [с];

[ж], [з], [с], [ш], [д], [х].

Урок 104

Тема. Перевірна робота. Списування

Мета: перевірити орфографічну та пунктуаційну грамотність учнів; розвивати навички каліграфічного письма; виховувати культуру оформлення письмових робіт.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Контроль знань. Списування

КОРИСНА СПРАВА

Кожного дня намагайся робити корисну справу. Вивчи урок, прибери кімнату, відвідай бабусю.

Одна маленька справа краще за велике безділля. Весь світ тримається на наших корисних справах. Не витрачай свій час даремно.

III. Підсумок уроку. Рефлексія

Примітка. За списаний текст виставляються дві оцінки: одна за грамотність, друга — за каліграфію, швидкість і культуру оформлення письмової роботи.

Грамотність оцінюється за такими самими критеріями, що й диктант.

Перевірка графічних навичок: форми, розміру, нахилу, поєднання літер; культури оформлення письмової роботи і швидкості письма.

Дотримання норм за кожним із зазначених параметрів оцінюється двома балами (*усього в сумі 12 балів*). За незначне відхилення від норми за тим чи іншим параметром знімається 1 бал, за значне — 2 бали. Щодо швидкості письма, то незначним вважають відхилення від меншого показника норми (*2 клас — 15–20 слів*) на 1–5 знаків, значним — на 5 та більше знаків.

Додаток

» Орієнтовні тексти для списування

ВЕЛИКА ПЕРЕРВА

Чергові Валя Зайцева і Юра Сорокін поливають квіти. Катя Гришина і Тамара Юдіна роздивляються книгу. Толік Яшин і Оленка Мальцева грають у шахи. Учителька Олена Семенівна пише на дошці.

ЧАРІВНІСТЬ ПРИРОДИ

Найбільшу насолоду і радість дає людині спілкування з природою. Вона завжди нас чарує і хвилює. Шепіт голубої води, зелених дібров дорогий кожному серцю. Розмаїття квітів дарує радість. Чудова природа рідного краю!

БЕРІЗКА

Усе в лісі радіє, а берізка плаче. Під гарячим сонячним промінням по стовбуру тече сік. Здається, що це сльози берези. Люди надрізують кору дерева і збирають сік у пляшки. А деревце без соку гине. Сік у берези — як кров у людини. Бережіть красуню!

Урок 105

Тема. Зіставлення вимови (*читання*) і написання слів з апострофом перед *я, ю, є, ї*

Мета: поглиблювати знання учнів про апостроф; вчити правильно вимовляти, читати і списувати слова з апострофом; розвивати навички звуко-буквеного аналізу слова; виховувати пізнавальний інтерес.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Починаємо урок,
Бо почули ми дзвінок.
Він за парти кличе нас.
До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

*Не ол ом ор шом вап ач дя Жа Ор
Жайворонок, дятел, ясен.*

Орел на горі, перо на орлі.

— Доберіть назви дій до слова *жайворонок*.

— Які звуки позначає буква *я* в словах *дятел* і *ясен*?

- Складіть звукові моделі цих слів.
- Підкресліть у скоромовці тверді приголосні.

2 Зоровий диктант

Верби зеленіють над ставком.
 На землю спускалися сутінки.
 Весняний сніг зчорнів і змок.
 Жовті безсмертники одцвіли.
 Грак поважно ступав по ріллі.

3 Вправи на повторення

— Запишіть спочатку слова, у яких букви *я, ю, є, ї* позначають два звуки, а потім — слова, у яких вони пом'якшують попередній приголосний.

Ясен, лялька, юшка, поїзд, стоїть, тюльпан, лле, єнот.

— Які звуки можуть позначати букви *я, ю, є, ї*?

— Скільки звуків позначають ці букви у словах кожного рядка?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми будемо вчитися читати і писати слова, в яких букви *я, ю, є, ї* позначають два звуки після твердих приголосних.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Пояснення вчителя

— Прочитайте слова. Які звуки позначені виділеними сполученнями букв?

— Вимовте ці звуки. Як вимовляються приголосні звуки у виділених сполученнях?

Пір'я — буря

б'ють — бюро

бар'єр — Репін

в'юн — гравюра

матір'ю — рюкзак

сім'я — духмяний

— Зробіть висновок, доповнивши речення:

У словах, що пишуться з апострофом, між твердим приголосним і голосним вимовляємо...

Запам'ятайте!

Апостроф пишеться після твердих приголосних *б, п, в, м, ф, р* перед *я, ю, є, ї*, які позначають по два звуки: [йа], [йю], [йє], [йї].

Наприклад: сім'я [сімйа], в'юн [вйун], в'є [вйє], солон'ї [солонвйї].

2 Первинне закріплення

— Обведіть букви, після яких може ставитися апостроф.

д, г, б, п, в, л, ф, м, т, р

► Фізкультхвилинка**V. Узагальнення й систематизація отриманих знань****► Завдання 1**

Списати слова в алфавітному порядку. Поставити наголос.

П'ять, б'ють, здоров'я, солов'ї, полум'я, рюкзак, м'ята, реп'ях, пір'я.

— Пояснити вживання апострофа в словах.

► Завдання 2

Прочитати, правильно вимовляючи слова з апострофом. Відгадати, із якої казки цей уривок.

Напоїла курочка півника м'ятою, приклала гірчичник, — і пройшло.

— Списати, підкреслити букви, між якими стоїть апостроф.

► Завдання 3

Прочитати і відгадати загадки. Виписати слова з апострофом.

- Сам маленький, а шубка дерев'яна.
- Люблять мене, поважають, а б'ють мене, коли грають.

— Побудувати звукову модель слова *б'ють*.

► Завдання 4

Прочитати. Коли так кажуть?

Слова з апострофом читати так, щоб після твердих приголосних перед *я, ю, є, ї* звучав [й].

Робить п'яте через десяте.

Списати, поділяючи слова для переносу. Поставити наголос.

— Як треба переносити слова?

VI. Підсумок уроку. Рефлексія

— Як вимовляються приголосні перед апострофом? Наведіть приклади.

— Перед якими буквами пишеться апостроф? Наведіть приклади.

Урок 106

Тема. Удосконалення вимови слів з апострофом перед *я, ю, є, ї*

Мета: учити учнів уживати апостроф після твердих приголосних *б, л, в, м, ф, р* перед *я, ю, є, ї*, які позначають по два звуки; розвивати мовлення, мислення; виховувати сумлінне ставлення до навчання.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Дзвоник всім нам дав наказ:
— До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії.

Во со ва рл ем ця ля ов ве вл

Вира́зно влі́тку воро́та

Ворона проворонила вороненя.

— Скільки складів у кожному із записаних слів?

— Чим цікаві слова у реченні? (*Вони споріднені.*)

— Який корінь у цих словах? Позначте його.

2 Зоровий диктант

Перепілка вночі підпадьомкує.

У Пилипка очі, як волошки в житі.

Увечері Андрій полив деревце.

Ми посадили липи, ясени і клени.

Розбитого глечика не склеїти.

3 Вправи на повторення

— З'єднайте слово та його ознаку.

Ящірка	щасливий
щітка	прудка
друг	нова
день	щирий

— Яка буква, що позначає два звуки, зустрічається у кожному словосполученні?

— Які ще букви можуть позначати два звуки? Наведіть приклади.

— Поставте наголос у словах — ознаках.

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми будемо вдосконалювати вимову слів з апострофом перед *я, ю, є, ї*.

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань

► Завдання 1

Прочитати слова. Чи подобається їх звучання? Записати слова без помилок.

Буряк, ряд, бурян, подвіря, Рябко, піря.

— Чому в одних словах поставили апостроф, а в інших — ні?

— Підкресли букви, між якими стоїть апостроф.

► Завдання 2

Прочитати, правильно вимовляючи слова з апострофом. Відгадати, із якої казки цей уривок.

На ранок баба набрала мичок і погнала солом'яного бичка пасти.

Списати. Поставити наголос.

► Фізкультхвилинка

► Завдання 3

Прочитати і відгадати загадки. Виписати слова з апострофом.

- Хвіст гачком, ніс п'ятачком. (*Свиня*)
- Скручений, зв'язаний, та не плаче, а по хаті скаче. (*Віник*)

Пояснити вживання апострофа в словах.

► Завдання 4

Прочитати. Коли так кажуть? Слова з апострофом прочитати так, щоб після твердих приголосних перед *я, ю, є, ї* звучав [й].

Не вчи солов'я співати, а орла літати.

Списати, поділяючи слова для переносу. Поставити наголос.

— Як треба переносити слова?

► Завдання 5

Прочитати слова. Списати, вставляючи, де потрібно, апостроф.

П□ять, дев□ять, дес□ять, б□ють, реп□ях, р□юкзак, р□ядно, бур□як, бур□я, весілл□я, черв□ячок.

Пояснити вживання апострофа в словах.

Скласти звукову модель слова *дев'ять*.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

— Після яких приголосних ставиться апостроф?

— Скільки звуків позначають букви *я, ю, є, ї* після апострофа?

Урок 107

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Робота над деформованим текстом

Мета: учити учнів редагувати текст з метою усунення у ньому логічних пропусків; розвивати вміння помічати невідповідність змісту тексту заголовку та виправляти помилки у тексті; виховувати культуру мовлення.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Ось і знову дзвінок лунає,
Мелодійно і срібно звучить.
Він до класу дітей скликає,
Щоб успішно нового навчить.

II. Актуалізація знань та чуттєвого досвіду учнів

— Прочитайте уважно текст і дайте відповідь на запитання: чи відповідає його зміст заголовку?

СНІГОВА БАБА

Узимку діти гралися у дворі. Руки у них мерзли. Але баба снігова вийшла гарна.

— Чому зміст розповіді не відповідає заголовку?

III. Визначення теми і задач уроку

— Сьогодні ми будемо працювати з деформованими текстами.

Пригадайте і поясніть, який текст називається деформованим. (Текст, у якому порушено зв'язок речень, зміст.)

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

» Завдання 1

Робота над текстом «Снігова баба»

— Якими реченнями слід доповнити текст, щоб його зміст відповідав заголовку?

» Завдання 2

— Доповніть речення в тексті.

ЧАРІВНА МАРІЙКА

Не уявляю, як би я жила без моєї вірної подруги Марійки. З нею можна... Вона допомагає... Подруга ніколи не залишить... А ще вона любить... У школі допомагає... Відчуває... Марійка дуже... Це моя... Я її...

— Що було відомо із цього запису?

— А що нового ви додали?

» Завдання 3

— Прочитайте. Відредагуйте текст, доповнюючи його назвами ознак так, щоб можна було відчути красу природи вранці.

Аж ось зайнявся ранок. Із-за обрію викотилося сонце. Туман почав танути, тулитися до землі. Скрізь заблищали краплини роси.

» Фізкультхвилинка**V. Осмислення й систематизація знань****1 Самостійна робота**

— Прочитайте. Подумайте, якими словами можна доповнити речення цього тексту.

Користуйтеся словами з довідки. Запишіть ці речення. Доберіть заголовок.

Прийшло ... літечко. Шумлять ... сосни. Зацвіла ... липа. Достигає ... суниця. ... співають птахи.

Слова для довідки: високі, духмяна, тепле, дзвінко, солодка.

2 Перевірка роботи

Двоє–трое учнів читають речення, решта аналізують їх.

3 Робота в парах. Гра «Коректор»

Учні обмінюються зошитами, читають роботи, дають поради одне одному.

VI. Підсумок уроку

— Чого вас навчив цей урок?

VII. Домашнє завдання

Складіть 3–4 речення про літні розваги дітей.

Урок 108

Тема. Записування слів з апострофом під диктування та правильне їх читання (*твердо вимовляючи приголосні звуки [б], [п], [в], [м], [ф], [р] перед сполученнями [йа], [йу], [йе], [йі]*)

Мета: закріплювати навички правильної вимови та написання слів з апострофом; розвивати мовленнєві навички; виховувати любов до живої природи.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент**

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,

Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

*Ере ал есе ор ил Пл іс нь да тр
Вєресень календар театр
Ніс Пилип плуг через поріг.*

— Доберіть до слова *календар* назви ознак.

— Поділіть слова на склади.

— Вивчіть скоромовку. Позмагайтеся із сусідом по парті, хто краще розкаже.

2 Словниковий диктант

— Запишіть слова, поділяючи їх для переносу.

Гудзик, подзвонити, задзюрчали, задзеленчали.

3 Зоровий диктант

Фізкультура зміцнює здоров'я.

Розбитого глечика не склеїти.

Посипалося листячко з ліщини.

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми будемо продовжувати вчитися писати і читати слова з апострофом.

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань та вмінь

» Завдання 1

Списати слова. Поставити, де потрібно апостроф. Довести свою думку.

М□ята, в□яжу, реп□ях, в□юн, черв□як, Р□ябло, п□явка,
р□ядно, м□який, п□ятниця.

» Завдання 2

Утворити за зразком слова з апострофом.

Зразок: Торф — торф'яний.

Хлопець — ...

Солома — ...

» Завдання 3

Прочитати, правильно вимовляючи слова з апострофом. Відгадати, із якої казки цей уривок. Списати. Підкреслити слова з апострофом.

Тут гуси-лебеді побачили її, загелготали, налітають, крилами б'ють, от-от братика з рук вирвуть.

►► Фізкультхвилинка

►► Завдання 4

Записати слова, ставлячи, де потрібно, апостроф. Підкреслити букви, що позначають приголосні звуки.

М□ясо, п□ятірка, р□яд, кар□єр, р□ядно, пам□ять.

— Прочитайте слова, у яких поставили апостроф. Поясніть його вживання.

►► Завдання 5

Прочитати. Коли так кажуть? Слова з апострофом читати так, щоб після твердих приголосних перед *я, ю, є, ї* звучав [й].

П'ятами киває, бо діла не має.

Списати, поділяючи слова для переносу. Поставити наголос.

— Як треба переносити слова?

►► Завдання 6

Записати слова з апострофом (*під диктування*).

Пір'я, буря, в'юн — гравюра, б'ють — бюро, матір'ю — рюкзак, бар'єр — Репін, сім'я — духмяний.

— Прочитайте слова, у яких поставили апостроф. Поясніть його вживання.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

— Після яких букв і перед якими ставиться апостроф? Наведіть приклади.

Урок 109

Тема. Записування слів з апострофом під диктування

Мета: учити переносити слова з апострофом; розвивати навички грамотного письма; виховувати уважність.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

Ву ул ця оф об во ов бу роз зу

Ву́лиця метрó шофёр

Побачив вовк козу, забув про грозу.

- Доберіть до слів назви ознак.
- Назвіть послідовно звуки і букви у слові *вулиця*.
- В яких словах тільки тверді приголосні звуки?
- Як ви розумієте приказку?
- Спишіть приказку, поділяючи слова для переносу.

2 Зоровий диктант

Раненько прокидайся, синочку!
 Наливалися міддю шатра дубів.
 Сніг розтав на вигрітій землі.
 Високо на кручі стояло лисеня.

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми будемо вчитися переносити слова з апострофом.

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань та вмінь

— За якими правилами ділять слова для переносу?

► Завдання 1

Записати слова, поділяючи їх для переносу.

М'ясо, пам'ять, рум'яний, хлоп'ята, пам'ятник, дев'ять.

— Зверніть увагу на те, що апостроф при переносі слова не відокремлюється від попередньої букви.

Переносити треба так: пам'-ять, рум'-яний, хлоп'-ята, пам'-ятник, дев'-ять.

► Завдання 2

Записати слова з апострофом (*під диктування*).

Черв'як, подвір'я, пір'я, м'ята, здоров'я, б'ють, п'ять, солов'ї, сім'я, в'є.

► Завдання 3

Скласти словосполучення, додаючи слова з апострофом.

З гусячого _____;

_____ чай;

подарунок для _____;

дружні _____.

Слова для довідки: Мар'яни, хлоп'ята, п'ють, пір'я.

» Завдання 4

Прочитати, правильно вимовляючи слова з апострофом. Відгадати, із якої казки цей уривок. Списати. Підкреслити слова з апострофом.

Ото вискакує з води проклятий змій, що розженеться проти Кожум'яки, то він його булавою луп та луп, аж луна йде.

» Фізкультхвилинка**» Завдання 5**

Прочитати. Коли так кажуть? Слова з апострофом читати так, щоб після твердих приголосних перед *я, ю, є, ї* звучав [й].

Причепився, як реп'ях до кожуха.

Списати, поділяючи слова для переносу. Поставити наголос.

— Як треба переносити слова?

» Завдання 6

Зробити звуко-буквений аналіз слів.

Сім'я —

П'ють —

» Завдання 7

Гра «Так — ні»

Учитель називає слово. Якщо при його написанні вживається апостроф, учні кажуть «так», в іншому випадку — «ні».

П'є, бур'ян, пір'я, здоров'я, солов'ї, лялька, хлоп'ята, в'ється, буря, б'ють, цвяхи, п'ють, в'яне, моря.

» Завдання 8

Утворити за зразком слова з апострофом.

Зразок: торф — торф'яний.

Камінь —

Риба —

V. Підсумок уроку. Рефлексія

— Чого навчалися на уроці?

— Назвіть слова з апострофом.

Урок 110

Тема. Закріплення вивченого про апостроф

Мета: закріплювати навички правильної вимови (*читання*) та написання слів з апострофом; розвивати творчі здібності, мовлення учнів; виховувати любов до читання.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Починаємо урок,
Бо почули ми дзвінок.
Він за парти кличе нас.
До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань**1 Хвилинка каліграфії**

*Це Вс ор го ап он ла ою ся при
Помілка і помилка диктáнт*

Всім подобається це куце цуценя.

— Скільки складів у кожному з цих слів?

— У слові *диктант* підкресліть букви, що позначають приголосні звуки.

— Які слова у скоромовці не можна перенести?

2 Зоровий диктант

За вікном цвірінькає горобчик.
Василько намалював зоряну ніч.
Намальовані квіти були, як живі.
Тихо по морю сонце у хвилях грає.
Чому ти, Миколко, не вивчив уроки?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми закріпимо знання про апостроф.

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань та вмінь**» Завдання 1**

Списати слова за алфавітом, вставляючи апостроф, де це потрібно.

Здоров□я, цв□ях, хом□ячок, в□ється, гал□явина, моркв□яний, реп□ях, кур□ячий.

— Прочитайте слова, у яких поставили апостроф. Поясніть його вживання.

» Завдання 2

Прочитати. Коли так кажуть? Слова з апострофом читати так, щоб після твердих приголосних перед *я, ю, є, ї* звучав [й].

Добре ім'я дорожче від багатства.

Шукає на коржі м'якого, а в труді легкого.

Списати, поділяючи слова для переносу. Поставити наголос.

— Як треба переносити слова?

► **Завдання 3**

Зробити звуко-буквений аналіз слів.

В'є —

Солов'ї —

► **Завдання 4**

Утворити за зразком слова з апострофом.

Зразок: торф — торф'яний.

Олово — ...

Дерево — ...

► **Фізкультхвилинка**

► **Завдання 5**

Прочитати, правильно вимовляючи слова з апострофом. Відгадати, із якої казки цей уривок. Списати друге речення. Підкреслити слова з апострофом. Поставити над словами наголос.

Долі лежала мертва ластівка, її красиві крила були міцно притиснуті до тіла, ніжки й голівку вона сховала під пір'ячко.

Тільки рум'янцю на щічках нема, а так дуже гарна Снігуронька.

► **Завдання 6**

Із даних слів утворити речення і записати.

здоров'я, багатство, міцне, людини, Найбільше.

► **Завдання 7**

Скласти словосполучення, додаючи слова з апострофом.

Гратися з _____;

на _____ поверсі;

співають _____;

перед _____ будинком.

Слова для довідки: м'ячем, п'ятому, кам'яним, солов'ї.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

— Після яких букв і перед якими ставиться апостроф?

— Як треба переносити слова з апострофом?

Урок 111

Тема. Перевірна робота. Диктант

Мета: перевірити орфографічну та пунктуаційну грамотність учнів; розвивати акуратність; виховувати культуру оформлення письмових робіт.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Контроль знань. Диктант

ПО ЯГОДИ

У кінці червня Дем'яно і Мар'янка пішли в ліс. Високо в небі заграло яскраве проміння сонця. У лісі пахло м'ятою і квітами. Скрізь лунав дзвінкий спів птахів. Із трави виглядали запашні червоні суниці.

Діти швидко наповнили кошики ягодами. Вони повертались у село веселі і щасливі. Гарно у лісі!

III. Підсумок уроку. Рефлексія

Додаток

► Орієнтовні тексти диктанту

КВІТЕНЬ

Ожили річки і розлилися широкими морями. Розкинулося небо яскравою блакиттю. Оживає торішня зелень трав. На клені з бруньок з'явилися пучечки зелених квітів. Бджоли впізнали їх і гудуть серед віття. Зацвіли верба, береза і в'яз. Скоро білими квітами вкриються сади.

КАЛИНА

Найкраще подвір'я в нашому селі в бабусі Насті. Біля її хати ростуть вишні, бузок, шумлять явори. Під вікном посадила вона кущ калини. Поливала його, доглядала. Тепер щовесни у вікно хатини заглядає калина білими китицями. Соловейко в'є на ній гніздо, тьохкає, поки калина не перецвіте. Восени на калині червоніють великі г'рона ягід.

РІДНА МОВА

Ти живеш в Україні і розмовляєш українською мовою. Любов до рідної мови починається з колиски, з маминої пісні. Наша мова багата, співуча і дзвінка. Її ще називають солов'їною. Вона є джерелом духовного життя людини.

Учні, дбайте про чистоту і розквіт мови. Пам'ятайте, що вона є нашим вірним другом і помічником протягом усього життя.

Урок 112

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання зв'язного висловлювання за серією малюнків

Мета: учити учнів складати розповідь за серією малюнків та опорними словами; розвивати мислення, увагу, пам'ять, мовлення, творчу уяву; виховувати прагнення піклуватися про птахів.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Всі почули: дзень-дзелень?
До роботи! Добрий день!

II. Актуалізація знань та чуттєвого досвіду учнів

- Яка зараз пора року?
- Чому ви так вважаєте?
- Назвіть ознаки весни. (*Пригріває сонечко, день довший, зеленіють листочки, травичка, з'являються перші квіти, повертаються з теплих країв птахи.*)

ЙДЕ ВЕСНА

Стану я, гляну я —
Скрізь поточки,
Як дзвіночки.
Жайворон, як золотий,
З переливами:
Йде весна
Запашна,
Квітами-перлами
Закошичена.

П. Тичина

III. Визначення теми і задач уроку

— Сьогодні на уроці ми помандруємо в сад. Навесні все пробуджується від зимового сну, оживає, народжується, розвивається. Будемо вчитися складати розповідь за серією малюнків та опорними словами.

IV. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1 Бесіда за ілюстрацією «Сад навесні»

- Який сад навесні?
- Які дерева ростуть у саду? кущі? квіти?
- Кого можна зустріти в саду?

2 Робота над загадками

- Я ловлю комах, жучків,
Їм біленьких черв'ячків,
В теплий край я не літаю:
Під стріхою хату маю.
Цвірінь! — сів я на хлівець,
Звуть мене... (*Горобець*).
- Ростом він маленький,
Сірий, чепурненький,
Справжній молодець.
Хто він?... (*Горобець*).
- Маленький хлопчик у сірій свитині
По дворах стрибає, крихти збирає. (*Горобець*)
- У нашої бабусі сидить дід у кожусі.
Проти ночі гріється, без води умивається. (*Kim*)

Записування слів-відгадок у зошит.

3 Робота над засобами зв'язку

— Як по-іншому можна назвати пташку, пташенят, котика?

Пташка — вона, мати-пташка, горобчиха.

Котик — він, бешкетник, кіт, розбишака.

Пташенята — вони, малята.

4 Робота над серією малюнків «У гнізді»

— Уявіть собі, що мандруючи по саду, ми підійшли до дерева і побачили на одній із гілок гніздо.

— Яку пору року зображено?

— Де відбувається дія?

— Хто сидить у гнізді?

— Що роблять пташенята? (*Пташенята виглядають, чекають на свою маму.*)

— Чому пташка залишила пташенят? (*Пташка-мати полетіла шукати корм для своїх діток.*)

— Що трапилося, коли пташка полетіла за кормом для пташенят? (*На дерево видряпався кіт, щоб пожитися безпомічними пташенятами.*)

— Як мати захистила своїх пташенят? (*Почувши писк своїх діток, вона накинулася на кота, почала дзьобати його і бити крильми.*)

— Як ви вважаєте, що могло б трапитись, якби пташка-мати не встигла прилетіти і захистити безпомічних пташенят?

— Як вчинили б ви, перебуваючи неподалік?

» Фізкультхвилинка

V. Застосування отриманих знань

1 Складання розповіді (усно)

Опорні слова: навесні, пташине гніздо, маленькі пташенята, поживитися, пташка-мати, накинлася, почала дзьобати, кіт утік, відважна пташка.

2–3 учнів складають розповідь (усно).

— Який заголовок можна дібрати? (*Відважна пташка*)

2 Самостійна робота

Записування розповіді «Відважна пташка» у зошит.

3 Перевірка роботи

Двоє–троє учнів читають розповіді, решта аналізують їх.

4 Робота в парах. Гра «Коректор»

Учні обмінюються зошитами, читають роботи, дають поради одне одному.

VI. Підсумок уроку

— Де ми мандрували?

— Кого зустріли в саду під час мандрівки?

— Чи охоронятимете ви птахів від злих нападників?

VII. Домашнє завдання

Підготуйте розповідь про те, як ви охороняли птахів від злих нападників.

Урок 113

Тема. Узагальнення знань учнів за темою «Звуки і букви»

Мета: узагальнити вивчений матеріал про звуки і букви; збагачувати словниковий запас учнів; формувати навички грамотного письма; виховувати любов до рідного краю.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Учитель

Добрий день, другий клас!

Дуже рада бачить вас!

Учні

На урок прийшли ми знову

І навчатися готові!

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

Ки Че Ба Ук ши їв єм ча ах пл

Батьківщина, Київ, Україна

Від рідної землі віє тепло, від чужої — холодом.

— Доберіть до слова *Батьківщина* споріднені слова. Визначте корінь.

— Які слова, близькі за значенням до слова *Батьківщина*, ви знаєте?

— Скільки звуків у слові *Батьківщина*? Скільки букв?

— Чому кількість звуків і букв однакова в цьому слові, хоча знак м'якшення звука не позначає?

— Скільки звуків і букв у словах *Київ* та *Україна*? Чому букв менше, ніж звуків?

— Які ще букви можуть позначати два звуки?

— У яких випадках букви *я, ю, є, ї* завжди позначають два звуки? Наведіть приклади таких слів.

— А чи можуть дві букви позначати один звук? Наведіть приклади таких слів.

— Як ви розумієте зміст прислів'я?

— Підкресліть у прислів'ї слова — назви ознак, протилежні за значенням.

2 Словникова робота

1) Гра «Загадки діда Буквоїда».

— Які голосні пропущено?

— Запишіть утворені слова.

м тр

с р д

н д л

д т н

ч т ль

з ць

т тр

д т л

2) Розгадування кросворда «Наголос».

1				Н	
	2			А	
				3Г	
	4			О	
				5Л	
	6			О	
	7			С	

- 1) Від хати до хати йде,
А в хату не заходить. (*Стежина*)
- 2) Холодна, біла,
Ліс оголила,
Скувала річку,
Струмок спинила. (*Зима*)
- 3) І великі, і малі
Повдягалися в брилі,
І дощу ці одноніжки
Не бояться ані трішки.
Ліс — улюблений їх край.
А як зветься, відгадай! (*Гриби*)
- 4) Бджілки-трудівниці
Із різних квіток
Збирають щоліта
Смаченький... (*медок*).
- 5) Я руда, низького росту,
Хитра я і довгохвоста.
На курей я вельми ласа —
В них таке смаченьке м'ясо...
Вовку-брату я сестриця,
А зовуть мене... (*лисиця*).
- 6) Дуже товсті ноги маю,
Тихо їх переставляю.
Височезний я на зріст,
Біля рота маю хвіст! (*Слон*)
- 7) Понад річкою місток
Виріс із семи стрічок.
Та по ньому не піду,
Бо ще у воду упаду. (*Веселка*)

— Яке слово вийшло по вертикалі?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми закріпимо вивчений матеріал про звуки і букви.

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань та вмінь

► Завдання 1

Прочитати українську абетку. Яких літер бракує?

Бб Вв Гг Гґ Дд Жж Зз Йй Кк Лл Мм Нн Пп Рр Сс Тт Фф Хх Цц
Чч Шш Щщ

- Скільки букв можуть позначати голосні звуки?
- Назвіть букви, що позначають приголосні звуки.
- Яких звуків більше в українській мові — голосних чи приголосних?
- Чого більше в українській мові — приголосних звуків чи букв, що їх позначають?
- Яка буква завжди позначає два звуки?
- Яка буква позначає завжди м'який звук?
- Які букви можуть позначати по два звуки?
- Які букви позначають дзвінкі звуки?
- Які букви позначають глухі звуки?
- Назвіть звуки, під час вимовляння яких струмінь повітря не натрапляє на перешкоду.
- Назвіть кілька звуків, які б продовжили ряд: [з], [д], [дж], [б].
- Назвіть парні глухі звуки до таких дзвінких: [дз], [г], [з], [г].
- Назвіть парні тверді звуки до таких м'яких: [л], [т], [з], [р].

► Завдання 2

Робота в парах

- 1) Назвіть склади з м'якими приголосними в таких словах: *тюлень, лисиця, ялина, тополя*.
- 2) Який одержимо склад, якщо м'який звук у ньому замінимо на твердий? (*Для, клю, день, не, сльо*)
- 3) Який одержимо склад, якщо твердий звук у ньому замінимо на м'який? (*Пла, рук, глу, ле, тро*)
- 4) Запишіть слова і позначте в дужках кількість звуків і букв у них (*побудувати звукові моделі*): *сіль, дзьоб, маяк, бджола, щука, Юрась, льон*.

► Завдання 3

Списати слова, вставляючи ь. Назвати одним словом.

Олен□, рис□, лос□, ведмід□ — це...

Карас□, окун□ — це...

Васил□ко, Петрус□, Івас□ — це...

► Фізкультхвилинка

► Завдання 4

Списати слова, поділяючи їх для переносу.

Донька, опеньки, синька, пальма, пісенька, гайка, чайник, впіймав.

» Завдання 5

Зі слів кожного рядка скласти і записати речення.

- Опеньки, коло, ростуть, пеньків, восени;
- співала, пісеньку, доньці, мама.

» Завдання 6

Утворити слова за зразком.

День	
пень	деньок
опеньки	

» Завдання 7

Списати слова, вставляючи пропущені букви. Поставити над словами наголос.

С_годні, т_хкає, сл_зи, л_дяник, л_тчик, с_мий, бад_рий,
в_сна, оз_рце, н_бесний, з_мовий, кал_ндар, дорі_ка, соло_кий.

» Завдання 8

Гра «Порівняй!»

Визначити кількість звуків у словах і поставити знаки <, >, =.

Сіно = сани	рак ☐ мак	сон ☐ дощ
щітка > кішка	дзиґа ☐ мотив	джміль ☐ парта
рак ☐ мак	щит ☐ вуж	гора ☐ нора
лось ☐ ліс	гриб ☐ гість	циглик ☐ дзвоник

» Завдання 9

Записати слова в алфавітному порядку.

Горобина, льотчик, радість, автобус, веселка, світлячки, ма-
лина.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

— Продовжити речення.

- Слова складаються зі... (звуків).
- Звуки на письмі позначаються...(буквами).
- Букви ми ..., ..., ..., (бачимо, читаємо, пишемо).
- Букви бувають ... і ... (рукописні і друковані; великі і малі).
- Звуки бувають ... і ... (голосні і приголосні; дзвінки і глухі; м'які і тверді).

Урок 114

Тема. Перевірна робота. Мовна тема «Звуки і букви. Приголосні звуки. Апостроф»

Мета: перевірити мовні знання та мовленнєві вміння учнів з теми «Звуки і букви. Приголосні звуки. Апостроф»; розвивати самостійність; виховувати культуру оформлення письмових робіт.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Контроль знань

1 варіант

- У яких словах немає м'яких приголосних звуків?
 - Мелодія, зайчик;
 - метелик, дідусь;
 - мама, лисичка.
- Які слова не можна перенести?
 - Герой, іній;
 - читає, льон;
 - їдуть, джміль.
- У яких словах треба поставити апостроф?
 - Бур□як, бур□ян;
 - подвір□я, Р□бко;
 - здоров□я, солов□ї.
- Вставте пропущені букви.

Дру□, ні□ка, са□ки, шви□ко, зага□ка, голу□ка.

2 варіант

- У яких словах немає м'яких приголосних звуків?
 - Дощик, Ірина;
 - гайка, тепло;
 - честь, сім'я.
- Які слова не можна перенести?
 - Пальто, день;
 - спить, стою;
 - явір, зелень.
- У яких словах треба поставити апостроф?
 - П□ять, б□ють;

- 2) пір□я, р□яд;
3) р□юкзак, м□ята.

4. Вставити пропущені букви.

Ду□, сте□ка, бері□ка, зу□ки, гарбу□, дорі□ка.

За кожне правильно виконане завдання учень одержує три бали.

III. Підсумок уроку. Рефлексія

ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО ЗА РІК

Урок 115

Тема. Аналіз перевірної роботи. Повторення вивченого про текст

Мета: провести роботу над помилками, допущеними у перевірній роботі; повторити й закріпити знання учнів про текст (уміння добирати, або вибирати із запропонованих заголовок до тексту; визначати в тексті зачин, основну частину, кінцівку; дотримуватися абзаців у процесі списування; удосконалювати тексти, усуваючи лексичні повтори); розвивати навички зв'язного мовлення; формувати вміння застосовувати свої знання; виховувати пізнавальні інтереси.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Встали, дітки, всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
Настрій на урок взяли
Й працювати почали.

II. Аналіз перевірної роботи

III. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

*Га ді іл ер ля га ня ил ва да
Понеділок середі четвєр неділя
Гава проґавила гавеня.*

— Яких днів тижня бракує у переліку?

- Вивчіть скоромовку і позмагайтеся у її промовлянні.
- Як називаються слова у скоромовці? Позначте у словах корінь.

2 Словникова робота

► Гра «Склади слова»

ця ву ли ван ди ля не ді по ка
ди ти на тел дя дар ка лен мил

3 Вправи на повторення

— Знайдіть початок і кінець кожного речення. Прочитайте, знижуючи голос і роблячи паузу в кінці кожного речення.

Росла на грядці капуста була вона велика, кругла, біла сто листочків — одержинок на собі мала листочки у неї соковиті, солодкі.

- Прочитайте речення. Чи становлять вони зв'язний текст?
- Яка тема тексту? Доберіть заголовок.

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми будемо закріплювати знання про текст.

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань та вмінь

► Завдання 1

Прочитати текст. Вибрати з-поміж заголовків найбільш вдалий.

Прилинули здалеку хмари та й принесли дощ. Лагідний такий, теплий, теплий. Затанцював він по дахові, зашелестів по кущах. І все, що попало під дощ, зраділо йому, заусміхалося.

- а) Дощ.
- б) Гроза.
- в) Теплий дощик.

- Слова *теплий, лагідний* поділіть для переносу.
- Які слова у тексті не можна перенести?

► Завдання 2

Прочитати. У якому порядку слід розташувати абзаци тексту, щоб вийшла зв'язна розповідь?

- 1) Дядько Михайло і Василько принесли лебедів додому. Птахи жили у них до весни.
- 2) Озеро почало замерзати. Лебеді могли загинути.

3) Восени два лебеді залишились на озері. В одного було переламане крило.

— До слів *жили, весни, озеро, замерзати, крило* доберіть слова, щоб перевірити написання ненаголошеного голосного у корені слова.

►► **Фізкультхвилинка**

►► **Завдання 3**

Дописати кінцівку тексту та дібрати до нього заголовок.

Настала весна. Припекло ласкаве сонечко. Незабаром...

►► **Завдання 4**

Прочитати. Встановити межі речень, вставити пропущені букви. Списати останнє речення, підкреслити букви, що позначають глухі приголосні звуки.

Навколо с_ла поля ще голі а одне поле з_леною фарбою залите це хліб росте з_лені паростки кущиками стирчать коли ж він встиг вирости це озимий хліб його під зиму сіяли минулої ос_ні ось і дочекалася оз_мина сонця

►► **Завдання 5**

Прочитати текст.

Ведмежатко зупинилося на галявині. Ведмежатко злякано прислухається до шелесту дерев. Лячно ведмежаткові самому в лісі.

— Які слова повторюються у тексті?

— Як його можна відредагувати? (*Замість слова «ведмежатко» у другому реченні можна сказати «звірятко», у третьому — «малому».*)

V. Підсумок уроку. Рефлексія

— Позначте правильну відповідь.

1. Текст — це:

- 1) пов'язані за змістом речення;
- 2) пов'язані за змістом слова;
- 3) абзаци.

2. Текст складається:

- 1) із зачину, абзацив і кінцівки;
- 2) з основної частини і кінцівки;
- 3) із зачину, основної частини, кінцівки.

Урок 116

Тема. Повторення вивченого про речення

Мета: повторити вивчений матеріал про речення (*вміння розрізняти на слух завершене і незавершене речення; виділяти окремі речення у висловлюванні; визначати кількість речень у тексті; дотримуватися розстановки розділових знаків у кінці речень; поширювати речення словами за поданими питаннями*); розвивати увагу, пам'ять, мовлення; виховувати пізнавальний інтерес.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Починаємо урок,
 Бо почули ми дзвінок.
 Він за парти кличе нас.
 До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

*Ди ил им дм ви от чо рьо че ня
 Дивán кїлим предмет черевїки
 У чотирьох черепашок четверо черепашенят.*

- На які питання відповідають записані слова?
- Позначте корінь у словах *черепашок* і *черепашенят*.
- Чи є ще споріднені слова у скоромовці?

2 Словникова робота

» Гра «Склади слова»

во чер ний ви че ки ре мя дух ний не ді по лок

3 Зоровий диктант

Хмари низько висіли над землею.
 Ніч стелилася росою по люцерні.
 Мороз холодні вікна померезив.
 Оксана виконала мамину просьбу.
 Десь недалечко закувала зозуля.

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми закріпимо знання про речення, вміння відтворювати та складати речення.

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань та вмінь

► Завдання 1

Гра «Скільки речень?»

— Скільки речень ви почули? (Учні показують на пальцях.)

- 1) Весною ми пішли до лісу. Там кожне дерево співало свою пісню.
 - 2) У носатого Івана одержина дерев'яна. Він у чистім полі ходить і по ньому носом водить.
 - 3) Поблискують черешеньки в листі зелененькім. Черешеньки ваблять очі діточкам маленьким.
- Повторіть останнє речення. Запишіть його. Підкресліть букви, що позначають м'які приголосні звуки.

► Завдання 2

Гра «Так чи ні?»

— Що з того, що ви почули, є реченням, а що — ні? (Учні говорять: «так» чи «ні».)

Малята готуються до свята.

Вони зібрались у дитячому...

Тарасик запросив на свято маму.

Мама пошила йому нову...

► Завдання 3

Прочитати. Підкреслити речення. Поставити потрібний розділовий знак.

Цікаво спостерігати за ось прилетів до старого дуба дятел

Діти бережійть книгу

А ти допомагати своїм батькам на дворі лютував

Вербі, діти, на, повісили, шпаківню.

— Як можна вдосконалити інші записи, щоб скласти речення?

► Фізкультхвилинка

► Завдання 4

Прочитати слова кожного рядка та скласти із них речення. Записати їх у вигляді зв'язного тексту.

Восени, лісі, цікаво, у.

Пролетіла, ось, і, сіла, сойка, пеньок, на.

Принесла, дзьобі, вона, жолудь, у.

Його, під, ховати, почала, коріння.

— Прочитайте відтворений текст. Скільки речень у тексті?

► Завдання 5

Поширити речення за питаннями.

Петрик пасе (де? ...*(на лузі)* (кого?)... *(гусей, теля, козу, корову, овець)*).

V. Підсумок уроку. Рефлексія

— Що ми називаємо реченням?

— Складіть речення, щоб у ньому були слова:

- 1) мама, спекла;
- 2) тато, намолов;
- 3) бабуся, рукавички.

— Складіть речення про те:

- 1) що можна побачити на небі;
- 2) що можна почути на концерті;
- 3) за чим спостерігають на стадіоні.

Урок 117

Тема. Повторення вивченого про слово

Мета: повторити вивчене про слово; формувати навички грамотного письма; виховувати любов до природи.

ХІД УРОКУ**I. Організаційний момент**

Дзвоник всім нам дав наказ:

— До роботи, другий клас!

II. Актуалізація опорних знань**1 Хвилинка каліграфії**

Ра ді Оз хм мя че ий ви ши ом

Озна́ка, духмя́ний, черво́ний, чергові́й

Радо грати дітвори у широкому дворі.

— Які слова означають назви ознак?

— Яке з них є назвою предмета?

— Назвіть послідовно звуки і букви у слові *духмяний*.

— Підкресліть у реченні слова, які відповідають на питання *хто?, що?*.

2 Словникова робота

» Гра «Знайди склад»

ве□сень	ву□ця	ди□на	ка□дар
по□ділок	по□ка	се□да	оз□ка

3 Зоровий диктант

До синього неба тягнися, дубочку.
Летіла хмарка, мов тополиний пух.
Птахи над морем розминали крила.
Їжачок забрався у своє кубельце.
Ластівка щечече над моїм вікном.

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні на уроці ми повторимо вивчене про слово.

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань та вмінь

» Завдання 1

До назв предметів дібрати ознаки.

Сонце, вітер, трава, теплий, яскравий, молодий.

» Завдання 2

До поданих слів дописати власні назви.

Собака _____, кінь _____, місто _____, ріка _____, письменник _____, товариш _____, вулиця _____.

» Завдання 3

До слів першого рядка дібрати слова із протилежним значенням із другого рядка.

1) М'який, сумний, глибокий, низький;
високий, мілкий, веселий, твердий.

2) Сміятися, мовчати, піднімати;
опускати, говорити, плакати.

» Фізкультхвилинка

» Завдання 4

Підкреслити слова, що відповідають на питання *який? яка? яке?*.

Дерев'яна, висота, старе, квітка, маленька, цвях, цегла, цегляний, суниця, зелений, чиста, дощ, зеленіти, світить, низький, глиняний.

— Чи є серед записаних слів споріднені? Назвіть їх.

► Завдання 5

Списати текст. Вставити потрібні слова за змістом. Підкреслити слова — назви дій.

БЕРІЗКА

У нашому садку _____ білокора берізка. Вона гарна в різні пори року. Навесні на берізці _____ листочки. Влітку деревце _____ зелені шати. Золотисте вбрання _____ на ній восени. А взимку білокора берізка — це срібна красуня.

Слова для довідки: з'являються, росте, одягає, розвивається.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

1. Позначте, яка група слів відповідає на питання *хто?*

- 1) Кіт, сорока, стіл, хлопчик;
- 2) стіл, вікно, дерево, місто;
- 3) ластівка, Оленка, хлопчик, дідусь.

2. Позначте, яка група слів означає дію предметів.

- 1) Теплий, широкий, білий, зелена;
- 2) стіл, вікно, дерево, місто;
- 3) вчать, малює, учить, поливають.

3. Позначте слова, близькі за значенням.

- 1) Веселитися, сміятися, радіти;
- 2) малий, малятко, малюки;
- 3) тепліти, холоднішати, прохолоджувати.

4. Позначте правильну відповідь.

Слова, що означають назви дій, відповідають на питання:

- 1) який? яка? яке?;
- 2) хто? що?;
- 3) що робить? що зробить? що буде робити?.

Урок 118

Тема. Урок розвитку зв'язного мовлення. Складання зв'язного висловлювання за ілюстрацією

Мета: учити учнів складати розповідь за ілюстрацією; продовжити роботу щодо формування вміння відповідати на питання повною відповіддю; розвивати зв'язне мовлення учнів, формувати вміння будувати логічні висловлювання, активізувати словниковий запас учнів; виховувати спостережливність, інтерес до матеріалу, що вивчається.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Всі почули: дзень-дзелень?
До роботи! Добрий день!

II. Актуалізація знань та чуттєвого досвіду учнів

- Яка зараз пора року?
- Назвіть весняні місяці.
- Яка сьогодні погода?

ВЕСНА

- Що з весною настає?
- Сніг у полі розтає.
- А чому то так буває?
- Сонце його пригріває.
- Що ж синіє на землі?
- Ніжні проліски малі.
- А що пнеться з-під листа?
- То травичка вироста.
- А над полем що бринить?
- Любий жайворон дзвенить.

К. Перелісна

ВЕСНЯНІ КВІТИ

Весна-чарівниця,
неначе цариця,
наказ свій послала,
щоб краса встала,
і проліски, і травка,
й зелена муравка,
і кульбаба рясна,
і фіалочка ясна —
всі квіти весняні,
веселі, кохані,
з-під листя виходять,
голівки підводять
од сну зимового
до сонця ясного!

Олена Пчілка

III. Визначення теми і задач уроку

— Сьогодні ми будемо складати розповідь про весну за ілюстрацією.

IV. Сприймання та усвідомлення нового матеріалу

1 Робота за ілюстраціями

- Розгляньте малюнки із зображенням пів року.
- Якої пори року бракує? (*Немає картинки зими.*)
- Яка пора року настала?
- Яке небо навесні?
- Що відбувається зі снігом і льодом навесні?
- Про яку пору року ми говоритимемо? (*Про весну*)
- Приберіть зайві ілюстрації (*літо, осінь*).

2 Складання зв'язного тексту

1) Словникова робота.

На дошці — опорні слова: *весна, блакитне, високе, тане сніг, біжать струмки, на річках і озерах крижини, каламутна, темна, рибалки, ловлять рибу, без листя, перелітні птахи.*

2) Бесіда за ілюстрацією «Весна».

Учні будують речення за змістом ілюстрації із зображенням весни, питаннями та опорними словами.

- Яка пора року настала?
- Яке небо навесні?
- Що відбувається зі снігом навесні?
- Що робить лід?
- Що пливе по річці?
- Яка вода в річці?
- Хто сидить на березі?
- Що вони роблять?
- Які дерева?

3) Робота в парах.

— Доповніть речення (*опора — на запитання, ілюстрацію, мовний матеріал*).

На дошці — текст з пропусками.

Настала ...

Небо навесні ...,

Сніг навесні ...,

Тане лід ... і

По річці пливають ...

На березі сидять ...

Вони ...

Дерева ...

Прилітають ...

- 4) Переказ складеної розповіді.
- 5) Закріплення у мовленні опорних слів (*показ учнями предметів і явищ природи на ілюстрації, повторення за вчителем мовних одиниць*).
- 6) Повторний переказ тексту за ілюстрацією за допомогою питань та опорних мовних одиниць.

» Фізкультхвилинка

V. Застосування отриманих знань

1 Самостійна робота у зошитах (*записування розповіді з опорою на запитання*)

2 Перевірка роботи

Двоє–трьох учнів читають розповідь, решта аналізують її.

3 Робота в парах. Гра «Коректор»

Учні обмінюються зошитами, читають роботи, дають поради одне одному.

VI. Підсумок уроку

- Що робили на уроці?
- Чого вчилися?
- Про що складали розповідь?

VII. Домашнє завдання

Вивчити складену розповідь «Весна».

Урок 119

Тема. Повторення вивченого про корінь слова, спільнокореневі слова.

Підсумок за рік

Мета: повторити вивчене про корінь слова, спільнокореневі слова; відпрацювати вміння добирати спільнокореневі слова, визначати корінь; формувати навички грамотного письма; виховувати спостережливість, уважність.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Ось і знову дзвінок лунає,
Мелодійно і срібно звучить.
Він до класу дітей скликає,
Щоб успішно нового навчить.

II. Актуалізація опорних знань

1 Хвилинка каліграфії

*Їж фе ди ел жа їз що иб дя ві
Алфавіт і алфавіт портфел ь дитина
Їжак і їжаченя їздять по гриби щодня.*

- На які питання відповідають записані слова?
- У якому з цих слів найбільше звуків?
- Які спільнокореневі слова зустрічаються у скоромовці?

2 Словникова робота

» Гра «Знайди склад»

Че□вики чер□вий чи□ння у□тель
Бать□щина жай□ронок по□редині чер□ний

— Назвіть слова — назви предметів. На які питання вони відповідають?

— До слова *учитель* доберіть споріднені слова. Яке з них є назвою ознаки? дії?

III. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні ми продовжимо працювати над закріпленням знань про слово, споріднені слова, правила правопису, вивчені у другому класі.

IV. Узагальнення й систематизація отриманих знань та вмінь

» Завдання 1

Виписати спільнокореневі слова. Позначити корінь.

*Прилетіли шпаки,
Дорогі співаки,
Прилетіли весну зустрічати.
У шпаківнях нових
Скоро будуть у них
Жовтороті малі шпаченята.*

» Завдання 2

З'єднати стрілочками спільнокореневі слова.

Дощик	кожушок
кожух	задощило
сад	дідова
дід	саджати

» Завдання 3

Вибрати слово, яке найточніше відповідає змісту речення. Записати речення.

Діти пішли у березовий... (*гай, ліс*).

Наша сім'я живе у кам'яному... (*будинку, палаці, житлі*).

» Фізкультхвилинка**» Завдання 4**

До поданих слів — назв предметів дібрати спільнокореневі слова — назви дій та назви ознак.

Що?

Що робити?

Яке?

Хмара

Питання

V. Підсумок уроку. Рефлексія

— Доповніть речення.

Спільна частина споріднених слів називається...:

- 1) спільнокореневими;
- 2) коренем.

— У якому з рядків наведено спільнокореневі слова?

- 1) Сова, совеня, совиний;
- 2) літати, літо, літера;
- 3) дружба, товариші, подруги.

Навчальне видання

Серія «Усі уроки в початковій школі»
ВОЛОДАРСЬКА Марина Олександрівна,
НАСТЕНКО Антоніна Іванівна,
ПЛАЄВА Олена Михайлівна

**УСІ УРОКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.
2 КЛАС**

Головний редактор *Ю. Є. Бардакова*
Редактор *О. В. Грабар*
Відповідальний за видання *Ю. М. Афанасенко*
Технічний редактор *О. В. Лебедєва*
Коректор *О. М. Журенко*

Підписано до друку 31.10.2012. Формат 60×90/16.
Папір газет. Друк офсет. Гарнітура Шкільна.
Ум. друк. арк. 41,0. Замовлення № 13-02/18-05.

ТОВ «Видавнича група «Основа»»
61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66
тел. (057) 731-96-33
e-mail: office@osnova.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2911 від 25.07.2007 р.

